

PRIRUČNIK O ZNAKOVIMA NA PROIZVODIMA I AMBALAŽI

Dubravka Bačun

impressum

Izdavač:	Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj www.hrpsor.hr hrpsor@hrpsor.hr , ured@hrpsor.hr	 HR PSOR
Za izdavača:	Mirjana Matešić, ravnateljica	
Su-izdavač:	Hrvatska udruga poslodavaca www.hup.hr hup@hup.hr	 HRVATSKA UDRUGA POSLODAVACA
Priredila:	Dubravka Bačun, Ericsson Nikola Tesla d.d. dubravka.bacun@ericsson.com	
Grafičko - likovno oblikovanje:	ZeleniZmaj © 0915067004 Sanja Klaić-Bilić sanja.klaic-bilic@zg.t-com.hr	
Tisak:	Sveučilišna tiskara d.o.o. HR 10000 Zagreb, Trg maršala Tita 14 sveucilisna@net.hr www.sveucilisnatiskara.hr	

Broj primjeraka: **1 000 komada**

! Podaci o proizvođaču papira, na kojem je tiskan ovaj Priručnik, njegovom ekonomskom utjecaju na zajednicu, utjecaju na okoliš, kao i odnosu prema društvu, certifikatima koje posjeduje, postignutim poboljšanjima u proizvodnom procesu, kao i budućim planovima; mogu se naći u Izvještaju o održivosti na adresi:

www.mondigroup.com
www.mondigroup.com/sustainability.

ISBN 953-98964-2-8

© Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj, Zagreb, 2009.
Prilikom korištenja djelova Priručnika, obvezno ga navesti kao izvor.

sadržaj

>1

UVODNO O PRIRUČNIK

1.1	Zašto o znakovima na proizvodima i ambalaži	9
1.2	Kome je namijenjen	10
1.3	Svrha	10
1.4	Na čemu se zasniva	11
1.5	Kako ga poboljšati	11
1.6	Opće napomene	11

>2

NAZIVI I DEFINICIJE

2.1	Općenito	15
2.2	Održivi razvoj	16
2.3	Održivi obrasci proizvodnje i potrošnje	16
2.4	Okoliš	17
2.5	Propis	18
2.6	Norma	18
2.7	Znak	19
2.8	Proizvođač	19
2.9	Proizvod	20
2.10	Ambalaža	21
2.11	Proizvod u ambalaži	22
2.12	Tržište	23
2.13	Potrošač	25
2.14	Otpad	26
2.15	Životni ciklus proizvoda i ambalaže	26

>3

ODGOVORNOST I INFRASTRUKTURA ZA ODRŽIVI RAZVOJ

3.1	Općenito	31
3.2	Tehnički pristup	34

>4

PROPISIVANJE I NORMIRANJE ZNAKOVA

4.1	Usporedba propisa i normi	39
4.2	Odgovornost za propisivanje i normiranje znakova	42
4.3	Dogovor o znakovima	45
4.3.1	Propis i dogovor o znakovima	45
4.3.2	Norma i dogovor o znakovima	47
4.3.3	Opće zabrane	51
4.4	Od zamisli do primjene znaka	51
4.4.1	Propisan znak	51
4.4.1.1	Propisan znak s obveznom primjenom	51
4.4.1.2	Propisan znak s neobveznom primjenom	53
4.4.2	Normiran znak	55
4.4.3	Znak u nastajanju (pretpostavka)	59
4.5	Sudjelovanje u pripremi i donošenju propisa i normi	61

>5

PROIZVO AČ I ZNAKOVI

5.1	Odgovornost proizvođača	65
5.2	Upravljanje označavanjem	66
5.3	Obavijesti o proizvodu i ambalaži	70
5.4	Izveštavanje o održivosti i znakovi	85
5.5	Zeleni marketing i zeleno „pranje“	88

>6

POTROŠAČ I ZNAKOVI

6.1	Prava i obveze potrošača	93
6.2	Potrošači i poznavanje znakova	96
6.3	LOHAS potrošači	102

>7

RAZVRSTAVANJE ZNAKOVA

7.1	Općenito	105
7.2	Znakovi prema obvezi primjene	105
7.2.1	Obvezna primjena znakova	105
7.2.2	Neobvezna primjena znakova	106
7.3	Znakovi prema tematskim područjima	107
7.3.1	Područje: prirodni resursi (prirodna dobra, prirodni izvori)	107
7.3.1.1	Eko-označavanje (Ecolabelling)	107
7.3.1.2	Eko-učinkovitost (Eco - Ef - cienicy)	111
7.3.1.3	Energetska učinkovitost (Energy Ef - cienicy)	114
7.3.1.4	Znakovi „ Bez..... “ nečega	118
7.3.2	Područje: sukladnost	119
7.3.3	Područje: zdravlje i sigurnost čovjeka	124
7.3.3.1	Znakovi opasnosti	124
7.3.3.2	Znakovi upozorenja	124
7.3.3.3	Znakovi obavijesti	125
7.3.3.4	Sigurnost i zaštita zdravlja - općenito	130
7.3.3.5	Prehrambeni aditivi (dodaci), E-brojevi	136
7.3.3.6	EKO proizvodi (EKO i BIO znakovi)	140
7.3.4	Područje: ambalažni materijali	142
7.3.4.1	Označavanje ambalažnih materijala	142
7.3.4.2	Polimerni materijali	147
7.3.4.3	Papir i karton	149
7.3.4.4	elični lim	154
7.3.4.5	Aluminij	155
7.3.4.6	Drvo	157
7.3.4.7	Tkanina (tekstil)	158
7.3.4.8	Staklo	159
7.3.4.9	Višeslojni materijali (složenci, kompoziti)	162
7.3.4.10	Biorazgradivi materijali	164
7.3.4.11	Višedjelna primarna ambalaža	166
7.3.5	Područje: rukovanje proizvodom (prijevoz, skladištenja, čišćenje, održavanje i dr.)	167
7.3.6	Područje: prijeklo proizvoda	176
7.3.7	Područje: vrijeme (datum proizvodnje, rok uporabe, datum prodaje, rok valjanosti)	178
7.3.8	Područje: mjerne jedinice	181
7.3.9	Područje: sastav proizvoda, ambalaže	182

7.3.10	Područje: instrumenti zaštite okoliša (poticaji, naknade, depoziti, kazne)	183
7.3.10.1	Općenito	183
7.3.10.2	Naredbodavni i nadzorni instrumenti	184
7.3.10.3	Ekonomski instrumenti	184
7.3.10.4	Ostali instrumenti	190
7.3.10.5	Pravedna (poštena) trgovina	191
7.3.11	Područje: otpad	192
7.4	Znakovi prema vrsti proizvoda	194
7.5	Znakovi prema načinu čitanja	195

>8 **INFORMIRANJE I OBRAZOVANJE O ZNAKOVIMA I OZNAČAVANJU**

8.1	Povijesni osvrt	199
8.2	Općenito	200
8.3	Propisi i obveze informiranja i obrazovanja o znakovima	201
8.4	Norme i smjernice za informiranje i obrazovanje o znakovima	207
8.5	Proizvođači i informiranje potrošača	207

>9 **ZAVRŠNI KOMENTARI**

>10 **POPISI**

10.1	Popis hrvatskih propisa	223
10.2	Popis europskih propisa	224
10.3	Popis normi	225
10.4	Popis ostale literature	226
10.5	Popis skraćenica	229
10.6	Popis priloga	230
10.7	Popis slika	230

Zahvala

O autorici

Sponzori

1 uvodno o priručniku

REFER TO USER'S GUIDE • BEACHTEN SIE DIE
BEDIENUNGSANLEITUNG • REPORTEZ-VOUS
AU GUIDE DE L'UTILISATEUR • CONSULTE LA
GUIDA DEL USUARIO • CONSULTE O MANUAL
DO USUARIO • 请参阅用户手册

1 Uvodno o priručniku

1 UVODNO O PRIRUČNIKU

1.1 ZAŠTO O ZNAKOVIMA NA PROIZVODIMA I AMBALAŽI

Posljedica usklađivanja hrvatskog zakonodavstva s europskim, je donošenje više propisa i normi, koji se, djelomično odnose na označavanje proizvoda i ambalaže ili obavijesti o proizvodu ili o nekoj drugoj vrsti označavanja proizvoda i ambalaže, na primjer označavanje sukladnosti.

Povlače se stari propisi i norme, mijenjaju postojeći i/ili donose novi. Postalo je jasno da upotreba nekih znakova prestaje, ☞ Primjer 112, a uvode se neki novi, ☞ Primjere 83 i 113. Svaki novi propis ili norma, bili su povod za raspravu o njihovoj provedbi. U raspravama se došlo do zaključka da je označavanje važno područje i za proizvođače i za potrošače, da se na proizvodu i ambalaži nalazi sve više znakova i da znakovi, zbog globalizacije tržišta, postaju sve važniji način komunikacije sa svim sudionicima na putu proizvoda od proizvođača do potrošača.

Rasprave su ukazale i na činjenicu da se u europskim propisima (direktivama), kada je o označavanju riječ, upućuje na norme, ☞ Slike 4, 5, i druge, dok je to u hrvatskim propisima znatno rjeđe. U svakom slučaju, tema znakova na proizvodima i ambalaži pokazala se inspirativnom. Nikada se nije znalo koja će se nova pitanja otvoriti s nekim novim propisom i propisanim znakom, koja će se sve područja povezati, što će se zaključiti. Na primjer donošenje Pravilnika o gospodarenju otpadnim električnim i elektroničkim uređajima i opremom, ☞ 10.1.27, i stavljanje znaka da se takav proizvod kada postane otpad ne smije odlagati u komunalni (kućanski) otpad otvara pitanje usklađenosti s europskom direktivom, zatim zašto Pravilnik ne upućuje na normu kojom se utvrđuje znak ☞ 10.3.22, zašto se naknada za gospodarenje takvim otpadom obračunava po težini itd. Nova pitanja se samo nižu, a rasprava koja je počela o znaku, ☞ Primjere 10, 11, završava raspravom o razvijenosti infrastrukture za skupljanje takve vrste otpada i mogućnostima njegove prerade, te visokim troškovima naknade za gospodarenje tom vrstom otpada i različitim načinom obračunavanja u odnosu na države Europske unije. Gotovo se za svaki znak ponavljala slična situacija. Rasprave su ukazale kako na nedostatak literature o znakovima i označavanju proizvoda i ambalaže, tako i na nedostatak jasnih uputa za proizvođače s primjerima pravilnog označavanja, ali i primjerima koji nisu dopušteni. Dok su proizvođači iznosili svoje probleme povezane sa znakovima i označavanjem proizvoda i ambalaže, ni potrošači nisu bili tihi. Njihove primjedbe se odnose na slabu čitljivost teksta, odnosno nečitljivost zbog sitnih slova, nedostatak informativnih materijala o značenju pojedinih znakova i kao posljedica toga nepoznavanje značenja znakova, a onda je upitna i provedba onoga na što znakovi upućuju.

Ako proizvođač ima problema sa znakovima za svoje proizvode, kako će se tek onda snaći potrošač od kojeg se očekuje da poznaje znakove na svim proizvodima kojima se služi, a njih nije mali broj.

Na jednom od sastanaka Koordinacije za održivi razvoj Hrvatskog poslovnog savjeta za održivi razvoj i Hrvatske udruge poslodavaca, predloženo je da se stečena znanja i iskustva objedine i objave kao priručnik i tako doprinese boljem poznavanju ovog područja. Ideja je odmah prihvaćena, no put od ideje do ostvarenja nije bio ni brz ni jednostavan. Obrađeni su brojni prijedlozi i primjedbe na označavanje proizvoda i ambalaže, skupljeni uzorci znakova, izjava, obavijesti sa proizvoda i ambalaže, pregledani i uspoređivani propisi i norme sa stvarnim primjerima, pročitani članci i pregledane internetske stranice. Rezultat svih tih aktivnosti je ovaj Priručnik.

1.2 KOME JE NAMIJENJEN

Priručnik je namijenjen svima koji:

- žele saznati više o označavanju proizvoda i ambalaže,
- sudjeluju u propisivanju i normiranju znakova za proizvode i ambalažu,
- provode propise, konstruiraju i dizajniraju ambalažu,
- prevoze, skladište, distribuiraju i određuju smještaj proizvoda u skladištu i na policama trgovina,
- upotrebljavaju proizvode,
- gospodare otpadnim proizvodima i ambalažom.

1.3 SVRHA

Svrha Priručnika je:

- pružiti „opći prikaz, opću sliku“, cjelovit i sustavan uvid u područje znakova i označavanja proizvoda i ambalaže sa stanovišta svih sudionika u životnom ciklusu proizvoda i ambalaže od zakonodavca, preko proizvođača i potrošača do skupljača i prerađivača otpada,
- ukazati na povezanost znakova s konceptom održivog razvoja, te ulogu i važnost znakova u provedbi održivih obrazaca proizvodnje i potrošnje,
- pridonjeti podizanju znanja i svijesti o ulozi znakova u upravljanju životnim ciklusom proizvoda i ambalaže,
- pridonjeti boljem razumijevanju važnosti znakova u pravilnom rukovanju s proizvodom i očuvanju kvalitete proizvoda,
- ukazati na važnost poznavanja znakova za sigurnost i zaštitu zdravlja, kao i zaštitu okoliša.
- ukazati na važnost uspostavljanja veze između propisa i normi,
- ukazati na ulogu znakova u slobodnom protoku roba i pristupu tržištima,
- potaknuti jasnije definiranje odgovornosti na državnoj razini za propisivanje znakova, uz snažnije uključivanje normizacije,
- potaknuti zakonodavca na usklađivanje propisa i bolju suradnju među tijelima javne vlasti,
- potaknuti informiranje, učenje i izobrazbu o znakovima na proizvodima i ambalaži,
- ukazati na primjere dobre prakse, kao i na zbunjujuće primjere,
- zainteresirati potrošače za znakove na proizvodima i ambalaži,
- predložiti poboljšanja, potaknuti promjene.

1.4 NA ČEMU SE ZASNIVA

Priručnik se zasniva na:

- osobnom iskustvu, suradnji s pojedincima i organizacijama, njihovim upitima, primjedbama i prijedlozima, rješenjima problema.
- prikupljanju, analizi i obradi uzoraka znakova na proizvodima i ambalaži.
- analizi zahtjeva propisa, normi i ostalih dokumenata, te njihove provedbe u praksi.
- usporedbi zahtjeva propisa i normi, usporedbi zahtjeva međunarodnih i državnih propisa, analizi međuovisnosti propisa i normi.
- rezultatima ankete različitih skupina od studenata, upravo diplomiranih mladih ljudi pa do proizvođača i ostalih stručnjaka (na primjer za prodaju, skladištenje) s višegodišnjim iskustvom.

1.5 KAKO GA POBOLJŠATI

Sljedeće izdanje Priručnika može biti bolje ako se služite Priručnikom, pohvalite i pošaljete primjere dobre prakse, pošaljete svoje primjedbe i upozorite na zbunjujuće primjere, pošaljete uzorke znakova i podatke o njima (propis, normu, dodatno objašnjenje), upozorite na nespomenute norme i propise, dopunite poglavlja informacijama koje će i drugima biti korisne. Poslužite se slikama iz Priručnika u svojim prezentacijama, naravno navedite izvor, raspravljajte o znakovima i označavanju na stručnim skupovima, posebno na fakultetima.

1.6 OP E NAPOMENE

Propisi i norme

Izjave propisa i normi u nekim su slučajevima točno navedeni, a ponekad, zbog bolje razumljivosti, slobodno prenešeni.

Za neka područja propisi i norme su spomenuti samo kao primjer, što ne znači da ih nema više, 7.3.4 Područje: ambalažni materijali.

Veza između europskih direktiva i hrvatskih propisa za neka je područja informativna jer se u hrvatskom propisu ne poziva na europske. Isto tako, tvrdnja o usklađenosti određenog hrvatskog propisa s europskim je informativna jer dokumenti Izjava o usklađenosti i Tablica usklađenosti, koji moraju biti priređeni uz svaki hrvatski propis i koji bi potvrdili usklađenost europske direktive i hrvatskog propisa, nisu javno dostupni.

Znakovi i označavanje

Svi primjeri znakova, oznaka, izjava i tvrdnji preuzeti su sa ambalaže proizvoda koje možemo naći u trgovinama. Znakovi su odabrani slučajno i to sa različitih proizvoda. Priručnik ne sadrži sve znakove koji se mogu naći na proizvodima i ambalaži, kao ni sve znakove za određenu skupinu proizvoda, na primjer prehrambeni proizvodi ili još uže suhomesnati proizvodi.

Uz primjere znakova nisu navedena imena proizvođača, čime se želi postići neutralan pristup svim proizvođačima i proizvodima. Proizvođači nastoje napraviti najbolje što mogu u ovoj „zbrci“ propisa i njihovih zahtjeva, no zbog nedostatka jednoznačnih stručnih uputa, uvijek su moguća različita tumačenja, nerazumijevanje, pa i pogreške.

Primjeri znakova korištenih u priručniku, nalaze se kod autorice, a predviđeni rok njihovog čuvanja je godinu dana od dana objave Priručnika.

Stavovi, napomene, prijedlozi

Stavovi, napomene i prijedlozi autorice i suradnika navedeni su u najboljoj namjeri, a temelje se na višegodišnjem praktičnom iskustvu u praćenju i provedbi propisa i normi, te rješavanju problema koji su nastali njihovom provedbom.

Navođenje izjava različitih autora ne znači nužno i podržavanje njihovih stavova.

Isto tako, svi oni koji su podržali tiskanje ovog Priručnika ne moraju se slagati sa stavovima, napomenama i prijedlozima autorice ili navedene literature.

Promjene

Tijekom pripreme ovog Priručnika mijenjani su postojeći propisi i donošeni novi te objavljivane nove norme. Promjene relevantne za ovaj Priručnik biti će ugrađene u njegovo slijedeće izdanje. Internetske adrese provjerene su 2008-04-21, promjene nakon navedenog datuma nisu razmatrane.

Upute za lakše korištenje

Znak upućuje na određenu sliku, primjer, literaturu ili dio Priručnika, na primjer: Sliku 1, ukazuje čitatelju na ilustraciju koja potkrepljuje ili dodatno objašnjava, vizualno dočarava ili dokazuje tekst.

Znak upućuje na internetsku adresu kao izvor navedenih podataka.

Kontakt adrese:

dubravka.bacun@ericsson.com

hropsor@hropsor.hr

2 nazivi i def nicije

Nazivlje igra značajnu ulogu u svim normizacijskim poslovima, i u normama koje vrijede samo unutar određene tvrtke i u međunarodnim normama.

Norme funkcioniraju samo ako svi razumiju o čemu se govori i zato nazivlje mora biti normirano, mora postojati dogovor o nazivu i njegovoj definiciji.

U normizaciji su dogovorena i normirana načela i metode za terminološki rad.

Svijet norma, 10.4.33

2 Nazivi i definicije

2 NAZIVI I DEFINICIJE

2.1 OP ENITO

Ovo poglavlje Priručnika sadrži pregled ključnih naziva i njihovih definicija, relevantnih za životni ciklus proizvoda i ambalaže. Nazivi su povezani životnim ciklusom proizvoda i ambalaže, (Slika 1, te prihvaćenim konceptom održivog razvoja u kojem se on odvija. U životnom ciklusu proizvoda važno je i načelo odgovornosti proizvođača prema potrošaču, kako je to navedeno na primjer u Deklaraciji o zaštiti potrošača.

Odabrani nazivi i definicije dio su ili propisa ili norme ili i jednog i drugog, (Poglavlje 10. U ovom su poglavlju navedeni i primjeri koji u praksi mogu biti izvor problema, na primjer:

- više definicija jednog naziva, (okoliš ili proizvođač ili proizvod,
- sinonimi određenog naziva, (nazive za znak ili potrošač.

Nesporazum može nastati ako dvije strane nešto dogovaraju i svaka strana upotrebljava svoje nazive i svoju definiciju naziva. Mali je korak od nesporazuma do ozbiljnih problema. Na primjer, definicija i obveze proizvođača prenose se na uvoznika proizvoda u neku državu. Ako uvoznik ne prati propise i ne označi pravilno proizvod, može biti kažnjen ili ne može uvesti proizvod dok ga pravilno ne označi.

ODRŽIVI RAZVOJ, ŽIVOTNI CIKLUS PROIZVODA, ZNAKOVI

Slika 1 | Održivi razvoj, ključni sudionici u životnom ciklusu proizvoda i ambalaže, znakovi na proizvodima i ambalaži

NAPOMENA: Kao podloga za Sliku 1, poslužio je shematski prikaz životnog ciklusa proizvoda prema normi HRN EN ISO 9001:2002 Sustavi upravljanja kvalitetom.

dobavljač ----->proizvo ač/proizvod ----->korisnik/potrošač ----->otpad

2.2 ODRŽIVI RAZVOJ

Na uvodnom tečaju za nove zaposlenike Ericssona Nikole Tesle, na pitanje kako bi definirao održivi razvoj, jedan mladi inženjer kratko je odgovorio da ne smijemo sve potrošiti danas, treba nešto ostaviti i onima sutra. Ova kratka definicija na tragu je načela iz Deklaracije o okolišu i razvoju, 10.4.2 da pravo na razvoj mora biti ispunjeno tako da jednako udovoljava potrebama sadašnjih i budućih naraštaja. To znači da sadašnji naraštaji nemaju pravo potrošiti prirodne resurse (prirodna dobra, prirodne izvore) na primjer pitku vodu, energente, prostor, šume, rijeke i drugo već, moraju misliti na buduće naraštaje koji isto tako imaju pravo na sve navedeno.

Osim ovako sažetih definicija, često se koristi i ona u kojoj je održivi razvoj definiran kao proces promjena u kojem su **iskorištavanje resursa, pravac ulaganja, orijentacija tehničkog razvoja i institucionalne promjene** u međusobnom skladu i omogućavaju ispunjavanje potreba sadašnjih i budućih naraštaja. Institucionalne promjene odnose se na promjene u političkom, obrazovnom, pravnom, financijskom itd. sustavu. Ključni dijelovi ove definicije su *proces promjena* i *usklađenost promjena*. Promjene u gospodarstvu, na primjer uvođenje novih tehnologija, korištenje elektroničkog poslovanja i novog načina rada, odvijaju se brže nego u institucionalnom dijelu, na primjer u zakonodavstvu, obrazovnom dijelu i financijama. Propisi koje smo obavezni primijeniti zaostaju za tehničkim promjenama, odnosno praktična iskustva ukazuju na činjenicu da se kvaliteta propisa ne poboljšava, naprotiv. Isto tako, u institucionalne promjene svrstane su promjene u obrazovnom sustavu za koje se može reći da ne prate promjene u gospodarskom dijelu. Kao primjer može se navesti da su Sveučilišnu povelju za održivi razvoj potpisali predstavnici Zagrebačkog i Osječkog sveučilišta još 1995. godine. U vrijeme pripreme Priručnika većina studenata tih sveučilišta nije upoznata niti s postojanjem niti sa sadržajem Sveučilišne povelje za održivi razvoj. Dakle, na postizanju sklada između promjena u gospodarstvu i promjena u institucionalnom dijelu još se dosta mora raditi.

.....
NAPOMENA: Spomenuta definicija objavljena je 1987. godine u izvještaju *Naša zajednička budućnost (Our Common Future)* koji je priredila Komisija za okoliš i razvoj Ujedinjenih naroda. U nekim dokumentima engleski naziv „sustainable“ preveden je kao *trajan, potrajan, podrživi*. Isto tako, osim naziva *razvoj upotrebljava se* i naziv *razvitak*, na primjer u Zakonu o zaštiti okoliša, 10.1.30.

2.3 ODRŽIVI OBRASCI PROIZVODNJE I POTROŠNJE

Nazivi *održivi obrasci proizvodnje* i *održivi obrasci potrošnje*, uvedeni su 1992. godine na konferenciji Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju poznatijoj pod nazivom Skup o Zemlji. Na skupu je donešena *Deklaracija o okolišu i razvoju*, 10.4.2, u kojoj je naglašeno da bi države za ostvarenje *održivog razvoja* i poboljšanje kvalitete življenja svih ljudi trebale smanjiti i ukloniti neodržive *obrasce proizvodnje i potrošnje* i promicati odgovarajuću demografsku politiku.

Održivi obrasci proizvodnje ili održiva proizvodnja odnosi se na utjecaj proizvodnih procesa i dobavljačkog lanca na okoliš, njihov ekonomski utjecaj, te utjecaj na društvo. O održivim obrascima proizvodnje više u dijelu Priručnika u kojem je opisana odgovornost proizvođača.

Održivi obrasci potrošnje ili održiva potrošnja ključni su dio održivog razvoja i usko povezani s održivom proizvodnjom. Održivi obrasci potrošnje odnose se na potražnju usmjerenu na potrošačev odabir roba i usluga, kao što su hrana, stanovanje, odjeća, mobilnost i razonoda, uz ispunjavanje osnovnih životnih potreba i unapređujući kvalitetu življenja. Mjere poticanja održive potrošnje ne utječu izravno samo na proizvode i usluge koje koriste potrošači, već i na energiju i materijale koji se troše u proizvodnim procesima, kao i na stvaranje otpada tijekom čitavog životnog ciklusa, od eksploatacije sirovina do odlaganja ili ponovne upotrebe. Vlade moraju osigurati da potrošači dobiju nezabunjujuće informacije o utjecaju proizvoda i usluga na okoliš koristeći sheme poput eko-označavanja, informacija o proizvodu, profila proizvoda, izjava o okolišu, izvještavanja o okolišu i informativnih centara za potrošače. One (Vlade) moraju također promovirati međunarodno prepoznate simbole (znakove) za eko-označavanje. Održiva potrošnja traži da potrošači, zajednice, poslovni sektor i organizacije civilnog društva budu svjesni mogućeg utjecaja proizvoda i usluga na okoliš, uključujući i lokalni i globalni utjecaj. Informacije, infrastruktura i oprema moraju biti dostupne potrošačima koji žele promijeniti svoje obrasce potrošnje. Objašnjenje održivih obrazaca proizvodnje i održivih obrazaca potrošnje objavljeno je u izvještaju „Zaštita potrošača, smjernice za održivu potrošnju“, koji je godine 1995. objavila Komisija Ujedinjenih naroda o održivom razvoju. Predstavnicima Svjetskog poslovnog savjeta za održivi razvoj objavili su stav da moramo mijenjati svoje potrošačke navike jer je to jedina nada za održivost. Da bismo to postigli, moramo uvoditi inovacije. Održiva rješenja ne podrazumijevaju samo tehničke inovacije; važna su i ekonomska, društvena i institucionalna poboljšanja. Održiva potrošnja ne znači nužno manje trošiti, nego trošiti drukčije, djelotvorno trošiti, ☞10.4.11.

2.4 OKOLIŠ

Vjerojatno se najkraća definicija *okoliša* čula na uvodnom tečaju za nove zaposlenike Ericssona Nikole Tesle. Na pitanje što je to *okoliš* odgovor je glasio – sve što nas okružuje. Osim ovako sažete definicije, u Zakonu o zaštiti okoliša, ☞10.1.30, *okoliš* je definiran kao prirodno okruženje organizama i njihovih zajednica uključivo i čovjeka, koje omogućuje njihovo postojanje i njihov daljnji razvoj: zrak, vode, tlo, zemljina kamena kora, energija te materijalna dobra i kulturna baština kao dio okruženja kojeg je stvorio čovjek; svi u svojoj raznolikosti i ukupnosti uzajamnog djelovanja. Gospodarstvu je bliža i razumljivija definicija prema normi EN ISO 14001 za sustave upravljanja okolišem u kojoj je *okoliš* definiran kao okruženje u kojem neka organizacija djeluje, uključujući zrak, vodu, zemlju, prirodne izvore, biljni svijet, životinjski svijet, ljude i njihove međusobne odnose, ☞10.3.11.

.....
NAPOMENA: Naziv *okoliš* često se povezuje sa zaštitom okoliša, što podrazumijeva čuvanje okoliša od neprihvatljivih šteta prouzročenih djelovanjima proizvoda, procesa i usluga. U Europskoj strategiji održivog razvoja za razdoblje 2005-2010 godine, zaštita okoliša je posebno istaknuta zbog svoje važnosti, a odnosi se na očuvanje Zemljinih kapaciteta (prirodnih resursa, zajedničkih dobara) kako bi se podržao život u svojoj raznolikosti, uvažavajući ograničenost prirodnih resursa i osiguravajući visoku razinu zaštite i unapređenja kvalitete okoliša. Isto tako, to znači spriječiti i smanjiti zagađenje

okoliša, te poticati održive obrasce proizvodnje i potrošnje kako bi se prekinula veza ekonomskog rasta i degradacije okoliša.

2.5 PROPIS

Propis je dokument koji sadrži obvezna zakonska pravila (zakon, pravilnik, uredba, odluka), a donosi ga neko upravno tijelo (Sabor, Vlada, ministarstva). Ova definicija *propisa* nalazi se u hrvatskoj normi, 10.3.21. U istoj normi definiran je i naziv *tehnički propis* kao *propis* u kojemu se tehnički zahtjevi daju izravno ili upućivanjem na normu, tehničku specifikaciju ili uputu za primjenu ili uključivanjem sadržaja tih dokumenata.

Propis, kao cjelovit tekst objavljuje se u Narodnim novinama, službenom glasilu Republike Hrvatske i besplatno je dostupan na internetskoj adresi www.nn.hr.

Propis na lokalnoj razini objavljuje se u nekom lokalnom službenom glasilu, na primjer Službeni glasnik Grada Zagreba.

2.6 NORMA

Norma je dokument donesen konsenzusom (dogovorno) i odobren od priznatog tijela (u Republici Hrvatskoj to je Hrvatski zavod za norme), koji za opću i višekratnu uporabu daje pravila, upute ili značajke za djelatnosti ili njihove rezultate s ciljem postizanja najboljeg stupnja uređenosti u danome kontekstu, 10.3.21. Već iz ove pomalo suhoparne definicije, jasno je da *norme* služe racionalizaciji, sporazumijevanju, osiguravanju pogodnosti za upotrebu, osiguranju kvalitete, kompatibilnosti, zamjenjivosti, zaštiti zdravlja, sigurnosti kod uporabe, kao i zaštiti okoliša.

Norma je važan instrument uvođenja reda u poslovni i privatni život. U letku „One su svuda oko nas ili 24 sata s europskim normama“ navedeni su primjeri normi za gotovo sve što nas okružuje i čime se dnevno služimo. S normama, a da te činjenice nismo svjesni, susrećemo se već u kupaonici prilikom jutarnjeg pranja, na primjer postoje norme za označavanje proizvoda za njegu kože, kose i higijenu usta, postoje norme za umivaonike, cijevi i spojnice, ali i za svjetla i rasvjetna tijela. Na poslu ni ne razmišljamo da su normirane veličine papira i da je određena veličina papira povezana s uredskom opremom jer često provjeravamo je li neki pisač predviđen samo za papir formata A4 ili prihvaća i A3. Normirani su i znakovi opasnosti, ali i oprema za dječja igrališta.

Načinom nastajanja *normi*, znači konsenzusom svih interesnih skupina od proizvođača i potrošača, preko znanstvenih i istraživačkih institucija do nevladinih udruga, osigurano je da one sadrže opće priznata pravila tehnike. Norme bi se trebale temeljiti na provjerenim znanstvenim, tehničkim i iskustvenim rezultatima i biti usmjerene na promicanje najboljih prednosti za društvo. To znači da *norme* trebaju osigurati besprijekorno tehničko ponašanje/funkcioniranje i stoga su važne u pravnom sustavu. Načelno, *norme* imaju karakter preporuka i njihova primjena jest stvar slobodnog odlučivanja, može ih se primijeniti, ali i ne mora. Primjena *normi* postaje obvezna kada se na njih poziva (upućuje), na primjer u *propisima* ili ugovorima.

Naslovi *normi* objavljuju se u Oglasniku za normativne dokumente Hrvatskog zavoda za norme koji je pretplatnicima dostupan kao tiskovina, a ostalim korisnicima na internetskim stranicama, www.hzn.hr. Zainteresirani mogu norme besplatno pregledati u Normoteci Hrvatskog zavoda za norme, gdje ih se može kupiti za upotrebu.

U govoru, pa čak i u nekim novijim *propisima*, na primjer Zakon o zaštiti okoliša, rabe se i ranije upotrebljavani nazivi *standard* i *standardizacija*.

.....
NAPOMENA: Dovoljno je zamisliti što bi se dogodilo kada formati papira ne bi bili normirani. Za koje dimenzije papira bi proizvođači proizvodili pisače ili strojeve za kopiranje, a proizvođači omotnica proizvodili omotnice. Kaos je spriječen jednom od prvih normi u kojoj su normirane dimenzije papira. Ista situacija bi bila kada bi svaki proizvođač imao vlastitu izvedbu priključka na struju ili svaka država vlastiti sustav prometnih znakova ili svaka tipkovnica svoj raspored slova.

2.7 ZNAK

U ovom Priručniku upotrebljava se definicija naziva *znak* prema Pravilniku o označavanju, reklamiranju i prezentiranju hrane, 10.1.33, koja kazuje da *znak* podrazumijeva bilo koje riječi, podatke, trgovačke nazive, nazive robnih marki, slikovne prikaze ili simbole koji se odnose na hranu, a koje se nalaze na bilo kojoj ambalaži, dokumentu, obavijesti, etiketi, obruču ili privjesnici koje prate ili se odnose na tu hranu. Premda je ova definicija preuzeta iz pravilnika koji se odnosi na hranu, može se primijeniti i na znakove na ostalim proizvodima.

Uz naziv *znak* u ovom se Priručniku rabi *označavanje*, iako se u nekim propisima i normama upotrebljava *označivanje*.

Dakle, naziv *znak* vrijedi za:

a) piktograme, grafičke ili slikovne simbole ili slikovne prikaze na proizvodu i ambalaži, ikone (sličice), odnosno grafičke prikaze za koje se smatra da su kao sredstvo vizualne komunikacije ekonomični i razumljivi.

Zbog potreba prevođenja tekstualnih poruka na jezik države uvoznice, kao i često skućenog prostora na proizvodu/ambalaži, proizvođači umjesto teksta, poruka, obavijesti, izjava, slogana itd. stavljaju znakove (grafičke prikaze).

b) slovne i/ili brojčane oznake na proizvodu/ambalaži, na primjer označavanje ambalažnih materijala (primjeri: PET, 01 ili 1, kombinacija PET i 01 ili 1), označavanje otrova (R1, S13 i ostalo), označavanje dodataka hrani E-brojeva (E250) itd.

.....
NAPOMENA: U praksi, može se prirediti „zbirka“ naziva: od simbola, 10.4.19, grafičkih simbola, 10.4.16, ekoloških simbola, oznaka, 10.4.28, piktograma, 10.4.16 i sigurnosnih ikona, slikovnih prikaza, 10.1.29, te znakova, 10.4.28. Ovo je još jedan dokaz nedosljedne primjene naziva, zapravo nepostojanja dogovora kojeg bi se svi pridržavali, što nije dobro.

2.8 PROIZVOAČ

U svakodnevnom izražavanju može se kazati da je *proizvođač* onaj koji nešto proizvodi ili izrađuje, a rezultat njegovog rada je neki proizvod ili usluga. Ovakva definicija naziva *proizvođač* nije dovoljna za potrebe propisa i zato mnogi propisi donose svoju definiciju *proizvođača*, na primjer:

- Prema Zakonu o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjeni sukladnosti, 10.1.29, *proizvođač* je fizička ili pravna osoba koja projektira i/ili proizvodi proizvod, ili osoba koja

se, obilježavanjem proizvoda svojim imenom ili znakom predstavlja kao *proizvođač*. Osim proizvođača i uvoznici stavljaju proizvode na tržište tako da je u navedenom zakonu uvoznik definiran kao fizička ili pravna osoba registrirana u Republici Hrvatskoj koja proizvod iz drugih zemalja stavlja na tržište Republike Hrvatske.

• U Pravilniku o ambalaži i ambalažnom otpadu, *proizvođač* i *uvoznik* (u daljnjem tekstu: Proizvođač) izjednačeni su u obvezi plaćanja naknade za gospodarenje ambalažnim otpadom i definirani kao pravna ili fizička osoba koja u RH pakira proizvode u ambalažu ili uvozi proizvode u ambalaži i stavlja ih na tržište, ☞ 10.1.14.

.....
NAPOMENA: Osim navedenih primjera postoje i druge definicije naziva *proizvođač*. Sa pravnog stanovišta, bilo bi zanimljivo prirediti njihov pregled, analizirati u čemu su slične, a u čemu se razlikuju, može li se prirediti zajednička definicija. Ovisno o definiciji naziva, slijede i obveze i odgovornosti, tako da se već raspravlja o proširenoj odgovornosti proizvođača. Isto tako, ovisno o definiciji i odgovornostima, mogu ovisiti i kazne, ali ta tema prelazi okvire ovog Priručnika.

2.9 PROIZVOD

U Priručniku se upotrebljava naziv *proizvod* kako je definiran u Zakonu o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjeni sukladnosti, ☞ 10.1.29, koji kazuje da je *proizvod* bilo koji predmet koji je projektiran i proizveden ili na koji drugi način dobiven, neovisno o stupnju njegove prerade, a namijenjen je stavljanju na tržište. Prema istom zakonu, proizvodi mogu biti stavljeni na tržište i/ili u uporabu samo ako su sukladni odgovarajućim propisanim bitnim zahtjevima, ako je njihova sukladnost utvrđena prema propisanom postupku i ako su označeni u skladu s odgovarajućim propisima koji se odnose na te proizvode.

Definiciju naziva *proizvod* možemo naći u još nekim propisima, na primjer u Zakonu o zaštiti potrošača, ☞ 10.1.28, prema kojem je proizvod u slobodnom (*rasutom* ili „*rinfuza*“) stanju onaj proizvod koji je ponuđen na prodaju potrošačima, a nije prethodno zapakiran i izmjeren u nazočnosti potrošača. Prethodno zapakiran, proizvod je prodajna cjelina proizvoda i ambalaže, i ta se cjelina, bez daljnje obrade, predaje krajnjem potrošaču.

U Pravilniku o ambalaži i ambalažnom otpadu, ☞ 10.1.14, naziv *proizvod* koristi se pri definiranju naziva *ambalaža*, a *ambalaža* su svi proizvodi bez obzira na materijal od kojeg su izrađeni ili su korišteni za sadržavanje, čuvanje, rukovanje, isporuku i predstavljanje robe, od sirovina do gotovih proizvoda, od proizvođača do korisnika ili potrošača. U normi, ☞ 10.3.8, može se pročitati zanimljiva definicija proizvoda kao rezultata međusobno povezanih ili međusobno ovisnih radnja koje pretvaraju ulazne veličine u rezultate.

.....
NAPOMENA: Mnoge definicije nisu razumljive pa bi bilo dobro da postoje upute s primjerima koji bi objasnili definiciju. U dnevnoj upotrebi, ali i pisanim tekstovima, kao sinonim za proizvod upotrebljava se i naziv *artikal*, na primjer „U trgovinama se nalazi na tisuće artikala“, te *roba*, na primjer „Idući tjedan stiže nova roba“ ili *stvar*, na primjer „Podrum je pun nepotrebnih stvari“, a da se pri tom misli na proizvode.

2.10 AMBALAŽA

U Priručniku je upotrebljen naziv *ambalaža*, kao i ostali nazivi i njihove definicije prema Pravilniku o ambalaži i ambalažnom otpadu, ☞10.1.14, a nisu upotrebljeni nazivi i definicije prema Pravilniku o mjeriteljskim zahtjevima za pakovine, ☞10.1.4.

.....
NAPOMENA: *Poredbenim pregledom naziva i definicija prema spomenutim pravilnicima uočiti ćemo neusklađenost nazivlja. Nazivlje ima značajnu ulogu u svim normizacijskim poslovima, i u normama koje vrijede samo unutar određenog poduzeća i u međunarodnim normama. Nazivlje mora biti normirano iz sigurnosnih razloga, posebno u komunikaciji u kriznim situacijama. Treba naglasiti da postoje i normirana načela i metode za terminološki rad, ☞10.4.33, a norme funkcioniraju samo ako svi poštuju dogovor. Na žalost, u Hrvatskoj smo još daleko od tog pristupa, posebno kada se radi o propisima, što nije dobro. Za informatizaciju propisa i mogućnost pretraživanja ključno je da postoje dogovoreni nazivi i njihove definicije.*

Tablica 1 | Usporedni pregled naziva iz Pravilnika o mjeriteljskim zahtjevima za pakovine i Pravilnika o ambalaži i ambalažnom otpadu

PRAVILNIK O MJERITELJSKIM ZAHTJEVIMA ZA PAKOVINE, NN 23/1997	PRAVILNIK O AMBALAŽI I AMBALAŽNOM OTPADU, NN 97/2005
<p>Pakiranje Postupak stavljanja proizvoda u ambalažu odgovarajuće kakvoće, oblika i načina zatvaranja.</p>	<p>Pakiranje Pravilnik ne sadrži ovaj naziv.</p>
<p>Pakovanje Proizvod u ambalaži s kojom se stavlja u promet.</p>	<p>Pakovanje Pravilnik ne sadrži ovaj naziv.</p>
<p>Pakovina Proizvod koji je bez nazočnosti kupca tako zatvoren da mu se naznačeni sastav i količina ne mogu promijeniti bez otvaranja ili očevidne preinake.</p>	<p>Prodajna ili primarna ambalaža Najmanja ambalažna jedinica u kojoj se proizvod prodaje konačnom kupcu. U Pravilniku se ne rabi naziv pakovina.</p>
<p>Skupno pakovanje Pakovanje koje sadrži više pojedinačnih pakovina s istim ili različitim proizvodima složenih u otvorenu ili zatvorenu ambalažu.</p>	<p>Skupna ili sekundarna ambalaža Ambalažna jedinica koja sadrži više proizvoda u primarnoj ambalaži tako da je proizvod pristupačan kupcu u skupini, a može se izdvojiti i uzeti pojedinačno.</p>
<p>Spremnik Ambalaža načinjena od bilo koje vrste gradiva u koji se određeni proizvod slaže i zatvara kako bi se dobila pakovina.</p> <p>..... NAPOMENA: <i>Naziv ambalaža nije definiran, ali je korišten u definicijama ostalih naziva u Pravilniku. -gradivo Naziv nije definiran, ali je korišten u Pravilniku. Može se pretpostaviti da gradivo znači ambalažni materijal.</i></p>	<p>Spremnik</p> <p>Naziv nije definiran, ali je korišten u objašnjenju transportne ambalaže.</p>

<p>Transportno pakovanje Pakovanje koje sadrži više skupnih pakovanja ili pojedinačnih pakovina složenih u prijevoznu ambalažu.</p>	<p>Transportna ili tercijarna ambalaža Zaštitna ambalaža koja omogućava prijevoz, preтовar i rukovanje određenom količinom proizvoda pakiranog samo u prodajnoj ili i u prodajnoj i skupnoj ambalaži; u ovu vrstu ambalaže ne spadaju spremnici (kontejneri) za cestovni, željeznički, prekomorski i zračni prijevoz robe.</p>
<p>Naziv <i>ambalaža</i> nije definiran, ali je korišten u definicijama drugih naziva.</p>	<p>Ambalaža Ambalaža su svi proizvodi bez obzira na materijal od kojeg su izrađeni, a korišteni su za sadržavanje, čuvanje, rukovanje, isporuku i predstavljanje robe, od sirovina do gotovih proizvoda, od proizvođača do korisnika ili potrošača. Ambalaža su i nepovratni predmeti uporabljeni za namjenu iz gornjeg stavka, kao i pomoćna sredstva za pakiranje, koja služe za omatanje ili povezivanje robe, pakiranje, nepropusno zatvaranje, pripremu za otpremu i označavanje robe.</p>
<p>Naziv <i>ambalažni materijal</i> nije definiran i ne upotrebljava se. U pravilniku se koristi naziv <i>gradivo</i>, pretpostavka je da je gradivo isto što i ambalažni materijal.</p>	<p>Ambalažni materijal Ambalažni materijal je svaki materijal od kojeg se proizvodi ambalaža kao što su: staklo, plastika, papir, karton, drvo, metal, višeslojni miješani materijali i drugi materijali.</p>

Funkcije ambalaže su, na primjer:

- sadržavati proizvod (na primjer: sok, prašak za pranje, alat, brašno, cipele, igračke, lijek)
- nositi informacije (obavijesti) o proizvodu i ambalaži
- zaštititi proizvod tijekom prijevoza, skladištenja i upotrebe
- učiniti proizvod uočljivim i prepoznatljivim
- poslužiti kao komunikacijsko sredstvo između proizvođača i potrošača.

Navedene funkcije povezane su sa znakovima bilo kao slikom, grafičkim rješenjem, tekstom, brojcama i slovnim oznakama.

Svjetska organizacija za ambalažu (WPO - *World Packaging Organisation*) priredila je informativni dokument o povezanosti ambalaže i održivog razvoja (*Position Paper Sustainable Packaging*). U završnom dijelu dokumenta naglašeno je da vjeruju kako će u nazivu *održiva ambalaža*, pridjev *održiva* postati suvišan jer će sva ambalaža biti *održiva*.

 www.worldpackaging.org

2.11 PROIZVOD U AMBALAŽI

Proizvođači su osmislili, proizveli i označili proizvode, upakirali ih u odgovarajuću ambalažu, stavili na nju znakove s uputama za rukovanje te sve zajedno stavili na tržište. Cilj je svakog proizvođača da proizvod neoštećen i sačuvane kvalitete stigne do potrošača u bilo kojem dijelu svijeta.

Tržnice su mjesto na kojem možemo naći kartonske i plastične kutije, plastične i kartonske uloške za siguran prijevoz voća i povrća, razne platnene, plastične i papirnate vreće i vrećice za voće i povrće, pletene košare i tko zna što još. Vraćajući se sa tržnice mnogima su ruke pune plastičnih vrećica koje većinom odlažu u kućni otpad. Mnoge države vrlo ozbiljno analiziraju problem sve veće količine plastičnih vrećica u otpadu i predlažu mjere kako ga riješiti, od zamjene papirnatim

vrećicama, platnenim vrećicama, skupljanja plastičnih vrećica, pa sve do zabrane upotrebe plastičnih vrećica. Svako rješenje ima svoje dobre i loše strane, svako ima svoje zagovornike i oponente. Bitno je, da rješenje koje se donese bude promišljeno, da se analizira životni ciklus pojedine vrste ambalaže, da odgovara situaciji u državi za koju se donosi, da bude provjereno na modelu i da svi budu informirani o tome što trebaju činiti, kao i postignutim rezultatima.

Pogled na police ljekarni otkriva plastične omote, staklene i plastične boce i bočice, te ostale posude, papirnate kutije i kutijice.

Prodavaonice obuće su „carstvo“ kartonskih kutija, papira za zamatanje, platnenih vrećica za zaštitu svake cipele (osobito onih malo skupljih), zgužvanih papira koji služe kao uložak za očuvanje oblika cipela, plastičnih držača kao i vrećica u kojima kupac cipele ponese iz trgovine.

Parfumerija će nas, osim mirisima, zavesti i izgledom ambalaže. Dizajneri su od staklenih, metalnih, plastičnih i papirnatih ambalažnih materijala stvorili prave umjetničke kreacije.

Kupujete li mobilni telefon, hladnjak, glačalo, stroj za pranje rublja ili nešto drugo ostaju vam prazne kartonske kutije, plastične folije, kartonski ili plastični ulošci, drveni i metalni držači i ukručivači.

Trgovine bojama i lakovima, čarapama, nakitom, odjećom, igračkama, školskim priborom, alatima, građevinskim materijalima mogu poslužiti za proučavanje znakova na proizvodima i ambalaži.

Trgovine mješovitom robom pravo su mjesto za one koji žele vidjeti „obilje“ znakova na proizvodima i ambalaži. Slatkiši, čokolade, sokovi, pekmezi, ukiseljeno povrće, kompoti, mlijeko i mliječni proizvodi, dječja hrana, voće i povrće, proizvodi za njegu tijela, proizvodi za pranje i čišćenje itd.

Dizajneri i proizvođači se trude osmisliti što privlačniju, zanimljiviju ambalažu kako bi privukli kupca i prodali proizvod. U trgovinama je bogata ponuda originalnih i domišljatih rješenja. Ne kaže se bez razloga da ambalaža prodaje proizvod. Treba na trenutak zaboraviti i boje i oblike ambalaže, te krenuti između polica i pažljivo razgledavati i čitati ono što piše na ambalaži proizvoda. Upravo je nevjerojatna količina obavijesti koja se nastoji ugurati, ponekad, na vrlo malo prostora.

A na svakom i proizvodu i ambalaži nalaze se *znakovi*, ☞ Točku 7.

2.12 TRŽIŠTE

Tržište je česta riječ u govoru političara, ekonomskih analitičara, predstavnika gospodarstva i ostalih stručnjaka. Govori se o *jedinstvenom tržištu* bez teritorijalnih ograničenja, na primjer europskom (u okviru države ili šire trgovinske zajednice) i s jednakim uvjetima za sve sudionike, zatim o *slobodnom tržištu* na kojem nema ograničenja u pogledu cijena i količina robe. Gospodarstvenici govore o prodoru i osvajanju nekog *tržišta* i pri tom obično misle na područje na kojem se vodi trgovina ili mjesto gdje se zaključuju trgovački poslovi, neki se opet žale da su neka tržišta mala, neka zatvorena itd. Za potrošača, koji ne gleda globalno, tržište su trgovine u kojima kupuje proizvode i tu se događa prvi „bliski“ susret sa proizvodom i znakovima. U Priručniku se koristi naziv *tržište* bez pridjeva.

Slijedi nekoliko primjera upotrebe naziva *tržište* u propisima, posebno kada se uspostavlja veza *tržišta* i *proizvoda*:

- Svaki *proizvod* i usluga namijenjeni su tržištu i potrošačima na tom tržištu.
- Stavljanje *proizvoda na tržište* trenutak je kada proizvod prvi puta iz faze proizvodnje i / ili uvoza prelazi u fazu distribucije, uz naplatu ili besplatno, odnosno kada proizvod prvi put iz faze proizvodnje i / ili uvoza prelazi u fazu stavljanja u rad, uz naplatu ili besplatno, to jest nakon osoba ili za vlastite potrebe. Ova definicija se ne odnosi na proizvode koji se proizvode ili uvoze radi prodaje na inozemnom tržištu, ☞ 10.1.29.
- Stavljanje *proizvoda u uporabu* je trenutak prve uporabe proizvoda u Republici Hrvatskoj od strane krajnjeg korisnika.

Vodeći svjetski gospodarstvenici okupljeni u Svjetskom poslovnom savjetu za održivi razvoj, zaključili su da se *održivi razvoj* najbolje postiže otvorenim međunarodnim tržištima koja priznaju legitimne komparativne prednosti. Takva tržišta potiču djelotvornost i promjene što je neophodno za održiv ljudski napredak. Tržišta stvaraju ljudi na osnovi ljudskih vrijednosti, zakona i normi, koje moramo stvarati, a uvijek ih možemo poboljšavati, ☞ 10.4.11.

Stavljanje proizvoda na određeno tržište uvjetovano je ispunjavanjem propisanih zahtjeva za to tržište. Proizvođač, želeći izvesti svoj proizvod na različita tržišta mora poznavati i propise koji vrijede na tim tržištima, mora osigurati nezavisno ispitivanje proizvoda kako bi dokazao da proizvod ispunjava te zahtjeve, ta ako je proizvod sukladan tim zahtjevima može staviti propisan znak. Slijede primjeri takvog označavanja.

Primjer 1
Oznaka CE

Za slovnu oznaku **CE** obično kažu da je „putovnica za slobodan protok roba na europskom tržištu“. CE oznaka (CE je skraćenica naziva na francuskom jeziku *Conformité Européene*) na proizvodu omogućava slobodan izvoz u države članice Europskog gospodarskog prostora (EEA= *European Economic Area*), a znači da proizvod ispunjava propisane zahtjeve za taj proizvod. Zahtjevi su uglavnom usmjereni na sigurnost potrošača i zaštitu njihova zdravlja, te zaštitu okoliša. Mnogi će proizvođači, želeći ispuniti zahtjeve za dobivanje CE oznake, morati promijeniti ili dizajn proizvoda i/ili proizvodni proces.

Primjer 2
Oznaka ETL

Na mnogim proizvodima na hrvatskom tržištu, posebno iz informacijsko-komunikacijskog područja, može se vidjeti troslovna oznaka **ETL**. Upotreba **ETL** oznake je obvezna za proizvode koji se isporučuju državama članicama NAFTA (NAFTA= *North American Free Trade Association*, Sjevernoamerička asocijacija slobodne trgovine ili kraće NAFTA tržište).

Oznaka **ETL** znači da je proizvod ispitan u ovlaštenom laboratoriju gdje je provjereno je li sukladan propisima koji vrijede na NAFTA tržištu.

Primjer 3
Oznaka GOST R

Znak koji se sve češće može uočiti na proizvodima, a znači da proizvod na kojem se nalazi, odgovara zahtjevima normi koje vrijede na ruskom tržištu. Nakon provjere sukladnosti sa zahtjevima, proizvođač može staviti navedeni znak i imati slobodan pristup ruskom tržištu. **GOST** je oznaka za rusku nacionalnu normu, a slovo **R** za Rusiju.

Osim spomenutih znakova, postoje i drugi znakovi sukladnosti koji vrijede za druga tržišta poput Kanade, Japana, Kine i dr. Proizvođač, nakon provjere u ovlaštenoj organizaciji koja potvrđuje da njegov proizvod zadovoljava propise tog tržišta stavlja odgovarajući znak.

O oznakama sukladnosti i interni pregled znakova, ☞ Točku 7.3.2.

2.13 POTROŠAČ

U Priručniku je korišten naziv *potrošač*, a odnosi se na osobu koja kupuje proizvode (stvari, robu) ili koristi usluge. Odgovor na pitanje tko je potrošač daju i zakonodavci, ali i normirne organizacije, na primjer:

- Prema nekima, jedino pravo objašnjenje *potrošača* je ono prema Zakonu o zaštiti potrošača, 10.1.30, koje glasi da je *potrošač* svaka fizička osoba koja sklapa pravni posao ili djeluje na tržištu u svrhe koje nisu namijenjene njegovoj poslovnoj djelatnosti niti obavljanju djelatnosti slobodnog zanimanja. Zakonodavac nije objasnio naziv *pravni posao* pa se može pretpostaviti da se misli na usluge, na primjer bankarske, putovanja, komunalne i slično, jer se u navedenim primjerima sklapa ugovor i definiraju odnosi. U svakodnevnom životu samo će rijetki kupnju namirnica, odjeće i obuće, jutarnjeg soka i kave doživjeti kao sklapanje pravnog posla, iako su i to aktivnosti u kojima se mora voditi računa o zaštiti *potrošača*.
- *Potrošač* će se lakše prepoznati u definiciji prema Pravilniku o ambalaži i ambalažnom otpadu, 10.1.14, jer je definiran kao pravna ili fizička osoba koja odvaja proizvod od ambalaže te koristi proizvod za krajnju potrošnju.
- Za Međunarodnu organizaciju za normizaciju (ISO) potrošač je pojedinac iz šire društvene javnosti koji kupuje ili upotrebljava robu, imovinu ili uslugu za privatne potrebe. Za tog potrošača priređena je i posebna uputa ISO/IEC Uputa br. 41:2003, Ambalaža-Preporuke za navođenje potreba potrošača, 10.3.2.

.....

NAPOMENA: *Proizvod u ambalaži smješten je na police trgovina i čeka svog kupca, to jest potrošača. Osim naziva potrošač i suhoparnih definicija, u svakodnevnom životu i govoru to je posebno zanimljiv naziv, naročito u predblagdansko vrijeme. Lista naziva koja se odnosi na potrošača i njegovo ponašanje sadrži izraze poput: kupac, konzument, klijent, prava potrošača, potrošačko društvo, potrošačko ludilo, potrošačka histerija, konzumerizam, potrošačka groznica, potrošačka invazija, potrošački ovisnici, kupovna moć, kupac je kralj, šopingholičari, šopingomanija itd. U Večernjem listu, 10.4.30, objavljen je članak da je u hrvatskom društvu već odavno prisutan odgoj za potrošnju, odgoj za šoping i da vlada potrošački mentalitet, te drugi članak koji se odnosi na potrošačku psihologiju i sve prisutnije konzumerističke sklonosti, pa sve do „potrošačke građanske religije“, 10.4.31. Ako je to točno, onda treba pojačati informiranje i edukaciju potrošača o održivim obrascima potrošnje, a oni su povezani sa označavanjem proizvoda i ambalaže. Proizvođači i trgovci nastoje privući pozornost potrošača za kojeg imaju i posebne uzrečice poput: **Zadovoljan kupac*, najbolji kupac! Ili Neka vam se vrati kupac, a ne roba!***

** U ovom Priručniku koristi se naziv potrošač, a svim ostalim nazivima, izrazima i pojavama neka se bave odgovarajuće struke.*

2.14 OTPAD

U Priručniku se koristi naziv *otpad* definiran u Zakonu o otpadu, ☞10.1.12, kao svaka stvar ili predmet koju posjednik odbacuje, namjerava ili mora odbaciti. *Otpad* je razvrstan prema kategorijama, a za gospodarenje nekim kategorijama otpada, na primjer ambalažni otpad, otpadna električna i elektronička oprema i uređaji, medicinski otpad, otpadna vozila itd., donešeni su posebni propisi.

Otpad koji se može preraditi (na primjer otpadni papir, ALU limenke, staklene boce i dr.) često se naziva i sekundarna sirovina. U dnevnom govoru koristi se i naziv smeće. Povezanost znakova i otpada, ☞Točku 7.3.11.

2.15 ŽIVOTNI CIKLUS PROIZVODA I AMBALAŽE

Životni ciklus proizvoda i ambalaže je vremensko razdoblje koje obuhvaća dizajn proizvoda, njegovu proizvodnju, prijevoz i skladištenje, uporabu proizvoda, kao i prestanak uporabna vrijednost, te odgovarajuće aktivnosti povezane s određenom fazom. Neki proizvodi imaju kratak životni ciklus, na primjer dnevne novine, maslac ili jogurt, dok neki proizvodi imaju dugačak životni ciklus od nekoliko godina, na primjer cipele, telefon ili prijenosno računalo, do nekoliko desetaka godina, na primjer namještaj, kade, pločice i alati. Svaki proizvod i njegova ambalaža u pojedinoj fazi životnog ciklusa utječe na okoliš i zato je razvijena metoda vrednovanja utjecaja proizvoda i ambalaže na okoliš, nazvana analiza *životnog ciklusa proizvoda i ambalaže*. Analiza obuhvaća sve faze od iskapanja sirovina, njihovog prijevoza i prerade, proizvodnje materijala i dijelova, te proizvoda namijenjenih tržištu, skladištenja i distribucije proizvoda do trgovine, njegove upotrebe i ponovne upotrebe, kao i čišćenja i održavanja proizvoda, te gospodarenja kada postane otpad.

Svrha analize životnog ciklusa proizvoda (LCA) jest prepoznati i odrediti moguća poboljšanja za smanjenje utjecaja procesa i/ili proizvoda na okoliš kako u pogledu potrošnje energije i sirovina, tako i stvaranja manje otpada, te smanjivanja njegove štetnosti. Rezultati analize mogu se koristiti kao smjernice u razvoju novih proizvoda, redizajna proizvoda i promjene proizvodnih procesa, kako bi se stvorili proizvodi manje štetni za okoliš, ☞10.4.7.

U literaturi se, osim izraza analiza životnog ciklusa proizvoda (LCA=*Life cycle analysis*), mogu naći i nazivi poput procjena životnog ciklusa proizvoda, *eko-bilanca*, analiza od „od kolijevke do groba“ (*cradle-to-grave*), analiza resursa itd. LCA metoda posebno je primjenjiva kod ambalaže jer se sastoji od jednog ili dva materijala, jednostavne je konstrukcije i ima jednostavan životni ciklus. Na primjer, prerađivači kartonskog otpada uočili su da im ljepljiva ili metalne spojnice korištene za spajanje stranica kutije stvaraju problem u preradi. Upozoreni na takve probleme, konstruktori su promijenili konstrukciju mnogih kutija i sada su izvedene tako da se njihov oblik dobije presavijanjem po označenim bridovima i umetanjem istaknutih dijelova u proreze, tako da se kutija dobije bez ljepljenja i metalnih spojnica.

.....
NAPOMENA : Životni ciklus proizvoda predmet je sljedećih normi:

- ISO 14040:2006** *Environmental management – Life cycle assessment – Principles and Framework*
(Upravljanje okolišem – Procjena životnog ciklusa – Načela i okvir), ☞ 10.3.16
- ISO 14041:1998** *Environmental management – Life cycle assessment – Goal and scope definition and inventory analysis*
(Upravljanje okolišem – Procjena životnog ciklusa – Definicija cilja i svrhe i analize sastava), ☞ 10.3.17
- ISO 14044:2006** *Environmental management – Life cycle assessment – Requirements and Guidelines*
(Upravljanje okolišem – Procjena životnog ciklusa – Zahtjevi i smjernice), ☞ 10.3.18

3 odgovornost i infrastruktura za održivi razvoj

„Kako bi ostvarile održivi razvoj i poboljšale kvalitetu življenja svih ljudi, države bi trebale smanjiti i ukloniti neodržive obrasce proizvodnje i potrošnje i promicati odgovarajuću demografsku politiku.“

*Deklaracija o okolišu i razvoju,
8. načelo*

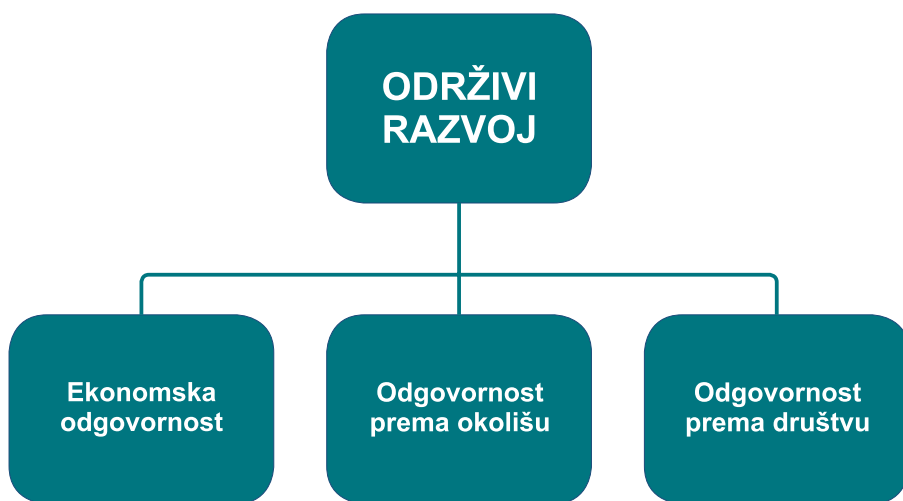
3 Odgovornost i infrastruktura za održivi razvoj

3 ODGOVORNOST I INFRASTRUKTURA ZA ODRŽIVI RAZVOJ

3.1 OP ENITO

Održivi razvoj podrazumijeva skladan i uravnotežen razvoj ekonomskog dijela, odnosa prema okolišu, te odnosa prema društvu, bez obzira promatra li se taj razvoj na razini države ili poduzeća. Ta tri područja (ekonomsko područje, okoliš, društvo), nazivaju se i tri „stupa“ održivog razvoja, Sliku 2, i naglašava se odgovornost za svako od navedenih područja. U publikaciji Poslovni svijet u održivom razvoju, Sliku 10.4.11, članovi Svjetskog poslovnog savjeta za održivi razvoj dali su svoje viđenje uloge poslovnog svijeta u pronalaženju odgovora na izazove održivog razvoja. Naglašena je odgovornost poslovnog svijeta za održiv ekonomski razvoj, kao i odgovornost za poboljšanje odnosa prema okolišu, te odgovornost prema društvu, što znači prema zakonodavcu, dioničarima, potrošačima, zaposlenicima, njihovim obiteljima, lokalnoj zajednici i drugima, ovisno o području gdje poduzeće posluje. Prihvaćanje odgovornosti za navedena područja često rezultira poslovnom koristi i boljem ugledu poduzeća, kao i zadovoljstvu društva.

NAPOMENA: U stranoj literaturi se za tri stupa održivog razvoja: ekonomski, okoliš i društvo upotrebljava izraz „triple bottom line“, koji je u Hrvatskoj preveden kao trobilančni pristup. Iako je održivi razvoj relativno „star“ naziv, neka poduzeća umjesto njega upotrebljavaju društveno odgovorno poslovanje, misleći pri tom na odgovoran odnos prema spomenuta tri područja. U praksi se mogu naći izvještaji o održivom poslovanju, održivosti, kao i izvještaji o društveno odgovornom poslovanju, a sadržaj im je sličan jer većina poduzeća koristi iste smjernice za pripremu izvještaja, Sliku 5.4.

Slika 2 Tri stupa održivog razvoja (trobilančni pristup, triple bottom line), općenito

Odgovornost prema društvu postaje predmetom normizacije. U tijeku je rad na normi ISO 26000 koja će sadržavati dragovoljne (neobvezujuće) smjernice za provedbu načela održivog razvoja i neće se primjenjivati za certifikaciju, 10.4.36. Buduća norma ISO 26000 bit će namijenjena svim vrstama organizacija, i u javnome i u privatnome sektoru, kako u razvijenim državama, tako i u onima u razvoju. Norma će pridonijeti postojećem radu na društvenoj odgovornosti time što će se:

- razviti međunarodni konsenzus o tome što društvena odgovornost znači i kojim se pitanjima u vezi s njom organizacije trebaju baviti
- dati smjernice i načela relevantne za društvenu odgovornost
- objediniti, primijeniti i promovirati društveno odgovorno ponašanje u organizaciji i području njenog utjecaja, uključujući dobavljački lanac
- doprinostiti održivom razvoju i boljitku društva.

www.iso.org

Proces promjena

U definiciji održivog razvoja naglasak je na procesu promjena. Promjene su očite i u odnosu poslovnog svijeta prema društvu i okruženju u kojem posluje. Sažeti opis promjena tog odnosa može se naći u knjizi **Mjere održivosti** (*Sustainable Measures*), 10.4.9. Autori navode da promjene idu od „**Vjeruj mi!**“ (*Trust me!*), kada je zajednica vjerovala da poduzeća rade onako kako treba, preko „**Reci mi!**“ (*Tell me!*) odnosa, kada je društvo očekivalo da im poduzeće kaže što se događa, pa do „**Pokaži mi!**“ (*Show me!*) pristupa. U ovom slučaju poduzeća moraju pokazati i dokazati ozbiljne namjere da se poboljšaju i unaprijede svoj odnos prema svakom od tri navedena područja, Sliku 2. Zahtjev da se neka tvrdnja dokaže odnosi se i na zakonodavca. U tijeku je proces usklađivanja hrvatskog zakonodavstva s europskim i svaki novi propis bi trebao biti usklađen s odgovarajućim europskim. Predstavnici gospodarstva traže da se na internetskim stranicama objavi Izjava o usklađenosti i tablica usklađenosti. Uvidom u te dokumente mogli bi odgovoriti na pitanja stranih partnera kojem članku nekog europskog propisa odgovara neki članak hrvatskog propisa.

Stav zajednica „**Uključi me!**“ (*Involve me!*) jasno pokazuje da želi biti obaviještena i uključena u aktivnosti nekog poduzeća. Mnoga poduzeća organiziraju posjete, dane otvorenih vrata, izravne susrete sa stanovnicima, javne rasprave i upoznavanje stanovnika u susjedstvu o utjecaju promjena u poduzeću na okruženje itd. Stav „**Uključi me!**“ odnosi se i na zakonodavca, koji uključivanjem zainteresiranih strana (na primjer proizvođača, stručnjaka, normirnog tijela) u proces izrade i donošenja propisa, te u procesu odlučivanja posebno o zahvatima u prostoru ili izgradnji objekata koji značajno utječu na okoliš, sigurnost stanovništva u susjedstvu, mogući utjecaj na njihovo zdravlje, može postići zadovoljavajuća rješenja.

Osim opisane promjene odnosa proizvođača i zajednice od „**Vjeruj mi!**“ do „**Uključi me!**“, iz literature navedene u točkama 10.1. do 10.4., mogu se izdvojiti značajke proizvođača, ovisno o njihovom odnosu prema promjenama.

FAZA	PRISTUP	ZNAČAJKE PRISTUPA
I	Reaktivan	<ul style="list-style-type: none"> • ispunjavati propisane zahtjeve • slijediti trendove u svojoj djelatnosti • usredotočiti se na poslovne rizike koji bi mogli negativno utjecati na sigurnost i zdravlje ljudi kao i na okoliš, te izazvati nezadovoljstvo zajednice, važno je minimizirati moguću štetu <p>„Moraš, moramo!.. Kud svi tud i mi! You shall, we shall!</p>
II	Aktivan	<ul style="list-style-type: none"> • imati jasnu sliku odgovarajućih interesnih skupina • razvijati zajedničke vrijednosti poduzeća • odabrati ključne ciljeve, uglavnom usmjerene na primarne procese (dobrobit zajednice i teme zaštite okoliša) • snalaziti se s ograničenim sredstvima u proračunu • poboljšati internu komunikaciju <p>„Hajd', učinimo ...“ Let's do!</p>
III	Proaktivan	<ul style="list-style-type: none"> • ključne teme bolje raspoređene kroz sve poslovne procese • definirana pravila ponašanja (<i>Code of Conduct</i>) • poznati ciljevi povezani s procesima/aktivnostima • uključeni mnogi zaposlenici <p>- „Težimo tomu...“ We go for it!</p>
IV	Intraaktivan	<ul style="list-style-type: none"> • uključeni predstavnici interesnih skupina • poduzeće stvara/sudjeluje u društvenim trendovima (stvara trendove, „trendsetter“) • poduzeće djeluje kao uzor u svom poslovnom sektoru <p>- „Vjerujem...“ I believe!</p>
V	Interaktivan	<ul style="list-style-type: none"> • odgovornost je potpuno ugrađena u poslovanje poduzeća • sustavan i cjelovit pristup društvenim temama • poduzeće vodi u društvenoj odgovornosti • poduzeće provjerava samo sebe u društvu • najbolji korporativni građanin <p>- „Sanjam.. “ I have a dream!</p>

.....
NAPOMENA: Iako je sve podložno promjenama i one su stalno prisutne, njima se nažalost ne upravlja sustavno, cjelovito, promišljeno i učinkovito.

3.2 TEHNIČKI PRISTUP

U ovoj točki prenešeni su dijelovi publikacije *Izgradnja infrastrukture za održivi razvoj*, ☞ 10.4.32, koju je priredila Međunarodna organizacija za normizaciju, a Državni zavod za mjeriteljstvo, Hrvatski zavod za norme i Hrvatska akreditacijska agencija objavili na hrvatskom jeziku. U publikaciji je objašnjeno da su mjeriteljstvo, normizacija i ocjena sukladnosti stupovi znanja za razvoj tehničke infrastrukture, a time i za održivi razvoj gospodarstva i puno sudjelovanje u međunarodnoj trgovini. Ti su stupovi znanja međusobno čvrsto povezani, ☞ Sliku 3, i svaki dio doprinosi provedbi načela održivog razvoja.

Državni zavod za mjeriteljstvo - mjeriteljstvo

„Mjeriteljstvo uključuje rad državnih mjeriteljskih instituta i međunarodne ugovore kao što su Dogovor o metru, kojim se Međunarodni odbor za utege i mjere i Međunarodni ured za utege i mjere ovlašćuju da rade na mjernim etalonima čija se točnost, područje primjene i raznolikost neprekidno povećavaju.“

 www.dzm.hr

Hrvatski zavod za norme - normizacija

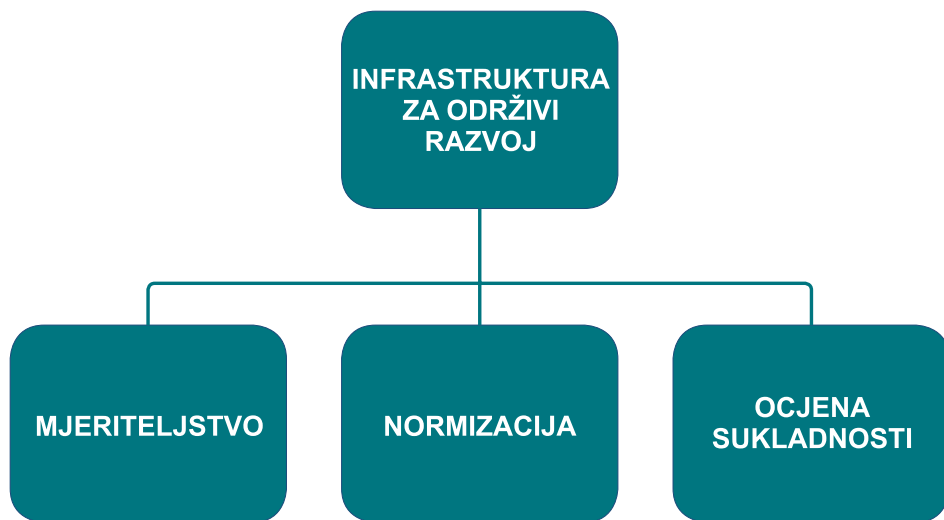
„Međunarodne norme i njihova uporaba u tehničkim propisima za proizvode, proizvodne metode i usluge igraju važnu ulogu u održivom razvoju i olakšavanju trgovine promidžbom sigurnosti, kvalitete i kompatibilnosti. Normizacija pridonosi ne samo međunarodnoj trgovini nego i osnovnoj infrastrukturi koja podupire društvo uključujući zdravlje i okoliš, istodobno promičući održivost i dobru praksu kod donošenja propisa. Međunarodne norme, odnosno nacionalno ili regionalno prihvaćene međunarodne norme, pomažu domaćim tržištima da posluju učinkovito, povećavaju konkurentnost i pružaju izvrstan izvor prijenosa tehnologija na zemlje u razvoju. One igraju bitnu ulogu u zaštiti potrošača i okoliša“. U letku „10 dobrih razloga za normizaciju“, ☞ 10.4.35, naglašeno je da norme pomažu da se svladaju kulturne i jezične razlike: Svijet ne govori istim jezikom i ono što je dobro prihvaćeno u jednoj kulturi u drugoj može predstavljati tabu. Norme pomažu da se izbjegnu zabune time što usklađuju prikaz datuma i vremena, kodove jezika i zemalja te grafičke simbole i slike, uključujući one za osobe s posebnim potrebama.“

 www.hzh.hr

Hrvatska akreditacijska agencija - ocjena sukladnosti

Ocjena sukladnosti igra ključnu ulogu u izgradnji povjerenja u održivi razvoj i trgovinu. Međunarodna norma ISO/IEC 17000 definira ocjenu sukladnosti kao „dokaz da su zadovoljeni zahtjevi koji se odnose na proizvod, proces, sustav, osobu ili upravno tijelo“. Postupci ocjenjivanja sukladnosti kao što su ispitivanje, inspekcija i certifikacija daju jamstvo da proizvodi ispunjavaju zahtjeve utvrđene u propisima i normama.

 www.haa.hr

Slika 3 Tri stupa održivog razvoja, tehnički pristup

Publikacija *Izgradnja infrastrukture za održivi razvoj* može se besplatno dobiti u Normoteci Hrvatskog zavoda za norme.

4 propisivanje i normiranje znakova

„Norme su rezultat napora mnogih za dobro svih, one su naslijeđe cijelog čovječanstva.“

„Norme pridonose unapređenju sigurnosti, zdravlja, kvalitete okoliša i poboljšanju životnog standarda. Norme su oduvijek nedjeljivi dio našeg gospodarstva, socijalnog i pravnog sustava, a unatoč tomu često se olako shvaćaju te najčešće uzimaju zdravo za gotovo. Njihova važna uloga u modernome društvu nije uvijek dovoljno priznata, zato je bitno upoznati se s normama, razviti kulturu i naviku njihove upotrebe. Potreba za normom daje joj važnost, a izobrazbom i obavješćivanjem javnosti upoznaju se prednosti i širi područje primjene“

4 Propisivanje i normiranje znakova

4 PROPISIVANJE I NORMIRANJE ZNAKOVA

4.1 USPOREDBA PROPISA I NORMI

Svako poglavlje ovog Priručnika upućuje na *propise* i *norme* te navodi kako je određena tema obrađena u kojem od tih dokumenata. Upravo je zbog toga važno usporediti *propise* i *norme* i upoznati se s njihovim sličnostima i razlikama, 📖 Tablicu 2. Kao predložak za izradu Tablice 2 poslužili su: publikacija *Svijet norma*, 📖 10.4.33, propisi i norme navedeni u Priručniku, kao i autorski dodaci.

Definicije *propisa* i *normi*, 📖 Točke 2.5 i 2.6.

Tablica 2 | *Usporedni pregled sličnosti i razlika između propisa i normi sa stanovišta označavanja*

	DOKUMENTI	
	PROPIS (propisuje) (donosi ga upravno tijelo)	NORMA (utvrđuje) (donosi ju normirno tijelo)
Područje/ predmet propisivanja/ normiranja	Izgled i dimenzije znaka Pravila primjene Pravila stavljanja znaka	Izgled i dimenzije znaka Pravila stavljanja znaka
Primjena dokumenata	Obvezujuća Primjena propisa je obvezujuća.	Neobvezujuća Primjena norme je neobvezujuća, osim ako primjena norme nije postala obvezujuća kroz propis, ugovor ili neki drugi dokument.
Sudionici postupka izrade dokumenata	Zakonodavac Postupak izrade propisa je proces definiran u pravilnicima o radu Sabora, Vlade, ministarstava. Ako se želi dobiti jasan prikaz trebalo bi iz navedenih dokumenata prirediti jedinstven prikaz odvijanja procesa. U izradi propisa mogu sudjelovati svi zainteresirani preko udruženja, na primjer Hrvatskog poslovnog savjeta za održivi razvoj, Hrvatske udruge poslodavaca, Hrvatske udruge za zaštitu potrošača i drugih. Upitno je koliko će primjedbe biti razmatrane i prihvaćene.	Normirno tijelo, svi zainteresirani Postupak izrade norme je definiran dokumentom.

DOKUMENTI		
	PROPIS (propisuje) (donosi ga upravno tijelo)	NORMA (utvrđuje) (donosi ju normirano tijelo)
Način donošenja	Većina u zakonodavnom tijelu, propis se donosi političkim nadglasavanjem.	Konsenzus (dogovor) Norma je rezultat dogovora struke.
Postupak donošenja	Transparentan Postupak donošenja propisa je transparentan. Ovo treba uvjetno shvatiti, jer je rijetko poznato tko su članovi radne skupine koja priprema prijedlog propisa, nije poznat plan i program aktivnosti pripreme i donošenja propisa, nije poznato tko je i kakve primjedbe i prijedloge dao na nacrt propisa, nije poznato zašto neke ključne primjedbe nisu prihvaćene, nije poznata procjena utjecaja provedbe propisa na gospodarstvo, nisu poznati rezultati provjere provedbe propisa na modelu i koje su organizacije poslužile kao model itd.	Potpuno transparentan Prema publikaciji <i>Svijet norma</i> , 10.4.33, postupak donošenja normi je potpuno transparentan za razliku od postupka donošenja propisa koji je transparentan. NAPOMENA: <i>Bilo bi zanimljivo čuti od autora publikacije objašnjenje razlike između transparentnosti i potpune transparentnosti postupka.</i>
Vrste dokumenata	Ustav Zakon Pravilnik Tehnički propis Uredba Odluka	Osnovne norme Norme za proizvod Norme za postupak Sučelne norme Norme rječnici Norme za ispitivanje Norme za uslugu Norme o potrebnim podacima
Plan i program donošenja dokumenta	Proizvođačima nije poznato kada počinje izrada prijedloga nekog propisa, kada će taj prijedlog biti objavljen, hoće li biti dovoljno vremena za pažljivu analizu utjecaja propisa na gospodarstvo i slanje primjedbi, kada će se raditi provjera funkcioniranja propisa na modelu, kada će biti objavljena nova verzija itd. Ako i postoji, plan i program donošenja propisa nije dostupan predstavnicima gospodarstva.	Nacrt prijedloga neke norme sadrži točku <i>Povijest dokumenta s planom i programom aktivnosti na izradi normi.</i>
Pravila pisanja	Ako i postoje, pravila pisanja propisa nisu poznata svima koji pišu propise jer je teško naći dva propisa pisana na isti ili barem sličan način, što nije dobro. Bez obzira na broj članaka nikada na početku nema sadržaja propisa. Sadržaj propisa bi korisnicima dao uvid u strukturu propisa i olakšao snalaženje.	Postoje jasna dokumentirana pravila pisanja normi. Norme su pisane na isti način što korisnicima olakšava snalaženje. Na početku duže norme korisnici mogu naći sadržaj (kazalo) koji daje uvid u strukturu norme.

DOKUMENTI		
	PROPIS (propisuje) (donosi ga upravno tijelo)	NORMA (utvrđuje) (donosi ju normirno tijelo)
Označavanje dokumenata	Hrvatski propisi nemaju svoj jedinstven, neponovljivi matični broj. Propisi su označeni brojem Narodnih novina ili lokalnog Službenog glasnika u kojima može biti objavljeno više različitih propisa. Internetskim pretraživanjem rijetko se mogu dobiti upotrebljivi i pouzdani podaci. Ovakav pristup nije dobar sa stanovišta korisnika koji očekuje brzu i korisnu informaciju o propisima za određeno područje.	Norma ima svoj jedinstven, neponovljiv matični broj koji omogućava elektronsko pretraživanje. Na primjer ako se u internetski pretraživač upiše EN 50419, uvijek se dobiju podaci o europskoj normi ili normi neke države za označavanje električne i elektroničke opreme u skladu s člankom 11(2) Direktive 2002/96/EC (WEEE), 10.2.6.
Nazivlje	Ako i postoji pregled naziva koje je dopušteno upotrebljavati u propisima, oni koji pišu propise slabo ga se pridržavaju. Injenica jest da se pri izradi propisa ne primjenjuju ni već normirani nazivi, kao ni opće prihvaćeni nazivi, a i u samom propisu često nema dosljedne primjene odabranog naziva. Podaci dobiveni internetskim pretraživanjem baze podataka za propise pomoću odabranog naziva, nisu pouzdani.	Uz norme rječnike u kojima su definirani nazivi za pojedina tematska područja, na primjer upravljanje okolišem, otpad, voda, zrak i druga, postoji propisana upotreba glagola i glagolskih oblika, preporuke za upotrebu određene literature - rječnika itd. Važno! Definirano nazivlje omogućava korisnicima internetsko pretraživanje baze podataka o normama i dobivanje informacija o traženom području.
Referencijavanje	Većina hrvatskih propisa ne upućuje na druge propise i norme, što korisnicima otežava snalaženje.	Norme jasno upućuju na druge norme, što korisnicima olakšava snalaženje.
Dostupnost	Propisi u tiskanom obliku (Narodne novine) dostupni su uz plaćanje, a na internetskim stranicama su besplatni.	Norme se mogu kupiti u Normoteci Hrvatskog zavoda za norme. Korisnici se mogu normama besplatno poslužiti u Normoteci HZN-a.

Znakovi su predmet i propisa i normi, što znači dvojnost pristupa. Isto tako, kao primjer, ta dvojnost je prisutna i u slučaju naziva i definicija, kao i u slučaju upućivanja na druge dokumente. Uočivši problem dvojnog pristupa, odnosno da bi se izbjeglo da se istim područjem bave i propisi i norme u direktivama Novog pristupa dana je preporuka da se, gdje god je to moguće, u propisima upućuje na norme, budući su norme snažna podrška zakonodavstvu, ☞ 10.4.27. Upućivanjem na norme izbjegava se dvojnost (udvostručivanje) pisanja tehničkih zahtjeva, izbjegava se uključivanje detaljnih tehničkih opisa u zakonske tekstove, smanjuje se mogućnost pogrešaka, smanjuje se potreba češćeg mijenjanja propisa, olakšava proizvođačima snalaženje i bolja primjena propisa, ukratko dobivamo kvalitetniji propis.

Kada je riječ o tome da u jednom propisu upućujemo na drugi propis i/ili normu postoji veliki prostor za poboljšanja. Na žalost, u nekim propisima uopće nema upućivanja na norme iako one za navedeno područje postoje i dobro su razrađene. Isto tako, u nekim propisima se navodi da je ili da će neki dio propisa biti predmet posebne norme ili drugog propisa, a nema dodatnih informacija o kojoj se normi ili propisu radi. Takvo upućivanje za proizvođače nema praktičnu vrijednost jer mora istraživati i ne može biti siguran koje norme točno odgovaraju "stanju tehnike" kako to u propisima zna pisati. Proizvođaču treba jasna informacija koji propis ili normu mora primijeniti. Isto tako, nije dobro kada se u jednom propisu upućuje na drugi rečenicama, na primjer „Mjere pobliže pravilnikom propisuje ministar.“ ili „...poduzeće nešto mora napraviti u skladu s ovim Zakonom i provedbenim propisima ovog Zakona“. Naravno, obično se ne navodi na koje se propise misli, jesu li uopće donešeni itd. Velika poduzeća imaju zaposlenike odgovorne za praćenje propisa za određena područja, koji će za interne potrebe prirediti cjelovite informacije, dok srednja i mala poduzeća ovakve bezlične informacije teško pretvaraju u konkretne obavijesti potrebne za poslovanje. Pravilnik, ☞ 10.1.31, jest odličan primjer jasnog upućivanja na norme, dok se u Zakonu, ☞ 10.1.30, norme uopće ne spominju u člancima koji se odnose na područja odlično razrađena normama. Pokaznim upućivanjem na propise i norme pružaju se točnije informacije o tomu koji se propisi i norme odnose na određeno područje i dobivamo kvalitetniji propis.

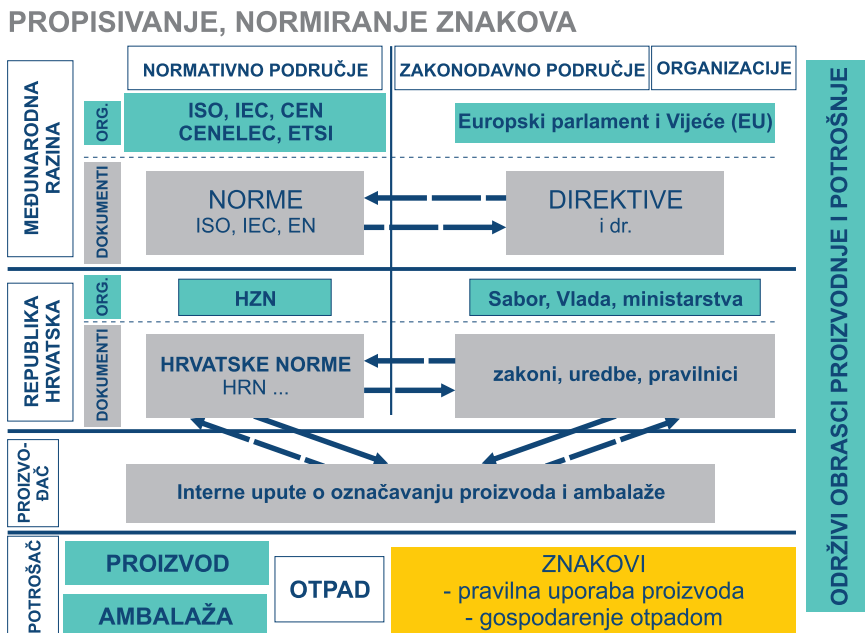
Isto tako, činjenica jest da u Hrvatskoj ne postoji jedinstven, zajednički rječnik naziva koje treba upotrebljavati u pripremi propisa. Za neka područja postoje rječnici norme, ☞ 10.3.21, s popisom normiranih naziva za neko područje, na primjer gospodarenje otpadom, područje zraka itd. što je dobro. Nije dobro to što se normirani nazivi ne upotrebljavaju u propisima.

 www.newapproach.org

4.2 ODGOVORNOST ZA PROPISIVANJE I NORMIRANJE ZNAKOVA

Na pitanje tko je odgovoran za propisivanje znakova, na žalost nije moguće jednoznačno i brzo odgovoriti. Prvenstveno, za propisivanje znakova odgovorna su zakonodavna tijela (na primjer: Sabor, Vlada, ministarstva), ☞ Sliku 4. Zatim, znakove neovisno jedni o drugima definiraju i gospodarska i strukovna udruženja, te organizacije (na primjer za gospodarenje otpadom). Takvim pristupom sustav označavanja postaje nepregledan i nesustavan. Isto tako, i proizvođači su odgovorni za stavljanje vlastitih znakova na proizvod i ambalažu, te tako doprinose nepreglednosti. Na žalost, situacija je takova da za određeno područje nema pregleda propisanih i normiranih znakova, a od proizvođača se zahtijeva da proizvod i ambalaža budu pravilno označeni inače mogu biti kažnjeni.

Za normiranje znakova odgovorna su normirna tijela, u Hrvatskoj je to Hrvatski zavod za norme, Sliku 4.

Slika 4 | Utjecaj na proizvođača zakonodavnog i normativnog područja o označavanju proizvoda i ambalaže

Osim zakonodavnih i normiranih organizacija, znakove mogu propisati i različite organizacije, na primjer Hrvatska gospodarska komora ili organizacija za gospodarenje otpadom, kao i sami proizvođači. U Tablici 3 dani su primjeri organizacija i znakova za koje su odgovorne.

Tablica 3 Organizacije i znakovi za koje su odgovorne, primjeri

ORGANIZACIJA (PRIMJERI)	ZNAK (PRIMJERI)	
<p>Međunarodna razina, propisi Europski parlament i Vijeće Europe</p>		
<p>Međunarodna razina, norme Međunarodna organizacija za normizaciju (ISO)</p>		
<p>Međunarodna razina, organizacija za gospodarenje ambalažnim otpadom (<i>Packaging Recovery Organisation Europe</i>), koja je odgovorna za provedbu europske direktive o Ambalaži i ambalažnom otpadu</p>		
<p>Republika Hrvatska, propisi Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva</p>		
<p>Republika Hrvatska, norme Hrvatski zavod za norme</p>		
<p>Republika Hrvatska – razne organizacije, na primjer Hrvatska gospodarska komora</p>		
<p>Proizvođači koji na proizvod i ambalažu stavljaju vlastite kreacije znakova</p>		

NAPOMENA: Zbrka nastaje jer se organizacije koje definiraju znakove međusobno ne dogovaraju, ne provjeravaju pažljivo i temeljito potrebu stavljanja nekog znaka i njegovu razumljivost za potrošača i ostale koji sudjeluju u životnom ciklusu proizvoda i ambalaže. Problem je i to što nema informativnog mjesta na kojem bi se mogle dobiti obavijesti o propisanim i/ili normiranim znakovima za određenu vrstu proizvoda i ambalaže ili za određeno tematsko područje ili odgovor na različita pitanja o označavanju proizvoda i ambalaže.

4.3 DOGOVOR O ZNAKOVIMA

Kako bi se smanjila zbrka u označavanju, te kako bismo znakove na proizvodima i ambalaži ispravno tumačili i primijenili, mora postojati dogovor o znaku, kako znak mora izgledati, da jedan znak ne smije imati više značenja, da ne smije biti više znakova za istu svrhu itd. Ti dogovori moraju se ugraditi u propise i norme, te u interne upute poduzeća. Kako je svrha znaka prenijeti neku obavijest (informaciju) o proizvodu (na primjer da je opasan ili koliko je težak), uputu kako s proizvodom rukovati tijekom prijevoza, kako ga čuvati, kako ga upotrebljavati i još mnogo toga, znakovi moraju biti jasni, homogeni i jednoobrazni, razumljivi i vidljivi jer samo takvi pružaju kvalitetne, jednostavne i razumljive informacije. Uvođenje jednoobraznosti, bez obzira u koje područje, bio bi dobar početak takvog pristupa.

NAPOMENA: Iz različitih propisa koji se odnose na znakove i označavanje, može se prirediti pregled opisnih pridjeva kakvi znakovi moraju biti (abecednim slijedom): ažurni, čitljivi, djelotvorni, dokazljivi, homogeni, istiniti, jasni, jednoznačni, lako dostupni, lako odstranjivi, lako uočljivi, neizbrisivi, nepokriveni, nezbujujući, opće razumljivi, otporni na habanje, prepoznatljivi, provjerljivi, razumljivi, relevantni, trajni, uočljivi, vidljivi itd., popis nije konačan. Čitatelji mogu uočiti da se neki pridjevi ponavljaju, na primjer lako uočljiv i uočljiv, zatim razumljiv i opće razumljiv, a da pri tom nije objašnjena razlika. Isto tako, ima i suprotnih zahtjeva, na primjer da znakovi moraju biti neizbrisivi i da moraju biti lako odstranjivi. Navedeni primjeri pokazuju koliko još ima posla da se uvede red, prvo u pisanje propisa, a onda i u dogovor o znakovima i označavanju. Bilo bi jako dobro kada autori propisa ne bi, na različite načine, ponavljali kakvi znakovi moraju biti nego uputili na normu ISO 14024 u kojoj je to normirano.

4.3.1 Propis i dogovor o znakovima

Odgovor na pitanje kakvi znakovi moraju biti, kao i pravila označavanja nalazi se u propisima, na primjer:

- **ZAKON O ZAŠTITI POTROŠAČA**, 10.1.28, je primjer općenitog propisivanja i kazuje da svi podaci iz obavijesti o proizvodu moraju biti istiniti, jasni, vidljivi i čitljivi te napisani hrvatskim jezikom i latiničnim pismom, što ne isključuje mogućnost istodobne uporabe i drugih jezika i znakova lako razumljivih potrošaču.

- **EUROPSKA DIREKTIVA O AMBALAŽI I AMBALAŽNOM OTPADU**, ☞ 10.2.3, naglašava da ambalaža mora nositi odgovarajuću oznaku ili na samoj ambalaži ili na naljepnici, a taj znak mora biti jasno vidljiv i lagano čitljiv. Osim toga, znak mora biti odgovarajuće trajan i otporan na habanje čak i onda kada je pakiranje otvoreno.

.....

NAPOMENA: *Direktiva specificira zahtjeve, a dogovor o znakovima povjerava se svim zainteresiranim stranama uključenim u europsku normizaciju. Doduše, uvjet da znakovi budu čitljivi, ponekad je teško zadovoljiti. Ambalaža nekih proizvoda je malih dimenzija, a proizvođač stavlja potreban tekst na više jezika, kako bi ispunio propise tih tržišta, kao i propisane znakove, ali i one za koje sam odlučio da ih treba staviti. Rezultat su sitna i nečitljiva slova, čak i ako čitamo s povećalom. Očito, zahtjev za čitljivošću nije ispunjen. Može se postaviti pitanje čemu služe te obavijesti osim formalnom zadovoljavanju propisa.*

- **PRAVILNIK O AMBALAŽI I AMBALAŽNOM OTPADU**, ☞ 10.1.14, kazuje da je proizvođač dužan označiti ambalažu propisanim, a po potrebi i posebnim bar kodom, koji će služiti u evidencijama ambalaže kod prodaje i prilikom povrata, zatim da uvjete označavanja propisuje Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost. Sustav označavanja ambalaže, ovisno o vrsti materijala određen je prilogom u Pravilniku, a znak za povratnu ambalažu kao i ambalažu za recikliranje navedeni su kao opća skica bez detaljnih informacija o dimenzijama, ☞ Primjere 37 i 38.

.....

NAPOMENA: *Razlika između EU direktive, ☞ 10.2.3, i hrvatskog Pravilnika, ☞ 10.1.14, je u tome što direktiva podržava rad europske organizacije za normizaciju i njihovo označavanje ambalažnih materijala, dok se u hrvatskom Pravilniku normizacija uopće ne spominje.*

- **PRAVILNIK O ENERGETSKOJ UČINKOVITOSTI KU ANSKIH URE AJA**, ☞ 10.1.16, je primjer nepotrebno detaljnog propisivanja izgleda i sadržaja naljepnice, od dizajna, boje, do vrste i veličine slova itd., ☞ Primjer 51.
- Isto tako, **PRAVILNIK O DEKLARACIJI I OZNAČAVANJU EKOLOŠKIH PROIZVODA**, ☞ 10.1.24, previše detaljno opisuje znak za ekološki proizvod: Znak okruglog oblika. Vanjski rub kruga zelene je boje. Ispod gornjeg dijela ruba ispisano je zelenim slovima HRVATSKI, a iznad donjeg dijela ruba ispisano je zelenim slovima PROIZVOD, a između natpisa nalazi se zelena točka s lijeve i desne strane. Cjelokupan tekst napisan je tipom slova *Comic Sans MS*. U sredini znaka nalazi se krug zelene boje u kojemu je ispisana bijelim slovima riječ EKO. Minimalan promjer znaka »ekoproizvod« je 20 mm. U prilogu spomenutog Pravilnika otisnut je znak »ekoproizvod«, ☞ Primjer 113, ali u crno-bijeloj boji jer se Narodne novine ne tiskaju u boji. Već ovih nekoliko primjera ukazuje na nedosljednost u načinu propisivanja izgleda znakova jer su neki propisi na općoj razini, dok su drugi vrlo detaljni. Bilo bi dobro kada bi se izgled znakova i sadržaj popratnog teksta prepustio normizaciji, a u propisima samo pozvalo na norme.

4.3.2 Norma i dogovor o znakovima

Za izradu i usvajanje normi za pojedina područja odgovorni su (kako u EU, tako i u RH) tehnički odbori ili pododbori i radne skupine u organizacijama za normizaciju. Označavanjem proizvoda i ambalaže bavi se više tehničkih odbora ili pododbora, ☞ Tablicu 4.

Tablica 4 | Tehnički odbori koji pripremaju norme o označavanju proizvoda i ambalaže, nekoliko primjera

Područje	ISO	CEN	HZN
Ambalaža (Packaging) Prijevoz, rukovanje materijalima i pakiranje	TC 122	TC 261	TO 508
Grafički simboli	TC 145		TO 145
Upravljanje okolišem, Označavanje proizvoda znakovima	TC 207		TO 207

TC (Technical Committee) = TO (tehnički odbor)

NAPOMENA: *Znakovi i označavanje proizvoda i ambalaže predmet su rada više Tehničkih odbora, primjeri navedeni u Tablici 4. Označavanje proizvoda i ambalaže sa stanovišta okoliša predmet je sljedećih normi ISO 14020, ☞ 10.3.12, ISO 14021, ☞ 10.3.13, ISO 14024, ☞ 10.3.14 i ISO 14025, ☞ 10.3.15, za koje je odgovoran TO 207 Upravljanje okolišem.*

Norma EN ISO 14021, ☞ 10.3.13, sadrži opće preporuke o izgledu znakova. Preporuke se odnose i na znakove otisnute na naljepnicama i na one na kalupima za proizvodnju ambalaže. Preporuke se odnose i na izjave (deklaracije) relevantne za okoliš. Svrha te međunarodne norme je usklađivanje (harmonizacija) znakova, izjava, tvrdnji i objašnjenja koji se odnose na okoliš. Prednosti usklađivanja su:

- točne i provjerljive izjave koje se odnose na okoliš i koje neće zbunjivati
- bolji izgledi proizvođača na tržištu zbog boljeg odnosa prema okolišu tijekom proizvodnje
- sprečavanje ili smanjivanje broja izjava bez jamstva
- manja zbrka na tržištu zbog normizacije i sistematizacije znakova
- međunarodna trgovina bez ograničenja zbog usklađivanja pravila pojedinih tržišta kako bi se omogućio slobodan protok roba i onemogućila diskriminacija nekih proizvođača
- odlučivanje kupaca, mogućih kupaca i korisnika o kupnji proizvoda na temelju bolje informiranosti.

Primjeri u Priručniku pokazuju da je dug put od plemenite ideje do provedbe!

Ta ista norma, 10.3.13, odnosi se kako na vlastite izjave (samoizjave) o okolišu (*self-declared environmental claims*) tako i na svako objašnjenje koje proizvođač stavlja na proizvod, bilo kao znakove bilo u tekstualnom obliku. Norma sadrži pregled značajki tih izjava i objašnjenja, to jest kakve izjave/tvrdnje moraju, odnosno ne smiju biti:

a	Točne i nezbunjujuće
b	Dokazljive i provjerljive
c	Primjerene proizvodu na kojem se nalaze i upotrebljene u odgovarajućem značenju i rasporedu.
d	<p>Prikazane tako da jasno pokazuju kad se tvrdnja odnosi na čitav proizvod, a kada samo na dio proizvoda ili ambalaže, ili na dio usluge;</p> <p>Primjer 4 Primjer uz točku "d"</p> <div style="text-align: center;"> </div> <p>NAPOMENA: Ovi znakovi otisnuti su na kartonskoj kutiji proizvoda. Proizvod je prvo upakiran u polietilensku vrećicu i onda stavljen u kartonsku kutiju. Riječ je o dva različita ambalažna materijala, a znakovi se nalaze samo na jednom – kartonskoj kutiji. Ispravno bi bilo da je znak za polietilen stavljen na vrećicu, a znak za papir na kartonsku kutiju. Što će potrošač učiniti s kutijom, a što s vrećicom ovisi o njegovoj svijesti o očuvanju okoliša, navikama, ali i komunalnoj infrastrukturi za odvojeno skupljanje otpada.</p>
e	Specificiraju aspekt okoliša koji je poboljšán (na primjer potrošnja vode, potrošnja energije, ne sadrži opasne tvari), 10.3.13; Primjer 47;
f	Ne smiju se ponavljati u različitim prikazima kako bi se izbjegao pretpostaviti višestrukog poboljšanja;
g	<p>Ne smiju navoditi na krive zaključke i pogrešna tumačenja;</p> <p>Primjer 5 Primjer uz točku "g"</p> <p>Izvorni tekst na vrećici jednog proizvoda glasi:</p> <p>„Beutel unschädlich vernichtbar.“ „Sachet à élimination non polluant.“</p> <p>Na ambalaži za hrvatsko tržište otisnut je pogrešan prijevod: „Pakirano u zašti enom okolišu u biorazgradivu vre ica.“ Ispravan prijevod glasi: Uništavanjem vre ica ne onečiš ujemo okoliš.</p>

h

Istinite ne samo s obzirom na proizvod koji ide na tržište već također moraju voditi računa o aspektima životnog ciklusa proizvoda (na primjer sastojci) kako bi se utvrdila mogućnost da jedan utjecaj u procesu bude smanjen na račun povećanja drugog utjecaja, pa ukupni utjecaj može biti štetniji.

.....
NAPOMENA: To ne znači nužno da se mora procijeniti ukupan životni ciklus, dovoljno je možda procijeniti samo njegov dio.

Ne smiju biti prikazane tako da se čini da je proizvod potvrdila ili certificirala nezavisna organizacija onda kada to nije slučaj;

Primjer 6 | Primjer uz točku "i"

.....
NAPOMENA: Nije dopušteno da organizacije sa certifikatom prema normama HRN ISO 9001 i ISO 14001 za uspostavljene sustave upravljanja kvalitetom, odnosno okolišem, stavljaju znak za certifikat na proizvod jer se certifikat ne odnosi na proizvod već na sustav upravljanja. Primjer se nalazi, bez dodatnih objašnjenja, na ambalaži proizvoda.

i

Primjer 7 | Primjer uz točku "i"

„Proizvedeno u Hrvatskoj na farmi gdje je upravljanje sustavom proizvodnje u skladu s ISO 9001 i HACCP“

.....
NAPOMENA: Ova je formulacija bolja, no pitanje je znade li prosječan potrošač da je HACCP skraćenica od Hazard Analysis Critical Control Points, što znači Analiza rizika kritičnih kontrolnih točaka u rukovanju hranom i prehrambenim namirnicama. Analiza rizika kritičnih kontrolnih točaka sastavni je dio norme ISO 22000 Sustavi upravljanja sigurnošću hrane. Znade li da ISO 9001 znači da proizvođač ima uveden sustav upravljanja kvalitetom prema toj normi?

j

Ne smiju, izravno ili neizravno sugerirati bolji odnos prema okolišu ako to nije istina ili preuveličavati aspekt okoliša na koji se tvrdnja odnosi.

k

Ne smiju biti takve da ih bez obzira na doslovnu točnost tvrdnje, kupci mogu krivo protumačiti i ne smiju zbunjivati potrošače zbog izostavljanja odgovarajućih činjenica.

l

Moraju se odnositi na prepoznatljiv aspekt okoliša ili na onaj koji se može ostvariti tijekom životnog ciklusa proizvoda.

m	Moraju biti prikazane tako da jasno označavaju da izjave ili objašnjenja moraju biti jedno pored drugog. Objašnjenje mora biti razumne dužine i u odnosu s tvrdnjom koju prati.
n	Moraju biti specifične i dati jasan temelj za usporedbu. Posebno, tvrdnja o okolišu mora jasno pokazati gdje je poboljšanje napravljeno i u čemu se ono sastoji.
o	<p>Moraju biti, ako se temelje na ranijem, ali tada nerazmatranom aspektu, takve da kupci, mogući kupci i korisnici proizvoda vjeruju da se tvrdnja temelji na nedavnim promjenama na proizvodu ili u procesu.</p> <p>Primjer 8 Primjer uz točku "o" Na bjelilu za premazivanje i ispravljanje grešaka već godinama piše: Solvent free, Ne sadrži otapala, a nema informacije kada je poboljšanje napravljeno.</p>
p	<p>Ne smiju biti stavljene tako da pokažu odsutnost sastojaka ili osobina koji nikada nisu bili pridruženi toj vrsti proizvoda.</p> <div data-bbox="597 714 727 986" style="text-align: center;"> </div> <p>Primjer 9 Primjer uz točku "p"</p> <p>Proizvođač je i brojkom i slovima označio da se radi o polipropilenskom (PP) ambalažnom materijalu, i to je dobro. Uz to je dodao obavijest da polivinilklorid nije upotrijebljen kao ambalažni materijal. Takva obavijest nije potrebna i prema normi se ne smije stavljati.</p>
q	Moraju biti ponovno procijenjene i osuvremenjene da pokažu promjene u tehnologiji, konkurentnosti proizvoda i ostale okolnosti koje mogu promijeniti točnost izjave.
r	<p>Moraju se odnositi na proces tako dugo dok utjecaj na okoliš postoji u području gdje su smješteni proizvodni pogoni.</p> <p>.....</p> <p>NAPOMENA: Svaki proizvodni proces utječe na okruženje u kojem je poduzeće smješteno i to kroz emisije u zrak, emisije u tlo, ispuštanje otpadnih voda ili stvorenim otpadom. Promjenama u proizvodnom procesu može se smanjiti utjecaj pojedinih vrsta emisija. Proizvodni procesi imaju relativno ograničen utjecaj. To znači da promjena proizvodnog procesa u Južnoj Americi nema utjecaja na kvalitetu otpadnih voda u Hrvatskoj. Ovaj zahtjev sigurno će ograničiti uvođenje znakova koji se odnose na proizvodne procese.</p>

.....
NAPOMENA: Propisima i normama unatoč, sve veći broj znakova koji se odnose na okoliš ne sadržava provjerljive i točne informacije o proizvodu, članak „Jasniji znakovi zaštite okoliša pomažu kupcima“, 10.4.28.

4.3.3 Op e zabrane

Uz preporuke kakvi znakovi moraju, odnosno ne smiju biti, postoje i zabrane za određene znakove, odnosno izjave koje oni prenose.

Prema normi, 10.3.13, nije dopušteno označavanje proizvoda i ambalaže s nejasnim, nespecifičnim ili vrlo općenitim tvrdnjama, na primjer da je proizvod „dobar za okoliš“, „siguran za okoliš“, „prijateljski prema okolišu“, „prijateljski prema Zemlji“, „nezagađujući“, „zeleni proizvod“, „prijateljski prema ozonu“ itd. Ovaj popis je ilustrativan i nije isključiv.

Zabrane mogu biti i dio propisa. Prema Pravilniku, 10.1.31, zabranjeno je označavanje opasnih tvari i pripravaka riječima: „neotrovno“, „nije opasno“, „nije štetno“, „ne zagađuje okoliš“, „ekološki prihvatljivo“, te s bilo kakvom drugom tvrdnjom, kojom bi se ukazivalo, da tvar ili pripravak nije opasan. Osim što su zabranjene ovakve izjave, ambalaža ne smije imati posebno privlačan oblik, ili biti oslikana tako da privuče dječju pozornost, ili da se zavaraju korisnici.

4.4 OD ZAMISLI DO PRIMJENE ZNAKA

Svaki znak bez obzira na to je li propisan, normiran ili je zamisao proizvođača, ima svoj razvojni put. Kada se ustanovi da postoji potreba za nekim znakom pokreće se postupak propisivanja odnosno normiranja znaka. Rezultat postupka je bilo propis bilo norma s propisanim odnosno utvrđenim znakom.

Slijede primjeri razvojnog puta znakova, od zamisli do uporabe, uz navođenje ključnih događaja.

4.4.1 Propisan znak

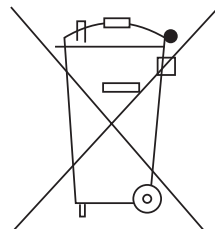
Propisan znak je znak određen nekim propisom. Postoje propisani znakovi čija je primjena obvezna, kao i oni čija primjena nije obvezna, a proizvođač odlučuje hoće li ga i kada staviti na proizvod i ambalažu.

4.4.1.1 Propisan znak s obveznom primjenom

Tijekom devedesetih godina 20. stoljeća uočen je zabrinjavajući porast električnog i elektroničkog otpada, EE otpada, koji se zbog tvari korištenih u proizvodnji, kadmij, kositar, olovo, živa, šestovalentni krom itd., smatra štetnim za ljudsko zdravlje i okoliš. U to vrijeme gospodarenje EE otpadom u Europskoj uniji nije bilo regulirano posebnim propisom. Osnovana je radna skupina, priređen prijedlog budućeg propisa s ciljem rješavanja problema gospodarenja EE otpadom, te provedena široka stručna rasprava u državama članicama EU. Rezultat rada radne skupine je europska Direktiva o otpadnoj električnoj i elektroničkoj opremi "Directive 2002/96/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 2003 on waste electrical and electronic equipment", 10.2.6., Ta Direktiva propisuje da EE proizvodi namijenjeni europskom tržištu moraju od 2005-08-13 biti označeni znakom, 10, koji kazuje da se EE proizvodi kada postanu otpad ne smiju odlagati u komunalni otpad, kućni otpad.

Primjer 10 | Ne odlagati električni i elektronički otpad u komunalni otpad

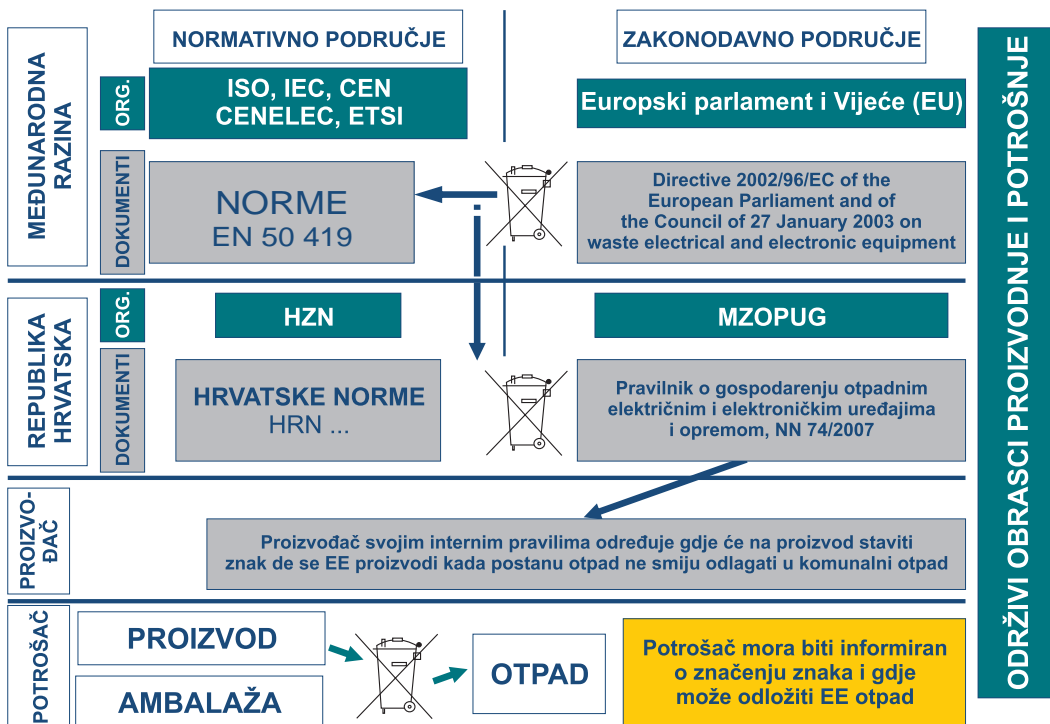

Države članice EU i one koje to žele postati prenose zahtjeve direktive u svoje zakonodavstvo.

Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva Republike Hrvatske je u procesu usklađivanja hrvatskog zakonodavstva s europskim, donijelo Pravilnik o gospodarenju otpadnim električnim i elektroničkim uređajima i opremom, 10.1.27, koji je navodno usklađen s navedenom direktivom. Hrvatski Pravilnik propisuje obvezu označavanja novo proizvedene EE opreme znakom, Primjer 10. U direktivi piše da će Europska komisija podržati normizaciju navedenog znaka, dok u hrvatskom pravilniku takve informacije nema.

Rezultat rada europskog normizacijskog tijela je norma EN 50419 o označavanju električne i elektroničke opreme u skladu s člankom 11(2) europske direktive 2002/96/EC (WEEE), Sliku 5, (*Marking of electrical and electronic equipment in accordance with article 11(2) of Directive 2002/96/EC (WEEE)*). Norma EN 50419 sadrži dimenzije znaka, Primjer 11, a u Hrvatskoj još nije prihvaćena.

OZNAČAVANJE ELEKTRIČNIH I ELEKTRONIČKIH PROIZVODA

Slika 5 | Znak da se EE otpad ne smije odlagati u komunalni otpad

Svi proizvođači, pa tako i hrvatski, koji namjeravaju izvoziti na tržište EU i Europskog gospodarskog prostora (EEA) moraju svoje EE proizvode označiti propisanim znakom. Potrošači bi trebali biti informirani o tomu da EE proizvodi moraju biti označeni, zatim o značenju znaka i o obvezi i mogućnostima odvojenog skupljanja EE otpada. Lokalna zajednica svake države osigurava infrastrukturu za odvojenog skupljanja EE otpada.

NAPOMENA: Ministarstvo zaštite okoliša trebalo je tijekom pripreme prijedloga pravilnika zatražiti od Hrvatskog zavoda za norme da u plan rada uvrsti navedenu europsku normu, kako bi se u Pravilniku, ☉ 10.1.27, moglo uputiti na normu u kojoj je znak detaljno razrađen.

Primjer 11 | Normiran izgled i dimenzije znaka da se električni i elektronički ne smije odlagati u komunalni otpad

4.4.1.2 Propisan znak s neobveznom primjenom

Znak zaštite okoliša je primjer propisanog znaka čija primjena nije obvezna. Znak zaštite okoliša - Prijatelj okoliša, isto tako ima svoj razvojni put.

Primjer 12 | Znak zaštite okoliša, Prijatelj okoliša

1992. godina

Razvojni put znaka zaštite okoliša počinje u travnju 1992. godine. Te je godine Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i stambeno komunalne djelatnosti raspisalo javni natječaj za izradu idejnih rješenja za „Znak Prijatelj okoliša“. Na natječaj je prispjelo 55 radova. Svi radovi su bili izloženi na Sajmu ekologije, etičkog poslovanja i zdravlja „Bioetika“. Tijekom trajanja sajma provedeno je ispitivanje posjetitelja (javnosti) o izloženim radovima. Nakon rasprave, Komisija je ocijenila da rad autorice Ide Mati najviše odgovara traženoj namjeni, ☉ Okoliš br. 12/13. Znak Prijatelj okoliša je ilustrativan primjer sudjelovanja javnosti, to jest posjetitelja sajma Bioetika, u ocjenjivanju i odabiru grafičkog rješenja.

1993. godina

U veljači 1993. godine, Ministarstvo graditeljstva i zaštite okoliša Republike Hrvatske donosi Pravilnik o dodjeli znaka zaštite okoliša. Pravilnik je objavljen u glasilu Okolišu br. 20/21. Isto je Ministarstvo, krajem godine odredilo da je Zavod za ispitivanje kvalitete ovlaštena institucija Ministarstva za određivanje ekološke podobnosti proizvoda vezano uz dodjeljivanje znaka.

Godine 1993., 5. lipnja na Svjetski dan okoliša svečano je proglašen prvi dobitnik Znaka zaštite okoliša Prijatelj okoliša. Bila je to Tvornica žigica Drava iz Osijeka.

1994. godina

Godine 1994., Državna uprava za zaštitu okoliša objavila je Zakon o zaštiti okoliša i stvorila pravne temelje za donošenje Pravilnika o znaku zaštite okoliša.

1996. godina

Znak zaštite okoliša propisan je Pravilnikom o znaku zaštite okoliša, ☉ 10.1.3. Znak je popularno nazvan «Prijatelj okoliša». Stavljanjem znaka proizvođač jamči potrošaču da je proizvod manje štetan za okoliš u usporedbi sa srodnim ili sličnim proizvodima bez tog znaka. Znak zaštite okoliša dodjeljuje se na osnovi utvrđenih kriterija, uz sudjelovanje stručnjaka i javnosti prema precizno utvrđenom postupku propisanom navedenim Pravilnikom. Znak zaštite okoliša dodjeljuje se proizvođačima proizvoda široke potrošnje, osim namirnicama, pićima i farmaceutskim proizvodima za:

- proizvode koji u usporedbi s drugim istovrsnim ili srodnim proizvodima tijekom proizvodnje, stavljanja u promet i/ili uporabe i postupanja s njima nakon uporabe, kad postanu otpad, bitno manje opterećuju okoliš,
- proizvode koji su višekratno upotrebljivi,
- proizvode koji sadrže zamjenjive dijelove,
- proizvode čijom uporabom se smanjuju štetne emisije u okoliš,
- proizvode pri čijoj se proizvodnji racionalno iskorištavaju prirodni izvori.

Znak zaštite okoliša ne smije se dodijeliti proizvođačima za proizvode koji sadrže opasne tvari. Iznimno, znak zaštite okoliša može se dodijeliti i proizvođačima za proizvode koji sadrže opasne tvari, ako prema propisima, koncentracije opasnih tvari nisu opasne za okoliš.

2008. godina

Objavljena je nova revizija Pravilnika o znaku zaštite okoliša. Objašnjenje kojim se proizvodima može dodijeliti Znak zaštite okoliša je skraćen i glasi da se znak dodjeljuje proizvodu koji je dostupan na tržištu RH i koji tijekom životnog ciklusa bitno manje opterećuje okoliš u odnosu na druge proizvode iz iste skupine proizvoda. U Pravilniku se spominje znak zaštite okoliša Zajednice (misli se na Europski gospodarski prostor), bez slike znaka. Možemo pretpostaviti da autori misle na EU cvijet, ☉ Primjer 45.

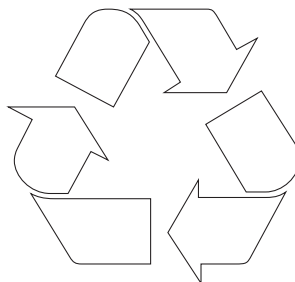

Slika 6 | Internetska stranica Znaka zaštite okoliša

 www.mzopu.hr

4.4.2 Normiran znak

Razvojni put normiranog znaka može se prikazati na znaku broj 1135 (Möbiusova petlja) u katalogu znakova HRN ISO 7000, koji znači da se materijal može preraditi nakon upotrebe.

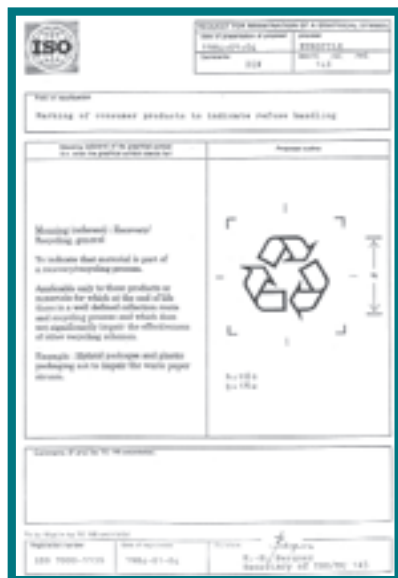
Primjer 13 | Möbiusova petlja

Primjer 14 | Stilizirana Möbiusova petlja

1970. godina

Krajem 1969., početkom 1970. godine, prvi je puta organizirano obilježavanje Dana Zemlje čime je javnost željela upozoriti na sve veće probleme okoliša. Za tu je prigodu poduzeće Container Corporation of America sponzoriralo natječaj za izradu znaka koji će predstavljati stalan rast brige potrošača za okoliš i biti simbol obilježavanja Dana Zemlje. Na natječaju je pobijedio Gary Anderson poslavši stiliziranu Möbiusovu petlju, Primjer 14. Znak se održao do današnjih dana simbolizirajući pristup koji se temelji na tri načela: smanji/ *Reduce*, ponovo preradi/recikliraj/*Recycle*, ponovo upotrijebi/*Reuse*. U literaturi se može naći i skraćeni naziv 3R pristup prema početnim slovima riječi na engleskom jeziku.

en.wikipedia.org/wiki/Recycling_Symbol

1984. godine

Na zahtjev tehničkog odbora ISO/TC 145, Sliku 7, Möbiusova petlja je registrirana i uvrštena u katalog znakova ISO 7000 pod brojem 1135. U opisu značenja znaka piše da se označeni materijal može preraditi/reciklirati.

1990. godina

U njemačkoj državnoj normi DIN 6120, Dio 1 (Teil 1), utvrđena je Möbiusova petlja kao znak za recikliranje i to u dvije grafičke izvedbe. U DIN 6120, Dio 2 (Teil 2), navedeni su primjeri pravilnog pisanja brojčanih i slovničkih oznaka, te brojčane i slovne oznake za sedam vrsta najčešće upotrebljivanih polimernih ambalažnih materijala. Te dvije njemačke norme su nekoliko puta osuvremenjivane, što je u skladu sa zahtjevom da se

Slika 7 | Zahtjev za registraciju Möbiusove petlje

norme moraju u određenim vremenskim razmacima pregledati i uskladiti s novim zahtjevima, ako je potrebno.

.....
NAPOMENA: Norma ISO 7000 prihvaćena je u RH, ☉10.3.6., što znači da je prihvaćen i znak broj 1135 (da se materijal može preraditi), ☉Primjer 13.

1994. godina

Europska direktiva 94/62/EC o ambalaži i ambalažnom otpadu, u članku 8., kazuje da ambalažni materijal mora biti označen u svrhu prepoznavanja i klasificiranja (razvrstavanja). Time bi bio moguć sljedeći korak u gospodarenju ambalažnim otpadom, što znači skupljanje, razvrstavanje prema vrsti materijala, ponovna prerada i ponovna upotreba.

Isto tako utvrđeno je da Vijeće EU mora najkasnije u roku od dvije godine nakon stupanja na snagu ove direktive odlučiti o označavanju ambalaže. U članku 10., Dodatak II, spomenute direktive navedeno je da će Komisija podržati i zagovarati pripremu europskih normi koje se odnose na bitne zahtjeve navedene u tom dodatku. Riječ je o:

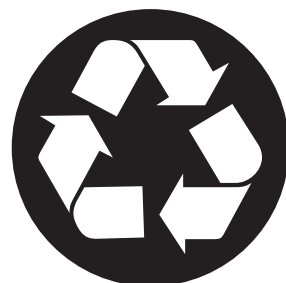
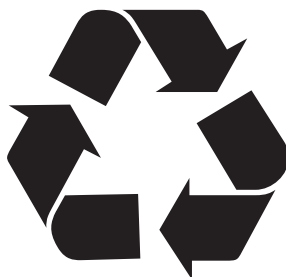
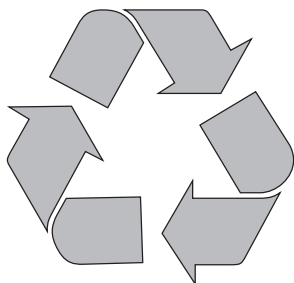
- kriterijima i metodologiji analize životnog ciklusa ambalaže
- kriterijima za minimalan sadržaj recikliranog materijala u ambalaži za pojedine vrste ambalaže
- kriterijima za označavanje ambalaže.

1997. godina

Odlukom Europske komisije broj 97/129/EC predložene su slovne i brojčane oznake za ambalažne materijale koje treba upisati unutar (broj) ili ispod (slova) stilizirane Möbiusove petlje, ☉točku 7.3.4.2.

1999. godina

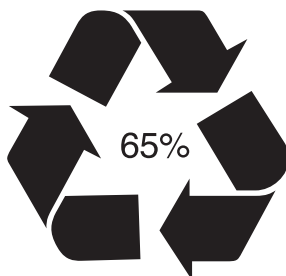
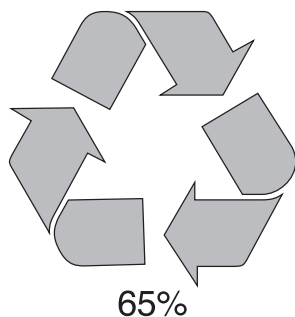
Međunarodna organizacija za normizaciju (ISO) donosi normu ISO 14021 i utvrđuje Möbiusovu petlju kao znak da se materijal može preraditi, reciklirati. Uz znak se može dodati slovna i brojčana oznaka ambalažnog materijala koji se može reciklirati, odnosno postotak upotrebljenog otpadnog materijala u proizvodnji novog. Norma za sada sadrži samo jedan znak, Primjer 13. Kada i ako se ukaže potreba, uvodit će se novi znakovi.

Möbiusova petlja može se primijeniti samo na proizvod ili na ambalažu. Kada postoji mogućnost zabune odnosi li se na proizvod ili ambalažu, treba dodati odgovarajuća objašnjenja. Prema ovoj normi, oznaka materijala, nije relevantna za okoliš. Ona samo kazuje da se materijal može preraditi, ali ne govori o njegovom utjecaju na okoliš, je li materijal dobar za okoliš („prijatelj“ okoliša).

Ista ta norma navodi primjer kako se upisuje udio otpadnog materijala ako je korišten u proizvodnji novog proizvoda.

Primjer 16 | Upisivanje udjela otpadnog materijala u ambalažnom materijalu

NAPOMENA: Alfred Ferdinand Möbius, njemački matematičar i astronom živio je i radio od 1790. do 1868. U tom su razdoblju nastala dva matematička modela neprekidnog gibanja: Möbiusova petlja (Möbius loop, podsjeća na trokut) i Möbiusova traka (Möbius strip, podsjeća na osmicu). Zabave radi, evo i malo neobičnosti. Zbog mogućnosti beskonačnog prelaženja s jedne na drugu stranu i petlji i traci se pripisuju posebne energetske moći, tako da su oba lika pretvorena u nakit, modni dodatak, slike u nastavku.

Slika 8 |
Möbiusova petlja kao
privjesak

Slika 9 |
Möbiusova traka kao
privjesak

4.4.3 Znak u nastajanju (pretpostavka)

Kao primjer znaka u nastajanju može poslužiti znak koji nije niti propisan niti normiran, a ipak se u raznim varijacijama može naći i na proizvodu i na ambalaži, a znači da je proizvod sukladan sa Direktivom o ograničenju korištenja opasnih tvari (*Restriction of the use of hazardous substances*), poznatij i kao RoHS direktiva, 10.2.5. Direktiva je rezultat činjenice da se godinama u proizvodnim procesima koristilo olovo, živa, kadmij, šesterovalentni krom, zatim usporivači izgaranja poput polibromiranih bifenila (PBB) ili polibromiranih difeniletera (PBDE), tvari za koje se utvrdilo da izazivaju štetno djeluju na ljudsko zdravlje. Osnovana je radna skupina koja je analizirala problem i predložila mjere za smanjenje opasnih tvari i njihovih spojeva u EE proizvodima, kao i rokove za provedbu tih mjera. Kao rezultat rada te skupine godine 2003. u službenom glasilu EU objavljena je RoHS direktiva, 10.2.5. U državama članicama EU novi električni i elektronički proizvodi koji se stavljaju na tržište poslije 01-07-2006 godine ne smiju sadržavati ranije navedene tvari, odnosno upotreba navedenih tvari i njihovih spojeva je ograničena. Proizvođači su dobili rok za prilagodbu zahtjevima direktive, a to je značilo uvoditi inovacije u proizvodne procese, uvoditi tehnološke promjene. RoHS direktivom nije predviđeno posebno obilježavanje proizvoda kojim bi proizvođač označio proizvod da je u skladu s RoHS direktivom. Proizvođači, želeći pokazati da su ispunili propisane zahtjeve, počeli su se snalaziti i na proizvod, odnosno ambalažu proizvoda, stavljati vlastite kreacije znakova, 17-23. Znak i/ili izjava da proizvod ispunjava zahtjeve RoHS direktive i ne

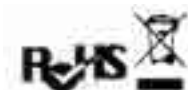
Primjer 17
RoHS sukladan

Primjer 18
RoHS sukladan

Primjer 19
RoHS sukladan

Primjer 20
RoHS sukladan

Primjer 21
RoHS sukladan

Primjer 22
RoHS sukladan

Primjer 23
RoHS sukladan

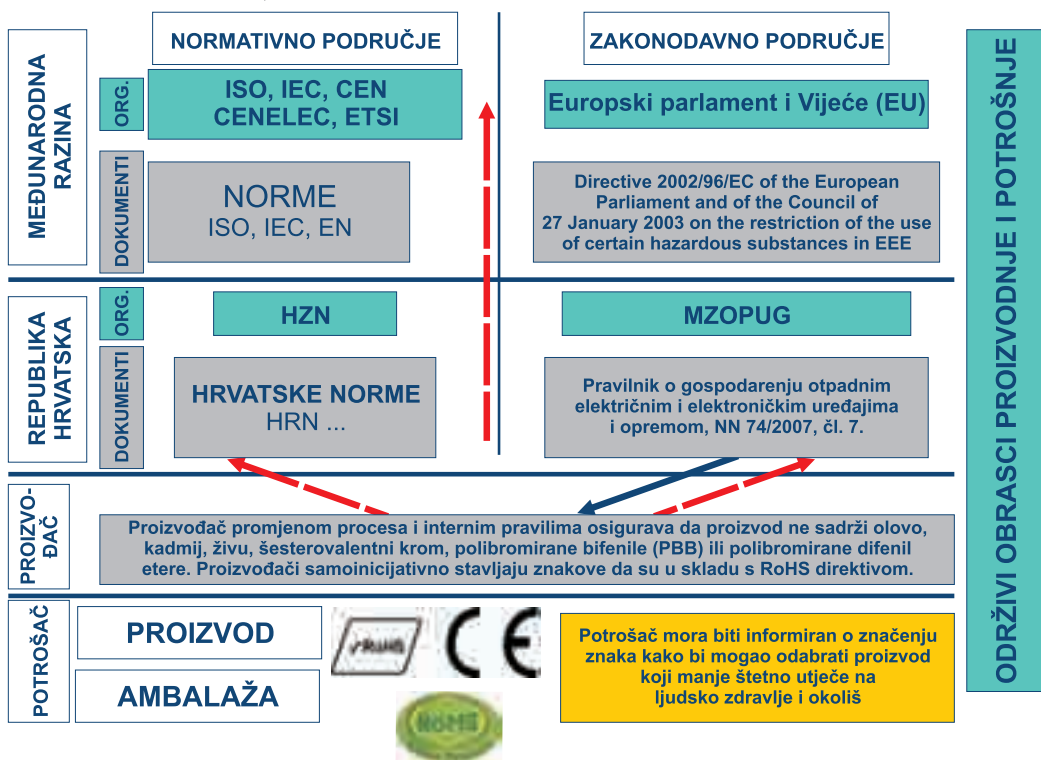
sadrži opasne i štetne tvari i njihove spojeve trebao bi biti poticaj potrošaču da odabere upravo takve proizvode i na taj način pridonese zaštiti zdravlja i zaštiti okoliša.

NAPOMENA: Ovaj primjer pokazuje da se tijekom rada na direktivi, 10.2.5, nije razmatralo pitanje kako će proizvođač potvrditi da njegov proizvod ispunjava njene zahtjeve, a to otvara i sljedeća pitanja poput:

Treba li uopće označiti proizvode koji su u skladu s RoHS direktivom?

Ako da, kakav znak i gdje se stavlja, samo na proizvod ili i na proizvod i na ambalažu? Ako ne, kako će proizvođač vidljivo pokazati da je ispunio zahtjeve RoHS direktive? Je li trebalo prilikom rada na direktivi predvidjeti, odnosno zabraniti stavljanje znakova? Treba li u novoj reviziji RoHS direktive predvidjeti znak „RoHS sukladan“? Trebaju li proizvođači predložiti dogovor o znaku RoHS sukladan kako ne bi došlo do još veće šarolikosti i zbrke? Kako će proizvođač informirati potrošača da njegov proizvod ispunjava zahtjeve RoHS direktive?

PROPISIVANJE, NORMIRANJE ZNAKOVA

Slika 10 | Primjer propisivanja i normiranja budućeg znaka RoHS sukladan (pretpostavka)

Primjera da proizvođač sam dizajnira znak kojim potvrđuje da njegov proizvod zadovoljava određene zahtjeve ima više, na primjer da proizvod ne sadrži gluten, ☞ Primjer 110. Zahtjev za označavanjem proizvoda koji sadrže gluten čak je objavljen i u tisku, ☞ Primjer 111.

4.5 SUDJELOVANJE U PRIPREMI I DONOŠENJU PROPISA I NORMI

Proces sudjelovanja javnosti, pa tako i proizvođača i potrošača bilo pojedinačno bilo putem svojih udruženja, u pripremi i donošenju propisa, nije opisan i prikazan na jednostavan način, te svi ma dostupan, na primjer na Internetu. Rijetki su pozitivni primjeri poput Zakona o hrani, ☞ 10.1.26, koji propisuje da se tijekom pripreme, ocjene i promjene propisa o hrani moraju provoditi otvorene i transparentne javne rasprave, neposredno ili preko predstavničkih tijela, osim kada to hitnost određenog slučaja ne dopušta. Doprinosi stručnjaka za različita područja, kao i svih zainteresiranih strana u izradi propisa i normi nužni su kako bi se osigurala i stručna valjanost i procjena utjecaja na razne društvene skupine, ali i donijeli kvalitetni propisi.

Proces sudjelovanja javnosti, proizvođača i potrošača bilo pojedinačno bilo putem svojih udruženja, stručnjaka iz različitih područja (gospodarstva, mjerodavnih tijela državne uprave, zainteresiranih ustanova i drugih pravnih osoba) u izradi i usvajanju normi moguć je sudjelovanjem u radu tehničkih odbora ili pododбора, ☞ 10.4.33. Da bi znak bio utvrđen normom mora biti provedena javna rasprava i tek nakon usaglašavanja stručnjaka za različita područja znak postaje dio norme. Međunarodna organizacija za normizaciju (ISO) naglašava važnost sudjelovanja potrošača u razvoju normi. Razlozi zbog kojih potrošači trebaju sudjelovati u izradi norma i kako se mogu uključiti objašnjeno je u publikaciji *Vaš glas je važan*. Kad predstavnici potrošača sudjeluju u razvoju norma, u stanju su ponuditi dragocjenu perspektivu, pa tako i u području grafičkih simbola, kao dijela sustava javnih komunikacija. Isto vrijedi i za predstavnike proizvođača.

Kronološki gledano, vjerojatno je Deklaracija o pravima potrošača iz 1964. godine, jedan od prvih dokumenata u kojem je naglašeno da potrošači imaju pravo na sudjelovanje i zagovaranje interesa potrošača u oblikovanju i provedbi vladine politike i u razvoju proizvoda i usluga, naravno tu je uključena i zaštita potrošača, kao i njihovo informiranje, a jedan od načina komunikacije su znakovi. Tridesetak godina poslije u Programu za promjenu, ☞ 10.4.3, naglašeno je da se pitanja zaštite okoliša najbolje rješavaju uz sudjelovanje svih zainteresiranih građana, a države će poticati razvoj svijesti o okolišu i sudjelovanje javnosti. Međunarodne organizacije za normizaciju ISO i IEC potiču sudjelovanje potrošača u izradi normi objavivši publikaciju *Potrošači i norme*, upute i načela za sudjelovanje potrošača u razvoju norma. Publikacija je tiskana i na hrvatskom jeziku i može se besplatno nabaviti u Normoteci Hrvatskog zavoda za norme.

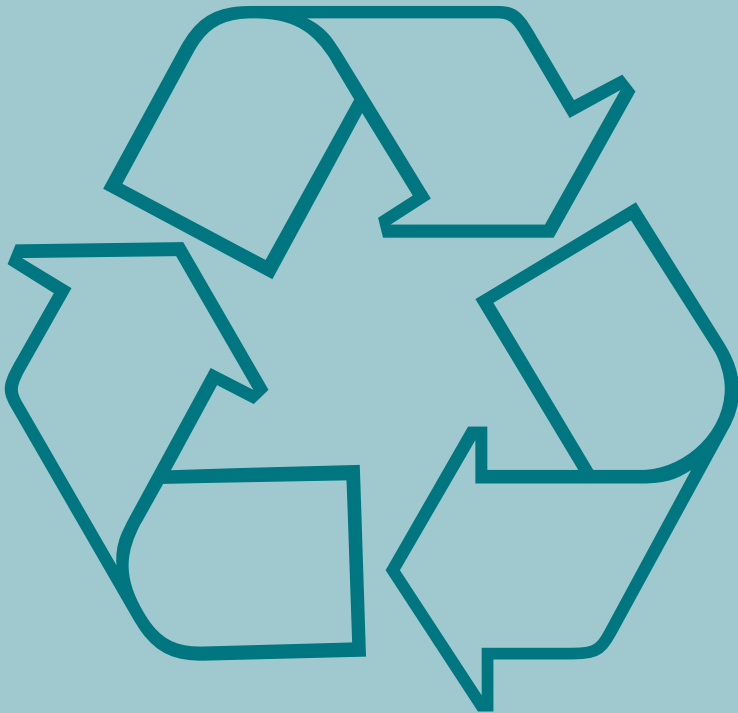
.....
NAPOMENA: *Bilo bi dobro da je proces sudjelovanja javnosti, uključujući predstavnike gospodarstva, u pripremi propisa, provjeri njihovog djelovanja i donošenju, prikazan i opisan na jednostavan način, te dostupan na internetu.*

5 proizvo ač i znakovi

Kaži mi!

Pokaži mi!

Dokaži mi!

5 Proizvođači znakovi

5 PROIZVO AČ I ZNAKOVI

5.1 ODGOVORNOST PROIZVO AČA

Odgovornost proizvođača jedno je od opće prihvaćenih načela u zaštiti okoliša i ujedno temeljno načelo zakonodavstva za osiguranje slobodnoga kretanja proizvoda. Odgovornost proizvođača znači da je proizvođač odgovoran za kvalitetu proizvoda, zatim za njegov utjecaj na okoliš, zdravlje i sigurnost čovjeka tijekom životnog ciklusa proizvoda od dizajna i konstrukcije, preko odabira dobavljača i razmatranja utjecaja dobavljača na okoliš, zdravlje i sigurnost čovjeka. Isto tako, proizvođač je odgovoran za odvijanje proizvodnog procesa i utjecaj procesa na okoliš, zdravlje i sigurnost čovjeka. Osim toga, proizvođač je odgovoran za svoj proizvod i kada mu prestane uporabna vrijednost, to jest kada postane otpad. Sažeto se može reći da je proizvođač odgovoran za proizvod „Od kolijevke do groba”, Sliku 1. Naravno, to se odnosi i na ambalažu u kojoj se proizvod nalazi. Odgovornost proizvođača prenosi se na uvoznika proizvoda.

U konceptu održivog razvoja razlikujemo održive obrasce proizvodnje i održive obrasce potrošnje. Na proizvođača se odnose *održivi obrasci proizvodnje* što u praksi znači:

- razmatranje dobavljačkog lanca, kako dijela koji je usmjeren na ekonomski utjecaj, tako i utjecaj dobavljačevih proizvodnih procesa na okoliš i društvo,
- analiza životnog ciklusa proizvoda i ambalaže,
- upotreba tvari s manje škodljivim utjecajem na okoliš i čovjeka,
- energetska učinkovitost i procesa i proizvoda, eko-djelotvornost, eko-učinkovitost, eko-efikasnost (manja potrošnja prirodnih resursa, manja potrošnja energije, manje stvaranje buke, manje emisije u okoliš),
- eko-dizajn proizvoda,
- inovacije,
- informatizacija procesa.

U globaliziranom svijetu proizvođač ne mora znati gdje će završiti njegov proizvod pa se odgovornost proizvođača za označavanje i informiranje potrošača prenosi na uvoznika proizvoda.

Rezultate uvedenih promjena i postignutih ušteda proizvođač često iskazuje znakovima: Primjeri 17-23 (zamjena opasnih i štetnih tvari), Primjer 45 (bolji odnos prema okolišu, zaštiti zdravlja), Primjer 46 (bolji odnos prema okolišu, manja potrošnja prirodnih resursa).

NAPOMENA: Koncept „odgovornost proizvođača“ različito se tumači ovisno o tome radi li se o financijskoj odgovornosti, odgovornosti za dizajn ili odgovornosti za proizvod kada postane otpad. Proizvođač redizajnira proizvod kako bi u budućnosti smanjio količinu otpada, mijenja proizvodne procese kako bi smanjio upotrebu tvari štetnih za okoliš i zdravlje, plaća propisane naknade za gospodarenje otpadom. S aspekta proizvođača jako je važno jednoznačno tumačenje koncepta zbog posljedica koje proizlaze. U Zakonu o zaštiti okoliša, 10.1.30, obvezu proizvođača da označe proizvode i ambalažu radi zaštite potrošača može se naći u poglavlju Elementi opće politike zaštite okoliša. Proizvođači su dužni, kada je to propisano, prije stavljanja proizvoda na tržište, na

ambalažu proizvoda, odnosno prateću tehničku dokumentaciju uz proizvod, staviti uputu kojom se potrošač obavještuje o utjecaju proizvoda i ambalaže na okoliš te upućuje na postupanje s proizvodom i ambalažom nakon njegove uporabe, ☞ Točku 2.8 i Primjere 10, 215, 218, 243, 244 i 247.

5.2 UPRAVLJANJE OZNAČAVANJEM

Upravljanje označavanjem proizvoda i ambalaže važan je dio upravljanja životnim ciklusom proizvoda i može se razmatrati barem s tri stanovišta: organizacija koje propisuju/utvrđuju znakove i pravila označavanja (zakonodavne, normirne i druge), proizvođača koji označava proizvod i ambalažu i potrošača koji bi trebao znati protumačiti značenje znakova. Prema životnom ciklusu proizvoda, ☞ Sliku 1, proizvođači su u složenijoj situaciji jer se moraju pridržavati propisa matične države, ali moraju voditi računa i o propisima država i tržišta na koja izvoze proizvode. Isto tako, proizvođači moraju voditi računa i o dobavljačima i koliko oni vode brigu o označavanju proizvoda i ambalaže, zatim kako će se proizvodom rukovati tijekom prijevoza, skladištenja i distribucije, obvezni su prirediti obavijesti o proizvodu i ambalaži za potrošače, moraju voditi računa o tome koliko svi poznaju i pravilno tumače znakove, te su odgovorni za proizvod kada postane otpad.

ODRŽIVI RAZVOJ, ŽIVOTNI CIKLUS PROIZVODA, ZNAKOVI

Slika 1 | (ponovljeno) Održivi razvoj, ključni sudionici u životnom ciklusu proizvoda i ambalaže, znakovi na proizvodima i ambalaži

PROPISIVANJE, NORMIRANJE ZNAKOVA

Slika 4 | (ponovljeno) Utjecaj na proizvođača zakonodavnog i normativnog područja o označavanju proizvoda i ambalaže

U ovom poglavlju ponovljen je prikaz životnog ciklusa proizvoda, (Sliku 1, te utjecaj zakonodavnog i normativnog područja na proizvođača, (Sliku 4. Preglednosti radi, na Slici 4 nisu prikazane organizacije, poput Hrvatske gospodarske komore i druge, koje također utječu na označavanje proizvoda.

Upravljanje označavanjem proizvoda i ambalaže temelji se na procesnom pristupu poznatom već pola stoljeća pod nazivom Demingov krug kvalitete. Pristup se temelji na planiranju, provedbi planiranog, provjeri i poboljšanju nekog proizvoda, aktivnosti, procesa. Taj pristup ugrađen je u norme za sustave upravljanja, na primjer kvalitetom (HRN EN ISO 9001), okolišem (EN ISO 14001), zaštitom na radu i zaštitom zdravlja, (10.3.8, 10.3.11. U literaturi na engleskom jeziku može se naći i kratica PDCA metoda (PDCA= Plan, Do, Check, Act). U literaturi na hrvatskom jeziku može se naći više prijevoda naziva, tako da se osim naziva u normi HRN EN ISO 9001:2002 „planiraj – provedi – provjeri – postupi“, može naći i „planiraj – provedi – provjeri – poboljšaj“, (Sliku 11, što je u skladu s pristupom stalnog poboljšavanja.

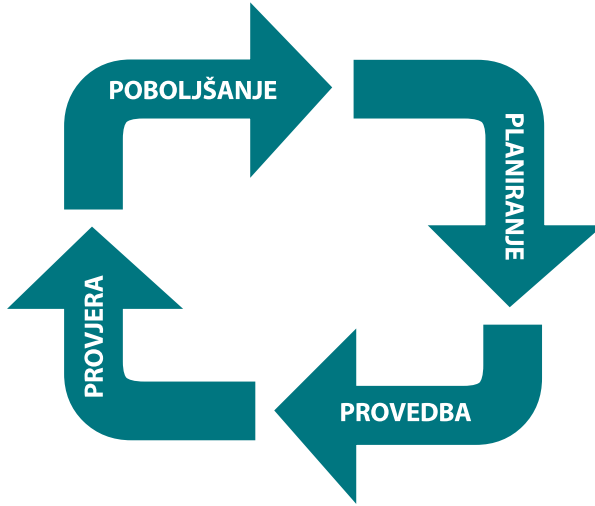
Pristup 4P naglašava važnost:

- razumijevanja i ispunjavanja zahtjeva koji se odnose na označavanje proizvoda i ambalaže
- potrebe da se procesi promatraju u uvjetima dodavanja vrijednosti (poboljšavanja)
- povećanja učinkovitosti procesa
- neprekidnog poboljšavanja procesa temeljeno na objektivnim mjerenjima.

U fazi planiranja proizvodnje proizvoda i ambalaže treba analizirati zahtjeve propisa normi i odrediti **što sve** treba označiti te **kako, kada i tko** to treba učiniti.

Provedba znači da treba provesti planirano i naravno primijeniti najbolja dostupna rješenja. Tijekom provjere analizira se učinkovitost rješenja i provodi li se sve kako je planirano. Na temelju rezultata analize prethodnih aktivnosti slijede prijedlozi za poboljšanja, a to znači ispravljaju se uočene greške, nesukladnosti s propisima, primjenjuje se novo znanje, osmišljavaju nova rješenja.

Slika 11 | Demingov krug kvalitete, metoda Planiraj-Provedi-Provjeri-Poboljšaj

Slijedi primjer razrade opisane metode u upravljanju označavanjem proizvoda i ambalaže:

Planiranje

Planiranje proizvodnje nekog proizvoda obuhvaća i planiranje aktivnosti koje se odnose na znakove i označavanje, kako proizvoda tako i ambalaže, na primjer:

- provjeravanje propisa koji se odnose na označavanje proizvoda i ambalaže,
- određivanje koji znakovi moraju biti stavljeni ovisno o značajkama proizvoda,
- dizajniranje odgovarajuće ambalaže, odabir ambalažnih materijala, označavanje ambalažnih materijala,
- provjeravanje propisa koji vrijede na tržištima na koja proizvođač namjerava izvesti proizvod,
- izrada internih uputa za označavanje,
- određivanje kome su koji znakovi namijenjeni - prijevozniku, skladištaru, trgovcu, potrošaču,
- određivanje koje su obavijesti o proizvodu i ambalaži obvezne, a koje neobvezne, koje se poruke žele poslati itd.,
- provođenje mehaničkih ispitivanja proizvoda u ambalaži jer o tome ovisi koji će znak biti na ambalaži, ☹️ Primjere 190, 194, 197, 198 i dr.
- određivanje gdje će znak(ovi) biti smješteni, na primjer na proizvod, na ambalažu, u upute za rukovanje, informativne materijale i sl., a da budu zadovoljeni traženi kriteriji, na primjer vidljivost, čitljivost itd.,
- razmatranje ranijih iskustava,

- uspoređivanje kako su označeni slični proizvodi drugih proizvođača,
- provjeravanje, kada i ako je to moguće, hoće li potrošači razumjeti znakove i poruke.

.....
NAPOMENA: Međunarodni trgovački centar (International Trade Centre) priredio je dokument (Export Packaging Note No. 17) s popisom tema i aktivnosti o kojima proizvođači i dizajneri ambalaže moraju voditi računa tijekom planiranja ambalaže za određeni proizvod. www.intracen.org/ep/packaging. Važan dio dokumenta je tiskanica (formular) koju popunjava proizvođač i koja sadrži popis podataka o proizvodu i zahtjeva na ambalažu, koje grafički dizajner mora uzeti u obzir prilikom dizajniranja ambalaže, a konstruktor tijekom razrade nje konstrukcije.

Provedba

U ovom dijelu proizvođač provodi planirano:

- proizvodi proizvod, nabavlja ambalažu
- priprema propisanu i ostalu dokumentaciju o proizvodu,
- označava proizvod odgovarajućim znakovima,
- označava ambalažu odgovarajućim znakovima,
- pakira proizvod,
- otprema proizvod u ambalaži distributeru, trgovcu, potrošaču.

Provjera

Ovaj dio je važan jer se na njemu temelje poboljšanja:

- provjerava se jesu li znakovi sukladni propisima i normama, na primjer vidljivi, čitljivi, razumljivi, otporni na habanje itd.
- provjerava se kako se prijevoznici, skladištari i trgovci pridržavaju poruka putem znakova
- provjerava se razumiju li potrošači znakove, mjeri se njihovo zadovoljstvo.

Poboljšanje

Proizvođač:

- analizira primjedbe i prijedloge potrošača, trgovaca, prijevoznika i drugih korisnika i provodi odgovarajuća poboljšanja,
- prati propise i norme koje se odnose na njegove proizvode i analizira treba li provesti kakve promjene,
- planira novčana sredstva za tehnološke promjene,
- uvodi inovacije koristeći eko-dizajn, eko-djelotvornost,
- poboljšanja iskazuje znakovima kako bi potrošača obavijestio o poboljšanjima,
- predlaže zakonodavcu promjene znakova, ukidanje postojećih/uvođenje novih,
- predlaže izradu internih uputa radi bolje provedbe propisa,
- sudjeluje u javnim raspravama u procesu donošenja propisa i predlaže bolja rješenja,
- sudjeluje u radu normiranih tijela.

Ovaj popis je informativan i svaki proizvođač može dodati svoje aktivnosti.

Poboljšanja se ne odnose samo na proizvođača, proizvod i proizvodne procese već proizvođač predlaže poboljšanja ostalim sudionicima, na pr. prijevoznicima, trgovcima, a posebno zakonodavcu.

5.3 OBAVIJESTI O PROIZVODU I AMBALAŽI

U fazi planiranja proizvođač mora prirediti popis obveznih obavijesti (informacija) o proizvodu i ambalaži, kao i onih koje stavlja prema vlastitoj odluci. Te obavijesti namijenjene su potrošačima kao pomoć pri kupnji proizvoda, kako bi uspoređujući obavijesti (informacije) o proizvodu mogli pravilno odabrati proizvod na mjestu kupnje, 10.3.1. Točno informiranje najbolji je put do zadovoljnog potrošača, a zadovoljan potrošač znači manji broj upita i žalbi, znači uštedu vremena i novca, znači bolji ugled proizvođača. Zadovoljan potrošač najbolja je reklama nekom proizvodu.

Prema Zakonu o zaštiti potrošača, 10.1.28, obavijest o proizvodu je pisana obavijest u kojoj se navode osnovni podaci o proizvodu. Autori zakona su previdjeli da se mnoge obavijesti o proizvodu nalaze i na ambalaži, stoga se dalje u tekstu navodi i ambalaža. Isti zakon propisuje da obavijest o proizvodu podrazumijeva sve pisane oznake, trgovačku oznaku, zaštitni znak, naziv marke, slikovni prikaz ili simbol (znak) koji se odnosi na proizvod, a stavlja se na ambalažu, naljepnicu ili privjesnicu, te na dokumente koji prate ili se odnose na taj proizvod. Svi podaci iz obavijesti o proizvodu moraju biti istiniti, jasni, vidljivi i čitljivi te napisani na hrvatskom jeziku i latiničnim pismom. Propisano je da obavijest o proizvodu mora biti lako uočljiva, općerazumljiva, jednoznačna, čitljiva, neizbrisiva i ne smije biti prekrivena drugim tekstom ili slikovnim materijalom.

Obavijesti o proizvodu predmet su rada međunarodnih organizacija za normizaciju ISO/IEC, koje su tiskale, kao pomoć proizvođačima, ISO/IEC Uputu broj 14, 10.3.1. Uputa sadrži opća pravila za kreiranje i primjenu obavijesti, kao i popis osnovnih obavijesti (informacija) o proizvodu i ambalaži namijenjenih potrošačima.

U Zakonu o zaštiti potrošača, 10.1.28, i ISO/IEC uputi, 10.3.1, naglasak je na komunikaciji između proizvođača i potrošača, proizvođač mora prirediti obavijesti o proizvodu za potrošača. Međutim, prije nego što proizvod u ambalaži stigne do potrošača, dolazi u dodir s raznim nepoznatim sudionicima: prijevoznici, carinici, distributeri, skladištari, trgovci, inspektori, a obavijesti se odnose na svakog sudionika. O svima njima ovisi hoće li proizvod u ispravnom stanju i neoštećen stići do potrošača. Ti sudionici govore različitim jezicima, pišu različitim pismima, žive u različitim kulturnim okruženjima, provode različite propise. Kako bi se što uspješnije prevladale sve te prepreke većina obavijesti je iskazana u vidu znakova kao univerzalno razumljivog jezika komunikacije, dok su neke dane kao tekst. Može se reći da su znakovi i neka vrsta kodirane poruke i važno je da ju svi u lancu rukovanja proizvodom i ambalažom na isti način razumiju, dekodiraju. Zato mora postojati pisani dogovor o značenju znakova, koji može biti kao norma, na primjer HRN ISO 7000 u kojem se nalaze, na primjer znakovi za prijevoz i skladištenje, odnosno rukovanje proizvodom u ambalaži.

.....
NAPOMENA: Nakon objavljivanja hrvatskog Zakona o zaštiti potrošača 10.1.28, zaredale su rasprave treba li proizvođač prirediti Obavijest o proizvodu kao novi dokument uz proizvod. Odgovor iz prakse je niječan jer se navedene obavijesti o proizvodu već godinama nalaze na njemu i nije potrebno ponavljati iste podatke. Proizvođaču je bitno znati koje obavijesti treba staviti na proizvod i ambalažu.

Bilo bi dobro kada bi proizvođač priredio za svoj proizvod usporedni pregled informacija o proizvodu i ambalaži prema zakonskim propisima i ISO/IEC Uputi br. 14, te ostalim normama.

Tablica 5 sadrži usporedni pregled obavijesti o proizvodu prema ISO/IEC Uputi br. 14, 10.3.1, i Zakonu o zaštiti potrošača, 10.1.28, uz napomenu da se isti ili slični zahtjevi mogu naći i u drugim propisima. Proizvođač može Tablicu 5 popuniti s primjerima znakova koje stavlja na svoj proizvod i ambalažu, može dodati primjere znakova za druga tržišta, kao i znakove koje je sam osmislio. Takva tablica može biti podloga dizajnerima proizvoda i ambalaže da odrede prostor za znakove. Bilo bi dobro kada bi proizvođač povezoao zahtjeve prema ISO/IEC Uputi broj 14, 10.3.1, i Zakonu o zaštiti potrošača s pitanjima upitnika, www.intracen.org/ep/packaging.

Zakon o zaštiti okoliša je dobar primjer koji kazuje da su znakovi i označavanje predmet drugih propisa. U Zakonu su, 10.1.30, propisane obveze proizvođača za označavanje proizvoda i ambalaže kako bi se zaštitili potrošači. Prema tom Zakonu proizvođači su dužni, kada je to propisano, prije stavljanja proizvoda na tržište, na ambalažu proizvoda, odnosno prateću tehničku dokumentaciju uz proizvod, staviti uputu kojom se potrošač obavješćuje o utjecaju proizvoda i ambalaže na okoliš te upućuje na način postupanja s proizvodom i ambalažom nakon njegove uporabe. U istom je zakonu propisano da će ministar za zaštitu okoliša posebnim pravilnikom propisati način primjene i sadržaj upute, način označavanja proizvoda i ambalaže, postupanje s proizvodom nakon uporabe odnosno s ambalažom nakon uporabe proizvoda. Za ovaj, ili ove pravilnike, potrebna je suglasnost ministra nadležnog za gospodarstvo i zaštitu potrošača kao i ministra nadležnog za poljoprivredu i šumarstvo, NAPOMENU.

NAPOMENA: *Takav pravilnik u vrijeme pripreme ovog Priručnika još nije donešen. Bilo bi dobro da su autori Zakona o zaštiti okoliša uputili na norme ISO 14020 do ISO 14025 koje sadrže smjernice za označavanje proizvoda i ambalaže sa stanovišta okoliša. Isto tako, Zakon propisuje da su proizvođači dužni uz proizvod staviti uputu kojom se potrošač obavješćuje o utjecaju proizvoda i ambalaže na okoliš te upućuje na način postupanja s proizvodom i ambalažom nakon njegove uporabe, te da će ministar posebnim pravilnikom propisati način primjene i sadržaj upute. Pitanje je je li navedeni pravilnik uopće potreban ili je bolje, u skladu sa direktivama Novog pristupa, uputiti na norme. U praksi postoje brojni primjeri dokumenata u kojima proizvođači detaljno navode tražene informacije, 24, 253, 261. Suglasnost na takav pravilnik, osim spomenutih ministarstava, trebali bi dati i ministri drugih ministarstava i organizacija, na primjer ministarstva zdravstva i Hrvatskog zavoda za norme, a u njegovu pripremu potrebno je uključiti predstavnike gospodarstva.*

Primjer 24 je izvrstan primjer temeljitog, dobro promišljenog pristupa izradi dokumenta Izjava o okolišu. Prilikom definiranja sadržaja ovog dokumenta vodilo se računa o zahtjevima ISO/IEC Upute br.14, 10.3.1, koja sadrži minimalne podatke o proizvodu, zatim normama ISO 14020 do ISO 14025 koje sadrže zahtjeve na znakove i izjave koji se odnose na okoliš, te propisima (EU direktivama) koji se odnose na taj proizvod. Potrošači i ostali zainteresirani mogu dobiti informacije o dizajnu proizvoda, potrošnji energije, elektromagnetskoj kompatibilnosti, ambalaži, kao i mogućnosti recikliranja proizvoda.

Izjava je javno dostupna na internetskim stranicama proizvođača.

Interna pravila proizvođača

Na temelju zahtjeva međunarodnih, državnih ili lokalnih propisa, odnosno normi, svaki proizvođač priređuje svoje interne dokumente koji sadrže interna pravila rada, interne upute za rad. Internim pravilima se određuje koji se znakovi stavljaju na koji proizvod odnosno ambalažu, propisuju dimenzije znakova, mjesto na kojem će biti otisnuti ili naljepljeni itd., dokumentira se popis upotrebljenih znakova, odnosno sve što je potrebno za kvalitetan rad. Internim pravilima rada svaki proizvođač osigurava dosljednost u označavanju i tako izbjegava da mu proizvodi bude različito označavani, Primjere 25 do 28.

Tablica 5 | Usporedni prikaz osnovnih obavijesti (informacija, podataka) o proizvodu i ambalaži s primjerima

Red. br.	MINIMALNI PODACI O PROIZVODU PREMA ISO/IEC UPUTI BR. 14 (10.3.1)	OBAVIJESTI O PROIZVODU PREMA ZAKONU O ZAŠTITI POTROŠAČA (10.1.28)
1.	oznaka (identifikacija) proizvoda ili usluge	proizvođačev naziv proizvoda, ime pod kojim se proizvod prodaje (čl. 17 (2)).
2.	država ili države gdje je proizvod proizveden ili sastavljen	- za domaće proizvode naziv i sjedište proizvođača te zemlju podrijetla - za uvozne proizvode naziv i sjedište uvoznika, naziv proizvođača te zemlja podrijetla (čl. 17 (2)).
3.	ime i puna adresa proizvođača ili dobavljača	- za domaće proizvode naziv i sjedište proizvođača te zemlju podrijetla - za uvozne proizvode naziv i sjedište uvoznika, naziv proizvođača te zemlja podrijetla. (čl. 17 (2)).
4.	uvjeti i ograničenja upotrebe	Datum proizvodnje i rok uporabe, ako je to propisano (čl. 17 (2)). Proizvod koji je na sniženju, odnosno rasprodaji jer mu istječe rok uporabe mora dodatno imati jasno, vidljivo i čitljivo istaknut najkraći ili krajnji rok uporabe, (čl. 21).
Primjeri: 222 do 225		
5.	bitne značajke izvedbe	Tip i model proizvoda te oznaku mjere proizvoda, ako je to bitno obilježje proizvoda (čl. 17 (2)).
6.	značajke proizvoda poput sadržaja, izvedbe, sirovina ili veličine	

Red. br.	MINIMALNI PODACI O PROIZVODU PREMA ISO/IEC UPUTI BR.14 (10.3.1)	OBAVIJESTI O PROIZVODU PREMA ZAKONU O ZAŠTITI POTROŠAČA (10.1.28)
7.	INFORMACIJE O ODRŽAVANJU I IŠ ENJU	
<i>Primjeri: 205, 208</i>		
8.	informacija o rezervnim ili zamjenskim dijelovima i kako ih nabaviti	Trgovac mora prigodom prodaje proizvoda potrošaču predati, ili ako je riječ o proizvodima u rasutom stanju predočiti, propisane isprave koje je proizvođač priredio radi lakše i sigurnije uporabe proizvoda (jamstvo, tehničku uputu, uputu za sastavljanje, uputu za uporabu, popis ovlaštenih servisa, upozorenja o mogućoj opasnosti pri uporabi, izjavu o sukladnosti i sl.), (čl. 13.).
9.	informacija o dodatnim dijelovima za proizvode posebne namjene, na primjer opreme za nadzor	
10.	sigurnosna razmatranja, uključujući poznate rizike i opasnosti	čl. 13.
<i>Primjeri: 63 do 90</i>		
11.	jamstva	čl. 13.
12.	postupak/postupci sa prigovorima, žalbama, reklamacijama	Svaki trgovac je dužan potrošačima omogućiti podnošenje pisanih prigovora, bilo u prodajnom prostoru ili putem pošte, telefaks uređaja ili elektroničke pošte,... čl. 8.
13.	opasnost od štetnih ostataka	Trgovac mora na zahtjev potrošača zadržati ambalažu prodanog proizvoda, čl. 14 (4).
<i>Primjeri: 10, 63 do 71</i>		
14.	potreba posebne (stručne) ugradnje	čl. 13.
15.	ukupna cijena proizvoda, uključujući bilo kakve dodatne troškove poput periodičnih naknada, servisnih troškova, pretplate, poreza i sl.	Trgovac mora jasno, vidljivo i čitljivo istaknuti iznos utvrđene maloprodajne cijene i cijene za jedinicu mjere proizvoda ili usluge koje pruža i rezervnih dijelova koje prodaje s uslugom te označiti da je cijena u kunama, čl. 9.
16.	potrošnja resursa, na primjer potrebna energija za rad	
<i>Primjeri: 46, 47, 51</i>		
17.	PITANJA OKOLIŠA	
<i>Primjeri: 45, 48, 50, 170</i>		

Mobile phone W810

Sony Ericsson considers sustainable development as one of the most important challenges for the future. Therefore, Sony Ericsson wants to provide environmental information to our customers. The Sony Ericsson Environmental Declarations give information on the most relevant environmental aspects of mobile phones.

The requirements in the declaration are based on the standard TR/70 issued by the European Association for Standardisation Information and Communication Systems (ETSI), legal requirements and market requirements.

More information on Sony Ericsson and the Environment can be found on the Internet at: www.sonyericsson.com

Mobile Phone
W810
Size
100 x 46 x 18,5 mm
Weight¹
90 grams

Environmental Declaration for Mobile Phone W810		Requirement Fulfilled	
		Yes	No
1 Environmental Policy and Management System			
1.1	The company has a documented environmental policy approved by the management.	☒	☐
1.2	The company has environmental management systems according to: ☒ ISO 14001 ☐ EMAS and/or ☒ internal system.	☒	☐
1.3	The company regularly publishes an environmental report.	☒	☐
1.4	The company has environmental requirements on suppliers and subcontractors.	☒	☐
2 Environmentally Conscious Design²			
2.1	The product meets requirements of the RoHS Directive (EU directive 2002/95/EC). Accordingly it does not contain substances as listed and defined in the RoHS Directive (lead, cadmium, mercury, chromium (VI), PBB and PBDE).	☒	☐
2.2	CFCs, HCFCs, isobutane, PCB, PCN and PCT are not present in the product.	☒	☐
2.3	Mercury and cadmium are not present in the product.	☒	☐
2.4	Beryllium oxide is not present in the product.	☒	☐
2.5	Lead is not present ☒ in solder ☒ in plastic.	☒	☐
2.6	Antimony and its compounds are not present in plastic housing.	☒	☐
2.7	Nickel and nickel alloys that can be in direct and prolonged skin contact with consumers are not present in the product.	☒	☐
2.8	The brominated flame retardants PBB (polybrominated biphenyls) and PBDE (polybrominated diphenyl ethers) are not present in the product.	☒	☐
2.9	Halogenated flame retardants are not present ☒ in printed wiring board ☒ in plastic housing.	☒	☐
2.10	Chloroparaffins with chain length 10-13 C atoms, chlorinated greater than 50%, are not present in the product.	☒	☐
2.11	Azo compounds that can decompose to the carcinogenic amino compounds listed in EU directive 2002/95/EC are not present in the product.	☒	☐

¹ With supplied battery

² Refers to substances listed, which do not exceed natural background levels or normal detection limits, and is based on suppliers' compliance to Sony Ericsson requirements.

3 Batteries		
3.1	The product contains the battery type: ☐ NiMH ☐ Lithium ion ☒ Lithium Polymer	← Battery type
3.2	Batteries defined as hazardous in the EU Directive 91/157/EEC (containing lead, cadmium and mercury at specified rates) are not used in the product.	✓
4 Energy Consumption		
4.1	Power consumption of battery charger: Without load/standby < 0,3 W While charging 3,8 W Charging time (full charge) 2h 30min	← Value
4.2	Instruction for best energy efficiency is given in the user manual.	✓
5 Electrical Safety, EMC and RF Exposure		
5.1	The product meets applicable electrical safety standards.	✓
5.2	The product meets applicable EMC (Electro Magnetic Compatibility) standards.	✓
5.3	The product meets applicable RF (Radio Frequency) exposure standards.	✓
6 Packaging and Documentation ¹		
6.1	The product packaging material does not contain the heavy metals (lead, cadmium, mercury, and chromium (VI)) according to the EU directive 2002/95/EC.	✓
6.2	The product packaging material does not contain CFC or HCFC.	✓
6.3	Plastic packaging material is marked according to ISO 11689.	✓
6.4	Sony Ericsson participates in public packaging recovery systems where possible. Customers are advised to contact the local Sony Ericsson representatives for further information.	← Contact the nearest Sony Ericsson representative
6.5	User manual and product information are printed on non-chlorine bleached paper. ¹ refers to substance levels, which do not exceed natural background levels or normal detection limits, and is based on supplier compliance to Sony Ericsson requirements.	✓
7 Product Recycling		
7.1	Plastic parts heavier than 10 g or larger than 0,5 dm ³ are marked according to ISO 11689.	✓
7.2	Sony Ericsson offers take-back and recycling services for products in many localities around the world or participates in public recovery systems where possible. Customers are advised to contact the local Sony Ericsson representatives for further information.	← Contact the nearest Sony Ericsson representative

Primjer 25 | Slijed znakova

Primjer 26 | Slijed znakova

Primjeri 25 i 26 su primjeri različitog slijeda znakova na istoj vrsti proizvoda istog proizvođača

Primjer 27 | Slijed znakova na tekstilnom predmetu

Primjer 28 | Slijed znakova na tekstilnom predmetu

Primjeri 27 i 28, su primjeri različitog slijeda znakova na istoj vrsti proizvoda različitih proizvođača.

NAPOMENA: *Znakovi za čišćenje i održavanje tekstilnih proizvoda propisani su normom, 10.3.5. Znakovi pružaju informaciju potrebnu za pravilno održavanje tekstilnih proizvoda kako bi se spriječilo njihovo nepovratno oštećenje tijekom pranja, bijeljenja, sušenja i glačanja. Jedno od načela na kojem se temelji sustav označavanja je jednako postavljanje znakova i njihova harmonizirana upotreba. Pregledom znakova na tekstilnim proizvodima može se zaključiti da mnogim proizvođačima nije poznata činjenica da su znakovi za čišćenje i održavanje tekstilnih proizvoda, kao njihov slijed, normirani.*

Slučajevi, poput Primjera 25-28, nisu rijetki, bez obzira na to o kakvom se proizvodu radilo. Svaki proizvođač, ovisno o djelatnosti, u internim dokumentima mora dati pravila označavanja i proizvoda i ambalaže i toga se mora pridržavati on sam, ali i njegovi dobavljači. Isto tako proizvođač može prirediti pregled znakova koji se odnose na njegov proizvod (rukovanje, održavanje i sl.) i ambalažu (uvjete prijevoza, skladištenja i sl.). Takav pregled obično se sastoji od mješavine normiranih,

propisanih i ostalih znakova. U nastavku je dan primjer internog dokumenta s pregledom znakova za proizvode informacijsko-komunikacijskog područja. Prvo je priređen pregled znakova za sukladnost za različita tržišta, vidjeti objašnjenje naziva tržište.

Primjer 29, informativan je interni pregled znakova koje proizvođač stavlja na proizvod i ambalažu informatičkih proizvoda.

U ovom dijelu nalazi se pregled znakova važnih za pravilno rukovanje s proizvodom. Uz svaki znak navedena je i norma kojom je znak utvrđen. Oznake dviju normi znači da je znak registriran u katalogu znakova HRN ISO 7000, 10.3.6, te da je njegova upotreba posebno opisana u normi HRN EN ISO 780, 10.3.3, kojom se daju preporuke za označavanje ambalaže radi pravilnog rukovanja s proizvodom u ambalaži tijekom prijevoza i skladištenja.

Ovakav pregled znakova može prirediti svaki proizvođač za svoj proizvod(e) ili strukovna udruženja za svoje članove, na primjer proizvođači igračaka ili proizvođači informacijsko-komunikacijske opreme.

INTERNI PREGLED ZNAKOVA

Znakovi sukladnosti (primjeri)

Znak	Propis/norma	Značenje
	Direktive novog pristupa, EU	EMC (ElectroMagnetic Compatibility), LVD (Low Voltage Directive) i dr.
		 Primjer 59
	R & TTE Direktive 1999/5/EC	Znak upozorenja R & TT= Radio and Telecommunications Terminal Equipment

Znakovi sukladnosti (primjeri)

	<p>R & TTE Direktive 1999/5/EC</p>	<p><i>Znak upozorenja</i> <i>R & TT=</i> <i>Radio and Telecommunications</i> <i>Terminal Equipment</i></p>
	<p>Sukladnost s normama za sigurnost</p>	<p><i>Vrijedi za tržišta Sjedinjenih</i> <i>Američkih Država i Kanade</i></p>
	<p>Sukladnost s UL sigurnosnim zahtjevima</p>	<p><i>Vrijedi za tržišta Sjedinjenih</i> <i>Američkih Država i Kanade</i></p>
	<p>Europska oznaka za sigurnost</p>	<p><i>S - oznaka, Europa</i></p>
	<p><i>Chinese Compulsory Certificate</i> <i>CCC certifikat</i></p>	
	<p>WEEE 2002/96/EC (☞ 10.2.6)</p>	<p><i>EE otpad ne odlagati u</i> <i>komunalni otpad</i></p>
	<p>EN 50419 (☞ 10.3.22)</p>	<p><i>EE otpad ne odlagati u</i> <i>komunalni otpad</i></p>

ZNAKOVI ZA RUKOVANJE (PRIMJERI)

Znak	Propis/norma	Značenje
	HRN ISO 7000, br. 0621 HRN EN ISO 780, br. 1	<i>Lomljivo</i>
	HRN ISO 7000, br. 0622 HRN EN ISO 780, br. 2	<i>Ne upotrebljavati kuku</i>
	HRN ISO 7000, br. 0623 HRN EN ISO 780, br. 3	<i>Strelice prema gore</i>
	HRN ISO 7000, br. 0624 HRN EN ISO 780, br. 4	<i>Zaštititi od sunca</i>
	HRN ISO 7000, br. 0630 HRN EN ISO 780, br. 13	<i>Maksimalna opterećenost</i>
	HRN ISO 7000, br. 0631 HRN EN ISO 780, br. 11	<i>Ne pritiskati</i>
	HRN ISO 7000, br. 2403 HRN EN ISO 780, br. 14	<i>Maksimalna opterećenost brojem istovrsnih proizvoda</i>

	<p>HRN ISO 7000, br. 2402 HRN EN ISO 780, br. 15</p>	<p><i>Ne opteretiti</i></p>
	<p>HRN ISO 7000, br. 0625 HRN EN ISO 780, br. 16</p>	<p><i>Učvrstiti pri podizanju tereta (proizvoda) u transportnoj ambalaži</i></p>

ZNAKOVI UPOZORENJA (PRIMJERI)

Znak	Propis/norma	Značenje
	<p>IEC 60417, br. 5017</p>	<p><i>Uzemljenje</i></p>
	<p>ISO 5036, dopunjen</p>	<p><i>Oprez visoki napon</i></p>
	<p>IEC 5134</p>	<p><i>Uređaj osjetljiv na elektrostatički elektricitet</i></p>
	<p>HRN ISO 7000 br. 0434</p>	<p><i>Oprez! Pročitati upute prije uporabe</i></p>
	<p>IEC 60417, br. 5041 HRN ISO 7000 br. 0535</p>	<p><i>Oprez! Vruća površina</i></p>

MATERIJALI (PRIMJERI)

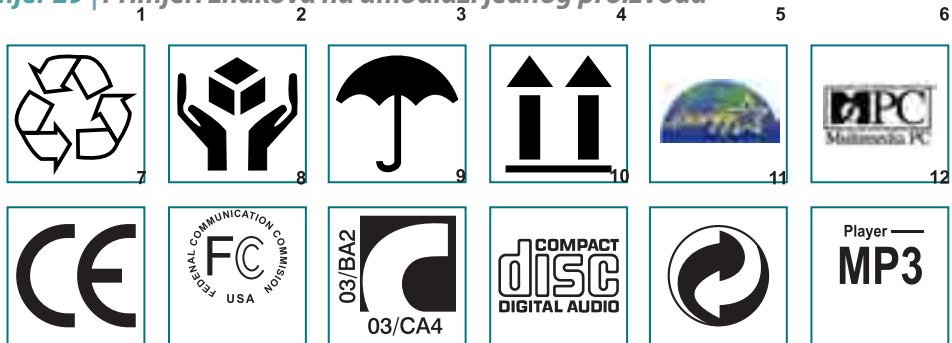
Znak	Propis/norma	Značenje
	HRN ISO 7000, br. 1135	Materijal se može preraditi, reciklirati
		Plastični materijal se može preraditi
		Plastični materijal se može preraditi. Brojčana i slovna oznaka plastičnog materijala.
	Zelena točka Green Point Grüne Punkt	☞ 7.3.10.3. Primjer 233
	Environmental Friendly (Marking for Control of Pollution Caused by Electronic Information Products, China)	
	Environmental Friendly Use Period (Marking for Control of Pollution Caused by Electronic Information Products, China)	

Preporuka jest da se transportna ambalaža označi znakovima, informacijama za pravilno rukovanje tijekom prijevoza i skladištenja, kako bi se sačuvala kvaliteta proizvoda.

Ako znakovi služe informiranju, onda su ovi proizvođači primjeri pravih „brbljavaca“ po broju nani-zanih znakova, ☞ Primjere 29, 30 i 31.

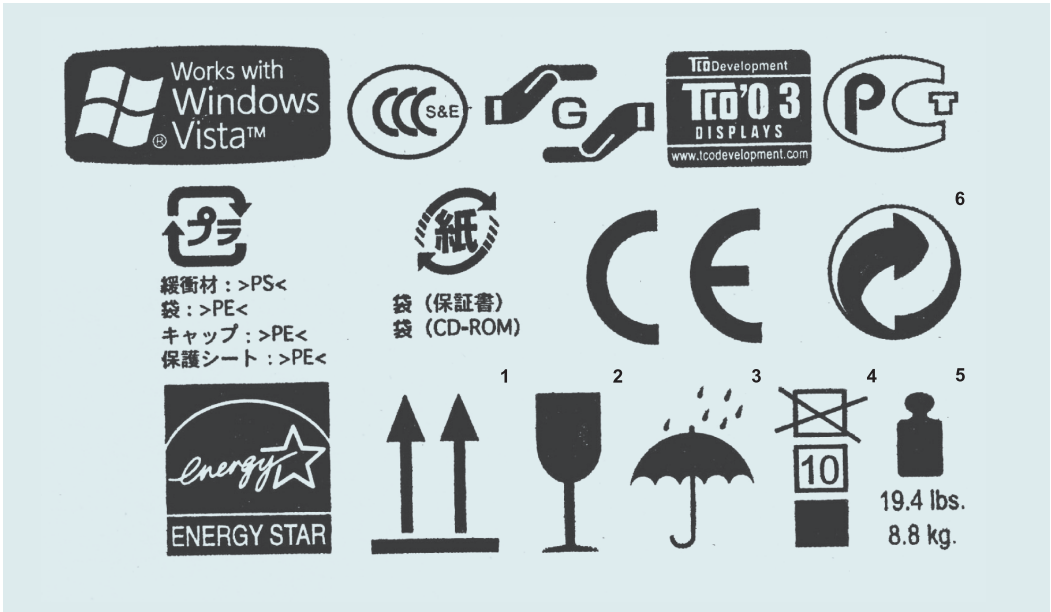
Primjer 29 | Primjeri znakova na ambalaži jednog proizvoda

1. ambalažni materijal koji se može preraditi/reciklirati
2. proizvod u ambalaži kojim treba pažljivo rukovati
3. proizvod u ambalaži koji tijekom prijevoza, skladištenja i u prodajnom prostoru mora biti zaštićen od vlage
4. proizvod u ambalaži koji tijekom prijevoza, skladištenja i u prodajnom prostoru mora biti postavljen tako da strelice budu usmjerene prema gore
5. Energetska zvijezda znači da tijekom rada proizvod troši manje energije nego proizvod iste namjene bez tog znaka
6. vrsta proizvoda
7. CE znači da proizvod ispunjava zahtjeve EU propisa koji vrijede upravo za tu vrstu proizvoda
8. FCC znači da proizvod ispunjava zahtjeve propisa Sjedinjenih Američkih Država koji se odnose na elektromagnetsku kompatibilnost
9. hrvatska oznaka sukladnosti, ☞ objašnjenje pod 7.
10. označava tip proizvoda
11. znak se odnosi na ambalažu i znači da proizvođač ima ugovor s organizacijom u sustavu Zelene točke koja će osigurati pravilno gospodarenje ambalažnim otpadom
12. znak označava vrstu proizvoda.

Primjer 30 | Primjeri znakova na ambalaži jednog proizvoda**Značenje:**

1. proizvod tijekom prijevoza, skladištenja i u prodajnom prostoru mora biti na temperaturi nižoj od 70°C
2. krhak (lomljiv) proizvod koji iziskuje pažljivo rukovanje
3. znak se odnosi na ambalažu i znači da proizvođač ima ugovor s RESY organizacijom u Njemačkoj o skupljanju kartonskog ambalažnog otpada na njemačkom tržištu
4. znak se odnosi na ambalažu i znači da proizvođač ima ugovor s organizacijom u sustavu Zelene točke koja će osigurati pravilno gospodarenje ambalažnim otpadom
5. proizvod u ambalaži mora tijekom prijevoza, skladištenja i u prodajnom prostoru biti zaštićen od direktnog utjecaja sunčevih zraka
6. proizvod u ambalaži tijekom prijevoza, skladištenja i u prodajnom prostoru mora biti zaštićen od vlage
7. tijekom prijevoza i skladištenja smije se složiti 20 kutija istovrsnog proizvoda jednu na drugu, a da se pritom proizvod u najdonjoj kutiji ne ošteti.
8. CE znači da proizvod ispunjava zahtjeve EU propisa koji vrijede upravo za tu vrstu proizvoda.

Primjer 31 | Primjeri znakova na ambalaži

Na ambalaži ovog proizvoda otisnuto je 16 znakova od kojih se šest odnosi na rukovanje proizvodom u ambalaži tijekom prijevoza i skladištenja, a jedan (6.) na rukovanje s ambalažnim otpadom.

Značenje:

1. proizvod u ambalaži tijekom prijevoza, skladištenja i u prodajnom prostoru mora biti postavljen tako da strelice budu usmjerene prema gore
2. lomljiv proizvod s kojim se mora pažljivo rukovati
3. tijekom prijevoza, skladištenja i u prodajnom prostoru proizvod mora biti zaštićen od vlage
4. tijekom prijevoza i skladištenja smije se 10 kutija složiti jedna na drugu, a da se pritom proizvod u najdonjoj kutiji neće oštetiti
5. masa proizvoda u ambalaži, podatak važan za prijevoz i skladištenje
6. znak se odnosi na ambalažu i znači da proizvođač ima ugovor s organizacijom u sustavu Zelene točke, koja će osigurati pravilno gospodarenje ambalažnim otpadom, naravno ako u toj državi postoji organizacija u sustavu Zelene točke.

Primjeri znakova 29, 30, 31 i slični, koji se nalaze na transportnoj ambalaži, mogu poslužiti za raspravu o tome koji znakovi uopće moraju biti na transportnoj ambalaži? Treba li proizvođač staviti i znakove koji se odnose isključivo na proizvod? Norma HRN EN ISO 780 o označavanju transportne ambalaže daje određene preporuke o označavanju transportne ambalaže. Jasno je da velik broj znakova zajedno smanjuje njihovu preglednost. Pravilno rukovanje proizvodom tijekom prijevoza i skladištenja važno je da ne dođe do oštećenja proizvoda i narušavanja kvalitete.

5.4 IZVJEŠTAVANJE O ODRŽIVOSTI I ZNAKOVI

U uvodnom dijelu Priručnika definiran je održivi razvoj kao opće prihvaćen koncept koji se temelji na ekonomskoj odgovornosti, odgovornosti prema okolišu, kao i odgovornosti prema društvu. Zatim su razrađeni i definirani održivi obrasci proizvodnje, koji se odnose na proizvođača i njegov dobavljački lanac, te održivi obrasci potrošnje koji se odnose na potrošača. Mnogi proizvođači žele podnijeti izvještaj o svom doprinosu održivom razvoju i provedbi održivih obrazaca proizvodnje, što znači da su mijenjali svoje procese i proizvode kako bi smanjili potrošnju prirodnih resursa, energije, provodili zahtjeve propisa itd. Radi ujednačavanja izvještavanja i usporedivosti postignutih rezultata različitih poduzeća, nastale su smjernice za izvještavanje o održivosti, 10.4.37. Smjernice sadrže aspekte i pokazatelje ekonomskog učinka, učinka na okoliš, kao i učinka na društvo. Rezultati u svakom od navedenih područja dobiju se praćenjem odabranih pokazatelja, između ostalog i onih koji se odnose na životni ciklus proizvoda i ambalaže. Kako se stalno spominje proces promjena i ove su smjernice doživjele nekoliko izmjena. Posljednja - treća - revizija smjernica dostupna je, i na hrvatskom jeziku, Slike 12 i 13.

Očekuje se da će proizvodne, uslužne i nevladine organizacije prema ovoj reviziji smjernica izvještavati nekoliko sljedećih godina.

Povezanost aspekata, pokazatelja i znakova pokazana je u Tablici 6.

Tablica 6 | Primjeri povezanosti aspekata i odabranih pokazatelja relevantnih za održiv razvoj i znakova koji se odnose na sigurnost čovjeka, zaštitu zdravlja i zaštitu okoliša, 10.4.37.

Aspekt	Pokazatelj	Objašnjenje	Primjeri
POGLAVLJE: POKAZATELJI EKONOMSKOG UTJECAJA			
ekonomski učinak	EC7 (k)	Postupci za zapošljavanje domaće radne snage i udio domaćeg stanovništva u redovima višeg menadžmenta na mjestima gdje se odvijaju značajne poslovne aktivnosti.	<i>Primjer: 242</i>
POGLAVLJE: POKAZATELJI UTJECAJA NA OKOLIŠ			
materijali	EN2 (k)	Postotak upotrijebljenog materijala koji je recikliran ulazni materijal.	<i>Primjeri: 45, 135-138, 231</i>
energija	EN6 (d)	Inicijative za stvaranje energetski učinkovitih proizvoda i usluga ili proizvoda i usluga zasnovanih na obnovljivoj energiji, te smanjenje potreba za energijom kao rezultat tih inicijativa.	<i>Primjeri: 51, 53 Slika 17</i>

biološka raznolikost	EN14 (d)	Strategije, tekuće djelatnosti i budući planovi za upravljanje utjecajima na biološku raznolikost.	<i>Primjeri: 32, 46, 48</i>
emisije	EN19 (k)	Emisije tvari koje uništavaju ozon, prema težini.	<i>Primjeri: 55, 57</i>
proizvodi i usluge	EN26 (k)	Inicijative za ublažavanje utjecaja na okoliš proizvoda i usluga, te opseg ublažavanja utjecaja.	<i>Primjeri: 50, 51</i>
opće	EN30 (d)	Ukupni izdaci i ulaganja u zaštitu okoliša prema vrsti.	<i>☞ Točku 7.3.10</i>
POKAZATELJI UČINKA ODGOVORNOSTI ZA PROIZVOD			
zdravlje i sigurnost kupaca	PR1 (k)	Faze životnog ciklusa proizvoda i usluga u kojima se ocjenjuje poboljšanje njihovog utjecaja na zdravlje i sigurnost te postotak značajnih kategorija proizvoda i usluga podvrgnutih tim postupcima.	<i>Primjeri: 90, 91, 253, 258, 263</i>
informacije i oznake na proizvodima i uslugama	PR3 (k)	Vrsta podataka o proizvodu i usluzi, zahtijevanih organizacijskim postupcima te postotak značajnih proizvoda i usluga podložnih takvim informacijskim zahtjevima.	<i>☞ Sliku 12</i>

k = ključni pokazatelj

d = dodatni pokazatelj

Dakle, svaki proizvođač koji se odluči na izvještavanje o održivosti prema navedenim smjernicama, obradit će velik dio aspekata i odgovarajućih pokazatelja, koji se odnose na proizvod i proizvodni proces i njihov utjecaj na čovjeka i okoliš.

.....

NAPOMENA: Proizvođač dragovoljno priređuje Izvještaj o održivosti ili Izvještaj o društvenoj odgovornosti. Broj poduzeća koja objavljuju takve izvještaje, u Hrvatskoj se stalno povećava, a njihov pregled može se naći na internetskoj adresi

www.hrpsor.hr

Slika 12 | Internetska stranica sa smjernicama za izvještavanje o održivosti

Slika 13 | Internetska stranica sa smjernicama za izvještavanje o održivosti, na hrvatskom jeziku

5.5 Zeleni marketing i zeleno pranje (Green marketing and greenwashing)

Znakovi na proizvodima i ambalaži, kao i izjave o okolišu, služe i u marketinške svrhe i tada govore o zelenom marketingu. Pod zelenim marketingom se obično misli na oglašavanje i reklamiranje proizvoda s naglaskom da nisu štetni za okoliš i zdravlje čovjeka, te da su provjereni i sigurni za uporabu. Proizvođači, svjesni činjenice da se mijenjaju navike potrošača, da potrošači sve više brinu o zaštiti zdravlja, o sigurnosti, kao i zaštiti okoliša i štednji resursa nastoje takve činjenice istaknuti na svojim proizvodima, ☞ Primjere 32, 50, 51, 101 i dr.

Nažalost, mnogi proizvođači, želeći iskoristiti utjecaj zelenog marketinga na potrošače, stavljaju znakove i izjave koji navode na pogrešne zaključke ili su čak neistiniti. Stručnjaci američke nezavisne organizacije TerraChoice, koja se bavi zelenim marketingom, analizirali su znakove i izjave koje se odnose na zdravlje, sigurnost potrošača, kao i na okoliš na više od 1000 proizvoda koje često rabimo.

Kao temelj analize poslužile su smjernice norme ISO 14024, ☞ 10.3.14. Utvrđeno je da je većina znakova i izjava bila neistinita ili je navodila potrošače na krive zaključke. Ta se pojava zove *zeleno pranje*, a analizom i sistematizacijom rezultata prepoznali su šest grijeha zelenog marketinga:

- **djelomična istinitost**

Najčešći grijeh je djelomična istinitost. Kao primjer navedena je tvrdnja da je ambalaža napravljena od 20, 30 i tako dalje posto starog papira. Neki čak navode vrlo precizan podatak da je u proizvodnji korišteno, na primjer 52% starog papira. Nigdje se ne može naći podatak što je s onih 80, 70 ili 48% sirovina, možda se radi o stablima iz neke stare šume.

Primjer 32 | Primjer za djelomičnu istinitost

Na proizvodu ovog proizvođača nekada je bio samo znak FSC, što znači da je sirovina za proizvodnju papira iz šumskog područja kojim se upravlja na održiv način, ☞ Točku 7.3.1.2. To očito nije bilo dovoljno jasno i zato je dodano objašnjenje da se kao sirovina u proizvodnji papira upotrebljavaju mješoviti izvori, znači i drvo iz šuma kojima se dobro upravlja, kao i ostali kontrolirani izvori sirovina. Nije rečeno o kojim se kontroliranim izvorima sirovina radi pa se može pretpostaviti da se radi o starom papiru, tkanini i slično. Pitanje je koji je odnos između sirovine iz šume kojom se upravlja na održiv način i ostalih izvora, može biti 80:20 ili 20:80, što je bitna razlika.

- **nedokazivost**

U ovu skupinu razvrstane su izjave koje se nalaze na proizvodu bilo kao tekst bilo kao znak (slika) ili u kombinaciji, koje nije moguće dokazati, na primjer certifikatom nezavisne organizacije ili drugim lako dostupnim informacijama na mjestu prodaje (na primjer u trgovini) ili internetskim stra-

nicama o proizvodu. Primjeri ovog „grijeha“ su izjave poput „Dermatološki provjereno“, „Klinički provjereno“, „Nije testirano na životinjama“ ili „Energetski učinkovito“, a bez informacija tko je ispitao, gdje je ispitano, kako je ispitano, jesu li dostupni izvještaji o ispitivanju itd. Za ove izjave nisu dostupni dokazi koji bi ih potkrijepili.

Primjer 33 | Primjer tvrdnje bez dokaza

Nije testirano na životinjama
Not tested on animals

Dobar primjer pružanja dokaza je izjava o okolišu za mobilni telefon, Primjer 24, koja je dostupna na internetskim stranicama proizvođača.

Još jedan dobar primjer je Energetska naljepnica, Primjer 51, koja mora biti istaknuta na proizvodu u trgovini.

- **nejasnost**

U ovu skupinu razvrstane su izjave koje se nalaze na proizvodu bilo kao tekst bilo kao znak (slika) ili u kombinaciji, a koje su nedovoljno ili vrlo općenito objašnjene.

Primjeri takvih izjava su „Zeleni proizvod“, „Ekološki proizvod“, „Prijateljski prema okolišu“ i slično, bez objašnjenja što je to „Zeleni proizvod“ ili bilo koja druga izjava.

Primjer 34 | Primjer nejasne izjave

Ovaj proizvođač je na proizvod stavio znak Smješka koji bi trebao upozoriti na to da je proizvođač u proizvodnom procesu koristio ekološke boje, a nije poznato što su ekološke boje. Izraz ekološki koristi se bez kriterija za sve i svašta, od «ekološkog zbrinjavanja otpada» pa do, u ovom slučaju, «ekoloških boja», Točku 4.3.3. Opće zabrane.

Primjeri nejasnih izjava su i „Bez kemikalija“, a zapravo sve što nas okružuje su kemijski spojevi, čak i voda je kemijski spoj vodika i kisika, zatim „Prirodni proizvod“ što bi trebalo značiti nešto dobro, a poznato je da se i olovo, arsen i uran mogu naći u prirodi, a otrovni su i škodljivi.

- **nevažnost**

U ovu skupinu razvrstane su izjave koje se nalaze na proizvodu bilo kao tekst bilo kao znak (slika) ili u kombinaciji, koji su uglavnom istiniti, ali su nevažni i ne pomažu potrošaču da odabere proizvod koji manje šteti okolišu i zdravlju. Najčešći primjeri takvih izjava i znakova su da proizvod ne sadrži CFC (klorof uorougljike) spojeve koji su glavni uzročnik oštećenja ozonskog omotača (sloja, ovojnice). Upotreba takvih spojeva zakonski je zabranjena prije gotovo tridesetak godina i više nema

proizvođača koji ga koristi. Izjava da je neki proizvod bez CFC spojeva ne može biti konkurentna prednost jednog proizvođača pred drugim.

Primjer 35 | Primjer nevažne izjave

Zanimljiv je primjer izjave, koja osim što je nevažna, može zadati potrošaču dosta muke. Na kremi za brijanje piše: „**Treibmittel ohne FCKW**“. Uvoznik nije vodio računa o tomu da tekst mora biti na hrvatskom jeziku. Da se radi o „Potisnim plinovima bez fluoroklorugljika (FCKW)“, koji isto oštećuju ozonski omotač, potrebno je znanje i njemačkog jezika i kemije. Skraćenica FCKW nastala je od početnih slova *Fluor Chlor Kohlenwasserstoffe*.

- **neistinitost**

U ovu skupinu razvrstane su neistinite izjave koje se nalaze na proizvodu bilo kao tekst bilo kao znak (slika) ili u kombinaciji. Na nekim kutijama piše da su napravljene od 100% recikliranog papira, a potrošač koji drži kutiju u ruci vidi da se radi o složenom (kompozitnom) materijalu. Na nekim proizvodima može se naći znak Energetska zvijezda, dok na službenim internetskim stranicama programa Energetska zvijezda o toj činjenici nema informacija.

- **pristup „od dva zla manje“**

U ovu skupinu razvrstane su izjave koje se nalaze na proizvodu bilo kao tekst bilo kao znak (slika) ili u kombinaciji koje su vjerojatno istinite za taj proizvod, ali postoji opasnost da se zanemari utjecaj na okoliš čitave skupine proizvoda. Kao primjer navedeni su insekticidi i herbicidi koji se upotrebljavaju u poljoprivredi za uništavanje insekata i korova. Zbog njihovih škodljivih posljedica na ljudsko zdravlje, biljni i životinjski svijet, nastoji se ograničiti njihova upotreba (ponekad nepotrebna i prekomjerna) i traže se drugi načini uništavanja korova i insekata. Isticati ne jednom herbicidu da je „zelen“ i neškodljiv može potaknuti zaključivanje da čitava skupina proizvoda nije škodljiva. Bilo bi bolje informirati potrošače o pravilnoj upotrebi takvih sredstava, kao i o zamjenskim načinima uništavanja insekata.

Cjelovit izvještaj o zelenom pranju dostupan je na:

www.terrachoice.com

.....
NAPOMENA: Neki autori engleski naziv "greenwashing" (zeleno pranje) prevode kao "eko-pranje", što može dodatno zbunit potrošača. Dodatak "eko" obično se rabi kada se želi naglasiti da nešto pozitivno djeluje na okoliš, manje ga opterećuje, npr. postoje EKO proizvodi, ☞ Primjer 113. Budući da značenje "greenwashing" nije pozitivno, nije uputno prevesti ga kao eko-pranje.

6 potrošač i znakovi

Prema Deklaraciji o pravima potrošača, potrošač ima pravo poznavati činjenice koje će mu omogućiti svjestan (namjeren) odabir proizvoda i zaštititi ga od nepoštenog i zbunjujućeg oglašavanja i označavanja.

6 Potrošač i znakovi

6 POTROŠAČ I ZNAKOVI

6.1 PRAVA I OBVEZE POTROŠAČA

Davne, 1962. godine, u obraćanju američkom Kongresu, predsjednik J.F. Kennedy je naglasio da smo svi mi potrošači, da su potrošači najsnažnija interesna skupina koja utječe i na koju utječu gotovo sve javne i privatne ekonomske odluke. Ipak, to je jedina važna skupina čiji se stavovi često ne razmatraju. J.F. Kennedy je utvrdio četiri temeljna prava potrošača: pravo na sigurnost, pravo na informaciju, pravo na odabir i pravo na sudjelovanje. Tijekom vremena početna temeljna prava potrošača proširena su za još četiri i tako je nastala Deklaracija o pravima potrošača, koja je objavljena na internetskim stranicama za potrošače, Sliku 14. Europa je dala svoj doprinos zaštiti potrošača objavivši dokument Zaštita potrošača u Europskoj uniji, Deset temeljnih načela, (*Consumer Protection in the European Union, Ten Basic Principles*).

 ec.europa.eu/consumers/cons_info/10principles_en.htm.

Prava potrošača dogovorena na međunarodnoj razini postala su predmet propisa pojedinih država; na primjer, u Hrvatskoj su djelomično uvrštena u Zakon o zaštiti potrošača. Ovisno o državi, propisima mogu biti obuhvaćena i razrađena sva prava iz Deklaracije o pravima potrošača, odnosno dio njih jer se zaštita prava potrošača može razlikovati od države do države. Usporedni pregled prava potrošača prema međunarodnoj Deklaraciji o zaštiti potrošača i hrvatskom Zakonu o zaštiti potrošača, prikazan je u Tablici 7.

Tablica 7 | Usporedni prikaz prava potrošača prema Deklaraciji o pravima potrošača i Zakonu o zaštiti potrošača Republike Hrvatske

DEKLARACIJA O PRAVIMA POTROŠAČA¹⁾	ZAKON O ZAŠTITI POTROŠAČA²⁾ 10.1.28
1. Pravo na ispunjavanje osnovnih potreba Imati dostup do osnovnih, neophodnih roba i usluga: odgovarajuće hrane, odjeće, skloništa, zdravstvene njege, obrazovanja, javnih dobara, pitke vode i odvodnje otpadnih voda.	
2.* Pravo na sigurnost Biti zaštićen od proizvoda, proizvodnih procesa i usluga koje su opasne za zdravlje i život.	2. Pravo na zaštitu od opasnosti po život, zdravlje i imovinu.
3.* Pravo na informaciju Imati činjenice za donošenje svjesnog izbora i biti zaštićen od nepoštenog i zbujujućeg oglašavanja i označavanja.	4. Pravo na informiranje i edukaciju potrošača.

<p>4.* Pravo na izbor Imati mogućnost izbora između proizvoda i usluga, po konkurentnim cijenama uz osiguranje odgovarajuće kvalitete.</p>	<p>1. Pravo na zaštitu gospodarskih interesa potrošača.</p>
<p>5.* Pravo na sudjelovanje Zagovarati interese potrošača u oblikovanju i provedbi vladine politike i u razvoju proizvoda i usluga.</p>	<p>5. Pravo na udruživanje potrošača u svrhu zaštite njihovih interesa. 6. Pravo na predstavljanje potrošača i sudjelovanje predstavnika potrošača u radu tijela koja rješavaju pitanja od njihova interesa.</p>
<p>6. Pravo na naknadu Primiti pravednu zadovoljštinu u slučaju žalbe, uključujući naknadu za krivo predstavljanje, nekvalitetnu robu i nezadovoljavajuću uslugu.</p>	<p>3. Pravo na pravnu zaštitu potrošača.</p>
<p>7. Pravo na obrazovanje Zahtijevati znanje i vještine potrebne za odluku temeljenu na informaciji, sigurne izvore roba i usluga i pri tom biti svjestan temeljnih prava i odgovornosti potrošača, te kako prema njima djelovati.</p>	<p>4. Pravo na informiranje i edukaciju potrošača.</p>
<p>8. Pravo na zdrav okoliš Živjeti i raditi u okolišu koji ne ugrožava blagostanje sadašnjih i budućih naraštaja.</p>	

1) zvjezdicom * su označena četiri izvorna prava potrošača prema J.F. Kennedy-u

2) Primjena odredaba ovoga Zakona ne ograničava prava koja potrošači imaju na temelju drugih zakona. U pripremi ove usporedbene tablice navedena su samo prava prema Zakonu o zaštiti potrošača dok u drugim propisima mogu biti navedena i druga prava. Bilo bi dobro da su prava propisana Zakonom, 10.1.28, detaljnije objašnjena.

Slika 14 | Internetska stranica Međunarodne organizacije za potrošače

 www.consumersinternational.org

U napisima o pravima potrošača, a većina je i zakonom propisana, potpuno neprimjetno prolazi činjenica da potrošači imaju i odgovornosti i obveze. Odgovornost i obveza svakog potrošača je da pažljivo pogleda znakove na proizvodu i ambalaži, pročita obavijesti i upute priložene uz proizvod ili na ambalaži, te da ih se pridržava. Ako ih ne razumije, potrošač bi trebao iskoristiti ponuđene mogućnosti: besplatni telefon, potrošački telefon, e-adresu i slično, te saznati što ga zanima. Proizvođač, ponekad, podsjeća potrošača i tekstem i znakovima na obvezu pažljivog čitanja uputa, Primjer 36.

Primjer 36 | Proizvođač podsjeća potrošača da pročita upute uz proizvod

NAPOMENA: *Provođenjem uputa potrošač vodi brigu o svom zdravlju, osobnoj sigurnosti, sigurnosti drugih osoba, osobno pridonosi boljitku zajednice, pridonosi štednji resursa, vodi brigu o okolišu.*

15. ožujka Svjetski dan potrošača/Europski dan potrošača

Iako svaki dan troše, red je da i potrošači imaju svoj poseban dan (što ne znači da taj dan moraju trošiti više).

Svjetski dan potrošača prvi puta je obilježen 15. ožujka 1983. godine i od tada je važna prigoda za pozivanje potrošača na akciju. Obilježavanje ovog prigodnog dana potječe od američkog predsjednika J. F. Kennedyja. Svake godine se dogovori tema i udruge za zaštitu potrošača planiraju aktivnosti obilježavanja toga dana širom svijeta. Na Slici 14, mogu se vidjeti teme obilježavanja za nekoliko proteklih godina.

Ovaj priručnik može također poslužiti boljem informiranju proizvođača i trgovaca o tomu kako pridonjeti ostvarenju prava potrošača. U priručniku su neka područja samo naznačena i upućuju čitatelje na to da sami potraže više informacija.

6.2 POTROŠAČI I POZNAVANJE ZNAKOVA

Općenit dojam da potrošači slabo poznaju znakove trebalo je i dokazati. U tu svrhu priredila sam upitnik s nekoliko znakova koji se često mogu naći na proizvodima i ambalaži. Uz znakove postavljeno je pitanje ispitanicima jesu li uočili navedene znakove i ako jesu, znadu li ih objasniti. Upitnik je sadržavao i nekoliko pitanja o stručnoj spremi, spolu i godištu ispitanika. Svrha ovih pitanja bila je utvrditi postoji li razlika u poznavanju znakova ovisno o stručnoj spremi, spolu odnosno godinama. Upitnik je bio anoniman, a na pitanja su odgovarali novi zaposlenici Ericssona Nikole Tesle na uvodnom tečaju nakon zapošljavanja, studenti Zagrebačke škole ekonomije i menadžmenta, te sudionici stručnih skupova i sastanaka u organizaciji HR PSOR-a i HUP-a.

Anketa je provedena tijekom 2007. godine.

Broj od 148 popunjenih upitnika pokazao je da svaki novi potvrđuje početnu tvrdnju o relativno slabom poznavanju znakova. Odgovori su obrađeni, a dobiveni rezultati su pokazatelj stanja u poznavanju znakova.

1. SPOLNA STRUKTURA ISPITANIKA

Predstavnici obaju spolova bili su podjednako zastupljeni.

2. STRUKTURA ISPITANIKA PREMA STRUČNOJ SPREMI

Većina ispitanika je fakultetske naobrazbe, što ne odgovara obrazovnoj strukturi u Republici Hrvatskoj. Upravo zbog ovakve strukture ispitanika pretpostavka je da je utvrđeno poznavanje znakova veće nego što bi bilo da je istraživanje rađeno na reprezentativnom uzorku svih građana.

3. DOBNA STRUKTURA ISPITANIKA

Kada je o dobnoj strukturi riječ, oko 70% ispitanika je između 20 i 40 godina.

4. OBRA ANJE POZORNOSTI ZNAKOVIMA

Slika 15 | Izgled i sadržaj upitnika za provjeru koliko potrošači poznaju znakove >>

POZNAVANJE ZNAKOVA NA PROIZVODIMA I AMBALAŽI

Cilj: utvrditi koliko potrošači poznaju znakove na proizvodima i ambalaži

Opći podaci: Godina rođenja: _____; Spol: M/Ž (molim zaokružiti); Školska sprema: SSS VS VSS

1. Obratite li pozornost znakovima/porukama na proizvodu/ambalaži?	
DA	Zašto?
NE	Zašto?
PONEKAD	Zašto?

Znak	Jeste li uočili ovaj znak?	Napišite što znači:
	DA	
	NE	
	DA	
	NE	
	DA	
	NE	
	DA	
	NE	
	DA	
	NE	
	DA	
	NE	
75ml e 	DA	
	NE	

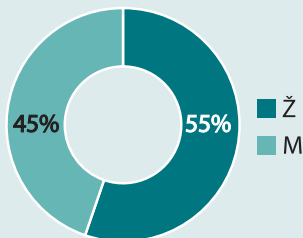
Jeste li zainteresirani za informativne materijale, priručnik i dr. s tumačenjem znakova? Napišite zašto:

Navedite ambalažne materijale koje možemo reciklirati:

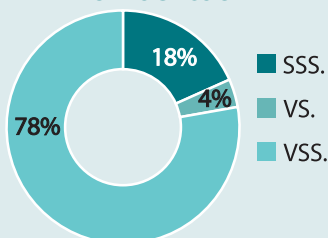
Hvala na komentaru i prijedlozima:

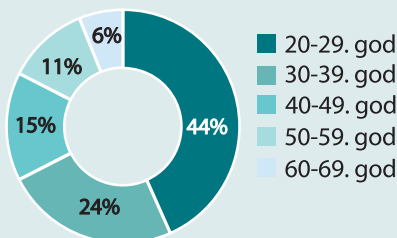
SPOLNA STRUKTURA ISPITANIKA

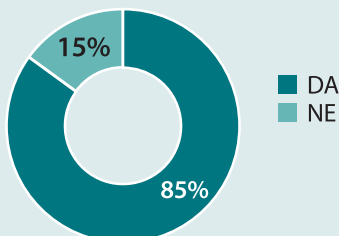
STRUKTURA ISPITANIKA PREMA STRUČNOJ SPREMI

DOBNA STRUKTURA ISPITANIKA

OBRAĆANJE POZORNOSTI ZNAKOVIMA

Rezultati ankete

Na pitanje: **Obraćate li pozornost znakovima/porukama na proizvodu/ambalaži?** dobiveni su sljedeći odgovori:

Nekoliko primjera objašnjenja zašto obraćaju pozornost znakovima:

- Zato što me zanima porijeklo, sastojci.
- Zato da bi znala njima rukovati, način na koji se čuvaju i skladište.
- Jer ponekad ukazuju na originalne proizvode u čiju kvalitetu vjerujem.
- Već duže vrijeme (otkada ih uočavam), zanima me njihovo točno značenje, no kako oni ne daju neka (meni po život) važna upozorenja, ne pridajem im veliku važnost.
- Gledam rok trajanja, količinu, je li povratna boca ili ne itd.
- Ako me zanimaju neke informacije kao npr. testira (ispituje) li se proizvod na životinjama ili koliko kalorija ima.
- Gledam znakove ako me posebno zanima neki podatak (može li se ambalaža reciklirati, je li proizvod testiran na životinjama i sl.).
- Mislim da su bitni jer daju informacije o proizvodu.
- Radi vlastite sigurnosti i očuvanja okoliša, zaštite zdravlja.
- Uglavnom gledam sastav proizvoda, znakovi mi samo „upadnu“ u oko

Nekoliko primjera objašnjenja zašto ne obraćaju pozornost znakovima:

- Nemam tu naviku
- Ne, zbog toga što ih smatram nevažnima.
- Nedostatak vremena, a očito i interesa, nisam obraćala pozornost.
- Slabo vidim, a ne nosim naočale.
- Ne primjećujem ih/ne tražim uvijek.
- Nisam to smatrala pretjerano važnim.
- Znakovi me zanimaju, ali nemam vremena obraćati pozornost.
- U većini slučajeva i ne znam što znače, osim ako nije neki često korišteni simbol.
- Brzina u upotrebi znakova, nepoznavanje svih znakova, velika količina znakova.

Iako je 85 % ispitanika odgovorilo da obraća pozornost znakovima, što je izvrstan rezultat, odgovori na ostala pitanja pokazuju da slabo poznaju značenje pojedinih znakova.

Pitanje: **Jeste li uočili ovaj znak?** Odnosi se na sve znakove u upitniku. U nastavku su obrađeni odgovori prema slijedu znakova u upitniku:

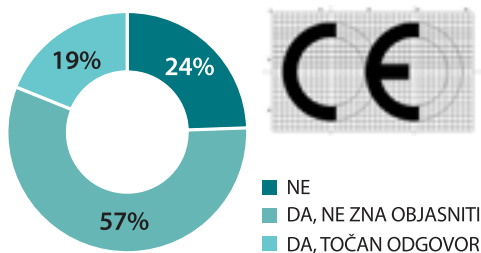
CE OZNAČAVANJE

Svega 19 % ispitanika je točno ili približno točno objasnilo značenje znaka, na primjer:

- Proizvod je sukladan direktivama EU (znam da nije 100% točno i da se ne odnosi samo na zemlje EU). Ispitanik je točno odgovorio, iako je u nastavku odgovora izrazio sumnju u njegovu točnost.
- CE oznaka na proizvodu znači da proizvod zadovoljava uvjete sigurnosti i smije se pojaviti na tržištu EU. Ovo je približno točan odgovor.
- Proizvod odobren za plasiranje na tržište EU. Ovo je približno točan odgovor.

Bilo je i neobičnih odgovora poput:

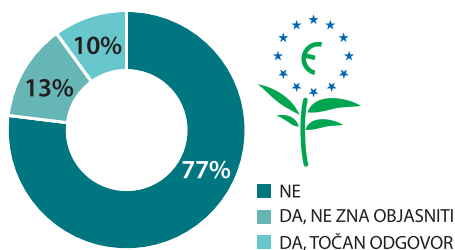
- EURO novac
- Europski standard, neotrovno
- Nekakav certifikat o kvaliteti
- Certifikat o proizvodu, tj. njegovoj „originalnosti“, nekakav standard – metoda.

👁️ Oznaka **CE** obrađena je u Točkama 2.12 i 7.3.2.

EU CVIJET

Svega 10 % ispitanika je točno ili približno točno odgovorilo. Ovakav rezultat je razumljiv jer na hrvatskom tržištu gotovo da i nema proizvoda s tim znakom.

👁️ Znak EU cvijet obrađen je u Točki 7.3.1.1.

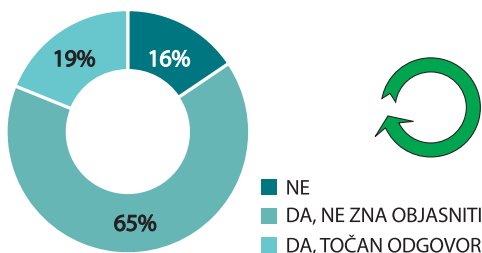

AMBALAŽA ZA RECIKLIRANJE

Iznenaduje činjenica da je svega 34% ispitanika točno ili približno točno odgovorilo, premda iznad znaka sitno piše „ambalaža za recikliranje“.

Od neobičnih odgovora može se izdvojiti:

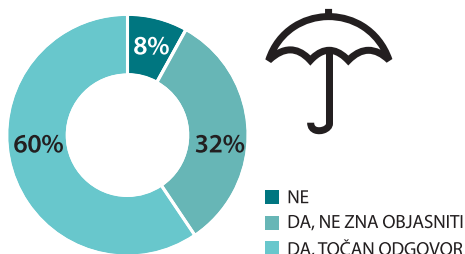
- hrvatski znak za povratnu ambalažu
- okretanje (otvaranje) u smjeru kazaljke na satu
- znak za tetrapak

👁️ Znak Ambalaža za recikliranje obrađen je u Točki 7.3.4.

ZAŠTITITI OD VLAGE

Točno ili približno točno odgovorilo je 38 % ispitanika, što iznenaduje jer se pretpostavljalo da je barem kišobran jasan znak.

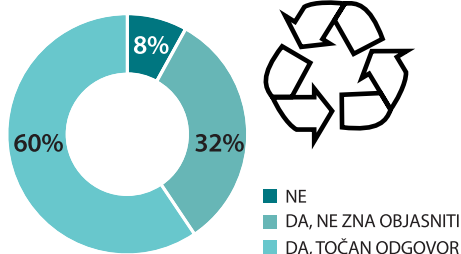
👁️ Znak Zaštiti od vlage obrađen je u Točki 7.3.5.

MÖBIUSOVA PETLJA

Odličan rezultat, 60% ispitanika je točno odgovorilo da se materijal može preraditi, reciklirati.

Bilo je i neobičnih odgovora poput:

- ponovno zatvorivo
- manja potrošnja ambalaže

👁️ Znak Möbiusova petlja obrađen u Točkama 4.4.2 i 7.3.4.

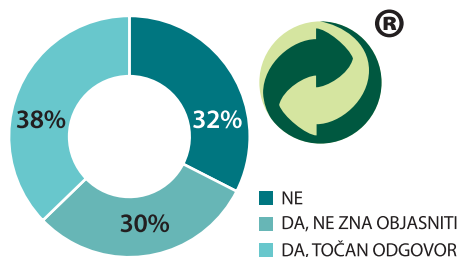
ZELENA TOČKA

Svega 19 % ispitanika je točno ili približno točno odgovorilo, na primjer:

- ambalaža za recikliranje i plaćena je naknada za skupljanje,
- firma financira sustav povrata ambalaže. Ovo je približno točan odgovor jer proizvođač (uvoznik) plaća u državi uvoznici naknadu za gospodarenje ambalažnim otpadom organizaciji koja je za to ovlaštena.

Od zanimljivih odgovora može se izdvojiti:

- prijatelj prirode i okoliša
- prirodno zadovoljavajuće
- proizvod bez freona
- biorazgradivo

👁️ Znak Zelena točka obrađen je u Točki 7.3.10.

KOLIČINA I VRIJEME UPOTREBE NAKON PRVOG OTVARANJA

Ovaj primjer s kozmetičkog proizvoda sadrži tri znaka:

- 75 ml znak za količinu
- znak **e**
- i oznaku vremena upotrebe proizvoda nakon prvog otvaranja.

Za prvi dio su svi ispitanici točno naveli da se radi o količini.

Za drugi znak e uglavnom nisu odgovorili, a znači da je proces punjenja tako vođen da se jamči navedena količina.

Za treći znak se ispostavilo da ne predstavlja problem. Ispitanici koji su uopće odgovorili napisali su točno objašnjenje, na primjer:

- Količina, trajnost
- Količina, upotrebljivo nakon otvaranja
- Količina i rok trajanja po otvaranju
- Količina neto, trajnost proizvoda nakon otvaranja
- Potrošiti u roku od 12 mjeseci nakon prvog otvaranja
- Količina, upotrijebiti u roku od 12 mjeseci nakon otvaranja
- Rok upotrebe

👁️ Trajnost proizvoda obrađena je u Točki 7.3.7.

6.3 "LOHAS" POTROŠAČI

Nasuprot negativnim pojavama uz naziv potrošač, a to su rasipništvo, rastrošnost i bacanje, tek tu i tamo čitamo da postoji održiva potrošnja, etička potrošnja, odgovorna potrošnja i odgovoran potrošač. Za takve potrošače već postoji skraćeni naziv LOHAS potrošači pri čemu je LOHAS skraćenica od *Lifestyles of Health and Sustainability Consumers* (Potrošači zdravog i održivog načina života). LOHAS potrošač odabire proizvode koji troše manje energije, za čiju je proizvodnju utrošeno manje resursa i koji sadrže što je moguće manje opasnih i štetnih tvari, stvaraju manje buke, sigurniji su za rukovanje, pravilno su označeni itd.

 www.lohas.com

.....
NAPOMENA: Važno je podizati svijest potrošača koji mogu odigrati važnu ulogu u mijenjaju prakse u globalnoj trgovini. Nadajmo se da će odgovorni, LOHAS potrošači prevladati.

7 razvrstavanje znakova

7 Razvrstavanje znakova

7 RAZVRSTAVANJE ZNAKOVA

7.1 OP ENITO

Tijekom rada na Priručniku pokazalo se da su u literaturi slabo zastupljeni tekstovi na temu razvrstavanja (sistematizacije) znakova. Ta je činjenica potakla razradu sljedećih mogućnosti razvrstavanja znakova (što ne znači da ih nema još):

- znakovi prema obvezi primjene
- znakovi prema tematskim područjima
- znakovi prema vrsti proizvoda
- znakovi sukladnosti
- znakovi prema načinu čitanja obavijesti.

Razvrstavanje je važno jer ovisno o skupini u kojoj se proizvod nalazi ovisi i označavanje proizvoda i ambalaže, ali i primjena ostalih propisa. Na primjer ako je neki proizvod označen kao opasan, moraju biti dodani znakovi upozorenja kako bi se spriječila nesreća, te ako se dogodi, obavijest što učiniti da se ublaže njene posljedice. Zatim se primjenjuju posebni propisi za rukovanje, prijevoz, čak i vozila moraju biti označena, pa do posebnih uvjeta skladištenja. Ovisno o svrsi razvrstavanja, mnogi znakovi se mogu naći u više skupina.

7.2 ZNAKOVI PREMA OBVEZI PRIMJENE

7.2.1 Obvezna primjena znakova

Obvezna primjena znakova odnosi se kako na propisane tako i na normirane znakove. Obvezna primjena znači da proizvođač koji ne stavi znak na proizvod i/ili ambalažu može biti kažnjen ili njegov proizvod neće imati slobodan pristup određenom tržištu, ☞ Točku 2.12. Stavljanjem znaka (na primjer povratna naknada, ☞ Primjer 238, ili Zelena točka, ☞ Primjer 233, proizvođač potvrđuje da je ispunio propisane zahtjeve za taj proizvod, koji vrijede za određeno tržište, na primjer da je sklopio ugovor i platio propisane naknade za gospodarenje ambalažnim otpadom.

Za propisan znak obično postoji poseban dokument koji određuje na koje se proizvode i pod kojim uvjetima smije staviti znak, izgled, boje i dimenzije znaka, obično je propisana i najmanja veličina, na primjer najmanja dopuštena visina je 3 mm, te su navedene kaznene odredbe radi nestavljanja. Znak može biti propisan u propisu koji se odnosi samo na taj znak, može biti dio nekog općeg propisa ili u propisu može biti navedena norma kojom je znak normiran. U tom slučaju norma postaje obvezna.

Dolje su navedeni primjeri obveznih znakova.

☞ Primjeri obveznih znakova: 10, 51, 63-71, 224 i drugi.

POVRATNA
AMBALAŽA

Primjer 37 |
**Znak za povratnu
ambalažu**

☞ 10.1.14.

AMBALAŽA ZA
RECIKLIRANJE

Primjer 38 |
**Znak da se ambalaža
može reciklirati**

☞ 10.1.14.

NAPOMENA: *Za zakonodavca, proizvođače i potrošače bilo bi puno bolje da se prihvate međunarodni, normirani znakovi.*

7.2.2 Neobvezna primjena znakova

Postoje znakovi čiji je izgled i pravo upotrebe utvrđeno propisom, ali primjena znaka nije obvezna. Proizvođač sam odlučuje želi li pokrenuti postupak prava korištenja znaka i što mu njegovo stavljanje na proizvod donosi, na primjer EKO znak, Primjer 131. Neobvezna primjena znakova odnosi se i na one znakove čije su značenje, izgled i stavljanje na proizvod i/ili ambalažu opisani internim pravilima neke organizacije, na primjer Hrvatske gospodarske komore, Primjer 216 i 217, ili samog proizvođača, Primjer 44. Proizvođač odlučuje o stavljanju vlastitih znakova kako bi privukao pozornost potrošača i istaknuo određenu obavijest važnu za prijevoz, očuvanje i spremanje kako bi kvaliteta proizvoda bila sačuvana.

Slijede primjeri neobveznih znakova, Primjere 39-44.

NAPOMENA: *Iako zagovaramo normizaciju, ponekad je dobro što nije baš sve normirano jer se može skupiti zanimljiva „zbirka“ maštovitih znakova.*

Primjer 39

Pohvala proizvođaču lijekova koji je naziv lijeka na ambalaži napisao i na Brailleovom pismu za slabovidne i slijepce osobe.

NAPOMENA: *Radi se o sustavu taktilnih (dodirnih) oblika za slova i brojeve kojima pišu i koje mogu čitati takve osobe.*

Primjer 40

Primjeri pokazuju nekoliko inačica čestog znaka na ambalaži, koji znači da praznu ambalažu treba odložiti u posudu za otpatke.

Primjer 41

Slične znakove vidimo na brodu ili u vlaku, a upozoravaju putnike da ne bacaju otpad u more ili kroz prozor vlaka.

Primjer 42

4-5 let

Među kandidatima za prvo mjesto u „maštovitosti“ svakako bi se našao ovaj znak sa boce vina iz češkog templarskog samostana. Odmah osjetite čar starih vinskih podruma. Prodavačica na aerodromu objasnila je da proizvođač preporučuje da vino odeži 4-5 godina prije upotrebe. Sadržaj ove boce nije tako dugo ostao sačuvan.

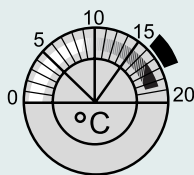
Primjer 43

14-16°C

Proizvođači vina na zanimljive načine informiraju potrošača o najpogodnijoj temperaturi vina, kako bi okus i miris najviše došli do izražaja.

Primjer 44

7.3 ZNAKOVI PREMA TEMATSKIM PODRUČJIMA

7.3.1 Područje: PRIRODNI RESURSI

(prirodna dobra, prirodni izvori)

Ova točka sadrži znakove koji su na neki način povezani s prirodnim resursima. Važan je odnos prema prirodnim resursima, posebno neobnovljivim.

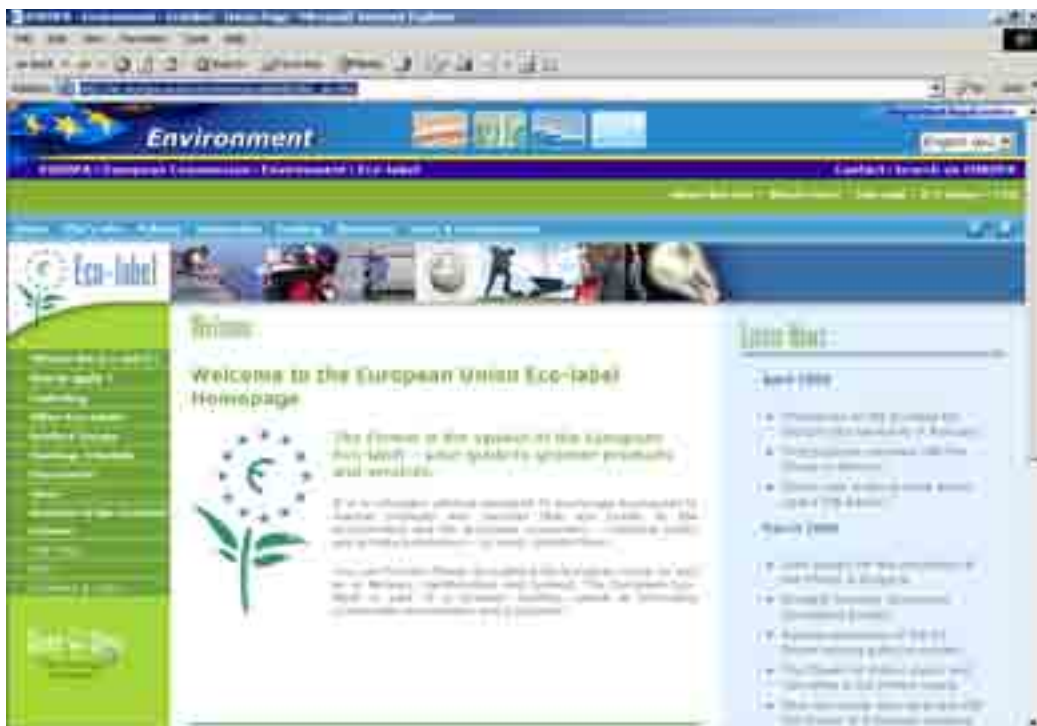
7.3.1.1 Eko-označavanje (Ecolabelling)

Korijeni eko-označavanja mogu se naći u rastućoj brzi o zaštiti okoliša u svijetu, kako na državnoj razini, tako i u poslovnom sektoru i javnosti. Briga o okolišu podrazumijeva i briga o budućim naraštajima, čovjeku i kvaliteti življenja, čovjeku i njegovom zdravlju i sigurnosti. Poslovni sektor je prepoznao da se briga o okolišu može iskoristiti i kao marketinška prednost za određene proizvode i usluge. Različite izjave/tvrđenje/naljepnice poput prirodno, prijateljski prema okolišu, niska potrošnja energije, sadržaj otpadnog materijala i sl. može potaknuti potražnju za takvim proizvodi-

ma, a potrošači njihovom kupnjom žele pridonijeti zaštiti zdravlja i zaštiti okoliša. Ovakve općenite pozitivne tvrdnje nisu dovoljne pa je Međunarodna organizacija za normizaciju (ISO), objavila niz normi o označavanju proizvoda i njegovog utjecaja na okoliš sa zajedničkim ciljem da se: „....komunikacijom provjerenih i ne zbunjujućih informacija, o aspektima okoliša proizvoda i usluga, potakne potražnja, ohrabre zahtjevi za nabavkom takvih proizvoda i usluga koje uzrokuju manje opterećenja na okoliš i potiču moguće tržišno vođeno poboljšanje odnosa prema okolišu.“ Eko-označavanje je dobrovoljna metoda označavanja i potvrđivanja utjecaja na okoliš koja se koristi u svijetu.

Eko-označavanje općenito ukazuje na utjecaj proizvoda ili usluge na okoliš unutar određene kategorije proizvoda/usluga. Procjena utjecaja proizvoda temelji se na razmatranju životnog ciklusa proizvoda. Kao suprotnost „zelenom“ znaku ili samoizjavi koje su razvili proizvođači proizvoda ili pružatelji usluga, eko-znak dodjeljuje nezavisna treća strana nakon provjere prema zadanim kriterijima i propisanom postupku, ◀Primjere 45 i 113.

Slika 16 | Internetska stranica EU za eko-označavanje

ec.europa.eu/environment/ecolabel/index_en.htm

ec.europa.eu/environment/ecolabel/other/int_ecolabel_en.htm

internetska adresa sa eko-znakovima europskih država

www.globalecolabelling.net/

internetska adresa Globalne mreže za eko-označavanje (*Global Ecolabelling Network*)

Europski cvijet, eko-znak, je dio šire strategije promoviranja održive proizvodnje i potrošnje. Cvijet je znak europskog eko-označavanja, vodič za zelenije proizvode i usluge. Korištenje znaka i pridruženje tom sustavu je na dobrovoljnoj osnovi, a osmišljeno je kako bi se potaknuo poslovni sektor da oglašava proizvode i usluge s manje negativnog utjecaja na okoliš, kao i kako bi europski kupci lakše prepoznali takve proizvode prilikom nabavke.

Proizvođač može staviti Europski cvijet na svoj proizvod tek nakon provjere zadovoljava li proizvod propisane stroge kriterije.

Provjeru provodi nezavisna organizacija.

! Znakom PRIJATELJ OKOLIŠA Hrvatska se rano uključila u europsku mrežu eko-označavanja. Uspješnost domaćeg rješenja autorice Ide Mati, proizlazi iz likovne jednostavnosti te osvježenosti autorice. Izbor likova nije slučajna; blizu, riba i ptica, a ipak blago razdvojena praznim prostorom - tlo, poručuju da su njihova obitavališta (zrak, voda, tlo) zaokružena cjelina koju nazivamo prirodnim okolišem. Isto tako, znak podsjeća na tumačenje održivog razvoja koje kazuje da današnji naraštaji potrošnjom prirodnih resursa (zrak, voda, tlo, biljni i životinjski svijet) zbog zadovoljavanja svojih potreba, ne smiju ugroziti pravo budućih naraštaja da zadovolje svoje potrebe. Vidi Točke 2.1, 2.2, 2.3 i 4.4.1.2

7.3.1.2 Eko-učinkovitost (Eco-Efficiency)

Naziv je prvi puta upotrebljen devedesetih godina prošlog stoljeća u knjizi „Novim smjerom“ (*Changing Course*) Svjetskog poslovnog savjeta za održivi razvoj (WBCSD).

Knjiga je 1995. godine objavljena na hrvatskom jeziku, a za taj pothvat možemo zahvaliti Društvu za unapređenje kvalitete življenja. Koncept eko-učinkovitosti temelji se na stvaranju više dobara i usluga uz manje korištenje resursa, manju potrošnju energije, manje upotrijebljenog materijala, manju potrošnju vode i manju količinu otpada.

Povremeno se može čuti ili čitati o eko-djelotvornosti ili eko-efikasnosti, no sve se odnosi na opisani koncept.

Mnoštvo informacija o eko-učinkovitosti može se naći na internetskim stranicama, primjer:

 en.wikipedia.org/wiki/Eco-efficiency

Odgovorne tvrtke itekako vode računa o gospodarenju resursima, posebno neobnovljivim. Smanjenje potrošnje bilo kojeg resursa vodi prema višestrukoj dobiti, a to su bolji ugled tvrtke i dokaz o njenom odgovornom ponašanju, te novčane uštede.

Stručnjaci koji su radili na normi EN ISO 14021, 10.3.13, naglasili su važnost smanjene potrošnje resursa, ali nisu predložili posebne znakove. Proizvođači, želeći pokazati svoju eko-učinkovitost, snalaze se i osmišljavaju vlastite znakove, Primjer 46 i 47.

Primjer 45 | Europski cvijet na sredstvu za pranje suđa

Uz ostale obavijesti na samoj posudi otisnuta je oznaka materijala – PET, a na naljepnici stoji da je ova posuda spremnik proizveden od 50% otpadne plastike.

e² Eco-Efficiency
ecology x economy

Less

- wood consumption
- water usage
- energy consumption
- post consumer waste

 Member of the:
World Business Council
for Sustainable Development

 Environmental Management
System

 Sustainable Wood Forest

Working towards PEFC forest certification

Primjer 46 | Odgovoran odnos prema resursima

Proizvođač poručuje potrošaču (čitaju i odozgo prema dolje):

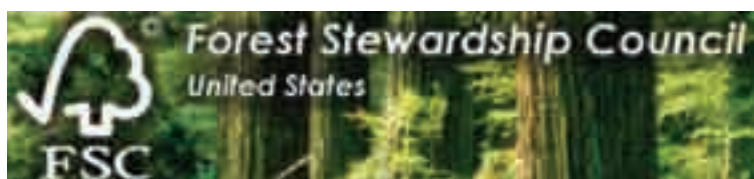
- da je u proizvodnji papira smanjio potrošnju drveta, vode i energije i stvorio manje otpada;
- da je član Svjetskog poslovnog savjeta za održivi razvoj (*World Business Council for Sustainable Development*) što znači da prihvaća načela održivog razvoja i da se odgovorno ponaša prema okolišu, da vodi računa o ekonomskom razvoju, te da je odgovoran prema društvu. Ovakvi primjeri isticanja članstva u nekoj organizaciji vrlo su rijetki. Mogući razlog tomu je da potrošači još ne prepoznaju važnost takve informacije kod odabira proizvoda. Zamislite da članovi Hrvatskog poslovnog savjeta za održivi razvoj stave znak HR PSOR-a na svoje proizvode. Bi li to potrošači prepoznali i vrednovali kupnjom njihovih proizvoda?
- da je uveo sustav upravljanja okolišem prema normi ISO 14001;
- da je sirovinu za proizvodnju papira nabavio iz šuma kojima se održivo gospodari.

Primjer 47 | Prikaz ušteda u proizvodnji papira

Ovaj proizvođač papira se potrudio i rezultate poboljšanja iskazao brojčano i grafički, uspoređujući potrošnju prirodnih resursa, energije i količinu stvorenog otpada, prije i nakon tehnoloških promjena.

Za Primjere 46 i 47 zajednički je naglasak na odnosu prema šumama. Ta činjenica ne čudi jer su šume izvor drveta (sirovine u graditeljstvu i proizvodnji namještaja), hrane i lijekova, dom su brojnim životinjskim i biljnim vrstama, nezamjenjive su u prirodnom kruženju vode i ugljičnog dioksida u prirodi, izvor su obnovljive energije (biomasa), sprječavaju eroziju tla, pogodne su za brojne sportske aktivnosti, te ispunjavaju duhovne i kulturne potrebe ljudi. Uz šume, izravno i neizravno, povezano je tisuće radnih mjesta i zato su šume važne za gospodarski razvoj svake države. Godine 1992. na Skupu o Zemlji, prihvaćena je Deklaracija o održivom gospodarenju šumama. U jednom od načela, naglasak je na činjenici da održivo gospodarenje, iskorištavanje šuma, zahtijeva i održive obrasce proizvodnje i potrošnje. Provedba ovog načela nije ni jednostavna ni brza. Postoje međunarodne neprofitne organizacije koje traže rješenja problema nastalih lošim gospodarenjem šumama i nagrađuje dobro gospodarenje šumama. Jedna od takvih organizacija je Forestry Stewardship Council ili kraće **FSC** u Sjedinjenim Američkim Državama. Znak drveta i slovna oznaka **FSC** mogu se naći na drvenim proizvodima, ali i na proizvodima u čijoj se proizvodnji koristi drvo, na primjer u proizvodnji papira. Norme za sustave upravljanja u šumskom gospodarstvu temelje se na normama za upravljanje kvalitetom (EN ISO 9001) i upravljanje okolišem (EN ISO 14001), a organizacije koje upravljaju šumskim resursima mogu se certificirati.

Primjer 48 | Održivo gospodarenje šumama (FSC)

 www.fsc.org

Hrvatski proizvođač drvenih posuda na naljepnicu je stavio slovnu oznaku FSC i tekst „Drvene posude iz Ravne gore izrađene su od bukovine iz šuma kojima se gospodari prema strogim ekološkim i ekonomskim standardima te stoga ostvaruju pravo na **FSC** certifikat. Pravo na ovaj prestižni certifikat ostvaruje i proizvod koji ste upravo kupili“.

Godine 1999. u Velikoj Britaniji su razvili i usvojili program poticanja certifikacije organizacija koje gospodare šumama (*Programme for the Endorsement of Forest Certification Scheme*) ili PEFC program, Primjer 49.

Primjer 49 | **Znak za program poticanja certifikacije organizacija koje gospodare šumama (Velika Britanija)**

 www.pefc.org/internet/html

Vijeće PEFC je nezavisna, neprofitna, nevladina organizacija osnovana 1999. godine s ciljem poticanja održivog gospodarenja šumskim područjima i nezavisne certifikacije.

Neki proizvođači znakovima iskazuju svoj odnos prema ostalim resursima, vodi i zraku, Primjer 50.

Primjer 50 | **Označavanja utjecaja na resurse**

7.3.1.3 Energetska učinkovitost (Energy Efficiency)

Zbog globalnog utjecaja na okoliš, energija je prioritetna tema na svjetskoj razini, te se nastoje razviti energetske učinkovitiji proizvodi i usluge. Posljedica brige o smanjenju potrošnje energije je i pružanje obavijesti potrošačima o energetske učinkovitosti proizvoda koje kupuju i omogućavanja izbora utemeljenog na provjerenim podacima. Podaci o energetske učinkovitosti nalaze se na Energetskoj naljepnici koja izvorno potiče iz EU direktive 92/75/EU i daje pouzdane i lako usporedive informacije o potrošnji energije kućanskih uređaja. Od 1995. godine europski proizvođači kućanskih uređaja su obvezni označiti uređaje s energetske naljepnicom (oznaka energetske učinkovitosti). Podaci na naljepnici pomažu kupcu da o kupnji uređaja odluči na temelju podataka o potrošnji energije i ostalih resursa, na primjer vode, odnosno manjeg negativnog utjecaja na okruženje, na primjer smanjenja buke.

Energetska naljepnica (Energy label)

Svaki europski proizvođač i prodavač mora potrošaču objasniti energetske učinkovitost proizvoda, određenog električnog kućanskog uređaja poput hladnjaka, perilice za rublje, perilice za suđe, pećnice i rasvjetnih tijela.

Naljepnica, Primjer 51, pruža jasne i lako prepoznatljive informacije o potrošnji energije i ostalim učincima proizvoda na okoliš i mora biti vidljivo dodana (prikvačena) novim uređajima u trgo-

vini. Važan dio energetske naljepnice je stupnjevanje energetske učinkovitosti proizvoda s jednostavnim pokazateljem od „A“ (najučinkovitiji) do „G“ (najmanje učinkovit). Podaci o potrošnji energije nekog proizvoda omogućavaju usporedbu između različitih modela i odabir učinkovitijeg. Potrošač treba biti svjestan činjenice da odabirom učinkovitijeg uređaja pokazuje bolji odnos prema okolišu, a ujedno i štedi novac. Ovo je dugoročan pristup jer rezultati nisu odmah vidljivi.

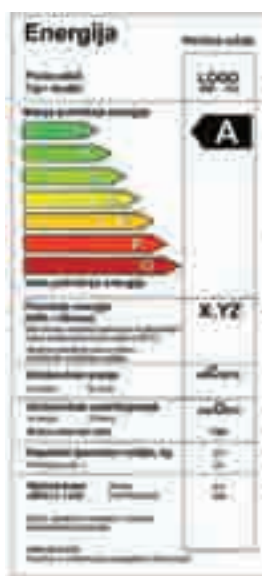
Na svjetskoj razini pokrenuti su brojni projekti za poticanje energetske učinkovitosti, na primjer na internetskim stranicama EU nalazimo informacije o projektu *Energy for a Changing World* (Energija za svijet koji se mijenja) ec.europa.eu/energy/energy_policy/index_en.htm.

Pretraživanjem interneta možemo saznati što rade drugi te promijeniti i poboljšati svoje navike. Zanimljiv primjer je stranica s idejama i informacijama kako dom učiniti energetski učinkovitijim:

 www.est.org.uk/myhome/eficientproducts/energylabel/.

Donošenjem Pravilnika o označavanju energetske učinkovitosti kućanskih uređaja, 10.1.16 Hrvatska drži korak s Europom i svijetom. Jedan od ciljeva Pravilnika je i uvođenje oznake energetske

Primjer 51 | Naljepnica za energetske učinkovitost

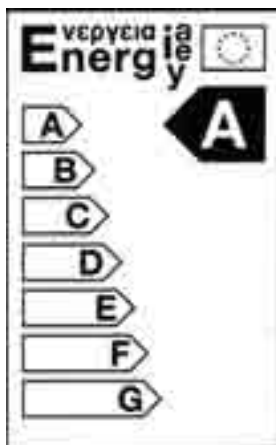
učinkovitosti kojom se na jednostavan i jasan način kupcima kućanskih uređaja daje informacija o potrošnji energije i omogućava usporedba raznih modela proizvoda s obzirom na potrošnju energije, vode, razinu buke i dr. Pravilnikom je propisano da se Energetska naljepnica može dostaviti kao jedinstvena oznaka koja sadrži podatke o proizvođaču kućanskog uređaja, vrsti, tipu i modelu kućanskog uređaja, razredu učinkovitosti te potrošnji energije kao vrijednosti specifične za pojedinu vrstu, tip i model kućanskog uređaja ili kao temeljna oznaka koja s lijeve strane sadrži podatke o proizvođaču kućanskog uređaja, vrsti, tipu i modelu kućanskog uređaja, razredu učinkovitosti te potrošnji energije, ali ne sadrži vrijednosti specifične za pojedinu vrstu, tip i model kućanskog uređaja. Vrijednosti specifične za pojedinu vrstu, tip i model kućanskog uređaja dostavljaju se na dodatnoj oznaci (traci s podacima) koju distributer postavlja na predviđeno mjesto na temeljnoj oznaci. Time se omogućava korištenje jedinstvene temeljne oznake za jedan tip kućanskih uređaja, dok se traka s podacima može dostaviti izravno iz države podrijetla kućanskog uređaja te nema potrebe za prevođenjem.

NAPOMENA: Distributer je dužan na kućanski uređaj, koji je u prodavaonicama izložen radi prodaje, vidljivo istaknuti znak za energetske učinkovitost propisan ovim Pravilnikom. Na naljepnicu, propisanu hrvatskim Pravilnikom (☞ 10.1.16) stavljena je oznaka norme HRN EN 60456 i naslov Pravilnik o označavanju energetske učinkovitosti. Potrošač bi mogao pomisliti da se radi o oznaci i nazivu istog dokumenta, što nije točno. Točne informacije glase:

☞ HRN EN 60456:2004 Perilice rublja za kućansku uporabu – Metode za mjerenje radnih značajki

☞ Pravilnik o energetske učinkovitosti kućanskih uređaja, NN 133/2005

Navođenje nepotpunih podataka i spajanje oznaka dvaju dokumenata može zbuniti potrošača i dovesti do krivog tumačenja.

Primjer 52 | Oznaka energetske učinkovitosti rasvjetnog tijela

Sa kutije za rasvjetno tijelo (žarulju).

Mnoštvo informacija o projektu poticanja energetske efikasnosti (učinkovitosti) može se naći na stranici:

 www.energetska-ef.kasnost.undp.hr/show.jsp.

Bilo bi dobro da smo jezično ostali dosljedni pa kada se u nazivu pravilnika nalazi učinkovitost da tako bude i u nazivu projekta.

Energetska zvijezda (Energy Star)

Dok se ne priviknemo, zvuči neobično “energetska zvijezda”, ali ako imamo filmsku zvijezdu za što ne i energetska, koja je svakako važnija. Označavanje energetske zvijezdom, Primjer 53, predviđeno je za označavanje energetske učinkovitosti uredske opreme poput: računala, zasloni računala, pisača, kopirki, fakseva i ostale opreme bez koje nam rad danas izgleda nezamisliv.

Primjer 53 | Energetska zvijezda

Radi se o programu koji podupiru mnoge države, a s ciljem povećanja energetske učinkovitosti kako poslovnog sektora, tako i pojedinaca. Kupnjom energetski učinkovitijih uređaja možemo račune za struju smanjiti za trećinu, te posredno smanjiti emisije u okoliš. Rezultati su ohrabrujući. Samo u Sjedinjenim Američkim Državama, provedbom programa Energetska zvijezda, uštedjelo se dovoljno energije za 24 milijuna domaćinstava i smanjeno je ispuštanje stakleničkih plinova, koje bi odgovarali ispuštanju 20 milijuna automobila.

Slika 17 | Internetska stranica Europskog projekta za promicanje energetske učinkovitosti uredske opreme

 www.eu-energystar.org/en/index.html

Primjer 54 | Energetska zvijezda na ambalaži jednog proizvoda

Osim na proizvodima, Energetska zvijezda može se često naći na ambalaži proizvoda premda se znak odnosi na proizvod, a ne na ambalažu.

7.3.1.4 Znakovi „Bez.....“ nečega

Problemi poput globalnog zagrijavanja i oštećenja ozonskog omotača (sloja), pojava ozonske rupe, potaknuli su na međunarodnoj razini prihvaćanje propisa o smanjivanju ili potpunom pre-stanku upotrebe tvari i spojeva koji stvaraju ili povećavaju te probleme. Proizvođači, želeći pokazati da njihovi proizvodi ne sadrže takve tvari stavljaju različite znakove. Prema normi EN ISO 14021 10.3.13, tvrdnja „Bez....“ nečega može se koristiti samo u slučaju kada razina navedene tvari nije viša od one koja bi se mogla naći u prepoznatljivim tragovima koje mogu registrirati instrumenti.

Primjer 55

**CFC
FREE**

Ovaj proizvođač poručuje da njegov proizvod ne sadrži klorof uorouglikje (CFC) koji oštećuju ozonski omotač (sloj). Proizvođač očekuje da će savjestan potrošač koji vodi brigu o okolišu prepoznati i nagraditi njegove napore i brigu za okoliš i kupiti njegov proizvod. U ovom slučaju potrošač bi morao znati značenje skraćenice CFC, te zašto je važno da proizvod ne sadrži takve spojeve.

☞ Točku 5.5.

Primjer 56

FCCC free

Proizvođač poručuje da proizvod ne sadrži stakleničke plinove (CO_2 , CH_4 , N_2O), dakle plinove koji doprinose globalnom zatopljenju. Ovdje je skraćenica pogrešno upotrijebljena jer **FCCC** je skraćenica naziva dokumenta *Framework Convention on Climate Change* ili Okvirna konvencija o promjeni klime, koju su Ujedinjeni narodi prihvatili 1992. godine.

Primjer 57

Ovaj proizvođač papira želi naglasiti da on, ili njegov dobavljač, proizvođač drvene pulpe, primjenjuju postupak izbjeljivanja pulpe s klorom u tragovima. Za takav postupak upotrebljava se skraćenica **ECF** proces (**ECF**=*elemental chlorine free*), a njime su opasne emisije klora u okoliš svedene na minimum. Osim ovog postoji i **TCF** postupak (*total chlorine free*) proces. Samo dobro informiran i stručan potrošač će znati pravilno protumačiti ove slovne oznake. Atomi klora sudjeluju u složenom nizu reakcija čija posljedica je oštećenje ozonskog omotača.

Ozonski omotač je tanko raspršeni sloj molekula ozona u stratosferi oko Zemlje koji sprječava da veći dio Sunčevog ultraljubičastog zračenja dopre do Zemlje. Pojačano ultraljubičasto (UV) zračenje negativno utječe na ljudsko zdravlje, na biljke i životinje, ☞ 10.4.42.

7.3.2 Područje: SUKLADNOST

Ova točka sadrži primjere znakova koji se odnose na sukladnost proizvoda s propisima koji su na bilo koji način povezani sa zdravljem i sigurnošću čovjeka bilo na radnom mjestu, bilo kod kuće, kao i utjecajem tih proizvoda na okoliš. Propisi mogu važiti za jednu državu, a mogu se odnositi na više njih, na primjer države Europskog gospodarskog prostora.

.....

NAPOMENA: Na mnogim proizvodima možemo vidjeti istovremeno više znakova sukladnosti kojima proizvođač potvrđuje da njegov proizvod ispunjava zahtjeve različitih tržišta. Ako proizvod ispunjava zahtjeve propisa različitih tržišta, možemo postaviti pitanja. Nisu li ti zahtjevi identični?, Može li ih jednog dana zamijeniti jedan znak?, Smanjujući broj ispitivanja, zar se ne bi smanjili troškovi i proizvod bio jeftiniji?

Primjer 1 | (ponovljen)
Utvrđen izgled CE
oznake

Slovna oznaka CE

Stavljanjem slovne oznake CE na proizvod, proizvođač potvrđuje da je ispunio sve propisane obveze prema europskim propisima za taj proizvod. CE je skraćenica francuskog naziva "Conformité Européenne", ☞ Primjer 54. Za CE oznaku obično kažu da je „putovnica za slobodan protok roba na europskom tržištu“ jer omogućava slobodan izvoz u države članice Europskog gospodarskog prostora (EEA – *European Economic Area*), što je dobro. Za mnoge proizvođača (Kina, Japan, SAD, Kanada itd.) koji namjeravaju izvoziti u države Europskog gospodarskog prostora to znači da moraju promijeniti ili dizajn proizvoda ili proizvodni proces kako bi ispunili zahtjeve koji su uglavnom usmjereni na sigurnost potrošača i zaštitu zdravlja, te zaštitu okoliša. Oznaka je propisana direktivom 93/68/EEC. Prema toj direktivi svi proizvodi koji dolaze na EU tržište moraju imati CE oznaku. Isto tako, predlaže se da CE oznaka bude smještena na vanjskom dijelu transportne ambalaže kako bi predstavnici carine odmah vidjeli da je proizvod sukladan zahtjevima direktiva za taj proizvod.

 www.newapproach.org.

Zakonom o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjeni sukladnosti, ☞ 10.1.29, propisana je obveza ocjenjivanje sukladnosti proizvoda u Republici Hrvatskoj. Proizvođač mora na proizvode koji su sukladni s propisanim tehničkim zahtjevima staviti propisanu oznaku sukladnosti, Primjer 58. Na proizvode koji nisu sukladni s propisanim tehničkim zahtjevima i proizvode za koje nije propisano označivanje oznakama sukladnosti ne smiju se stavljati oznake sukladnosti ili druge oznake koje su slične propisanim oznakama sukladnosti, koje bi mogle stvoriti zabunu na tržištu ili obmanuti potrošača. Dobavljačeva izjava o sukladnosti pismeno je jamstvo dobavljača izdano na njegovu vlastitu odgovornost da proizvod, proces ili usluga odgovaraju propisima, odnosno normama za taj proizvod, proces ili uslugu. Oblik, sadržaj i izgled oznake sukladnosti proizvoda s propisanim tehničkim zahtjevima propisan je Pravilnikom, ☞ 10.1. 5, a propisuje ga ministar mjerodavan za gospodarstvo.

.....

NAPOMENA: Prema Pravilniku, ☞ 10.1.5, nakon pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji ili stupanja na snagu međunarodnog sporazuma o ocjeni sukladnosti i prihvaćanju industrijskih s Europskom unijom, (ACAA sporazum), sukladnost proizvoda će se označiti slovnom oznakom CE, ☞ Primjer 54.

Primjer 58 |
Hrvatska oznaka
za sukladnost

Na proizvodima se može naći hrvatski znak za sukladnost, stilizirano slovo C, ali bez slovnih i brojčanih oznaka, što nije u skladu s propisom, 10.1.5.

Primjer 59 |
Slovna oznaka FCC

Slovna oznaka FCC

Proizvod označen slovnom oznakom FCC (*Federal Communications Commission*) ispunjava zahtjeve za elektromagnetskom kompatibilnosti u Sjedinjenim Američkim Državama.

Primjer 60 |
Slovna oznaka ETL

Slovna oznaka ETL

Proizvod označen slovnom oznakom ETL sukladan je zahtjevima sigurnosti u Kanadi i Sjedinjenim Američkim Državama.

Primjer 61 |
Slovna oznaka S

Slovna oznaka S

Proizvod označen slovnom oznakom S sukladan je zahtjevima europskih normi za sigurnost proizvoda.

Slovna oznaka TCO

Na popisu globalne mreže eko-označavanja, točka 7.3.1.1, nalazi se i skupina znakova koja se odnosi na sigurnost i zaštitu zdravlja na radnom mjestu. Radi se o znakovima, 10.1.5, koji se nalaze na uredskoj opremi kao što su: zasloni računala, pisači, mobilni telefoni i uredski namještaj. Kada na proizvodu vidite naljepnicu sa slovnom oznakom TCO znači da taj proizvod zadovoljava norme koje su zajednički razvili proizvođači, korisnici opreme, istraživači i ostali stručnjaci, posebno liječnici, kako bi:

- pridonijeli ugodnom radnom mjestu,
- pomogli u izboru odgovarajuće uredske opreme,
- utjecali na njen stalni razvoj i poboljšavanje,
- osigurali ergonomske uvjete rada i siguran rad.

Primjer 62 na stranci 124 | Slovna oznaka TCO

ZNAKOVI OPASNOSTI

OBJAŠNENJE PREMA PRAVILNIKU O
RAZVRSTAVANJU, OZNAČAVANJU, OBILJEŽAVANJU I
PAKIRANJU OPASNIH KEMIKALIJA (☞ 10.1.31)

Primjer 63

T+ - otrovi iz Skupine I.

Primjer 64

T – otrovi iz Skupine II.

Primjer 65

Xn – otrovi iz Skupine III.

Primjer 66

Xi – otrovi koji trenutnim, produženim ili ponovljenim dodiranjem s kožom ili sluznicom izazivaju upale.

Primjer 67

C - otrovi koji u dodiru s organskim i anorganskim tvarima izazivaju njihova oštećenja.

Primjer 68

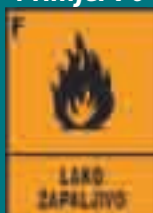
O – otrovi koji s drugom tvari razvijaju jaku egzotermnu reakciju (razvijaju toplinu) i pri tom nastaju druge promjene koje povećavaju stupanj opasnosti.

Primjer 69

F+ - otrovi vrlo lake zapaljivosti koji se pri normalnom tlaku (1013 mbar) i na normalnoj temperaturi (20° C) mogu zapaliti i dovesti do požara ili potpomagati gorenje.

Primjer 70

F – lako zapaljivi otrovi u dodiru s izvorom vatre, samozapaljivi otrovi, odnosno otrovi koji u dodiru s vodom ili vlažnim zrakom razvijaju zapaljive plinove.

Primjer 71

N – otrovi opasni po biljke i životinje, organizme u tlu, pčele, ozonski omotač i dr.

 www.tcodevelopment.com/

U ovom poglavlju pokazano je nekoliko primjera slovnih oznaka i znakova koji se odnose na sukladnost proizvoda s propisima. Neke države uvjetuju slobodan pristup svom tržištu sukladnošću sa zahtjevima svojih propisa, ☞ Točku 2.12. Isto tako, neke oznake su povezane s naknadama, ☞ Točku 7.3.10.

7.3.3 Područje: ZDRAVLJE I SIGURNOST ČOVJEKA

Ova točka sadrži znakove koji su na bilo koji način povezani sa zdravljem i sigurnošću čovjeka na radnom mjestu i u domaćinstvu.

7.3.3.1 Znakovi opasnosti

Označavanje opasnosti, te upozorenja i obavijesti propisani su Pravilnikom, ☞ 10.1.31. Svako pakiranje otrova u prometu mora biti označeno odgovarajućim znakovima opasnosti i oznakama upozorenja i obavijesti. ☞ Primjere 63-71.

7.3.3.2 Znakovi upozorenja (R)

U Pravilniku, ☞ 10.1.37, Prilog III., objavljen je popis znakova upozorenja i njihovog značenja. Nekoliko primjera:

- R1** eksplozivno u suhom stanju
- R7** može uzrokovati požar
- R21** štetno u dodiru s kožom
- R22** štetno ako se proguta
- R23** otrovno ako se udiše
- R21/22** štetno u dodiru s kožom i ako se proguta
- R39** opasnost od vrlo teških trajnih oštećenja
- R39/23** otrovno: ako se udiše opasnost od vrlo teških trajnih oštećenja

Ostale kombinacije slova i brojki i njihovo značenje potražite u Pravilniku, ☞ 10.1.31.

7.3.3.3 Znakovi obavijesti (S)

U Pravilniku, ☞ 10.1.31, Prilog IV, objavljen je popis znakova obavijesti i njihovog značenja. Nekoliko primjera:

- S1** čuvati pod ključem
- S2** čuvati izvan dohvata djece
- S13** čuvati odvojeno od hrane, pića i stočne hrane
- S29** ne izlijevati u kanalizaciju (Nije rečeno što treba učiniti!)
- S56** tvari i ambalaža moraju biti odloženi na posebna odlagališta opasnog otpada

Samo rijetki znaju napamet slovne i brojčane oznake i zato je uvijek bolje potražiti tumačenje u popisu, samo treba znati kojem.

Ostale kombinacije slova i brojki i njihovo značenje može se naći u Pravilniku, ☞ 10.1.31.

Prema Pravilniku o zdravstvenoj ispravnosti deterdženata, ☞ 10.1.35, deklaracije deterdženata moraju biti u skladu s propisima koji uređuju područje kemikalija. Naziv deterdženti odnosi se na sredstva za pranje i čišćenje koja se upotrebljavaju u domaćinstvu, na primjeru: sapuni, deterdženti za pranje rublja i suđa, prozora i namještaja, sredstva za čišćenje i održavanje u domaćinstvu. Prema informacijama Međunarodnog udruženja za sapune, deterdžente i proizvode za održavanje (čišćenje), od kraja 2005. godine na sredstvima se mogu naći slijedeći znakovi i poruke, ☞ Primjere od 72 do 79. Uz znakove i njihovo značenje prema međunarodnom udruženju, dodala sam slovne i brojčane oznake, ☞ 10.1.31.

 www.sustainable-cleaning.com.

<p>Primjer 72</p> 	<p>Držati van dohvata djece.</p> <p>S2 čuvati izvan dohvata djece.</p>
<p>Primjer 73</p> 	<p>Štetno u dodiru s očima.</p> <p>U slučaju da sredstvo dođe u dodir s očima, treba ih temeljito isprati vodom.</p> <p>S2 Ako sredstvo dođe u dodir s očima odmah isprati s puno vode i zatražiti savjet liječnika.</p>
<p>Primjer 74</p> 	<p>Ruke oprati i osušiti nakon upotrebe sredstva za čišćenje.</p> <p>S28 Nakon dodira s kožom odmah isprati s dovoljno... (sredstvo propisuje proizvođač)</p>
<p>Primjer 75</p> 	<p>Osobe s osjetljivom ili oštećenom kožom moraju izbjegavati dugotrajan dodir sa sredstvom za čišćenje.</p> <p>R21 Štetno u dodiru s kožom.</p>

<p>Primjer 76</p> 	<p>Ne gutati. U slučaju gutanja zatražiti savjet liječnika.</p> <p>S46 Ako se proguta hitno zatražiti savjet liječnika i pokazati naljepnicu ili spremnik.</p>
<p>Primjer 77</p> 	<p>uvati u originalnoj ambalaži. Ne pretakati i prenositi u drugoj ambalaži. S49 uvati u originalnom pakovanju (ambalaži).</p>
<p>Primjer 78</p> 	<p>Ne miješati s drugim sredstvima.</p>
<p>Primjer 79</p> 	<p>Prostoriju treba provjetriti nakon upotrebe sredstva za čišćenje. S51 Koristiti samo u dobro prozračenim prostorijama.</p>

NAPOMENA: Od potrošača se očekuje da prije upotrebe pažljivo pročita sve upute i informacije. Pročitaju li svi potrošači upute priložene uz proizvod?

Pridržavaju li se potrošači tih uputa?

Znade li veći dio potrošača objasniti znakove opasnosti, upozorenja i obavijesti?

Znadu li gdje mogu pronaći tumačenja tih znakova?

Uz oznake **S1**, **S2** i slične: piše da bude izvan dohvata djece, a obično su proizvodi s tim znakovima smješteni tamo gdje ih djeca lako mogu dohvatiti, na primjer sredstva za strojno pranje suđa.

Uz oznake **S56** i **S58**: osim što bi potrošači morali poznavati njihovo značenje i pridržavati se propisanih uputa, trebali bi biti informirani gdje se nalaze odlagališta opasnog otpada. Popis odlagališta opasnog otpada važan je dio informacijskog sustava gospodarenja otpadom koji je sastavni dio informacijskog sustava zaštite okoliša. Zanimljivo je da u izmjenama i dopunama Zakona o otpadu (travanj 2008.) uopće nije predviđeno da informacijski sustav sadrži podatke o odlagalištima opasnog otpada.

Mnoge domaćice, želeći da im rublje bude bijelo, koriste sredstava za izbjeljivanje. Na jednom takvom sredstvu stranog proizvođača nalaze se sljedeće oznake:

X R22 S2 U Pravilniku, 10.1.31, nije dano tumačenje slova **X**. Može se pretpostaviti da je proizvođač stavio slovo **X** umjesto sličnog znaka za nadražujuće i štetno.

R22 znači „štetno ako se proguta“

S2 znači „uvati izvan dohvata djece“

Primjer 80 | Oznake na sredstvu za izbjeljivanje rublja

NAPOMENA: Stavljajući samo slovne i brojčane oznake proizvođač očekuje izvrsno obrazovanog potrošača koji će znati značenje svake kombinacije slova i brojeva. Većina ipak ne vlada tim znanjima, pa su za informiranje potrošača slikovni znakovi pogodniji, 10.1.31. Primjer 81.

Primjer 81 | Znakovi upozorenja i obavijesti

NAPOMENA: Proizvođač sredstva za strojno pranje suđa, umjesto brojčanih i slovničkih oznaka, odlučio se na kratku „slikovnicu“, razumljiviju običnom potrošaču. Dobar primjer pristupa „slika umjesto riječi“. Koristeći znakove kao univerzalan način komunikacije, proizvođač štedi na prevođenju i prostoru na naljepnici. Kada ste potrošili sredstvo ostaje vam prazna i čista kartonska kutija koju treba odložiti u spremnik za otpadni papir.

„R: 10-52/53-66-67 S: 2-16-37/39-46-52-61

Primjer 82 | Slovnne i brojčane oznake, te pisana obavijest na ambalaži (limenki) od boja

Sadrži 2-Butanom oksim.

Može izazvati alergijsku reakciju.

Zapaljivo.

Štetno za organizme koji žive u vodi, može dugotrajno štetno djelovati u vodi.

Višekratno izlaganje može uzrokovati nastanak suhe ili ispućane kože.

Pare mogu uzrokovati pospanost i vrtoglavicu.

uvati izvan dohvata djece.

uvati odvojeno od izvora paljenja-zabranjeno pušenje.

Nositi zaštitne rukavice i zaštitna sredstva za oči-lice.

Ako se proguta hitno zatražiti savjet liječnika i pokazati naljepnicu ili spremnik.

Koristiti samo u dobro prozračenim prostorijama.

Izbjegavati ispućtanje u okoliš.

Pridržavati se posebnih uputa - sigurnosni list.“

.....
NAPOMENA:

- *na ambalaži nema niti jednog znaka opasnosti,*
- *samo slovnne i brojčane oznake za većinu potrošača su nerazumljive. Tekstualne poruke su jasne, ali će ih malo koji potrošač pročitati.*
- *Nema podataka o Vodopravnoj dozvoli.*
- *Savjet da se treba pridržavati uputa na sigurnosnom listu je dobar, samo je pitanje je li ga prodavač uopće ima, zna li za taj dokument.*

Vodopravna dozvola

Proizvođač sredstava za čišćenje, pranje i svih ostalih sredstava koja sadrže kemijske supstance, odnosno za stavljanje u promet kemijskih tvari i njihovih pripravaka koji nakon uporabe dospijevaju u vode, 10.1.2, mora ishoditi vodopravnu dozvolu. Broj Vodopravne dozvole mora biti vidljiv na naljepnici. Zatim je dužan staviti znakove opasnosti i oznake upozorenja i obavijesti, te dodati upute kako se s proizvodom rukuje, što učiniti u slučaju iznenadnih i izvanrednih situacija poput prskanja u oči, gutanja, izljevanja i sl., te što učiniti s praznom ambalažom kada postane ambalažni otpad. Dio koji se odnosi na ambalažni otpad je problematičan budući da u Hrvatskoj nema organiziranog skupljanja ambalažnog otpada onečišćenog opasnim i štetnim tvarima.

Sigurnosno-tehnički list za kemijske proizvode (STL)

Sigurnosno-tehnički list za kemijske proizvode je dokument koji priprema proizvođač. Norma HRN ISO 11014, 10.3.25 sadrži upute za izradu STL-a. Norma predviđa šesnaest odjeljaka od identifikacije proizvoda i proizvođača, preko identifikacije opasnosti, podataka o toksičnosti, podataka o utjecaju na okoliš, pa do na primjer postupanja s otpadom koji kazuje da primatelju treba skrenuti pozornost na primjenu lokalnih propisa o postupanju s otpadom. Svrha uputa je osigurati da sadržaj svakog odjeljka omogućava korisniku kemijskog proizvoda poduzimanje potrebnih mjera koje se odnose na sigurnost, zaštitu zdravlja kako na radnom mjestu, tako i u domaćinstvu, te na zaštitu okoliša.

Pri neopreznom rukovanju opasnim kemikalijama, kao i sredstvima za pranje ičišćenje, može nepažnjom doći do teških posljedica, na primjer trovanja gutanjem ili udisanjem otrovnih para, opekline i ostalih incidenata. Za pružanje brze i učinkovite pomoći, na proizvodima bi se trebali nalaziti prepoznatljivi podaci o otrovnom i opasnom sredstvu, 10.3.20, koji će pomoći da liječnik učinkovito pomogne nastradaloj osobi.

Primjer 83

Liječnici često moraju spašavati živote i odraslih i djece pri trovanju sredstvima za zaštitu bilja, za uništavanje insekata i glodavaca i slično. Im se pojavi sumnja na trovanje mora se hitno djelovati, a za to su potrebne jasne obavijesti o kemijskom sastavu sredstva na temelju kojih se utvrđuje odgovarajuće liječenje. Kako bi olakšao rad Centrima za kontrolu trovanja, Europski odbor za normizaciju (CEN) objavio je normu 10.3.20, koja propisuje grafički i tekstualno jasnu identifikacijsku oznaku proizvoda. Oznaka se odnosi na proizvode kod kojih u slučaju trovanja treba poduzeti hitne mjere, 10.4.39, 10.3.20.

Pitanje je koliko će proći vremena do primjene norme.

Primjer 84

11 22 33

Proizvođači su već uočili da u slučaju trovanja nastaje panika i da se ljudi ne snalaze. Problem su pokušali riješiti stavljanjem vlastitih znakova, na primjer ovim znakom koji se nalazi na sredstvu za čišćenje. Uz znak je dodan i telefonski broj koji treba nazvati u slučaju trovanja. Dobra ideja, ako se trovanje dogodi u državi u kojoj je spomenuti centar. Što ako se trovanje dogodi u nekoj državi na drugom kraju svijeta?

Nijedan nasumce upitan potrošač u trgovini u Zagrebu nije znao objasniti ovaj znak, zapravo svima je bio potpuno nerazumljiv.

Primjer 85

Ovog proizvođača treba pohvaliti jer prati norme, ☞10.3.20. Preko znaka „Štetno“ naljepljena je prozirna naljepnica s ispupčenjem u obliku trokuta, kao znak upozorenja. Ta ispupčena naljepnica namijenjena je slijepim i slabovidnim osobama.

Neki proizvođači su promijenili kalup za proizvodnju ambalaže (boca) tako da je ispupčen trokut sastavni dio ambalaže, ☞Primjer 86.

Primjer 86 | Ispupčenje u obliku trokuta služi kao upozorenje slijepim i slabovidnim osobama da se radi o štetnom proizvodu

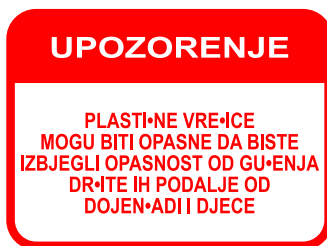
500ml

- 28mm 410 Neck finish
- PET high clarity
- Tactile warning symbol
- Label protection
- Complies with BS EN ISO 11683
- Certified to BS EN ISO 28317

7.3.3.4 Sigurnost i zaštita zdravlja - op enito

Sigurnost i zaštita zdravlja potrošača navode se Deklaraciji o pravima potrošača, pa tako možemo pročitati da potrošači imaju pravo na sigurnost i na to da budu zaštićeni od proizvoda, proizvodnih procesa i usluga koji su opasni za zdravlje i život.

Primjer 87 | Znak upozorenja namijenjen odraslima, otisnut je na vrećici osim na hrvatskom i engleskom jeziku na još 23 jezika

Primjer 88 | Dva znaka (2. i 3.) koji zorno upozoravaju odrasle na moguće opasnosti

1

2

3

4

5

Značenje znakova:

1. ambalažni materijal se može preraditi 4.4.2, radi se o polietilenu niske gustoće, 7.3.4.2
2. zabranjeno je vrećicu navlačiti na glavu
3. zabranjeno je vrećicu ostavljati blizu djeteta
4. proizvođač je organizaciji u sustavu Zelene točke uplatio propisanu naknadu za gospodarenje ambalažnim otpadom
5. ambalažni materijal se može preraditi, umjesto Mobiusove petlje u obliku trokuta 4.4.2 za kinesko tržište koristi se četverokut

NAPOMENA: Na proizvode namijenjene djeci ili djeca s njima mogu doći u doticaj stavlja se znakovi ili poruke namijenjene odraslima. Očito su za djecu posebna opasnost različite plastične vrećice. Osim tekstualnog upozorenja na preko dvadesetak jezika 87, stavljeni su i znakovi koji upozoravaju na opasnost od gušenja, 88. Može se pretpostaviti da su znakovi nastali kao posljedica tragičnih događaja. Slikovna upozorenja uočljivija su i razumljivija od teksta.

PAŽNJA: OVA VREĆICA NIJE IGRAČKA, KAKO BI IZBJEGLI RIZIKE GUŠENJA, DRŽITE JU DALEKO OD NOUROĐENČADI I NE OSTAVLJAJTE U RUKAMA DJECE.

Primjer 89 | Tekst koji odrasle upozorava na moguće opasnosti ako vrećicu ostave blizu djece bez nadzora

Primjer 90 | Znakovi na bateriji za mobilni telefon

Prema preporukama upute ISO/IEC 41 10.3.2, proizvodi koji moraju biti izvan dječjeg dohvata moraju biti primjereno označeni. Ostale zabrane namijenjene su odraslim potrošačima i kazuju da nije dopušteno bateriju baciti u vatru, držati na temperaturi višoj od 60°C, dodirivati izvijačem, bacati u komunalni otpad. Möbiusova petlja ukazuje na to da se baterija može preraditi, a to znači da treba biti osigurano skupljanje starih, istrošenih baterija i njihova otprema prerađivaču.

Slijedi još nekoliko primjera upozorenja:

Primjer 91

Proizvod (igračka) je zabranjen za djecu mlađu od tri godine.

Primjer 92

SAFETY FIRST

O AVOID DANGER OF SUFFOCATION
KEEP THIS WRAPPER AWAY FROM
BABIES AND CHILDREN

ATTENTION

Natpis na plastičnoj vrećici upozorava da je sigurnost na prvom mjestu i da vrećicu treba držati dalje od djece kako bi se izbjeglo moguće gušenje.

Primjer 93

Proizvođač ovog alkoholnog pića upozorava prodavača da nije dopušteno prodati piće osobama mlađim od 18 godina. Isto tako, upozorava osobe mlađe od 18 godina da im se ne preporuča konzumacija pića. Što ako u nekoj drugoj državi vrijede drugi propisi i druga dobna granica ili prodavač ni ne gleda na ovakve znakove?

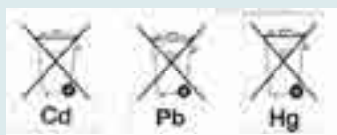
Primjer 94

Ovaj proizvođač alkoholnog pića ne preporuča (zabranjuje) trudnicama konzumaciju svog proizvoda. Mnogim trudnicama nije poznato da konzumacijom alkoholnih pića mogu izazvati fetalni alkoholni sindrom (*Fetal alcohol spectrum disorder*). U nekim državama stavljanje ovog znaka postat će obvezno, a u nekim odgovoran proizvođač upozorava buduće majke da vode brigu o svom djetetu.

.....
NAPOMENA: Ovaj proizvođač stavio je znak na donju stranu kartonske kutije u koju je smješteno više komada pića. Dakle, znak je stavljen na mjesto gdje će teško biti uočen pa se može upitati koja je svrha postavljanja znaka.

Primjer 95

Znakovi propisani Pravilnikom o gospodarenju otpadnim baterijama i akumulatorima upozoravaju potrošača da je zabranjeno baterije i akumulatore odlagati u komunalni otpad.

Primjer 96 | *Proizvod sadrži azbest*

Sigurnost i zaštita zdravlja – ispitivanje proizvoda

Primjer 97

Proizvodi koji dolaze u dodir s ljudskom kožom, zbog svojih sastojaka, mogu izazvati alergijske reakcije, i zato je važno ispitati djelovanje proizvoda prije stavljanja na tržište. Neki proizvođači žele naglasiti da djelovanje proizvoda nije provjeravano na životinjama i uz tu tvrdnju stavljaju sliku neke životinje. Ponekad se čuju komentari da djelovanje proizvoda nije ispitivano na životinjama, ali je zato provjeravano djelovanje pojedinih sastojaka. Ako je to istina onda se navedenom tvrdnjom obmanjuju potrošači. 📖 Točku 5.5.

Primjer 98

Primjer 99

Uz mačku, ovaj proizvođač očito voli i pse, 📖 Točku 5.5.

Primjer 100

Informacija potrošaču da je proizvod klinički provjeren. Znatiželjni potrošač može pitati u kojoj klinici, kada i na kome je ispitan, kakovi su rezultati ispitivanja, gdje su objavljeni i tako dalje. Puno pitanja, pa bi trebalo biti naznačeno kako i gdje se mogu dobiti odgovori, 📖 Točku 5.5.

Primjer 101

Proizvođač izjavljuje da 100 % kontrolira ulazne sirovine u proces. Potrošač se može zapitati kako može provjeriti ovu tvrdnju.

Primjer 102

Ovaj proizvođač garantira farmaceutsku kvalitetu. Bilo bi dobro kada bi potrošač mogao negdje pročitati objašnjenje farmaceutske kvalitete, 👁️ Točku 5.5.

Primjer 103

Još jedan znak koji potiče znatiželju i pitanja, ali nema podataka za komunikaciju. Mnoge izjave djeluju marketinški privlačno i daju neku sigurnost, no ipak treba biti oprezan i provjeriti, 👁️ Točku 5.5.

Primjer 104

„Vegetarijanski proizvod koji nije testiran na životinjama“

Ovaj proizvođač se odlučio na stavljanje teksta umjesto znaka. 👁️ Točku 5.5.

Primjer 105 | Znak na naljepnici muških čarapa

Proizvođač ističe da je njegov proizvod primjeren osobama sa zdravstvenim problemima, a takvih je sve više.

7.3.3.5 Prehrambeni aditivi (dodaci), E-brojevi

Na ambalaži prehrambenih proizvoda, na primjer pića, slatkiša, grickalica, odnosno onoga što jedemo i pijemo, na ambalaži možemo naći navedene i razne aditive (dodatke). Aditivi se dodaju hrani u tehnološkom postupku proizvodnje, tijekom pripreme, obrade, prerade, oblikovanja pakiranja, prijevoza i čuvanja. Aditivi se rabe za: bojenje, konzerviranje, sprječavanje oksidacije, emulgiranje, stabiliziranje, zgušnjavanje, želiranje, reguliranje kiselosti, pojačavanje okusa, zaslađivanje, poliranje, održavanje svježine, tretiranje brašna i druge namjene predviđene Pravilnikom o prehrambenim aditivim, ☞ 10.1.1. Popis dozvoljenih aditiva objavljen je u Pravilniku, ☞ 10.1.11.

Ni u navođenju aditiva nema jedinstvenog pristupa. Proizvođači različito navode aditive/dodatke u svojim proizvodima, ☞ Primjer 106. Na naljepnici napitka, u tekstu na hrvatskom jeziku, navedeni su kemijski nazivi aditiva i skupine kojima pripadaju, npr. natrijev benzoat i kalijev sulfat (konzervans) i acesulfam K i aspartan (sladilo), a nema njihovih E- brojeva. Ovakav način deklariranja legitiman je jer zakonodavac propisuje Pravilnikom o općem deklariranju ili označavanju hrane, ☞ 10.1.10, da se aditivi moraju označiti na jedan od ova dva načina:

- navodi se skupina kojoj aditiv pripada (npr. konzervans) i E- broj, npr. sredstva za konzerviranje E 202, E 211 ili
- navodi se skupina kojoj aditiv pripada (npr. konzervans) i kemijski naziv aditiva, npr. sredstva za konzerviranje kalijev sorbat i natrijev benzoat.

Proizvođač, umjesto da ispravno označi dodatke onako kako piše u pravilniku tj. natrijev benzoat i kalijev sorbat, napisao je Na benzoat i K sorbat, kao da svaki potrošač mora znati da je Na kemijski simbol za natrij, a K za kalij.

U dijelu naljepnice s tekstom na engleskom jeziku navedeni su E-brojevi.

Potrošaču ne preostaje drugo nego zapitati se zašto?

Sastav: voda, 10% soka
Naranče i mrkve iz koncentrata, šećer,
vitamini: vitamin C,E
i provitamin A, CO₂.
konzervirano sa max 50 mg/l
Na benzoata i 70 mg/l
K sorbata,
sladila: acesufam K
i aspartam
(sadrži fenilalanin)
CO₂ min 4,9 g/l, suha tvar 5%
Ingredients: water,
10% orange and carrot juice,
vitamins C,E, and
provitamin A
(see Table)
sugar, CO₂
E202, E211

refreshing low-calorie
vitaminized drink
Ingredients: water,
10% orange and carrot juice,
vitamins C,E, and
provitamin A
(see Table)
sugar, CO₂
E202, E211

Primjer 106 | Navođenje aditiva/dodataka u proizvodu

Proizvođači su dužni navesti SVE dodane aditive.

Zašto je važno pažljivo pročitati deklaraciju o sastavu namirnica, biti informiran i znati što unosimo u organizam?

Djelovanje nekih aditiva nije u potpunosti ispitano. Neki mogu štetno djelovati na zdravlje ako ih uzimamo u većim količinama, provjera djelovanja nekih aditiva je u tijeku, te uvažavajući načelo opreza, Europska unija smatra da je potrebna nova procjena nekog aditiva itd. Više o e-brojevima može se pročitati u knjižici „Što se krije iza E-brojeva? Aditivi u prehrani“ 10.4.20, odnosno na internetskoj adresi e-brojevi.udd.hr.

Jedna zrakoplovna tvrtka svojim putnicima nudi sendvič omotan tankom folijom na koju je stavljena sljedeća deklaracija (obavijest), Primjer 107:

Ciabatta Rustique 58%:(Vetemjöl, vatten, vegetabilisk olja, rågmjöl, jäst, salt, surdegspulver av vete surdegspulver av rag, druvsocker, vetegluten, malt av korn, emulgeringsmedel E472e, stabiliseringsmedel, (guarkarmjöl, E415), mjölbehandlingsmedel (askorbinsyra, enzymer). Spread 4% (vegetabilinska ohardade och hardade oljor (palmolja, solros, raps), och fetter, vatten, mjölkpulver, salt, övriga tillsatser E471, antioxidationsmedel E330, konserveringsmedel E212, aromämne, färgämne E160a, vitamin A:600 ug/100gram, vitamin D3:7,5 ug/100gram. Ost Red label 10%: (Mjolk, salt syrning skultur, lope, kalciumklorid). Røkt skinka 11%: (skinka, vatten, druvsocker, koksalt, kryddor, smakförstärkare E621, stabiliseringsmedel E450, E451, konserverings medel E250, antioxidationsmedel E301, E331). Paprika 8%. Romansallad 8%.

Energi: 861 Kj (205 Kcal) Protein: 10,8g. Fett:6,6g. Kolhydrater:25,4g

Primjer 107 | Sendvič izobilja

Dok odgonetnete sastojke na naljepnici, stiže se avionom u Zagreb. Rijetki su putnici koji proučavaju sastav pa se pitamo je li potrebno ovako detaljno iskazivanje i komu ono služi, makar bilo i zakonom propisano.

vegetarian
végétarien
вегетарианский

vegan
végétalien
веган

Primjer 108 | Oznake da je proizvod pogodan za posebne skupine potrošača

Još jedan primjer označavanja prehrambenih namirnica. Proizvođač želi naglasiti da je njegov proizvod namijenjen posebnim skupinama potrošača poput vegetarijanaca i strogih vegetarijanaca (vegana).

NAPOMENA: Prema literaturi, riječ vegetarijanstvo proizlazi iz latinske riječi *vegetus*, što znači zdrav, svjež i pun života ili *homo vegetus*, što znači - tjelesno i mentalno zdrava osoba. Izvorno značenje riječi ukazuje na uravnotežen filozofski pogled na život, a ne samo prehranu koja se sastoji od voća i povrća. Stoga vegetarijanci ne jedu namirnice životinjskog porijekla, mnogi ne jedu ni jaja, dok strogi vegetarijanci (vegani) ne troše ni mlijeko ni druge namirnice životinjskog porijekla.

bez glutena

ne sadrži laktozu

**prikladno za
vegetarijance**

Primjer 109 | Obavijest da je proizvod pogodan za posebne skupine potrošača

Na jednom proizvodu nalazi se informacija da je ne samo prikladan za vegetarijance, već da ga mogu koristiti i osobe kojima škode gluten i laktoza.

Ima li glutena u pivu?

Gluten je protein svojstven žitancima kao što su raž, žirakelje, ječam i zob. Budući da se pivo proizvodi od ječmenog, odnosno pšeničnog slada, logično je očekivati da i pivo sadrži više udjela glutena, koji su obično manji od raznih vrijednosti propisanih za namirnice. No, i mali udjeli glutena u hrani mogu nastoditi obojelim od celijakije, doživljene alergije na gluten. Naime, kod njih gluten izaziva oštećenje sluznice tankog crijeva i nedovoljnu apsorpciju hrane. Zato bi se alergični na gluten trebali suzdržavati od pjenja standardnih piva, na čijm se etiketama uvekora stajali upozorenja da su proizvedena od ječmenog, odnosno pšeničnog slada ili se biti navedeno "sadrži gluten".

Izvor: Večernji list, 06-05-2007

Primjer 110 | Proizvod ne sadrži gluten

Primjer 111 | Prijedlog za novi znak

.....
NAPOMENA: uz Primjere 109 i 110

Gluten je bjelančevinast sastojak žitarica, koji tijestu daje elastičnost. U nekih ljudi može uzrokovati oštećenje sluznice tankog crijeva (glutenska enteropatija; celijakija). Liječi se dijetom bez glutena. Znak na proizvodu, Primjer 110, znači da je proizvod bez glutena i da je namijenjen osobama s takvim zdravstvenim problemom. Iako je relativno malo osoba osjetljivo na gluten, ipak je pokrenuta inicijativa da gluten bude naveden kao sastojak hrane i pića, Primjer 111.

Laktoza (mliječni šećer) nalazi se u mlijeku i mliječnim proizvodima. Zbog sve češće alergije na mlijeko i mliječne proizvode, proizvođač želi istaknuti da njegov proizvod mogu koristiti i osobe s takvim tegobama, Primjer 109.

7.3.3.6 EKO proizvodi (BIO i EKO znakovi)

Mnogi proizvođači prehrambenih proizvoda i napitaka na svojim proizvodima ističu "bio" i/ili „eko“ znakove uz dodatno objašnjenje o organskom uzgoju ili ekološkom uzgoju, ekološkoj poljoprivredi i slično. O pojedinca ovisi hoće li ovim porukama vjerovati ili će ih ipak željeti provjeriti.

NAPOMENA: *Potrošači bi trebali pokloniti pozornost izražaju "zdrava hrana", koji može dovesti do nesporazuma jer prema Zakonu o hrani, 10.1.26, „Nije dopušteno u promet stavljati zdravstveno neispravne namirnice“. Dakle, svi prehrambeni proizvodi koji se stavljaju na tržište moraju biti zdravstveno ispravni, što znači da ne smiju biti pljesnivi, prokislili itd. Prehrambeni proizvodi mogu biti zdravstveno ispravni, a da ih ne možemo uvrstiti u zdravu hranu jer sadrže previše šećera ili masnoće itd.*

Primjer 112

Na ambalaži nekih proizvoda naći ćete ovakav znak. Znak je isprva bio propisan Pravilnikom o postupku i uvjetima za stjecanje znaka ekološkog proizvoda 10.1.6. Tijekom rada na ovom Priručniku znak je poništen i zamijenjen novim znakom, 10.1.6 (zeleni znak EKO).

Ekološki proizvodi deklarirani sukladno Pravilniku o deklaraciji ekoloških proizvoda, 10.1.6 mogu se prodavati do isteka roka trajanja.

Primjer 113

Znak »ekoproizvod« dodjeljuje se za ekološkim proizvodima, a to su oni proizvedeni sukladno propisima i pravilima ekološke proizvodnje, njihov uzgoj je stručno nadziran i za njih se izdaje potvrđnica.

Ekološki proizvodi moraju biti označeni znakom *ekološkog proizvoda* prije stavljanja u promet. Označavanje ekoloških proizvoda znakom »ekoproizvod« obavlja proizvođač u ekološkoj proizvodnji.

Pravilnik o deklaraciji i označavanju ekoloških proizvoda, 10.1.24.

Primjer 114

nach
EG-Oko-Verordnung

BIO i EKO znakovi na nizozemskom proizvodu.

Primjer 115

Primjer označavanja organske poljoprivrede na talijanskom proizvodu.

Primjer 116

Na naljepnici se nalazi znak s natpisom organski uzgoj bez dodatnih objašnjenja. Ovakvo označavanje sigurno nije dobro.

7.3.4 Područje: AMBALAŽNI MATERIJALI

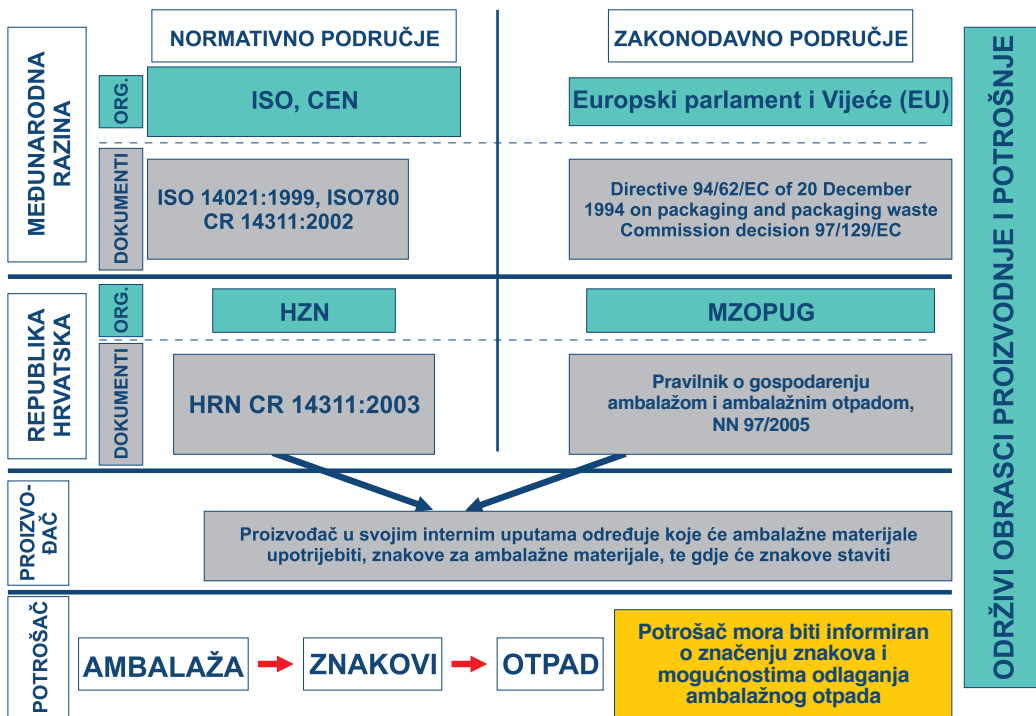
7.3.4.1 Označavanje ambalažnih materijala

Povijesno gledajući, način i uvjeti života čovjeka i nekada i danas, može se pratiti kroz ambalažne materijale i ambalažu. Otvjek je kao ambalažne materijale koristio sve ono što je mogao naći u neposrednom okruženju, a od vrste materijala ovisio je i oblik ambalaže. U muzejima se može vidjeti da su kora drveta i koža životinja bili često korišteni materijali za izradu mješina i košara kao ambalaže za nošenje i čuvanje hrane. Kamen je poslužio za izradu kamenih posuda u kojima se i danas čuva maslinovo ulje. Glina se stoljećima upotrebljava za izradu glinenih posuda u kojima se prevoze i skladište, na primjer žitarice, ulje ili vino. Ne tako davno, glinene posude bile su odlična ambalaža za pekmez. Zanimljiva i bogata zbirka stare ambalaže, donacija dr. Ante Rodina, može se razgledati u Muzeju Grada Zagreba. Ono što posjetitelji mogu odmah uočiti, razgledavajući zanimljive izložke, jest da na ambalaži nema znakova za ambalažne materijale. Znakovi i označavanje ambalažnih materijala počinje se razvijati u drugoj polovici prošlog stoljeća i još uvijek se uvode novi znakovi. Znakovi za ambalažne materijale mogu se razmatrati s različitih stanovišta, na primjer sa stanovišta sadržaja u ambalaži, jer nije isto služi li ambalaža za prehrambene proizvode ili su zapakirane cipele ili štednjak, zatim sa stanovišta naknada za gospodarenje ambalažnim otpadom, jer o vrsti ambalažnog materijala ovisi visina naknade koju proizvođač plaća Fondu za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, 7.3.10. Znakovi se mogu razmatrati i sa stanovišta otpada jer o vrsti ambalažnog materijala ovisi način razvrstavanja i prerada ambalaže kada postane otpad.

Informativni pregled propisa i normi koji se odnose na označavanje ambalažnih materijala dan je u Tablici 8.

Slika 18 | Informativni prikaz utjecaja zakonskih zahtjeva i normativnih preporuka na označavanje ambalažnih materijala

OZNAČAVANJE AMBALAŽNIH MATERIJALA

Tablica 8 | Povijesni pregled zakonskih i normativnih dokumenata o označavanju ambalažnih materijala (nisu navedeni svi dokumenti)

Godina	Normizacijsko područje	Zakonodavno područje
1984.	Na zahtjev Tehničkog odbora ISO/TC 145, Mobiusova petlja je registrirana i uvrštena u katalog grafičkih simbola ISO 7000 pod brojem 1135, i to nakon duge rasprave.	
1992.	DIN 6120 Teil 1, 2: <i>Kennzeichnung von Packstoffen und Packmitteln zu deren Verwertung, Packstoffen und Packmittel aus Kunststoff Bildzeichen.</i>	
1993.		
1994.		<i>European Parliament and Council Directive 94/62/EC of 20 December 1994 on packaging and packaging waste. Komisija će podržati pripremu europskih normi za označavanje ambalaže. I. 10.</i>
1995.		
1996.		<i>Proposal for a European Parliament and Council directive on marking of packaging and the establishment of a conformity assessment procedure for packaging /*COM/96/091 FINAL – COD 96/0123*/ Označavanje ambalaže se ne zahtijeva ako su troškovi veći od dobiti. Brojčane i slovne oznake za ambalažne materijale moraju biti smještene u sredinu ili ispod znaka prema Odluci 96/.../EC.</i>
1997.		<i>Commission decision of the 28 January 1997 (97/129/EC) establishing the identifikacion system for packaging materials pursuant to European Parliament and Council Directive 94/62/EC on packaging and packaging waste Upotreba brojčanih i slovnih znakova za ambalažne materijale je dragovoljna. Postupak obveznog uvođenja sustava označavanja ambalažnih materijala mora biti prihvaćen u skladu s postupkom prema direktivi 94/62/EC.</i>

Godina	Normizacijsko područje	Zakonodavno područje
1998.		
1999.	ISO 14021:1999 (TC 207/SC 3) Mobiusova petlja kao znaka da se proizvod, ambalaža ili materijal može preraditi. Ostali znakovi će biti normirani u odgovarajuće vrijeme.	
2000.		
2001.		
2002.	CR 14311:2002 (CEN/TC 261) CEN izvještaj: Ambalaža – označivanje i sustav identifikacije materijala	
2003.	HRN CR 14311:2003 (DZNM/TO 508): Ambalaža – označivanje i sustav identifikacije materijala CEN izvještaj prihvaćen je kao hrvatska norma. U zaključku izvještaja predlaže se da se paralelno koristi označavanje prema Dodatku A ovog izvještaja i označavanje opisano u Odluci Komisije 97/129/EC.	
2004.		<i>Directive 2004/12/EC of the European Parliament and Council of 11 February 2004 amending Directive 97/62/EC on packaging and packaging waste.</i> Ambalažni materijal mora biti označen prema 94/62/EC.
2005.		Pravilnik o gospodarenju ambalažom i ambalažnim otpadom, NN 97/2005, označavanje ambalažnih materijala lanak 10.
2006.		
2007.		

Tablica 9 | Usporedni pregled znakova za ambalažne materijale

Ambalažni materijal (prema rastu o j brojčanoj oznaci iz Pravilnika 10.1.14	Norma HRN CR 14311:2003 10.3.18	Propisi: Direktiva 94/62/EC, Odluka Komisije 97/129/EC, Pravilnik o gospodarenju ambalažom i ambalažnim otpadom, 10.1.14	Označavanje ambalažnih materijala u praksi
POLIMERNI MATERIJALI	Predviđene brojčane i slovne oznake za 19 vrsta materijala	01 PET 02 PEHD 03 PET 04 PE LD 05 PP 06 PS 07 O	Znakovi su većinom prisutni na ambalaži. Za hrvatsko tržište je dodan znak
PAPIR I KARTON	Ne zahtijeva se posebno označavanje materijala	20 PAP 21 PAP 22 PAP	„Područje“ bogato znakovima.
ČELIK		40 FE	Na stranim, a i mnogim domaćim, proizvodima prevladava znak prema normi.
ALUMINIJ		41 ALU	Na stranim, a i mnogim domaćim, proizvodima prevladava znak prema normi.
DRVO PLUTO	Označavanje drva se uopće ne spominje.	50 FOR 51 FOR	Na drvenim sanducima i paletama, jako rijetko, može se naći Möbiusova petlja, znak da se drvo može reciklirati.
PAMUK JUTA	Označavanje tkanine se uopće ne spominje.	60 TEX 61 TEX	Nema označavanja materijala ovim znakovima
STAKLO	Ne zahtijeva se posebno označavanje materijala.	70 GL 71 GL 72 GL	Obilje različitih znakova
VIŠESLOJNI MATERIJALI	C/znak za prevladavajući materijal	Slovna oznaka C i niz brojeva od 80 do 99 za razne kombinacije materijala	Na ambalaži se mogu naći i brojčane i slovne oznake za materijale.

Slijedi pregled znakova prema rastućoj brojčanoj oznaci ambalažnog materijala.

7.3.4.2 Polimerni materijali (plastika)

Polimerni materijali ili popularno „plastika“ su u usporedbi s ostalim ambalažnim materijalima, no- vija vrsta materijala. Zbog svojih svojstava polimerni materijali su nezamjenjivi u izradi ambalaže jer se lagano oblikuju, lagani su za prijevoz, inertni prema mnogim agresivnim tvarima, nisu lomljivi, čuvaju mikrobiološka svojstva, na primjer svježeg mesa, voća, povrća, njihovih polupreradevina ili gotovih prehrambenih proizvoda, manji su troškovi proizvodnje i prijevoza itd., a samim time opterećenje okoliša različitim emisijama.

Svakako treba istaknuti da su mogućnosti recikliranja plastične ambalaže vrlo široke i prihvatljive sa stanovišta utjecaja na okoliš.

Pravilnik, 10.1.14, ZNAKOVI ZA POLIMERNE MATERIJALE

Brojčane oznake	Slovne oznake	Cjelovit znak*	Naziv
01	PET		polietilen-tereftalat
02	PE-HD		polietilen visoke gustoće
03	PVC		polivinilklorid
04	PE-LD		polietilen niske gustoće
05	PP		polipropilen
06	PS		polistiren

07	0		ostalo
----	---	--	--------

* Za polietilen niske gustoće stavljene su obje mogućnosti grafičkog prikazivanja Möbiusove petlje.

HRN CR 14311: 2003

U Hrvatskoj normi su za plastične materijale predviđene brojčane oznake od 01 do 19. Za samo dva materijala su paralelno navedene i slovne i brojčane oznake, PET i PE-HD. Dakle pregled nije potpun i nije jasno koje slovne oznake treba pridružiti navedenim brojčanim.

Osim prikazanih znakova na proizvodima se mogu naći i neobične kombinacije.

PRIMJERI OZNAČAVANJA AMBALAŽNIH MATERIJALA – POLIMERNI MATERIJALI (PLASTIKA)

Primjer 117

Jedan proizvođač je na polietilensku vrećicu dodao informaciju:
Polietilen je lako zapaljiv i ne ispušta štetne plinove. Sadrži samo ugljik i vodik koji s kisikom iz zraka tvore vodu (H₂O) i ugljični dioksid (CO₂), spojeve koji se mogu naći u prirodi.

Primjer 118

Pravilna oznaka na proizvodu od polistirena.

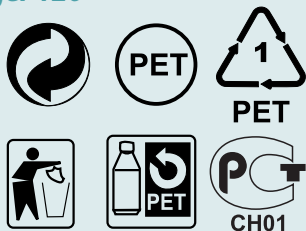
Neobičan primjer

Primjer 119

Brojčana oznaka sedam označava ostale polimerne materijale i uz nju mora biti slovna oznaka 0. U svakom slučaju ovakva kombinacija slovni i brojčane oznake nije predviđena Pravilnikom, § 10.1.14.

Primjer 120

Ovaj proizvođač želi biti siguran da je obilježio ambalažni materijal za sva tržišta pa je oznaku PET naveo na čak tri načina (za svaki slučaj).

Primjer 121

Pogrešno. Brojčana i slovna oznaka nisu usklađene. Brojčana oznaka 04 odnosi se na polietilen, a slovna oznaka je za propilen. Samo će rijetki uočiti ovu grešku. Ovaj primjer ukazuje i na propust u kontroli označavanja proizvođača kod proizvođača. Sa oznakom, ili ne, vrećica će u Hrvatskoj ionako završiti u komunalnom otpadu.

Primjer 122

Nepotrebno dvostruko pisanje slovne oznake ambalažnog materijala, PP=polipropilen.

7.3.4.3 Papir i karton

Šarenilo vlada i u označavanju papira i kartona kao ambalažnih materijala. U Priručniku se upotrebljavaju nazivi karton i papir (kraće), umjesto valovite ljepenke, ravne ljepenke i papira kako je to predviđeno Pravilnikom, 10.1.14.

Pravilnik, 10.1.14, OZNAČAVANJE AVANJE PAPIRA I KARTONA

Brojčane oznake	Slovne oznake	Naziv
20	PAP	valovita ljepenka
21	PAP	ravna ljepenka
22	PAP	papir

HRN CR 14311: 2003

Ne zahtijeva se posebno označavanje materijala.

PRIMJERI OZNAČAVANJA AMBALAŽNIH MATERIJALA – PAPIR I KARTON

Primjer 123
Bez ikakvih znakova

Primjeri iz prakse pokazuju da većina kartonske i papirnate ambalaže uopće nije označena. Zašto označiti ono što je očito.

Primjer 124
PAP

Mnogi proizvođači su ambalažu označili s **PAP**, dok su drugi uz slovnu oznaku PAP, naveli i neku od brojčanih oznaka.

Primjer 125

Ovaj proizvođač upozorava potrošača da se ambalažni materijal može reciklirati i upućuje ga da praznu ambalažu odloži u spremnik za otpadni papir.

Primjer 126

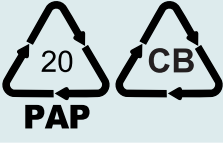

Pravilno označeno.

Primjer 127

Krug kao hrvatski znak za recikliranje i brojčana oznaka ambalažnog materijala. Malo koji potrošač zna napamet značenje znakova. Sreća je da svi prepoznaju da se radi o kartonu.

<p><i>Primjer 128</i></p> 	<p>Označeno u skladu s Pravilnikom.</p>
<p><i>Primjer 129</i></p> 	<p>Proizvođač osim što je označio da se radi o kartonskoj ambalaži dodao je i informaciju da je karton zaštićen posebnim premazom (CB).</p>
<p><i>Primjer 130</i></p> 	<p>Proizvođač označio da se ambalažni materijal može preraditi (vidljivo je da se radi o kartonskoj ambalaži) dodao je i informaciju da je karton zaštićen posebnim premazom (CFB).</p>
<p><i>Primjer 131</i></p> 	<p>Pravilno označeno.</p>
<p><i>Primjer 132</i></p> 	<p>Pravilno označeno.</p>
<p><i>Primjer 133</i></p> 	<p>Možemo postaviti pitanje tko i u kojem trenutku određuje hoće li se koristiti trokut s oznakama materijala ili će oznaka materijala biti upisana u krug. Očito je da su Pravilnikom, 10.1.14, obje mogućnosti dozvoljene. Dobar primjer za članak o tome kako zbuniti i proizvođača i potrošača.</p>
<p>Neobičan primjer</p>	
<p><i>Primjer 134</i></p> 	<p>Pogrešno. U ovom slučaju se radi o višeslojnom materijalu, kompozitu, oznaka C, s pretežito papirnatom komponentom (PAP) i nikako ne može biti brojčana oznaka 20.</p>

NAPOMENA: Ako se skupljeni uzorci znakova na papirnatost i kartonskoj ambalaži grupiraju prema broju materijala, može se uočiti zanimljiva činjenica: znak 20 za papirni ambalažni materijal nalazi se i na bijelom tankom papiru i na smeđem kartonu. Znači li to da proizvođačima nije jasno značenje brojčane oznake 20? Potrošači će otpadni ambalažni i papir i karton odložiti u zajednički spremnik, a skupljač je taj koji razvrstava otpadni papir prema zahtjevima prerađivača, na primjer potpuno bijeli papir bez ikakvog tiska, novinski papir s crnim tiskom, novinski papir s tiskom u boji, bijeli karton itd.

PRIMJERI ZNAKOVA KOJI KAZUJU O UDJELU RECIKLIRANOG PAPIRA (OTPADNOG)

Primjer 135

Kutija za jaja od 100 % otpadnog papira. O znaku Prijatelj okoliša saznajte više iz istoimenog poglavlja. ➤ Primjer 12.

Primjer 136

Ambalaža od 100% recikliranog papira

Ovo je zanimljiv primjer kako su neki proizvođači reagirali na Pravilnik, ➤ 10.1.16. Prije donošenja Pravilnika na kutiji za jaja pisalo je da se radi o ambalaži od isključivo recikliranog papira, odnosno da je za proizvodnju kutije isključivo korišten otpadni papir. Nakon donošenja Pravilnika proizvođač je na kutiju dodao oznaku PAP 20.

Primjer 137

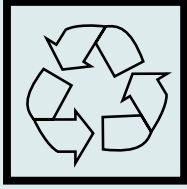
Ambalaža od 100% recikliranog papira

PAP 20

Može se postaviti pitanje odnosi li se oznaka PAP 20 na 100 % reciklirani papir.

Primjer 138

And yes, of course, this box is made from 100% post consumer recycled material, built with no glue and printed with soy and water-based inks. Reuse it. Than recycle it.

Ovaj proizvođač, uz Möbiusovu petlju, naveo je i podatak da je kutija proizvedena isključivo od rabljenog papira i da nije ljepljena. Kutija je napravljena tako da se jednostavnim savijanjem po označenim dijelovima može sastaviti i rastaviti, dobar primjer eko-dizajna. Proizvođač predlaže ponovnu upotrebu kutije, a tek onda ponovnu preradu.

Primjer 139

Neki drugi proizvođači stavljaju na ambalažu od valovite ljepenke ovakav znak s tekstom da se kutija može opet preraditi.

Primjer 140

Na papirnatoy ambalaži možemo naći i ovakav znak s tekstom na tri jezika da se može opet preraditi.

Primjer 141

100/70

100% recycled paper

70% minimum post consumer content

Ovaj nas proizvođač informira da je kartonska kutija napravljena u potpunosti od otpadnog papira, a barem 70% tog papira je već bio rabljen.

Primjer 142

Značenje od lijeva na desno:

Ne ostavljaj ambalažu u prirodi, baci u košaru za komunalni otpad,

- Ambalažni materijal označen je brojem 21, nema slovne oznake. Srećom svak vidi da je riječ o papirnatoj (kartonskoj) ambalaži pa će ona završiti u spremniku za otpadni papir. Oznaka za papir/karton dakle uopće nije potrebna.

- Treći znak kazuje da dotrajali EE uređaj ne smijemo odložiti u komunalni otpad.

Taj znak treba staviti na proizvod, a ne na njegovu kartonsku ambalažu, ► Primjer 10.

- etvrti znak „Zelena točka“, ► 7.3.10.

Iako je u Pravilniku, ► 10.1.14, jasno rečeno da se Pravilnik odnosi na svu ambalažu i sav ambalažni otpad, ipak se mogu naći proizvodi, na primjer lijekovi i kozmetička sredstva, čija ambalaža uglavnom nema oznake ambalažnog materijala. Savjestan bi potrošač, ako ima na raspolaganju spremnike za otpadni papir i papirnatu kutiju u kojoj je lijek (bez oznake ambalažnog materijala) i papirnatu kutiju u kojoj je kućni alat (s oznakom ambalažnog materijala) morao odložiti u spremnik za otpadni papir.

.....

NAPOMENA: *Ako se prikupljeni uzorci otpadnog papira i kartona analiziraju, jasno je zašto je Europski odbor za normizaciju (CEN) preporučio da nije potrebno označavanje papira i kartona kao ambalažnog materijala. U praksi, uglavnom postoji jedan spremnik za otpadni papir, obično plave boje, i ne postoji mogućnost da potrošač razvrstava na tri vrste otpadnog papira kako je Pravilnikom predviđeno. Malo je vjerojatno da će se potrošač rukovoditi bilo kojim znakom kada papirnatu kutiju ili stare novine ubacuje u spremnik za otpadni papir. Skupljač je taj koji razvrstava otpadni papir i karton ovisno o ponudi i potražnji prerađivača. U izvještaju CR 13504 Packaging-Material recovery criteria for a minimum content of recycled material, navedeni su razlozi zbog kojih označavanje udjela otpadnog materijala nije koristan koncept jer može zbuniti potrošača, ali to je već područje gospodarenja otpadom.*

7.3.4.4 Čelični lim

Kompote, pasterezirani grašak ili grah, te mesne proizvode možemo kupiti u limenkama od bijelog lima, zapravo pokositrenog čeličnog lima. Bijeli lim se upotrebljava u prehrambenoj industriji zbog otpornosti na organske kiseline kojih ima u konzerviranoj hrani.

Pravilnik, 10.1.14, OZNA AVANJE ELI NOG LIMA

Brojčane oznake	Slovne oznake	Naziv
40	FE	čelik

HRN CR 14311: 2003

Preporuča sljedeću oznaku za ambalažu od čeličnog lima:

PRIMJERI OZNAČAVANJA AMBALAŽNIH MATERIJALA – ČELIČNI LIM

Primjer 143

Ova je limenka označena kako to propisuje Pravilnik, 10.1.14).

Primjer 144

Ova je limenka označena kako to preporučuje norma HRN CR 14311.

Primjer 145

Znak je, 1991. godine, predložila njemačka organizacija *Recycling-Clearing-Stelle* pretpostavljajući da će ga europski proizvođači prihvatiti. Crtež magneta (mnogi ne prepoznaju da se radi o magnetu), ima dvostruko značenje: pokazuje način na koji će čelična limenka biti izdvojena iz komunalnog otpada (uz pretpostavku da takav pogon i način razdvajanja metalnog otpada postoji), te pokazuje na materijal koji se pomoću magneta može izdvojiti.

Primjer 146

Na nekim limenkama nalazi se natpis „**RECYCLING**“ ili „**DOSEN RECYCLING**“ ili nešto slično što ukazuje na to da se limenka može preraditi. Naravno, mora postojati infrastruktura (postavljeni spremnici) za skupljanje takve vrste otpada ili limenke odnijeti u reciklažno dvorište, ako su u gradu ili blizini grada uopće izgrađena.

Primjer 147

Na nekim limenkama od čeličnog lima može se pročitati slovna oznaka **ACC** (*Autophoretic Coating Chemicals*) što znači da je limenka premazana posebnim antikorozivnim zaštitnim premazom.

.....
NAPOMENA: Iako su i metalni poklopci kao dio ambalaže u širokoj upotrebi (pivo, vino, ukiseljeno povrće, pekmezi, kompoti i drugo) nigdje nije propisano trebaju li i oni biti označeni.

7.3.4.5 Aluminij

Zbog svojih svojstava, na primjer male gustoće, otpornosti na koroziju, velike čvrstoće njegovih legura i otpornosti na mnoge organske kiseline, od sredine 20. stoljeća aluminij se upotrebljava i kao ambalažni materijal, posebno u industriji pića. Istraživanja su pokazala da aluminij nepovoljno djeluje na hranu, a time i zdravlje čovjeka. Preporuka je da ga se zamjeni nekim, manje štetnim materijalom.

Pravilnik, 10.1.14, **OZNA AVANJE ALUMINIJA**

Brojčane oznake	Slovne oznake	Naziv
41	ALU	aluminij

HRN CR 14311: 2003

Norma preporuča sljedeću oznaku za aluminij kao ambalažni materijal:

PRIMJERI OZNAČAVANJA AMBALAŽNIH MATERIJALA - ALUMINIJ
Primjer 148

Umjesto Möbiusove petlje uvedene su dvije polukružne strelice kao znak da je aluminij moguće preraditi.

Primjer 149

U ovom slučaju je korištena Möbiusova petlja i slovna oznaka materijala.
Nedostaje brojčana oznaka za aluminij (41).

Primjer 150

Znak se nalazi na limenci piva. Proizvođač je aluminijski ambalažni materijal označio samo brojkom (41), bez slovnih oznaka (ALU). Pravilnikom nije predviđeno da se brojčana oznaka materijala upisuje u krug, kao što je to učinio ovaj proizvođač. Za mnoge potrošače najvažnija informacija je da mogu zatražiti 0,50 kuna povratne naknade ako limenku donesu u trgovinu. Prema Pravilniku, 10.1.14 dobit će ju jedino u trgovini većoj od 200 m².
Ako takve trgovine nema, najbolje je limenku odložiti u komunalni otpad, samo ne u prirodu.

Primjer 151

Ovaj proizvođač je za svaki slučaj stavio sve što je našao u normi, 10.3.18, i u Pravilniku, 10.1.14.

7.3.4.6 Drvo

Drvo se stoljećima upotrebljava kao ambalažni materijal: drveni sanduci služili su kao prijevozna ambalaža, drvene škrinje za čuvanje pšenice, brašna i sl. Na tržnicama možemo naći drvene kutije za prijevoz voća i povrća. Drvene palete (podloge) važan su dio prijevozne ambalaže, isto kao i drvene letve kojima se učvršćuju strojevi i uređaji pri prijevozu. Košare od pruća još uvijek se koriste kao zaštita povrća tijekom rukovanja i prijevoza. U trgovinama se mogu kupiti sirevi, butelje vina i drugi proizvodi u posebno dizajniranim drvenim kutijama. U drveni ambalažni materijal razvrstano je i pluto (kora hrasta plutnjaka) od kojeg se izrađuju čepovi, koji su dio ambalaže nekog proizvoda.

Pravilnik, 10.1.14, OZNA AVANJE DRVETA

Brojčane oznake	Slovne oznake	Naziv
50	FOR	drvo
51	FOR	pluto

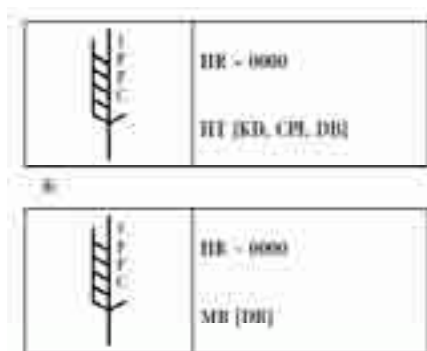
HRN CR 14311: 2003

Normom nije predviđeno označavanje drvenog ambalažnog materijala.

NAPOMENA: U praksi je nemoguće naći drvenu ambalažu s navedenom oznakom materijala. Potrošači su zdravorazumski komentirali da nije potrebno označavanje onoga što je očito, jer je drvo kao ambalažni materijal dovoljno prepoznatljivo.

Umjesto oznake drveta kao ambalažnog materijala, važnija je oznaka obrade drvene ambalaže. Sve više država zahtijeva da drvena ambalaža bude obrađena posebnim postupcima kako bi se spriječilo prenošenje štetnih organizama i širenje bolesti koje uništavaju šume. Obraden drveni ambalažni materijal mora biti posebno označen, 152.

Primjer 152 | Znak da je drvena ambalaža, obično drvene palete i sanduci, posebno zaštićena od štetnih organizama

Znak mora zadovoljavati sljedeće uvjete:

- a) biti čitljiv, postojan i neprenosiv,
- b) biti postavljen na vidljivo mjesto, kad je to moguće, na dvije nasuprotne vertikalne strane drvenog materijala za pakiranje,
- d) biti pravokutnog oblika i
- e) ne smije biti crvene ili narančaste boje.

Propisani postupci obrade (tretiranja) i označavanja sukladni su međunarodnom standardu za fitosanitarne mjere broj 15 (*International Standard for Phytosanitary Measures – ISPM 15*) Svjetske organizacije za hranu i poljoprivredu (*Food and Agriculture Organisation – FAO*). Značenje međunarodnih skraćenica za postupke obrade (tretiranja) drvenog ambalažnog materijala dano je u Pravilniku, ☞ 10.1.19, tako na primjer HT znači toplinsku obradu, a MB obradu (fumigaciju) metilbromidom.

7.3.4.7 Tkanina (tekstil)

Tkanina kao ambalažni materijal, nekoć se više upotrebljavala, no i danas ju nalazimo. U poštanskim uredima još uvijek upotrebljavaju platnene vreće u prijevozu pisama i paketa. Skupe cipele često su zaštićene tako da je svaka upakirana u posebnu platnenu vrećicu, a zatim u kartonsku kutiju. Zrna kakaovca, sirovina u proizvodnji čokolade, stižu u jutanim vrećama, dok se na selu takve vreće još mogu vidjeti kao ambalaža za čuvanje krumpira. Platnene vreće se još koriste za prijenos pšenice do mlina, te za čuvanje brašna. Šarene i zanimljivo oslikane platnene vrećice ambalaža su za cvjetove lavande ili nekog drugog mirisnog bilja, te su uspomena na ljetovanje na Jadranu. Platneni, ukrasni poklopci na pekmezima estetski su privlačni i podsjećaju na smočnice naših baka, sugerirajući tako da je riječ o domaćoj zimnici.

Kao znak pozitivnog odnosa prema okolišu, potrošačima se preporuča ponijeti platnenu vrećicu, višekratno iskoristivu, umjesto plastične koja vrlo brzo završava na odlagalištu.

Pravilnik, ☞ 10.1.14, **OZNA AVANJE TKANINE KAO AMBALAŽNOG MATERIJALA**

Brojčane oznake	Slovne oznake	Naziv
60	TEX	pamuk
61	TEX	juta

Osim označavanja tkanine (tekstila) predviđenog Pravilnikom o ambalaži i ambalažnom otpadu, ☞ 10.1.14, postoji propisano označavanje tekstilnih (platnenih) proizvoda, ☞ Pravilnik o sirovinском sastavu, nazivima i označavanju tekstila, ☞ 10.1.32.

HRN CR 14311: 2003

Normom nije predviđeno označavanje tkanine, kao ambalažnog materijala.

NAPOMENA: U praksi je nemoguće naći platnenu ambalažu s oznakom materijala. Nije potrebno označavati ono što je dovoljno prepoznatljivo.

7.3.4.8 Staklo

Jedan od najstarijih ambalažnih materijala. Posjetitelji muzeja i danas znatizeljno razgledavaju i dive se bočicama, bocama i ostalim staklenim posudama starim tisuće godina.

Pravilnik, 10.1.14, OZNA AVANJE STAKLA

Brojčana oznaka	Slovna oznaka	Naziv
70	GL	bezbojno staklo
71	GL	zeleno staklo
72	GL	smeđe staklo

GL=glass je engleska riječ za staklo

Pravilnikom nije propisano moraju li znakovi ili dio znaka biti unutar trokuta, treba li se uopće koristiti trokut, trebaju li i gdje biti postavljeni u odnosu na krug itd., puno pitanja bez odgovora. Gledajući ove oznake postavlja se pitanje, a što s bocama plave ili neke druge boje? Naravno, odložiti ih u spremnik za skupljanje otpadnog ambalažnog stakla.

HRN CR 14311: 2003

Normom nije predviđeno označavanje stakla kao ambalažnog materijala.

PRIMJERI OZNAČAVANJA AMBALAŽNIH MATERIJALA - STAKLO

Primjer 153

Neki proizvođači su na naljepnicu stavili Möbiusovu petlju kao znak da se staklena ambalaža može reciklirati.

Primjer 154

Neki proizvođači su na naljepnicu stavili stiliziranu Möbiusovu petlju sa znakom GL (glass) za staklo, kao da nije očito o kojem se materijalu radi.

Primjer 155

Neki proizvođači su na naljepnicu stavili Möbiusovu petlju sa znakom da ambalažu treba ubaciti u spremnik za skupljanje otpadnog ambalažnog stakla.

Primjer 156

POVRATNA NAKNADA 0,50 KN

Prenešeno sa staklene boce. Nema znaka za staklo kao ambalažni materijal, samo znak da se materijal može reciklirati, bez odgovarajućeg teksta.

Primjer 157

AMBALAŽA ZA RECIKLIRANJE

GL71

Ovaj proizvođač je pokušao provesti zahtjeve Pravilnika, 10.1.14, stavio je znak da se radi o ambalaži za recikliranje, kao i znak za ambalažni materijal. Bez obzira na znak boca će uz pomoć savjesnog potrošača završiti u spremnika za miješano ambalažno staklo.

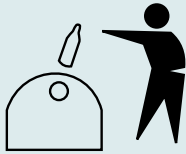
Primjer 158

Ovaj proizvođač je stavio Möbiusovu petlju kao međunarodno priznat znak za recikliranje, te brojčane i slovne oznake za materijal.

Primjer 159

Sudjelujmo u

recikliranju stakla.

Još jedan zanimljiv primjer utjecaja Pravilnika, 10.1.14, na proizvođače i označavanje. Ovaj je proizvođač godinama na staklene bočice soka stavljao znak koji poziva potrošača da sudjeluje u recikliranju stakla. Nakon donošenja Pravilnika, proizvođač je dodao i znak da se radi o ambalaži za recikliranje. Nepotrebno udvostručavanje.

Primjer 160

Sudjelujmo u

recikliranju stakla.

AMBALAŽA ZA RECIKLIRANJE

Neobični primjeri

Primjer 161

AMBALAŽA ZA RECIKLIRANJE

GL70

POVRATNA NAKNADA 0,50kn

Pogrešno.

Ovaj znak se nalazi na smeđoj boci, a GL 70 znači bezbojno staklo.

Primjer 162

Pogrešno. Ovaj proizvođač očito nije želio pogriješiti i stavio je na naljepnicu sve što je Pravilnikom, 10.1.14, predviđeno, za svaki slučaj.

Jedno je sigurno, iako je stavljen znak za povratnu ambalažu – dvije strelice, ne radi se o povratnoj ambalaži.

NAPOMENA: I u slučaju staklene ambalaže treba podržati zdravorazumski pristup da nije potrebno označavati staklenu ambalažu. Rezultati odgovora u provedenoj anketi pokazuju da je ovakav prijedlog opravdan. Svi ispitanici su odgovorili da se staklo može reciklirati. Prosječni potrošač s pozitivnom odnosom prema okolišu staklenu bocu će odnijeti u spremnik za otpadno ambalažno staklo. Osim toga znakovi za staklo kao ambalažni materijal ne služe svrsi jer ne postoji infrastruktura za skupljanje otpadnog stakla prema boji. U nekim gradovima u RH su postavljeni spremnici za skupljanje otpadnog stakla prema boji, no zbog malih količina, a velikih troškova skupljanja i prijevoza, spremnici se prazne u zajednički kamion, a staklo se razvrstava u pogonu za predobradu ambalažnog staklenog otpada.

Slika 19 | Otpadna staklena ambalaža završava u zajedničkom spremniku i na zajedničkoj gomili, slijedi ručno razvrstavanje prema nijansama boja

7.3.4.9 Višeslojni materijali (složenci, kompoziti)

Prema Pravilniku, ☞ 10.1.14, višeslojni materijali su oni koji se ne mogu ručno razdvojiti na sastavne materijale.

Pravilnik, ☞ 10.1.14, OZNA AVANJE VIŠESLOJNIH MATERIJALA

Brojčane oznake	Slovne oznake	Naziv
80		papir i karton/raznovrsni metali
81		papir i karton/plastika
82		papir i karton/aluminij
83		papir i karton/bijeli lim
84		papir i karton/ plastika/ aluminij
85		papir i karton/ plastika/ aluminij/bijeli lim
90		plastika/aluminij
91		plastika/bijeli lim
92		plastika/raznovrsni metali
95		staklo/plastika
96		staklo/aluminij
97		staklo/bijeli lim
98		staklo/raznovrsni metali

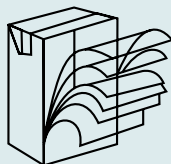
U Pravilniku, ☞ 10.1.14 nije navedeno da se kod označavanja višeslojnih materijala upotrebljava slovo C (C=composite), a slovena oznaka iza C/ označava prevladavajući materijal.

HRN CR 14311:2003

Prema normi, za višeslojni ambalažni materijal mora uz oznaku C biti naveden prevladavajući materijal.

PRIMJERI OZNAČAVANJA AMBALAŽNIH MATERIJALA – VIŠESLOJNI MATERIJALI

Primjer 163

**VIŠESLOJNA
AMBALAŽA**

Neki proizvođači su ovim znakom i tekстом naglasili da se radi o višeslojnoj ambalaži.

Primjer 164

Oznaka označava da se radi o višeslojnom materijalu s polietilenom kao prevladavajućim materijalom.

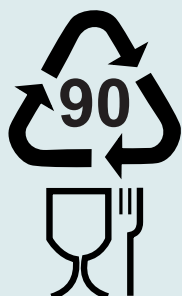
Primjer 165

Bez pomoći Pravilnika, ☞10.1.14, malo će tko znati da se radi o višeslojnom materijalu: papir i karton/plastika/aluminij.

PRIMJERI OZNAČAVANJA AMBALAŽNIH MATERIJALA – VIŠESLOJNI MATERIJALI

Primjer 166

Prema pravilniku, ☞10.1.14, brojačna oznaka znači da se radi o plastici i aluminiju. Za objašnjenje drugog znaka ☞Primjer 207.

Primjer 167

Proizvođač je naveo o kojoj se polimernoj vrsti materijala radi, PE=polietilen, premda to nije propisano Pravilnikom, ☞10.1.14.

Primjer 168

Ovaj proizvođač je označio da se radi o višeslojnom materijalu (oznaka C) s prevladavajućim materijalom aluminijem.

Primjer 169

ALU/PP

Ova kombinacija materijala i ovakav način označavanja nisu predviđeni Pravilnikom, 10.1.14.

NAPOMENA: U Hrvatskoj ne postoji infrastruktura za ovako detaljno skupljanje i razvrstavanje višeslojnih materijala.

7.3.4.10 Biorazgradivi materijali

U uvodnom dijelu ovog Priručnika naglašena je važnost uvođenja inovacija kako bi postigli održive obrasce proizvodnje i potrošnje. Taj opći pristup se dodatno razrađuje u direktivama za pojedine vrste proizvoda, kako bi se smanjila količina otpada, na primjer u Direktivi o ambalaži i ambalažnom otpadu, 10.2.4. Jedan od ciljeva je smanjiti količinu otpada na odlagalištima tako da se povećaju drugih načina obrade otpada, na primjer kompostiranje. Za postizanje tog cilja istražuju se novi materijali i primjenjuju najbolja rješenja. Jedno od takvih rješenja je i razvoj i primjena biorazgradivih ambalažnih materijala. Prema spomenutoj direktivi, 10.2.4, EU komisija podržava normizaciju znakova i informiranje potrošača o njihovom značenju kako bi se osiguralo bolje razvrstavanje otpada. Tako je za biorazgradive materijale priređena norma u kojoj je definiran znak, Primjer 170. Da bi proizvođač mogao staviti takav znak na svoj proizvod, proizvod mora proći opsežno i relativno dugotrajno ispitivanje, Primjer 171. Postupak ishođenja je i skup, Primjer 171, tako da je Njemačka vlada donijela odluku da proizvođače, koji kao ambalažu koriste biorazgradive materijale, oslobodi plaćanja naknade za gospodarenje ambalažnim otpadom.

Primjer 170 | *Znak za biorazgradivu ambalažu, ambalažu koja se može kompostirati*

compostable

Biorazgradivost, razgradivost kompostiranjem je značajka proizvoda, ambalaže ili pridruženih dijelova da se razgrade, stvarajući relativno homogene i stabilne tvari slične humusu, 10.3.24.

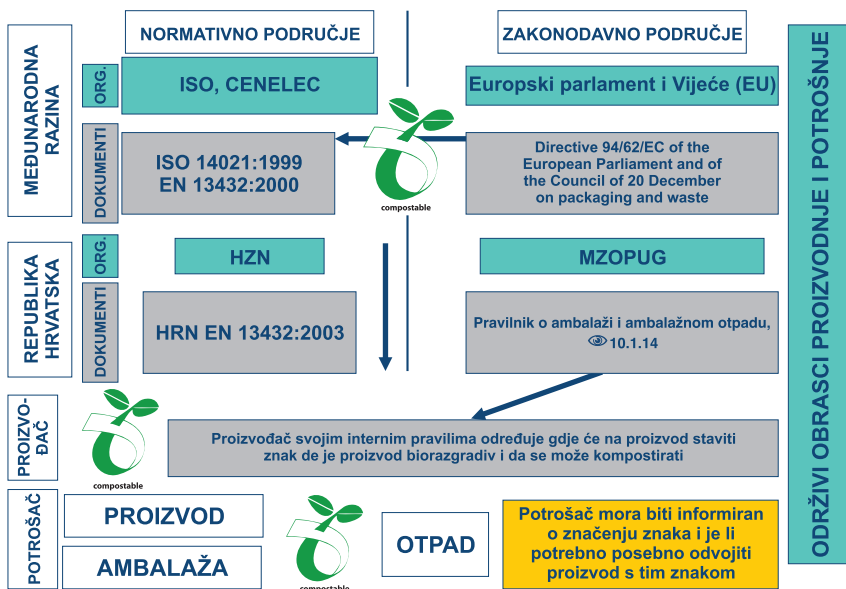
Izjava o biorazgradivosti ne smije biti uz proizvod ili ambalažu ili dijelove proizvoda ili ambalaže koji bi negativno utjecali na kvalitetu komposta kao dodatka zemlji ili koji bi ispuštali tvari u koncentracijama opasnim za okoliš, Primjer 171.

Primjer 171 | *Informacije o znaku biorazgradivo kompostiranjem, norme za postupak ispitivanja i certifikacije, kao i troškovi certifikacije*

Informacija je prenešena iz članka o bioplastici, 10.4.40.

ZNAK BIORAZGRADIVO KOMPOSTIRANJEM

Slika 20 | *Razvojni put znaka biorazgradivo kompostiranjem*

7.3.4.11 Višedjelna primarna ambalaža

Primarna ambalaža nekih proizvoda sastoji od više različitih ambalažnih materijala koji se mogu ručno razdvojiti, Primjere 172, 173, 174 i 175.

Primjer 172 | *Višedjelna primarna ambalaža u koju su bili zapakirani štrukli*

Primarna ambalaža ovog proizvoda sadrži: podložku od polistirena (6, PS), popularno zvanog stropor, vrećicu od kompozitnog materijala s prevladavajućim polietilenom niske gustoće (C/LDPE), te kartonsku kutiju (21, PAP). Svi znakovi pravilno su navedeni, ali se ne nalaze svaki na svom dijelu ambalaže, nego su svi zajedno otisnuti na vanjskoj papirnatoy kutiji. Dakle, podložak od polistirena nije označen, kao ni vrećica od polietilena. Treba li tako ili treba svaki dio biti označen? Neki proizvođači u svojim internim uputama pokazuju da nije potrebno označavanje dijelova manjih površina, odnosno male mase. Što potrošač može učiniti u ovom slučaju? Prosječni potrošač će ponekad sačuvati podložak od polistirena jer mu može „dobro doći“, papirnatu kutiju odložiti će u spremnik za otpadni papir, a polietilensku vrećicu u komunalni otpad, ili će sve odnijeti u reciklažno dvorište.

Primjer 173 | *Višedjelna primarna ambalaža (jogurt, vrhnje)*

Proizvođači mliječnih proizvoda (jogurt, vrhnje i sl.) stavljaju na čašicu oznaku polimernog materijala, na primjer PP za polipropilen ili PS ako je čašica od polistirena, a na poklopac ALU za aluminij. Dakle, svaki materijal označen je odgovarajućom oznakom. Ovakvo označavanje je dobro, samo je pitanje čemu služi.

Primjer 174 | *Višedjelna primarna ambalaža (vrhnje za kavu)*

Ovo je primjer znakova na pakiranju vrhnja za kavu. Vrhnje za kavu nalazi se u čašici od polistirena (PS), na čašici je poklopac od kompozitnog materijala s aluminijem kao prevladavajućim materijalom (C/ALU), deset čašica smješteno je na papirnaty podložak (PAP) i sve zajedno u polipropilensku vrećicu (PP). Svi znakovi otisnuti su na papirnatom podložku.

Primjer 175 | Višedjelna primarna ambalaža (poštanska omotnica za slanje CD-a)

U poštanskom prometu su također željeli pridonjeti označavanju ambalažnih materijala i pravilnom gospodarenju otpadom. Za slanje lomljivih pošiljaka poput CD-a proizvedene su posebne omotnice. Unutar papirnate omotnice nalazi se mjehuričasti polietilenski uložak. Na omotnici je grafički prikazana njena konstrukcija i stavljen znak ambalažnog materijala samo za polietilen. Tekstom i slikom sugerira se potrošaču da razdvoji plastiku od papirnog dijela i odloži ih u odgovarajuće spremnike.

7.3.5 Područje: RUKOVANJE PROIZVODOM (prijevoz, skladištenje, čišćenje, održavanje i dr.)

Naziv rukovanje proizvodom obuhvaća: ručno i strojno rukovanje, sve vrste prijevoza, skladištenje, te rukovanje u uporabi. Norma HRN EN ISO 780 Ambalaža, Slikovno označavanje za rukovanje robom sadrži skup znakova koji se stavljaju na transportnu ambalažu, daje smjernice za postavljanje znakova na ambalažu (kako bi bili vidljivi).

Ovo poglavlje sadrži primjere znakova na ambalaži (primarnoj, sekundarnoj ili tercijarnoj) koji se odnose na rukovanje proizvodom. Proizvođač, poznavajući karakteristike svog proizvoda i odgovarajuće propise, određuje koje znakove staviti i gdje ih staviti. Pri određivanju poslužit će se kako propisanim znakovima, tako i normiranim ili će staviti znakove koje su osmislili njegovi stručnjaci.

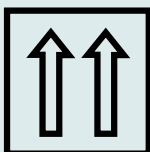
Primjer 176

HRN ISO 7000, br. 0623
HRN EN ISO 780, br. 3

Strelice prema gore (*This way up*)

Primjer 177

Znak određuje da proizvod mora biti postavljen tako da strelica bude usmjerena prema gore. Nije dopušteno preokretanje proizvoda i rukovanje u drugim položajima.

Primjer 176 je primjer normiranog znaka. Na transportnoj ambalaži mogu se naći i druga grafička rješenja, ☞ Primjer 177.

Primjer 178

HRN ISO 7000, br. 0621
HRN EN ISO 780, br. 1

Primjer 179

Primjer 180

Lomljivo, pažljivo rukovati
(*Fragile, handle with care*)
Znak koji upozorava da se radi o lomljivom, osjetljivom proizvodu s kojim se mora pažljivo rukovati.

Iako je normom određen izgled čaše Primjer 178, ipak možemo naći i druga likovna rješenja od napuknute čaše pa do čaše sa slomljenim stalkom.

Primjer 181

Nađe se tu i čaša za šampanjac kao i vinskih čaša, čitav servis.

Primjer 182

Proizvod u ambalaži treba zaštititi od kiše, s proizvodom se mora pažljivo rukovati, te mora biti postavljen tako da strelice budu usmjerene prema gore.

Primjer 183

U poštanskom prometu su shvatili da se znak čaše može koristiti u slučaju lomljivih pošiljki, na primjer za slanje CD-a i DVD-a.

Primjer 184

Ovaj proizvođač je uz čašu stavio i bocu želeći dodatno naglasiti da se u kutiji nalazi staklo.

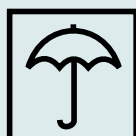
Primjer 185

HRN ISO 7000, br. 0626
HRN EN ISO 780, br. 6

Zaštititi od kiše
Proizvod u ambalaži mora biti zaštićen od kiše, ne smije ga se ostavljati na otvorenom prostoru izloženom kiši.

Primjer 186

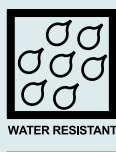

Norma jasno određuje izgled znaka, ☞Primjer 185, ostali znakovi su „kreacije“ proizvođača.

Primjer 187

Primjer 188

Ako smo na ranijim znakovima imali proljetnu kišicu, ovaj znak podsjeća na pravi monsunki pljusak. Znak je otisnut na kartonskoj ambalaži jednog proizvoda. Valja ipak pretpostaviti da se obavijest o vodootpornosti (*water resistant*) vrijedi za proizvod, a ne za njegovu kartonsku ambalažu. Pretpostavka je da potrošač razumije engleski.

Primjer 189

Znak pokazuje položaj u kojem se proizvod mora prevoziti tijekom rukovanja.

Primjer 190

HRN ISO 7000, br. 0622,
HRN EN ISO 780, br.2
Ne vješati o kuku.

Primjer 191

Zaštititi od utjecaja sunca, ne izlagati suncu.

Primjer 192

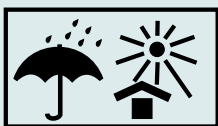
Zaštititi od izravne sunčane svjetlosti.

Primje 193

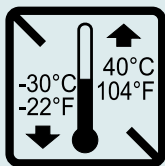
HRN ISO 7000, br. 0624
HRN EN ISO 780, br. 4
Zaštititi od sunca, normirani znak.

Primjer 194

Proizvod zaštititi od kiše i sunca, normirani znakovi.

Primjer 195

HRN ISO 7000, br. 0632
HRN EN ISO 780, br.17.

Temperaturne granice, normirani znak.
Vrijednosti označavaju granične temperature zadane za proizvod. Granične temperature određuju proizvođač na temelju značajki proizvoda. Kod nekih proizvoda je temperaturni opseg uzak, na primjer za neke lijekove može biti samo 4°C, na primjer od 8° do 12° C. U tom slučaju se govori o hladnoj distribuciji lijekova. To znači da prijevoznik, skladište i trgovina moraju raspolagati opremom za čuvanje lijekova u zadanom temperaturnom opsegu.

Primjer 196

Pažljivo postupati, ne bacati.

Primjer 197

HRN ISO 7000, br. 0630
HRN EN ISO 780, br. 13

Opterećenje ograničeno masom, normiran znak.
Zabranjeno je opteretiti proizvod u ambalaži s teretom mase veće od navedene.

Primjer 198

HRN ISO 7000, br.2403
HRN EN ISO 780, br.14

Opterećenje ograničeno brojem istovrsnih proizvoda u ambalaži koje se može staviti jedan na drugi, a da se najdoljnji ne ošteti. Zabranjeno je opteretiti proizvod u ambalaži s većim brojem kutija od navedenog broja.

Primjer 199

Maksimalno dozvoljeno staviti, u ovom slučaju, 6 (šest) kutija jednu na drugu, a da ne dođe do oštećenja proizvoda u najdoljnjoj kutiji. Proizvođači provjeravaju čvrstoću ambalaže slažući jednu kutiju na drugu. Podatak je važan zbog prijevoza i skladištenja.

Primjer 200

HRN ISO 7000, br. 2402
HRN EN ISO 780, br. 15

Zabranjeno je opteretiti proizvod u ambalaži.

Primjer 201

Uz sve informacije o opterećivanju proizvoda ovaj proizvođač je dodao još i ovaj znak da nije dozvoljeno stati/hodati po ambalaži. Znak su vjerojatno stavili poučeni lošim iskustvom da su proizvod i ambalaža oštećeni tijekom transporta i skladištenja jer su osobe hodale po njima. Naravno da je i ovaj znak doživio različite dizajnerske zahvate tako da se na ambalaži može vidjeti i prekrivena radna obuća, skijaške cipele, te čičme, Primjer 203.

Primjer 202

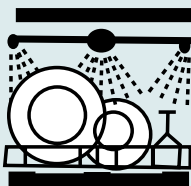
Proizvođač upozorava da je zabranjeno kartonsku kutiju otvarati oštrim nožem. Vjerojatno je i ovaj znak nastao kao posljedica lošeg rukovanja. Korištenjem noža za otvaranje ambalaže može se zarezati i oštetiti proizvode u kutiji. Na primjer: nekoliko boca ulja može biti zajedno upakirano u kartonsku kutiju. Koristeći nož ili neko drugo oštro sredstvo (skalpel) za otvaranje kartonske kutije može se zarezati plastična boca i nastati šteta.

Primjer 203

Ne otvarati oštrim nožem, ne hodati, gaziti po ambalaži.

Primjer 204

Znak da se proizvod može strojno prati.

Važno je voditi računa o tom znaku da omiljena šalica ne bi ostala bez šara zbog kojih je kupljena ili da plastični tanjur ne bi promijenio oblik.

Primjer 205

-40°C~+110°C
-40°F~+230°F

Ambalaža se može upotrijebiti za duboko zamrzavanje hrane, za zagrijavanje u mikrovalnoj pećnici, te strojno prati.

Primjer 206

PROTRESTI!

Nije potrebno posebno tumačenje.

Primjer 207

Ovakav znak se nalazi na ambalaži koja je u direktnom dodiru s prehrambenim namirnicama i pićima na primjer podlošci od polistirena za meso, zdjelice za salate, kutije za kolače, tanjuri i pribor za jelo za jednokratnu uporabu, posude za zamrzavanje itd., 10.1.34.

.....
NAPOMENA: Znak se ne nalazi na svojoj ambalaži koja dolazi u dodir s prehrambenim namirnicama i pićima. Isto tako, znak se može vidjeti na ambalaži koja ne dolazi ni u kakav dodir s prehrambenim proizvodima.

Primjer 208 | Znakovi za čišćenje i održavanje pletene majice

Ovaj slijed znakova nije prema normi, 10.3.5. Zbog svog sastava, ovaj tekstilni proizvod treba:

1. Prati ručno
2. Zabranjeno izbjeljivanje klorom
3. Zabranjeno suho čišćenje
4. Dozvoljeno je sušenje na užetu, pri čemu tekstilni proizvod ne mijenja oblik.
Znak se koristi u SAD i Kanadi.
5. Zabranjeno glačanje
6. Zabranjeno centrifugiranje poslije pranja

Primjer 209 | Značenje znakova za čišćenje i održavanje tekstilnih proizvoda

ZNAKOVI	OPIS	ZNAČENJE
	Posuda za pranje	Proces pranja bilo strojno, bilo ručno
	Trokut	Izbjeljivanje s klorom
	Glačalo	Glačanje
	Krug	Suho čišćenje
	Krug u kvadratu	Centrifugiranje (poslije pranja)
	Križ Sv. Andrije	Zabrana

Objašnjenje znakova koji se odnose na održavanje i čišćenje tekstilnih proizvoda može se naći u normi, 10.3.5.

Sustav označavanja njege tekstilnih proizvoda bazira se na sljedećim načelima:

- znakovi daju informaciju o maksimalno dozvoljenom postupku njege tekstila, na primjer maksimalna dozvoljena temperatura pranja,
- znakovi se uvijek moraju upotrebljavati u cjelosti i propisanim slijedom,
- znakovi moraju biti jasni, razumljivi, čitljivi, lagani za upotrebu i neovisni o bilo kojem jeziku
- znakovi ne smiju ostavljati mogućnost da ih potrošač krivo protumači
- jedinstveno postavljene naljepnice i harmonizirana upotreba znakova za njegu,
- upotreba jedinstvenog sustava označavanja njege tekstila mora uzeti u obzir navike potrošača bez upotrebe složenih tehničkih podataka,
- uređaji za njegu tekstilnih predmeta, na primjer strojevi za pranje, glačala i drugi, moraju omogućiti najbolju moguću primjenu preporučenog postupka njege.

www.sartex.ch/ginetex_web/careLabelling/symbols/default.htm

www.sustainable-cleaning.com/

Na rukovanje proizvodom i ambalažom odnose se i sljedeći znakovi, na primjer:

Primjer 210

Prema normama HRN ISO 7000, 10.3.6, br. 1051, te EN 980, br.5.2, prekriven broj 2 znači da nije dozvoljeno dva puta koristiti isti proizvod ili ambalažu (*Do not re-use*).

Primjer 211

NEPOVRATNA BOCA

Ovakav tekst obično možemo naći ispušten na staklenim bocama od jedne litre. Tekst je sastavni dio kalupa za izradu boca. Nakon donošenja Pravilnika, 10.1.14, neki su proizvođači stavili isti tekst i na papirnate naljepnice na staklenim bocama, nepotrebno.

Primjer 212

NEPOVRATNA AMBALAŽA

Na nekim polimernim spremnicima može se naći i natpis nepovratna ambalaža, iako nije potrebno označavati nepovratnu ambalažu.

<p>Primjer 213</p> <p>POVRATNA AMBALAŽA</p> 	<p>Ovaj znak propisan Pravilnikom, 10.1.14, znači da potrošač, kada isprazni sadržaj boce, prilikom kupnje novog proizvoda, praznu bocu vraća u trgovinu. Nakon toga boce se vraćaju u punionicu na pranje te ponovno punjenje sa istim sadržajem, 37.</p>
<p>Primjer 214</p> <p>GL 72</p>	<p>Znak na povratnoj ambalaži. Trebalo bi biti oznaka materijala kada se radi o povratnoj ambalaži?</p>
<p>Primjer 215</p> <p>FEDERAL LAW FORBIDS SALE OR REUSE OF THIS BOTTLE.</p>	<p>U Hrvatskoj se ponegdje mogu kupiti domaći proizvodi, na primjer samo rakija ili rakija s voćem, u boci na kojoj se nalazi zanimljiv tekst. Prijevod engleskog teksta glasi: „Federalni zakon zabranjuje prodaju ili ponovnu upotrebu te boce“. Kada bi bar boca mogla ispričati svoju „životnu priču“ da saznamo kako je ponovno napunjena i našla se u prodaji i tako je prekršen federalni zakon, pretpostavka je američki. U svakom slučaju, nakon ovakvog natpisa mora se zapitati što je ranije bilo u boci.</p>

7.3.6 Područje: PORIJEKLO PROIZVODA

Porijeklo proizvoda jedan je od obveznih podataka o proizvodu. Uobičajen način označavanja porijekla proizvoda je: „Proizvedeno u ...“ ili „Made in ...“. Osim teksta, proizvođač često dodaje zastavu ili grb države odnosno pokrajine, zatim neku poznatu građevinu (znamenitost) ili zemljopisnu kartu s oznakom mjesta proizvodnje, a mogu se naći i posebno osmišljeni znakovi. Svaka država svojim propisima obvezuje proizvođača da navede porijeklo proizvoda kako bi neizravno potakla potrošače da kupuju proizvode proizvedene u njihovoj državi i tako podrže domaću proizvodnju i radna mjesta. Osim jasnih oznaka porijekla proizvoda, na primjer „Proizvedeno u Hrvatskoj“, može se naći i oznaka porijekla „Made in EU“, što znači jedna među članicama EU. Navedeni primjeri pokazuju šarenilo i u načinu označavanja porijekla proizvoda.

.....

NAPOMENA: Ponekad se oznaka porijekla proizvoda koristi u političke svrhe, na primjer pozivaju se potrošači da bojkotiraju, dakle ne kupuju, proizvode iz neke države jer se u toj državi krše ljudska prava.

I hrvatski proizvođači daju svoj doprinos popisu oznaka porijekla proizvoda, na primjer:

Primjer 216

Znak "Hrvatska kvaliteta" kupcu treba biti jamstvo da se radi o proizvodima koji jamačno predstavljaju sam vrh svjetske ponude u svojoj klasi.

Primjer 217

Proizvodi sa znakom "Izvorno hrvatsko" ("Croatian Creation") imaju posebnu vrijednost. To proizlazi iz činjenice da se radi o proizvodima koji uključuju značajke hrvatske tradicije, razvojno-istraživačkog rada, inovacije ili invencije, dakle o proizvodima s neponovljivim i jedinstvenim osobinama.

NAPOMENA: Znakovi i objašnjenja preneseni sa stranice Hrvatske gospodarske komore www.hgk.hr.

Popis proizvoda, nositelja navedenih znakova može se naći na stranici: www.hrproizvod.biz.hr/.

Bilo bi dobro da se uz znakove dodaju objašnjenja što znači „sam vrh svjetske ponude u svojoj klasi“ ili „neponovljive i jedinstvene osobine“ i primjerima potkrijepiti, te kako to dokazati.

Primjer 218

Mnogi potrošači pri kupnji proizvoda vode računa o njegovom porijeklu i radije će kupnjom domaćeg proizvoda podržati domaću proizvodnju, a time i očuvanje radnih mjesta.

Primjer 219

Primjer 220

OH!

Okusi Hrvatsku!

I ovaj znak govori o porijeklu proizvoda, koji su stvarno izvrsni. Mnogi su potrošači OH! protumačili kao uzvik oduševljenja i nisu u tom pogriješili.

Primjer 221

Samo će odlično informiran potrošač znati da je 385 normirana brojčana oznaka za RH i da označava da je proizvod proizveden u RH.

.....
NAPOMENA: Više informacija o oznakama izvornosti i oznakama zemljopisnog porijekla može se naći u istoimenom Pravilniku.

7.3.7 Područje: VRIJEME (datum proizvodnje, datum prodaje, rok uporabe, rok trajanja)

U ovom poglavlju obrađeni su podaci o proizvodu sa stanovišta vremena, na primjer datum proizvodnje i rok trajanja (rok uporabe, rok valjanosti). Datum proizvodnje je minimalni podatak o proizvodu prema ISO/IEC Uputi broj 14, ☞ 10.3.1. Isto tako, Zakon o zaštiti potrošača, ☞ 10.1.29, propisuje da datum proizvodnje i rok uporabe, moraju biti dostupni potrošaču. Pravilnik o označavanju, reklamiranju i prezentiranju hrane, ☞ 10.1.33, čak propisuje način pisanja datuma, na primjer „Oznaka datuma je sastavljena od dana, mjeseca i godine u nekodiranom kronološkom obliku (xx dan, xx mjesec, xx ili xxxx godina)“. Autori ovog pravilnika propustili su objasniti značenje nekodiranog kronološkog oblika, a očito im nije poznato da je pisanje datuma utvrđeno međunarodnom normom ISO 8601, ☞ 10.3.7, i da nije potrebno djelomično ponavljati uputu o pisanju datuma.

Datum proizvodnje je obavezan podatak o proizvodu jer:

- se rok uporabe ili rok trajanja ili rok valjanosti računa od tog datuma.
- pokazuje pridržava li se proizvođač propisa. Na primjer Direktiva o električnom i elektroničkom otpadu, ☞ 10.2.5, propisuje da svi novi električni i elektronički proizvodi koji se stave na tržište nakon 01-07-2006 moraju biti označeni znakom pokazanim u Primjeru 10. Ako je proizvod stavljen na tržište nakon tog datuma, a znak nije otisnut, očito je da se proizvođač ne pridržava propisa, što je posao za inspekciju.
- za proizvod moraju biti osigurani rezervni dijelovi i to za neko razdoblje koje određuje proizvođač, a koje se računa od datuma proizvodnje. Tako, na primjer, za perilice rublja sa znakom Europskog cvijeta, proizvođač je dužan osigurati rezervne dijelove dvanaest godina od godine proizvodnje:

Primjer 222

Ovaj primjer sadrži dva znaka.

Prvi je znak tvornica koji prema normi HRN ISO 7000, br. 2497, znači datum proizvodnje.

Drugi znak je pješčani sat, koji se prema normi HRN ISO 7000, br. 2607, upotrebljava za označavanje kada ističe rok valjanosti.

.....
NAPOMENA: *Pretpostavlja se da je znak za tvornicu svima poznat, kao i da svi potrošači prepoznaju pješčani sat kao simbol za protjecanje vremena.*

Rok uporabe (rok valjanosti, rok trajanja) je za neke proizvode obavezan podatak, na primjer prehrambene proizvode, pića, napitke, kozmetičke proizvode i lijekove. Nakon isteka tog roka proizvod može biti pokvaren, štetan za zdravlje, izgubiti svojstva zbog kojih je kupljen, izazvati alergije ili neke druge smetnje.

Podatak o valjanosti/trajnosti/uporabljivosti proizvoda može biti naveden na više načina, na primjer:

- Datum proizvodnje _____, Iskoristiti do/upotrijebiti do: _____
- Datum proizvodnje _____, Najbolje do: _____.

Pravilnik o označavanju, reklamiranju i prezentiranju hrane, 10.1.33, navodi u kojim slučajevima nije obavezno navođenje roka trajanja, ali nije jasno u kojim slučajevima je obavezno navođenje. U nekim državama, trgovačkim lancima, postoji praksa da se prije isteka roka valjanosti proizvodima snizi cijena kako bi se ipak prodali.

Datum prodaje također je važan podatak jer se od njega računa jamstveni rok. Datum prodaje nalazi se na računu, a na jamstveni list se upisuje datum kada ga potrošač potvrdi u trgovini. Jamstveni rok nije predviđen za sve proizvode i razlikuje se od proizvoda do proizvoda. Za već spomenute perilice rublja koje ispunjavaju uvjete za dobivanje znaka Europski cvijet, proizvođač jamči da će perilica, od trenutka isporuke kupcu, najmanje dvije godine raditi bez problema.

.....
NAPOMENA: *Na proizvodima je ponekad otisnut datum proizvodnje, ali nije naveden rok trajanja (6 mjeseci, dvije godine). U tom slučaju radi se o nepotpunoj informaciji koja zbunjuje potrošača. Mogu se naći proizvodi, na primjer kozmetički, na kojima nema obavijesti o datumu proizvodnje nego samo piše: Vrijedi do. To nije dovoljno jer nema obavijesti o roku uporabe od trenutka otvaranja. Isto tako, može se naći informacija o roku trajanja, ali bez datuma proizvodnje itd.*

Primjer 210
(ponovljen)

Prema normi HRN ISO 7000 br. 2607, ☞ 10.3.6, pješćani sat označava kada ističe rok valjanosti proizvoda. Brojke uz pješćani sat znače godinu i mjesec do kada treba potrošiti proizvod. Pisanje datuma tako da prvo pišemo godinu, zatim mjesec pa dan, jedna je od mogućnosti pisanja datuma predviđena normom, ☞ 10.3.7.

Primjer 223

09.08.08.

Tako napisan datum može zbuniti potrošača jer se može tumačiti na dva načina:
- da je godina navedena na prvom mjestu, pa se radi o 2009. godini ili
- da je godina navedena na zadnjem mjestu, pa se radi o 2008. godini, što naravno nije svejedno.
Neki proizvođači su naznačili da je datum pisan (dd/mm/gg), znači dan, mjesec, godina.

Primjer 224

Znak otvorene posude, ovdje s brojkom 12, i slovo M znače rok uporabe proizvoda od trenutka prvog otvaranja, ako se čuva u odgovarajućim uvjetima, ☞ 10.2.8. Na primjer ovaj proizvod se može koristiti 12 mjeseci od trenutka kada je prvi puta otvoren.

🌐 www.european-cosmetics.info.

Očito valja zapamtiti datum prvog otvaranja!
Potrošači obično ne pamte datum kada su otvorili izvorno zatvoren proizvod. Jedan proizvođač riješio je problem tako što je u uputu stavio rubriku Upišite datum prvog otvaranja i prazan prostor za upisati datum. Trebalo bi pročitati uputu i poslušati savjet!

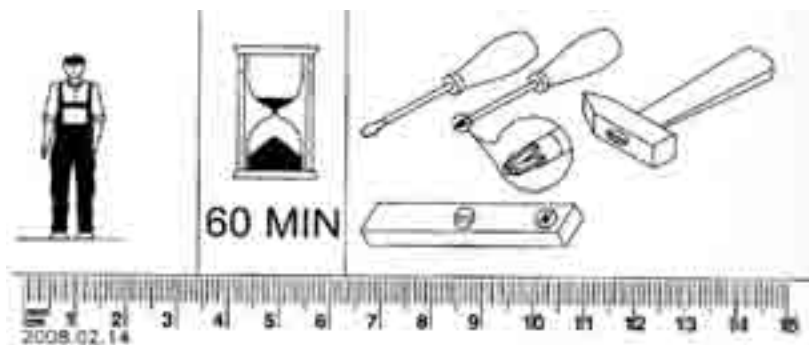
Primjer 225

**“Upotrebiti do datuma
označenog na pakovanju.
Datum proizvodnje:
36 meseci od datuma
naznačenog na pakovanju.”**

Ovakav podatak sigurno nije dobar jer će zbuniti svakog potrošača.

Vrijeme rada

Na mnogim proizvodima, gdje je to potrebno, može se naći podatak o potrebnom vremenu za pripremu nekog jela, na primjer kuhati 10 minuta, ☞ Primjer 226, ili za pripremu je potrebno 45 minuta ili za sastavljanje nekog proizvoda potrebno je toliko vremena, ☞ Primjer 227.

Primjer 226 | Vrijeme za pripremu obroka**Primjer 227 | Vrijeme potrebno za sastavljanje ormarića**

Grafički prikaz znači da je jednoj osobi za sklapanje proizvoda potrebno 60 minuta uz uvjet da raspolože alatom sa slike.

7.3.8 Područje: MJERNE JEDINICE

Zakonite mjerne jedinice u Republici Hrvatskoj, nazivi i znakovi te područje, način i obveza njihove primjene propisani su Pravilnikom o mjernim jedinicama, ☞ 10.1.25. Pravilnik propisuje da uporaba i način pisanja mjernih jedinica i mjernih podataka izraženih tim jedinicama trebaju biti u skladu s međunarodnim i hrvatskim normama HRN ISO 2955, HRN ISO 100, nizom HRN ISO 31, normama IEC 60027 te usklađenom normom ISO/IEC 80000.

Kada se proizvodi prodaju po broju (komadno) taj podatak mora biti iskazan na ambalaži. Za izražavanje količine u komadima mnogi proizvođači su osmislili zanimljiva rješenja, ☞ Primjer 228.

Primjer 228

Ovakav način prikazivanja količine teško se može naći u nekom propisu ili normi; ipak primjer je zanimljiv.

Premda su zakonite mjerne jedinice u Republici Hrvatskoj prema Međunarodnom sustavu mjernih jedinica (*SI jedinice*), na ambalaži nekih proizvoda mogu se naći mjerne jedinice iz anglo-saksonskog sustava, ☞ Primjer 229. Važno je da ih prijevoznici i skladištari znadu preračunati.

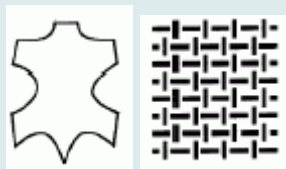

Primjer 229 | Primjer anglo-saksonskih mjernih jedinica

.....
NAPOMENA: Mjerne jedinice propisane su pravilnikom, ☞ 10.1.25. Obveze upotrebe mjernih jedinica u smislu odredaba ovoga pravilnika odnose se na mjerila koja se upotrebljavaju, mjerenja koja se provode i pokazivanja veličina u mjernim jedinicama za gospodarske svrhe radi zaštite zdravlja, javne sigurnosti ili za upravne svrhe.

7.3.9 Područje: SASTAV PROIZVODA, AMBALAŽE

Sastav proizvoda i ambalaže važan je podatak zbog, na primjer: sigurnosti i zaštite zdravlja potrošača (sastav prehrambenih proizvoda, sastav kozmetičkih proizvoda, proizvoda za čišćenje i održavanja, kao i gospodarenja otpadom. Isto tako, sastav ukazuje na činjenicu koliko se proizvođač pridržava propisa, na primjer upotrebljava li opasne i štetne tvari ili koristi li u procesu priklupljeni otpad, na primjer papir, staklo, plastiku i drugo. Takvi podaci govore i o proizvođačevu odnosu prema štednji resursa, ☞ Primjer 231.

Primjer 230

Znak za štavljenu kožu Znak za tekstil
 Primjer znakova za materijal od kojeg je izrađen gornji dio obuće, sastav obuće.

Prema Pravilniku o označavanju materijala glavnih dijelova obuće namijenjene prodaji potrošaču, 10.1.17, moraju biti označeni materijali od kojih su izrađeni pojedini dijelovi obuće. Znakovi se obično nalaze na naljepnici na donjem dijelu obuće. Ovisno o vrsti materijala, potrošač će održavati i čistiti obuću jer nije isto je li obuća izrađena od štavljene kože ili na primjer tekstila.

O oznaci sastava odjeće (pamuk, svila, vuna itd.) ovisi i način čišćenja i održavanja koji je prikazan znakovima, 10.3.5. Obavijest o održavanju i čišćenju tekstila utvrđena je direktivom, 10.3.5.

Primjer 231

Papirnata kutija francuskog proizvođača.
 Nema oznake za papir, jer je očito da se radi o papiru, a „ca. 72%“ znači da je u proizvodnji ambalaže upotrijebljeno toliko starog papira. Nije potrebno naglasiti da praznu kutiju treba ponovno odložiti u spremnik za stari papir.

*

7.3.10 Područje: INSTRUMENTI POLITIKE ZAŠTITE OKOLIŠA

7.3.10.1 Op enito

Prema Organizaciji za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), 10.4.43, postoje tri skupine instrumenata politike zaštite okoliša:

- naredbodavni i nadzorni instrumenti,
- ekonomski instrumenti,
- ostali instrumenti.

* Na sastav proizvoda i ambalaže odnose se i točke 7.3.1.4, 7.3.3.5, kao i 7.3.4.

Primjeri u ovom Priručniku pokazuju da se „čitanjem“ znakova i ostalih obavijesti na proizvodu i ambalaži, odnosno računu proizvoda, može prepoznati o kojime se instrumentima zaštite okoliša radi.

7.3.10.2 Naredbodavni i nadzorni instrumenti

Naredbodavni i nadzorni instrumenti izravno uređuju ponašanje proizvođača, na primjer u korištenju materijala za proizvodnju ili obvezi ishođenju dozvole za ispuštanje onečišćujućih tvari u okoliš i slično. Kao primjere takvih instrumenata može se navesti:

- ishođenje Vodopravne dozvole za određene skupine proizvoda, na primjer sredstva za čišćenje, sredstva za pranje rublja i sva ostala sredstva koja sadrže kemijske supstance, ☞ Točka 7.3.3. Broj Vodopravne dozvole mora pisati na primarnoj ambalaži, ☞ Točku 7.3.3.1.
- ograničenje, odnosno zabrana, uporabe štetnih i opasnih tvari kako je to propisano Direktivom o ograničenju upotrebe štetnih tvari (RoHS direktiva), ☞ 10.2.5. Proizvođač, znakom koji je sam osmislio, ☞ Primjer 232, potvrđuje da je usklađen sa zahtjevima navedene direktive.

Primjer 232 | *Sukladan zahtjevima RoHS direktive*

Više o znaku sukladan zahtjevima RoHS direktive, ☞ Točku 4.4.3.

7.3.10.3 Ekonomski instrumenti

Ekonomski instrumenti su oni koji novčanim poticajima i opterećenjima potiču promjenu ponašanja proizvođača i potrošača prema smanjenju onečišćavanja okoliša. Zatim pridonose prikupljanju sredstava za ulaganja u zaštitu okoliša, kao i podržavaju načela održivog razvoja jer mijenjaju relativne cijene dobara i usluga koje mogu negativno utjecati na okoliš. Na važnost ekonomskih instrumenata ukazuje šesnaesto načelo Deklaracije o okolišu i razvoju ☞ 10.4.2 koje kazuje da državna tijela trebaju raditi na promicanju internalizacije troškova okoliša i uporabe ekonomskih instrumenata, vodeći računa o pristupu prema kojem onečišćivač treba, u načelu, snositi troškove onečišćenja, s dužnim obzirom prema javnom interesu i bez narušavanja međunarodne trgovine i ulaganja. Internalizacija troškova, ☞ 10.4.43 znači da cijena proizvoda sadrži različite naknade koje je proizvođač obavezan plaćati, troškove gospodarenja otpadom, troškove nastale zbog onečišćenja i druge. Ekonomski instrumenti podrazumijevaju: naknade, depozite (pologe), pristojbe, poreze, darovnice, subvencije, poticaje, utržive dozvole za onečišćavanje, kazne zbog nepridržavanja propisa i ostale slične mjere.

Ekonomski instrumenti su, ili će biti, predmet propisa. Na primjer Zakon o zaštiti okoliša, ☞ 10.1.30, kazuje da se posebnim propisom mogu urediti posebni poticajni sustavi – primjerice: ekološke naknade i polozi, kojima se postiže značajno rasterećenje zaštite okoliša. Isto tako, u sljedećem stavku

kazuje da se posebnim propisom mogu urediti olakšice za usluge i za proizvode za koje je organiziran povrat odnosno povrat ambalaže ili na drugi način organizirano smanjenje negativnih učinaka njihovog djelovanja na okoliš i korištenjem kojih se pridonosi izbjegavanju i smanjenju otpada.

NAPOMENA: U navedenom članku, glagol „mogu“ znači određenu nesigurnost, jer obično slijedi nastavak „ali i ne moraju“. Osim te neodređenosti, nije objašnjen naziv „ekološke naknade“, radi li se o jednoj ili više njih, tko plaća kome, koliko i za što. U vrijeme rada na ovom Priručniku nije donesen najavljen poseban propis, pa nije jasno kako će spomenute ekološke naknade poticajno djelovati na proizvođače.

Sa stanovišta ovog Priručnika zanimljivi su oni ekonomski instrumenti koji se mogu prepoznati, odnosno za koje su predviđeni određeni znakovi kojima proizvođač potvrđuje ispunjavanje svoji obveza, na primjer:

Naknada zbrinjavanja

Prema Pravilniku o ambalaži i ambalažnom otpadu, naknada zbrinjavanja predstavlja naknadu čiji iznos ovisi o vrsti materijala ambalaže, a služi za pokriće troškova gospodarenja ambalažnim otpadom (prikupljanja, skladištenja i prijevoza do mjesta oporabe). Prema Pravilniku, 10.1.14, nije predviđeno posebno označavanje ambalaže koje bi bilo dokaz da proizvođač plaća ovu naknadu. Naknadu zbrinjavanja, proizvođači i uvoznici u Republici Hrvatskoj plaćaju Fondu za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost, Sliku 21.

Na ambalaži proizvoda proizvedenih u državama EU (ili koji su predviđeni za izvoz na tržište EU) može se vidjeti znak Zelena točka (Green Dot ili Grüner Punkt), Primjer 233.

Primjer 233 | Znak Zelena točka

Ovaj znak dokazuje da je proizvođač/uvoznik plaćanjem naknade za gospodarenje ambalažnim otpadom osigurao provedbu zahtjeva Europske Direktive o ambalaži i ambalažnom otpadu, 10.2.39. Packaging Recovery Organization Europe je vrijedi u državama članicama EU koje su prihvatile sustav gospodarenja ambalažnim otpadom nazvan sustav Zelene točke, Sliku 22. Hrvatska organizacija EKO-OZRA članica je dobila je licencu za provedbu sustava Zelene točke u Republici Hrvatskoj.

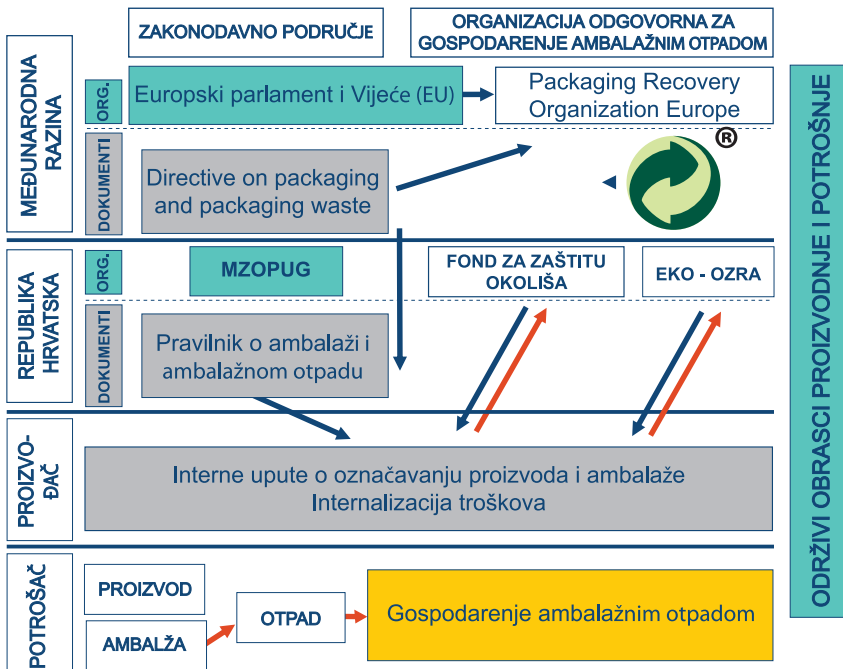
Mnogi hrvatski proizvođači izvoze svoje proizvode u države EU koje imaju uveden sustav ZT. Uvoznici su obvezni platiti propisanu naknadu za gospodarenje otpadnom ambalažom i zbog toga proizvođači stavljaju znak ZT na ambalažu. Ponekad se čuje pitanje zašto proizvode u ambalaži sa znakom ZT stavljaju i na hrvatsko tržište. Kratko, zbog smanjenja (optimalizacije, racionalizacije)

troškova. Raditi dvostruku ambalažu sa/bez Zelene točke, imati skladišni prostor za proizvode sa/bez ZT itd., zakompliciralo bi rukovanje i povećalo troškove, a to je teško oboriv razlog za stavljanje Zelene točke bez obzira na to na kojem će tržištu proizvod završiti.

Na Slici 4, dan je opći prikaz utjecaja zakonodavnog i normativnog područja na označavanje proizvoda i ambalaže. Primjer kada se uz propisane i normirane znakove na ambalažu stavlja i znak neke organizacije, Sliku 21. Europska Direktiva o ambalaži i ambalažnom otpadu, Sliku 10.2.3 kazuje da proizvođač mora osigurati gospodarenje ambalažnim otpadom svog proizvoda ili samostalno ili zajednički. Obično su zajednička rješenja učinkovitija tako da je na europskoj razini za provedbu zahtjeva Direktive osnovana neprofitna organizacija za gospodarenje ambalažnim otpadom (*Packaging Recovery Organisation Europe*), koju možemo prepoznati po znaku Zelena točka. U svakoj europskoj državi osnovana je organizacija za gospodarenje ambalažnim otpadom u toj državi, na primjer u Republici Sloveniji je to SLOPAK, a u Republici Hrvatskoj bi trebala biti EKO-OZRA. Plaćanjem naknade za gospodarenje pojedinim vrstama ambalažnog otpada toj organizaciji, proizvođač stiče pravo stavljanja znaka Zelena točka na ambalažu svog proizvoda. Istovremeno to je potvrda da se proizvođač uključio u zajedničku shemu gospodarenja ambalažnim otpadom. U Republici Hrvatskoj propisano je da se naknada za gospodarenje ambalažnim otpadom plaća Fondu za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Za to nije predviđen nikakav znak kojim bi proizvođač potvrdio da ispunjava zahtjeve Pravilnika o ambalaži i ambalažnom otpadu.

NAKNADA ZBRINJAVANJA

Slika 21 | Utjecaj naknade zbrinjavanja na proizvođača

Slika 22 | Internetska stranica organizacije
Packaging Recovery Organization Europe

 www.pro-e.org

Slika 23 | Internetska stranica organizacije *Packaging Recovery Organization Europe* s podacima za Hrvatsku

 www.eko-ozra.hr

Oznaka RESY

Oznaka RESY vrijedi samo na području Republike Njemačke, a znači da je proizvođač ili uvoznik proizvoda na njemačko tržište sklopio ugovor s RESY organizacijom za gospodarenje s papirnatim i kartonskim ambalažnim otpadom. Znak RESY se smije koristiti isključivo u kombinaciji s brojevima koji predstavljaju identifikaciju proizvođača ili uvoznika koji je sklopio ugovor s organizacijom. Ugovor se sklapa na godinu dana.

Primjer 234 | Oznaka RESY

Slika 24 | Internetska stranica RESY organizacije

 www.resy.de

Povratna naknada

Povratna naknada je propisana Pravilnikom o ambalaži i ambalažnom otpadu 10.1.14, iznosi 0,50 kn i jedina je naknada vidljivo označena na ambalaži. Povratna naknada je propisana samo za neka pića, napitke, mineralnu i običnu vodu, te neke mliječne proizvode. Povratnu naknadu plaća potrošač prilikom kupnje proizvoda, posebno je navedena na računu proizvoda i potrošač ju dobije natrag kada vrati praznu ambalažu.

Primjer 235

Povratna naknada od 0,50 kn prema Pravilniku 10.1.14. Brojčanu oznaku za ambalažni materijal (41 za ALU) proizvođač je stavio unutar znaka za recikliranje propisanog u Hrvatskoj. Ovakav način označavanja ambalažnog materijala nije predviđen navedenim Pravilnikom.

Primjer 236

POVRATNA AMBALAZA 0,50 kn

Znak je preuzet sa naljepnice na staklenoj boci. Povratna ambalaža 0,50 kn je kriva i zbunjujuća informacija. Povratna ambalaža znači da se prazna ambalaža vraća na pranje i ponovno punjenje istim sadržajem za što je predviđen drugi znak, Primjer 213. U ovom slučaju se radi o povratnoj naknadi, znači potrošaču će biti isplaćeno 0,50 kn kada praznu bocu vrati u trgovinu.

Potrošač ima sljedeće mogućnosti:

- ponovno koristiti bocu za svoje potrebe;
- otići u trgovinu i zatražiti povratnu naknadu, naravno u slučaju da u njegovom mjestu postoji trgovina čija je površina veća od 200 m². Pravilnikom je propisano da su trgovne površine veće od 200 m² dužne preuzimati otpadnu ambalažu za koju je predviđena povratna naknada, te iznos isplatiti potrošaču.
- odložiti staklenu bocu, bez naknade, u spremnik za otpadno staklo, ako postoji u njegovom mjestu.

Primjer 237

Ovakav način pisanja povratne naknade, uz znak za ambalažni materijal, nije predviđen Pravilnikom, 10.1.14.

Primjer 238

**RH: GL71 POVRATNA
NAKNADA 0,50 KN**

Proizvođač želi naglasiti da naknada vrijedi samo u RH. Ovaj dodatak, vjerojatno je posljedica zahtjeva potrošača u susjednim državama da im bude isplaćena povratna naknada.

Primjer 239

**GL 72 i Povratna
naknada 0,50 kn za RH**

NAPOMENA: Ostavljene prazne staklene, plastične boce i metalne limenke nakon okupljanja veće broja osoba, na primjer koncerta ili utakmice, ukazuju na činjenicu da mnogima 0,50 kn nije neki poticaj da uzmu praznu ambalažu i vrate ju u trgovinu. Tu činjenicu iskoristili su ljudi slabog materijalnog stanja koji skupljanjem prazne ambalaže za koju je plaćena povratna naknada popunjavaju kućni proračun.

Polog (depozit)

Polog (depozit, kaucija) plaća potrošač prilikom kupnje proizvoda u povratnoj ambalaži, ako ne donese praznu (zamjensku) ambalažu. Prema Pravilniku, 10.1.14, označavanje iznosa depozita nije obvezno. Ovaj ekonomski instrument trebao bi potaknuti potrošača da vrati praznu bocu prilikom kupnje novog istovrsnog proizvoda. Ako ne donese praznu bocu novi proizvod je skuplji za navedeni depozit, 240.

Primjer 240 | Povratna ambalaža s istaknutim depozitom

NAPOMENA: Ostavljene prazne boce poslije, na primjer koncert ili utakmica, ukazuju na činjenicu da 1,22 kn nije neki poticaj da se bocu uzme i zamijeni prilikom kupnje nove boce.

Neki proizvođači su ponudili mogućnost pologa i za neke druge vrste ambalaže, na primjer drvene sanduke. To znači kada se drveni sanduci vrate proizvođaču, polog će biti vraćen kupcu. Pokazalo se da troškovi organizacije povrata sanduka znatno veći od pologa i da „priča“ nije održiva.

7.3.10.4 Ostali instrumenti

Ostali instrumenti, koji su često neobvezujući, koriste se za unapređenje zaštite okoliša, na primjer: procjena životnog ciklusa proizvoda, prihvaćanje pojedinačnih ili zajedničkih sporazuma u cilju promicanja ciljeva zaštite okoliša, kao što su industrijski sporazumi, kodeksi ponašanja ili nezavisno ocjenjivanje okoliša. U ostale instrumente razvrstani su i dobrovoljni ili obvezatni programi informiranja javnosti o problemima okoliša, o utjecaju proizvoda, materijala i postupaka na okoliš, kao i primjena sustava upravljanja okolišem i neovisno ocjenjivanje provedbe sustava u cilju poboljšanja troškovne učinkovitosti.

EMAS

Primjer 241 | *Znak da je proizvođač ispunio zahtjeve Direktive za upravljanje okolišem i shemu provjere zahtjeva (EMAS), 10.2.1.*

7.3.10.5 Pravedna (Poštena) trgovina

Znak Fairtrade ili Poštena trgovina (neki autori prevode naziv Fairtrade kao Pravedna trgovina) je noviji znak koji pomaže potrošaču pri odluci od kojeg će proizvođača kupiti proizvod. Korijeni znaka nalaze se u Programu za 21. stoljeće, 10.4.3 u kojem je naglašena važnost borbe protiv siromaštva. Kako održivi razvoj znači i odgovoran odnos prema društvu, prema ljudima, radnicima, mnoge organizacije rade na edukaciji lokalnog siromašnog (obespravljenog) stanovništva kako bi ih osposobili za proizvodnju, ali i za ekonomsku samostalnost. Ključno je da za svoj rad budu pravedno (pošteno) plaćeni. Međunarodna federacija za alternativnu trgovinu IFAT okuplja one koji se bave proizvodnjom i trgovinom na opisanim načelima i takvi proizvodi mogu biti označeni znakom Pravedna (Poštena) trgovina. Znak se dodjeljuje isključivo proizvodima, ne poduzećima ili organizacijama koje ga prodaju. Proizvod koji nosi taj znak prošao je strogi proces certifikacije koji je propisala Međunarodna organizacija za pravednu (poštenu) trgovinu (*Fairtrade Labelling Organizations International*).

Primjer 242 | *Znak Pravedna (Poštena) trgovina*

Znak predstavlja partnerstvo proizvođača sirovina (na primjer kave, čaja, šećerne trske) i proizvođača gotovog proizvoda temeljeno na povjerenju, poštovanju i transparentnosti, a glavna svha je stvaranje pravednijeg ozračja u međunarodnoj trgovini 10.4.38.

Postoje i protivnici ovakvog pristupa. Oni tvrde da je cijena poljoprivrednih proizvoda niska zbog prevelike proizvodnje. Sistem Pravedne trgovine potiče poljoprivrednike da proizvode više i na taj način još snizuju cijenu. Isto tako, manji dio iznosa odlazi poljoprivrednicima, dok većina ostaje trgovcima, sustav daje bogatim potrošačima lažan osjećaj njihove veličine i daje dojam laganog rješavanja problema siromaštva.

 www.fairtrade.net/

 www.fairtrade.org

7.3.11 Područje: OTPAD

Problem otpada je u stalnom porastu. Statistike kazuju da svaki stanovnik EU proizvodi od 250 do 620 kilograma kućnog otpada godišnje. Oko 20 do 30 % tog otpada odnosi se na ambalažni otpad. Znakovi prate proizvod i ambalažu i kada postanu otpad i pružaju potrošaču informaciju što s njima učiniti, slijede primjeri:

Primjer 243

Na nekoliko domaćih proizvoda od višeslojnih materijala može se naći ovaj znak i savjet da se ambalaža spljošti. Tako će se smanjiti obujam prazne ambalaže, odnosno obujam količine otpada, no masa je ostala ista.

Primjer 244

Ovaj ili neka inačica je najčešći znak koji možemo naći na ambalaži mnogih proizvoda. Proizvođač poručuje potrošaču da praznu ambalažu, koja je postala otpad, stavi u košaricu za otpadke, odnosno da praznu bocu, kutiju, omot, limenku ne baci na ulicu, ne ostavi na morskoj plaži ili u šumi, ne baci u potok, rijeku ili ponor, već ponese sa sobom i potraži najbližu posudu za otpadke. Ponekad proizvođač, želeći djelovati odgojno, uz znak otisne i tekst o potrebi čuvanja okoliša, odnosno prirode. Neke države čak uvjetuju stavljanje znaka na proizvode za njihovo tržište.

Primjer 245

Praznu bocu spljoštiti prije odlaganja.

Ovaj proizvođač je trebao provjeriti je li moguće njegov savjet provesti u praksi. Ispod košare za otpadke dodao je natpis da praznu bocu treba spljoštiti prije odlaganja.

Primjer 246

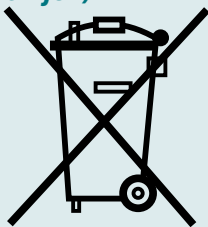
Ova dva znaka na papirnatj kutiji znače sljedeće:
 - prvi poručuje potrošaču da ambalažu odloži u koš za komunalni otpad, nikako ne na livadu, šumarak ili potok;
 - drugi, znak ZT, znači da je proizvođač/uvoznik uplatio propisanu novčanu naknadu na račun organizacije za gospodarenje ambalažnim otpadom. Ta bi organizacija trebala osigurati pravilno gospodarenje ambalažnim otpadom. Proizvođač nije označio ambalažni materijal, što i nije potrebno jer je ovom primjeru jasno da se radi o papirnatj kutiji. Sada je sve na potrošaču i razvijenosti infrastrukture za razdvojeno skupljanje otpada, to jest postoje li spremnici za skupljanje otpadnog papira ili ne.

Primjer 247

Znak nalazi se na dnu kartonskog nosača za limenke i upozorava potrošača da limenku ne baca u komunalni otpad. Iako je znak rječit, loše je postavljen jer će malo koji potrošač gledati dno nosača. Prosječan potrošač uzima limenke, a karton u najboljem slučaju odloži u otpadni papir i ne pogledavši znakove na njemu.

**Primjer 10
(ponovljen)**

Znak, propisan europskom direktivom Directive 2002/96/EC on Waste from Electrical and Electronic Equipment, upozorava korisnika da proizvod kada postane otpad, ne smije stavljati u komunalni otpad. Znak je propisan 2002. godine, a od sredine 2005. godine proizvođači električnih i elektroničkih proizvoda na području EU, kao i svi koji namjeravaju izvoziti na područje EU moraju označiti svoje proizvode tim znakom. U posebnim slučajevima, bilo zbog veličine proizvoda ili njegove funkcije, znak može biti otisnut na pakiranju (ambalaži), uputama za upotrebu i/ili na jamstvenom listu.

Primjer teksta uz znak:

„Aparat ne odbacujte zajedno s ostalim kućnim smećem, već ga odložite na za to predviđena prikupljališta. Na taj način pridonosite zaštiti okoliša.“

Primjer 248

Na PET boci kupljenoj u SAD-u, znak PET za ambalažni materijal nalazi se otisnut na boci, a na naljepnici je Möbiusova petlja i molba upućena potrošačima da bocu odlože u spremnik iz kojeg će ići na preradu u novi proizvod.

Primjer 249

Ovaj proizvođač nije uz tekst Ambalaža za recikliranje stavio propisani krug sa strelicom (u RH) . Ovakvo označavanje da se materijal može preraditi nije predviđeno Pravilnikom, 10.1.14.

Primjer 250

Primjer 251

Osim znakova, na mnogim vrećicama otisnut je tekst da istu vrećicu treba koristiti više puta, a kada joj prestane uporabna vrijednost, vrećicu se može iskoristiti za skupljanje kućnog smeća ili ju odložiti među odgovarajuću vrstu otpada, ako za to postoje mogućnosti.

7.4 ZNAKOVI PREMA VRSTI PROIZVODA

Određeni znak može se upotrijebiti za različite skupine proizvoda; tako se može prirediti pregled znakova koji se nalazi na:

- proizvodima i igračkama namijenjenim djeci,
- biciklima, opremi za sport i razonodu,
- električnoj opremi i priboru,
- proizvodima za brigu o zdravlju,
- kućanskim uređajima (hladnjak, pećnica, usisavač i dr.)
- namještaju i posoblju,
- tekstilu, odjeći i radno/zaštitnoj odjeći
- proizvodi za aktivnosti tipa sam svoj majstor (D.I.Y proizvodi)*,
- opremi za sigurnost i zaštitu od požara.

.....
NAPOMENA: U mnogim tekstovima se koriste kratice bez dodatnog objašnjenja o značenju. Tako je i autor gornjeg popisa zaboravio dodati što znači skraćenica D.I.Y. Pretraživanjem interneta, može se pronaći objašnjenje da D.I.Y ili D*I*Y znači Do-It-Yourself ili Napravi sam oprema ili oprema za sam svoj majstor aktivnosti.

Za svaku skupinu proizvoda postoje i određene norme; one utvrđuju zahtjeve koje mora zadovoljavati ta skupina proizvoda kao i norme za ispitivanje kvalitete proizvoda, ☞ Poglavlje 7.3.2. Postoji mogućnost razvrstavanja i prema mjestu uporabe. Bilo bi zanimljivo prirediti pregled znakova koje možemo naći na proizvodima u kuhinji poput namještaja, uređaja i opreme, sredstava za čišćenje i slično, ili na radnom mjestu ili u kupaonici itd.

Moguće je prirediti i pregled znakova na prehrambenim proizvodima, pićima i ostalim proizvodima. Svaka skupina može se granati na podskupine, na primjer proizvode za brigu o zdravlju (kozmetički proizvode) može se razvrstati na:

- sredstva za sunčanje
- sredstva za njegu kose
- sredstva za njegu usta
- sredstva za njegu stopala
- sredstva za njegu ruku
- sredstva za njegu tijela
- sredstva za intimnu njegu
- sredstva za njegu djece
- sredstva za njegu kože
- dekorativna kozmetiku
- mirise.

Sredstva za sunčanje imaju opet svoju podjelu, na primjer prema faktoru zaštite od Sunčevog zračenja itd.

Razvidno je da postoji više mogućnosti razvrstavanja znakova u određene skupine, a za svaku postoje razlozi, te da su za svaku skupinu predviđeni posebni znakovi.

7.5 ZNAKOVI PREMA NAČINU ČITANJA

Prikazani primjeri znakova predviđeni su da ih čovjek vizualno prepozna, pročita, razumije i prema njima postupa. Osim takvih znakova postoje i znakovi predviđeni za strojno čitanje podataka.

EAN oznaka

Na većini proizvoda može se vidjeti niz tamnih crta i svjetlih međuprostora, Primjer 252a. Radi se o jedinstvenom međunarodnom sustavu označavanja i identifikacije proizvoda nazvanom EAN sustav prema European Article Numbering – (Europsko numeriranje proizvoda), jer je razvijen i primijenjen u Europi. EAN oznaka sadrži podatke o:

- zemlji porijekla robe, (385 je brojčana oznaka za Hrvatsku)
- proizvođaču i
- samom proizvodu.

Navedene podatke posebna oprema pretvara u niz tamnih crta i svjetlih međuprostora različite širine, tako zvani EAN kod (pismo). Tako strukturirana oznaka omogućava prijenos podataka o proizvodu od jedne kompjuterske aplikacije do druge, elektroničkim putem i uz minimalno sudjelovanje čovjeka. EAN oznaka predstavlja važan element učinkovite komunikacije između različitih poslovnih partnera, na primjer proizvođača, dobavljača, distributera i dr., na državnoj i međunarodnoj razini. Isto tako, EAN oznaka je važan dio automatizacije poslovanja, na primjer praćenje stanja proizvoda na skladištu i naručivanja novih proizvoda. Potrošač će lakše razumjeti prednosti EAN oznake prilikom plaćanja kupljenih proizvoda. Blagajnica pomoću čitača EAN oznake pretvara u podatke na računu.

Za pravilnu dodjelu i primjenu EAN oznaka odgovorno je Hrvatsko udruženje za automatsku identifikaciju, elektroničku razmjenu podataka i unapređenje poslovnih procesa (*GS1 Croatia*) dio je međunarodnog sustava nacionalnih organizacija za automatsku identifikaciju i elektroničku razmjenu podataka, ima cjelovitu strukturu i sva ovlaštenja nacionalne organizacije međunarodnog GS1 sustava, te je članica isključivi nositelj licence GS1 u Republici Hrvatskoj. Udruženje GS1 Croatia (*GS=Global Standards*) nastavlja radom Hrvatskog udruženja za kodiranje EAN CROATIA.

QR oznaka

U Japanu se na mnogim proizvodima može naći QR oznaka, Primjer 252b, također strojno čitljive oznake pisane QR kodom (pismom). QR je kratica engleskog naziva Quick Response, brzi odgovor, jer se pomoću posebnih čitača brzo dobiju zapisani podaci, poruke.

QR kod je razvijen u Japanu krajem 20. stoljeća, a upotrebljen je u automobilskoj industriji za označavanje dijelova i njihovo praćenje, praćenje sljedivosti.

Godine 2006., objavljena je preinačena norma ISO/IEC 18004:2006 *Information technology – Automatic identification and data capture techniques – QR code 2005 bar code symbology specification*.

Prednost QR koda je da na isti prostor stane znatno više podataka u odnosu na EAN kod.

Za pretvaranje podataka, pisanih i slikovnih, u QR oznake, na internetu su dostupni besplatni programi. Na primjer, ako želite nekome preporučiti ovaj Priručnik, pretvorite njegov naziv u QR oznaku, vidi Primjer 252b, snimite ju kamerom mobilnog telefona i pošaljete. Uvjet je da primatelj mobilni telefon ima ugrađen program za prevođenje u čovjeku čitljive znakove.

Primjer 252a | *Primjer linijskog koda (bar koda)*

.....
NAPOMENA: U literaturi se za EAN oznake mogu naći nazivi: bar kod, štapičasti kod, te linijski kod.

www.gs1.org/ www.gs1hr.org/ean.pl

Primjer 252b | *Primjer QR oznake*

www.denso-wave.com/grcode

Osim vizualnog i strojnog čitanja znakova postoji i čitanje znakova dodiranjem prstiju, taktilno. Takav način čitanja znakova na proizvodu i ambalaži prilagođen je slabovidnim i slijepim osobama. Neki proizvođači lijekova ispisali su naziv lijeka Brailleovim pismom, vidi Primjer 39, a neki proizvođači opasnih tvari su na ambalažu naljepili naljepnicu s ispupčenjem u obliku trokuta jer trokut znači upozorenje, znak za oprez, (vidi Primjere 85 i 86, te točku 10.3.9). Mnogi proizvođači ambalaže u koju se pakiraju opasne tvari, prilikom konstrukcije nove ambalaže ili redizajna postojeće, predvidjeli su da trokut s ispupčenim rubovima bude ugrađen u ambalažu, sastavni dio ambalaže, vidi 7.3.3.1, 7.3.3.2 i 7.3.3.3.

8 informiranje i obrazovanje o znakovima i označavanju

Prema publikaciji Poslovni svijet u održivom razvoju samo informiran, odgovoran i obrazovan potrošač svojim će izborom podupirati postizanje održivosti na tržištu i to s trostrukim učinkom: poboljšavanjem kvalitete života potrošača, smanjivanjem nepovoljnih utjecaja na društvo i okoliš te povećavanjem tržišnog udjela kompanija koje su pobornici održivosti.

 10.4.11

8 Informiranje i obrazovanje o znakovima i označavanju

8 INFORMIRANJE I OBRAZOVANJE O ZNAKOVIMA I OZNAČAVANJU

8.1 POVIJESNI OSVRT

Godine 1964., donesena je Deklaracija o pravima potrošača. Ona kazuje da potrošači imaju pravo na informaciju, to jest na poznavanje činjenica koje će im omogućiti svjestan izbor i kupnju proizvoda.

Deklaracija dalje kazuje da potrošač mora biti zaštićen od nepoštenog i zbnjujućeg oglašavanja i označavanja koji mogu ili bi mogli navesti na krive zaključke, ☞ Točku 5.5.

Nadalje Deklaracija iznosi da potrošač ima pravo na znanja i vještine potrebne za odlučivanje pri kupnji kako bi izgradio/uspostavio povjerenje u proizvođača. Potrošač mora biti svjestan i svojih obveza i odgovornosti što znači da treba postupati u skladu s uputama i informacijama proizvođača. Isto tako, u Deklaraciji je zapisano da potrošač ima pravo na naknadu u slučaju krivog predstavljanja, nekvalitetnih proizvoda i slično.

Tijekom godina informiranje i obrazovanje o okolišu za sve skupine društva, pa i potrošače, postaje sve važnije i prisutnije u različitim dokumentima.

Godine 1987. Komisija Ujedinjenih naroda za okoliš i razvoj, objavila je izvještaj „Naša zajednička budućnost“ u kojem je po prvi put uveden pojam održivog razvoja. Taj dokument u jednom dijelu ističe da održivi razvoj treba ugraditi u obrazovne programe.

1991. godine Međunarodna gospodarska komora objavila je tekst Poslovne povelje za održivi razvoj, Prilog 1. Poslovna povelja za održivi razvoj sadrži šesnaest načela od posebnog značaja za postizanje održivog razvoja. Sedmo načelo obvezuje proizvođače da moraju savjetovati potrošače, a kada je potrebno i obrazovati potrošače, trgovce i javnost o sigurnoj uporabi, prijevozu, čuvanju i odbacivanju proizvoda. Isti pristup odnosi se na pružanje usluga.

Slijedi 1992. godina i Skup o Zemlji u Rio de Janeiru, te usvajanje Deklaracije o okolišu i razvoju, Prilog 2, s Programom za 21. stoljeće, ☞ 10.4.2 koji bi trebale provoditi države potpisnice Deklaracije. Program predviđa:

- omogućiti obrazovanje o okolišu i razvoju ljudima svih dobi, s naglaskom na cjeloživotnom učenju,
- uspostaviti programe obuke na školama i fakultetima za postizanje održivog življenja,
- poticati sve dijelove društva, prvenstveno industriju, sveučilišta, vlade, nevladine i lokalne organizacije na organiziranje odgoja i obrazovanja za upravljanje okolišem.

Sveučilišta su također željela doprinjeti provedbi načela Deklaracije o okolišu i razvoju te su priredila Sveučilišnu povelju za održivi razvoj, ☞ Prilog 3. Povelja je predstavljena 1993. godine na godišnjoj konferenciji Udruge europskih sveučilišta (*Association of European Universities*). Dvije godine kasnije Povelju su osobno potpisali rektori 213 europskih sveučilišta. Jedno od načela Sveučilišne povelje za održivi razvoj jest da će sveučilišta među nastavnim osobljem, studentima, te javnosti općenito, promicati održive potrošačke navike i životne stilove u skladu s okolišem. Istovremeno, sveučilišta će razvijati programe kojima će povećavati osposobljenost akademskog osoblja da podučava o pitanjima okoliša.

Slika 25 | Internetska stranica jednog sveučilišta koje je potpisalo Sveučilišnu povelju za održivi razvoj

www.ul.ie/envirocom/The_Copernicus_Charter.htm

8.2 OP ENITO

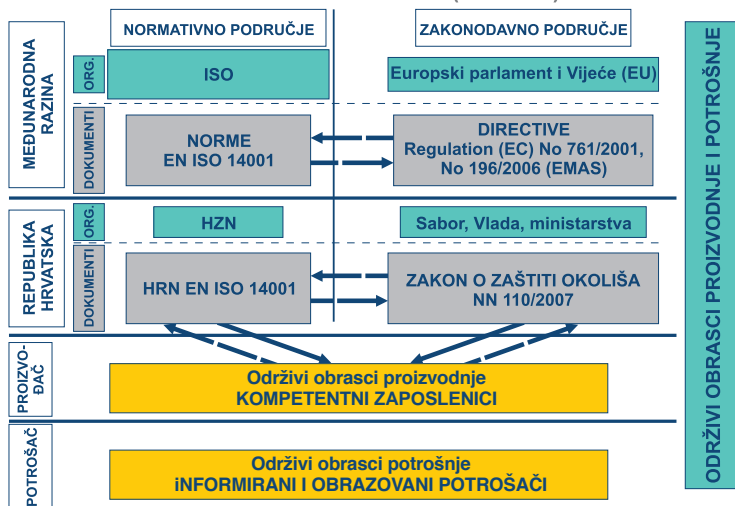
U anketnom upitniku, Sliku 18, postavljeno je i pitanje: Jeste li zainteresirani za informativne materijale, priručnik i dr. s tumačenjem znakova, te napišite zašto. Odgovori ispitanika su ohrabrujući evo nekoliko tipičnih primjera odgovora:

- Da.
- Da. Da se upoznam sa znakovima koje ne znam.
- Da, radi edukacije.
- Zasad ne, ne vidim potrebu za njima.
- DA, da se bolje upoznam sa znakovima.
- DA, poslovno bi mi bilo korisno.
- DA, da budem upućena.
- S obzirom da imam jako malo saznanja o znakovima, mogla bih pročitati neke priručnike i materijale.
- DA iz razloga što sam na temelju ove ankete postala svjesna toga da usprkos vizualnom uočavanju znakova ponekad ne znam rastumačiti njihovo pravo značenje.
- DA, mislim da nisam dovoljno informiran.
- DA, da me ne bude stid kao sada zato što ih ne znam.

Bilo je i nekoliko kratkih niječnih odgovora bez objašnjenja zašto. Za one zainteresirane slijedi informativan osvrt s primjerima kako je informiranje i obrazovanje o znakovima i označavanju proizvoda i ambalaže zastupljeno u propisima i normama.

Analiza stanja kako je informiranje i obrazovanje o znakovima i označavanju proizvoda i ambalaže zastupljeno u nastavnim programima srednjih, posebno stručnih, škola kao i na sveučilištima, prelazi okvire ovog Priručnika.

OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ (OKOLIŠ)

Slika 26 | Utjecaj normativnog i zakonodavnog područja na obrazovanje za održivi razvoj sa stanovišta okoliša

8.3 PROPISI I OBEVEZE INFORMIRANJA I OBRAZOVANJA O ZNAKOVIMA

Obeveze informiranja i obrazovanja o znakovima, sastavni su dio nekih propisa, a pristup toj temi nije jedinstven već se razlikuje od propisa do propisa.

Rijetki su pozitivni primjeri propisa poput Zakona o zaštiti potrošača, koji vode računa o tomu da zaštita potrošača bude ugrađena u nastavne planove i programe. Jedan članak zakona, 10.1.29 odnosi se na informiranje i edukaciju potrošača i propisuje da nastavni planovi i programi osnovnog i srednjeg školovanja trebaju pružiti osnovna znanja o pravima i obvezama o zaštiti potrošača. Isto tako, ministarstvo mjerodavno za zaštitu potrošača zajedno s ministarstvom za obrazovanje sudjeluje u pripremanju odgojnih i obrazovnih programa zaštite potrošača u okviru nastavnih planova i programa. Zanimljivo je da je u spomenutom zakonu, 10.1.29, predviđena suradnja ministarstva gospodarstva i udruga za zaštitu potrošača s odgojno-obrazovnim institucijama, kao i provođenje drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti (informiranja, odgoja i obrazovanja) važnih za zaštitu potrošača.

Informiranje o značenju znakova važan je dio zaštite potrošača.

Zakon o zaštiti okoliša, 10.1.30 zagovara nešto drugačiji pristup; on propisuje da država osigurava provedbu odgoja i obrazovanja za zaštitu okoliša i održivi razvoj (razvitak u Zakonu) u odgojno-obrazovnom sustavu te potiče razvoj sustava zaštite okoliša i unaprjeđenje zaštite okoliša.

S ciljem zajedničke provedbe odgoja za održivi razvoj (razvitak u Zakonu) Ministarstvo zaštite okoliša u suradnji s ministarstvom mjerodavnim za prosvjetu utvrđuje smjernice obrazovnog programa u skladu sa Strategijom održivog razvitka Republike Hrvatske. Država osigurava sustav počavanja javnosti o učinkovitoj zaštiti okoliša racionalnom uporabom raspoloživih dobara i drugim primjerenim djelovanjem.

.....

NAPOMENA: Očito je da različita ministarstva imaju različite poglede na suradnju s udrugama i organizacijama koje se bave održivim razvojem i zaštitom okoliša. Začuđuje da Zakon o zaštiti potrošača podržava suradnju ministarstva s udrugama, a Zakon o zaštiti okoliša ne.

• **DIREKTIVA O ELEKTRIČNOM I ELEKTRONIČKOM OTPADU**, ☞10.2.6, kazuje da države članice moraju osigurati da korisnici električne i elektroničke opreme u domaćinstvima dobiju potrebne informacije :

- da EE otpad ne odlažu u komunalni otpad, nego da ga odvojeno skupljaju;
- o povratu starih uređaja i dostupnim sustavima skupljanja EE otpada
- o ulozi potrošača i podršci ponovnoj upotrebi, recikliranju i ostalim oblicima povrata EE otpada;
- mogućim učincima na okoliš i ljudsko zdravlje zbog prisutnosti opasnih tvari u EE opremi;
- značenju znaka, ☞Primjer 10.

Nadalje, direktiva kazuje da države članice EU obvezuje proizvođače i/ili distributere, da osiguraju da spomenute informacije i upute za upotrebu uređaja budu dostupne na prodajnim mjestima.

• **PRAVILNIK O OZNAČAVANJU ENERGETSKE UČINKOVITOSTI KUĆANSKIH UREĐAJA** ☞10.1.16, kazuje da je jedan od ciljeva tog Pravilnika uvođenje oznake energetske učinkovitosti, ☞Primjer 51, kojom se na jednostavan i jasan način kupcima kućanskih uređaja daje informacija o energetske učinkovitosti i omogućuje usporedba raznih modela s obzirom na potrošnju energije; vode; razinu buke i dr. uređaja.

• **DIREKTIVA O AMBALAŽI I AMBALAŽNOM OTPADU**, ☞10.2.4, i njen dodatak, ☞10.2.9, kazuje da će države članice EU poduzeti mjere da potrošači dobiju potrebne informacije, između ostalih, o značenju znakova na ambalaži, te da će promovirati kampanje za informiranje potrošača i podizanje svijesti o pravilnom postupanju s otpadom.

Isto tako prema navedenoj direktivi, ☞10.2.4, potrošač ima ključnu ulogu u gospodarenju ambalažnim otpadom i kao takav mora biti na odgovarajući način informiran kako bi prilagodio svoje iskustvo i navike.

Potrošači su bili i uvijek će biti prvi u bilo kojem učinkovitom procesu gospodarenja otpadom.

• **PRAVILNIK O AMBALAŽI I AMBALAŽNOM OTPADU**, ☞10.1.14, propisuje da je proizvođač dužan na primjeren način na prodajnom mjestu obavještavati prodavatelja i potrošača o bitnim svojstvima proizvoda i ambalaže glede opasnih i onečišćujućih tvari koje ti proizvodi sadrže, te o načinu postupanja kada postanu otpad.

Način i postupak obavještavanja prodavača i potrošača o bitnim svojstvima proizvoda i ambalaže posebnim propisom propisuje ministar. Isto tako, Pravilnik, ☞10.1.14, sadrži dio koji naglašava da potrošač mora biti informiran o značenju znakova koji se odnose na ambalažne materijale jer se prema tim znakovima ambalaža razvrstava kada postane ambalažni otpad.

.....
NAPOMENA: U Pravilniku, ☞10.1.14 nije objašnjeno koje su to opasne, a koje onečišćujuće tvari, ni kako prepoznati takav ambalažni otpad, te tko će i kada propisati kako se gospodari takvim otpadom i kako je organizirana provedba tih zahtjeva. Potrošač može pretpostaviti da se pod ambalažnim otpadom od opasnih /onečišćujućih tvari podrazumijeva ona ambalaža koja na sebi nosi neki od znakova opasnosti, upozorenja i obavijesti. U svakom domaćinstvu možemo naći barem jedan proizvod s nekim od tih znakova, jer se nalaze na različitim sredstvima za čišćenje i pranje, na lakovima i bojama, sredstvima za uništavanje insekata, na sredstvima za prskanje i gnojenje bilja, različitim raspršivačima mirisa itd.

- **PRAVILNIK O OZNAČIVANJU MATERIJALA GLAVNIH DIJELOVA OBUĆE NAMIJENJENE PRODAJI POTROŠA U**, ☞10.1.17, propisuje da u prostorima gdje se prodaje obuća na malo mora biti izvešena obavijest o značenju piktograma za materijale i glavne sastavne dijelove obuće.

.....
NAPOMENA: Gotovo je nemoguće naći trgovinu u kojoj je izvešeno značenje piktograma (znakova).

- **PRAVILNIK O GOSPODARENJU OTPADNIM BATERIJAMA I AKUMULATORIMA**, ☞10.1.23, informiranje i obrazovanje potrošača propisuje na sljedeći način: „Proizvođač ili osoba koja djeluje u njegovo ime dužan je informirati javnost i financirati sve nastale troškove informiranja. Pod informiranjem podrazumijeva se upoznavanje krajnjeg korisnika:
 - s mogućim učincima koje tvari korištene u baterijama i akumulatorima imaju na okoliš i ljudsko zdravlje;
 - o obvezi odvojenog sakupljanja otpadnih baterija i akumulatora u cilju olakšavanja obrade i recikliranja;
 - o programima sakupljanja i recikliranja;
 - o njihovom (potrošačevom) doprinosu recikliranju otpadnih baterija i akumulatora;
 - sa značenjem simbola prekrižene kante za otpad na kotačima prikazanim u Dodatku II te kemijskih simbola Hg, Cd i Pb.“

Rijetki su primjeri proizvođača koji uz svoj proizvod navode učinke koje tvari korištene u njegovoj proizvodnji mogu imati na ljudsko zdravlje i okoliš. Proizvođač, ☞Primjer 221, učinio je to vrlo detaljno tako da njegova izjava o okolišu može poslužiti kao informativno edukativni materijal.

TCO '99 Ecological Requirements For Personal Computers

Congratulations!

You have just purchased a TCO '99 approved and labeled product! Your choice has provided you with a product developed for professional use. Your purchase has also contributed to reducing the burden on the environment and also to the further development of environmentally adapted electronic products.

Why do we have environmentally labeled computers?

In many countries, environmental labeling has become an established method for encouraging the adaptation of goods and services to the environment. The main problem, as far as computers and other electronic equipment are concerned, is that environmentally harmful substances are used both in the products and during their manufacture. Since it is not so far possible to satisfactorily recycle the majority of electronic equipment, most of these potentially damaging substances sooner or later enter Nature.

There are also other characteristics of a computer, such as energy consumption levels, that are important from the viewpoints of both the work (internal) and natural (external) environments. Since all methods of electricity generation have a negative effect on the environment (e.g. acidic and climate-influencing emissions, radioactive waste), it is vital to save energy. Electronics equipment in offices is often left running continuously and thereby consumes a lot of energy.

What does labeling involve?

This product meets the requirements for the TCO '99 scheme, which provides for international and environmental labeling of

personal computers. The labeling scheme was developed as a joint effort by the TCO (The Swedish Confederation of Professional Employers), Svenska Naturskyddsförbundet (The Swedish Society for Natural Conservation) and Statens Energimyndighet (The Swedish National Energy Administration).

Approval requirements cover a wide range of issues: environment, ergonomics, usability, emission of electric and magnetic fields, energy consumption and electrical and fire safety.

The environmental demands impose restrictions on the presence and use of heavy metals, brominated and chlorinated flame retardants, CFCs (freons) and chlorinated solvents, among other things. The product must be prepared for recycling and the manufacturer is obliged to have an environmental policy which must adhere to in each country where the company implements its operational policy.

The energy requirements include a demand that the computer and/or display, after a certain period of inactivity, shall reduce its power consumption to lower level in one or more stages. The length of time to reactivate the computer shall be reasonable for the user.

Labeled products must meet strict environmental demands, for example, in respect of the reduction of electric and magnetic fields, physical and visual ergonomics and good usability.

Environmental Requirements

Below you will find a brief summary of the environmental requirements met by this product

The complete environmental criteria document may be ordered from

TCO Development
SE-11494 Stockholm, Sweden
Fax: +46 8 782 92 07
Email (Internet): development@tco.se

Current information regarding TCO '99 approved and labeled products may also be obtained via the Internet, using the address: <http://www.tco-info.com/>

Flame Retardants

Flame retardants are present in printed circuit boards, cables, wires, casings and housings. Their purpose is to prevent, or at least to delay the spread of fire. Up to 30% of the plastic in a computer casing can consist of flame retardant substances. Most flame retardants contain bromine or chloride, and those flame retardants are chemically related to another group of environmental toxins, PCBs. Both the flame retardants containing bromide or chloride and the and the PCBs are suspected of giving rise to severe health effects, including reproductive damage in fish-eating birds and mammals, due to the bio-accumulative* processes. Flame retardants have been found in human blood and researchers fear that disturbances in fetus development may occur.

The relevant TCO '99 demand requires that plastic components weighing more than 25 grams must not contain flame retardants with organically bound bromide and chlorine. Flame retardants are allowed in the printed circuit boards since no substitutes are available.

Cadmium**

Cadmium is present in rechargeable batteries and in the colour-generating layers of certain computer displays. Cadmium damages the nervous system and is toxic in high doses. The relevant TCO '99 requirement states that batteries, the colour-generating layers of display screens and the electrical or electronics components must not contain any cadmium.

Mercury**

Mercury is sometimes found in batteries, relays and switches. It damages the nervous system and is toxic in high doses. The relevant TCO '99 requirement states that batteries may not contain any mercury. It also demands that mercury is not present in any of the electrical or electronics components associated with the labeled unit.

CFCs (froons)

The relevant TCO '99 requirement states that neither CFCs nor HCFCs may be used during the manufacture and assembly of the product. CFCs (froons) are sometimes used for washing printed circuit boards. CFCs break down ozone and thereby damage the ozone layer in the stratosphere, causing increased reception on earth of ultraviolet light with e.g. increased risk of skin cancer (malignant melanoma) as a consequence.

Lead**

Lead can be found in picture tubes, display screens, solders and capacitors. Lead damages the nervous system and in higher doses, causes lead poisoning. The relevant TCO '99 requirement permits the inclusion of lead since no replacement has yet been developed.

**Bio-accumulative is defined as substances which accumulate within living organisms.*

***Lead, Cadmium and Mercury are heavy metals which are Bio-accumulative.*

Različiti propisi, različiti pristupi. Već ovih nekoliko primjera ukazuje na činjenicu da nema pravila o tome kako informiranje i obrazovanje treba biti obrađeno u propisima.

Priručnik može poslužiti kao osnove daljnjih istraživanja i poboljšavanja na području označavanja proizvoda i ambalaže, bolju komunikaciju i informiranje, te kao pomoćna literatura u nastavi.

8.4 NORME I INFORMIRANJE I OBRAZOVANJE ZNAKOVIMA

Normom ISO 14001 Sustavi upravljanja okolišem i Međunarodna organizacija za normizaciju dala je svoj doprinos sustavnom pristupu informiranja i obrazovanja o okolišu. Organizacije koje imaju uveden sustav upravljanja okolišem moraju imati politiku upravljanja okolišem koja uključuje predanost trajnom poboljšavanju i sprječavanju onečišćenja te predanost ispunjavanju propisa i ostalih dokumenata koje je organizacija prihvatila. Upravo ta predanost da se osigura sukladnost s propisima i ostalim dokumentima odnosi se i na označavanje proizvoda i ambalaže kako prema propisima, tako i prema normama i drugim dokumentima. Jedna od sastavnica norme odnosi se na internu i na eksternu komunikaciju, a znakovi su važan dio eksterne komunikacije između proizvođača i ostalih sudionika u životnom ciklusu proizvoda, na primjer prijevoznika, skladištara, potrošača, skupljača i prerađivača otpada.

Godine 2006., Europski parlament i Vijeće EU mijenjaju europsku direktivu koja se odnosi na upravljanje okolišem, 10.2.1, i prihvaćaju sastavnice norme ISO 14001.

Međunarodna norma ISO 14001 odnosi se na sustav upravljanja okolišem dok se ranije spomenuti dokumenti odnose na održivi razvoj. Obrazovanje za okoliš odnosi se na sprječavanje utjecaja zagađenja na okoliš i društvo, a obrazovanje za održivi razvoj razmatra međusobne odnose i utjecaje gospodarstva, okoliša i društva, 10.4.26.

8.5 PROIZVOĐAČI I INFORMIRANJE POTROŠAČA

Proizvođači propisane obveze informiranja potrošača ispunjavaju na različite načine. Prvi korak uspostavljanja komunikacije je navođenje podataka za kontakt između proizvođača i potrošača.

Osim što trgovac mora omogućiti postupak žalbe, takvu vrstu komunikacije predvidio je i proizvođač. Kako bi se olakšala komunikacija između proizvođača i potrošača, na proizvodima se mogu naći obavijesti o mogućnosti komunikacije, na primjer:

Besplatni telefon, Potrošački telefon, Besplatna info linija, Web adresa, e-adresa

Ponekad se uz obavijesti mogu naći i znakovi, Primjer 254.

Primjer 254

Odličan i domišljat primjer.

Miš kao simbol računala i mogućnosti slanja e-poruka, telefonska slušalica kao simbol govorne komunikacije i omotnica, kao simbol komunikacije u pisanom obliku, ali na konvencionalan način. Uz ovaj znak su navedeni: e-adresa, broj besplatnog potrošačkog telefona i adresa.

Primjer 255

- **Besplatni telefon**
- **Potrošački telefon**
- **Besplatna info linija**
- **Web adresa**
- **e-adresa**

Kako bi omogućili komunikaciju sa zainteresiranim stranama, proizvođači navode e-adrese, internetske adrese, besplatni potrošački telefon, besplatnu info liniju, kao i besplatni info telefon. Iskustva korisnika su pozitivna jer se odgovori na upit dobiju u relativno kratkom roku sa zahvalom što se zanimete za njihove proizvode. Provjerite sami!

Primjer 256

HRN ISO 7000, br. 1641
EN 980, br.5.18

Znak upozorava da treba pročitati upute za rad

Znak **i** nalazimo na informativnim centrima, odnosno označava mjesto gdje možemo dobiti informacije.

Znak **i** može se naći i na strojevima, na primjer stroju za pranje rublja, i upućuje gdje se nalaze sažete informacije.

Znak **i** obično se nalazi na ambalaži ili popratnoj dokumentaciji proizvoda, na primjer, uputama. On kazuje da potrošač treba uvijek pročitati i slijediti upozorenja i upute za uporabu.

Primjer 257

Proizvođač stavljanjem znaka knjige želi upozoriti potrošača da pročitati upute na proizvodu. Neki proizvođači elektroničke opreme, stavljanjem znaka „Knjiga“ smatraju da su obvezali potrošača da pažljivo pročitati i naravno razumije sadržaj uputa prije rada na opremi. No, mnogi potrošači prvo sve raspakiraju, pokušaju uključiti i tek kada nešto krivo sastave ili ne funkcioniše, traže upute i počnu ih proučavati. Vjerojatno se mnogi mogu prepoznati u ovom opisu.

U ovom su poglavlju navedeni različiti primjeri informiranja preuzeti s proizvoda ili prateće tehničke dokumentacije.

Primjer 258 | *Primjeri obavijesti za potrošača što učiniti s otpadom*

Briga za okoliš

Ambalaža

Svi korišteni materijali za pakiranje ekološki su i mogu se reciklirati. Plastični dijelovi označeni su kraticama, npr. >PE<, >PS<, itd. Molimo vas da zbrinete materijale za pakiranje u odgovarajuće kontejnere u lokalnim strukturama za zbrinjavanje otpada.

Kada jedinica više nije u uporabi:

- Izvucite utikač iz utičnice.
- Odrežite kabel i utikač i zbrinite ih.
- Onesposobite bravu na vratima.

To sprječava da se djeca zaključaju u perilici i dovedu u opasnost svoje živote.

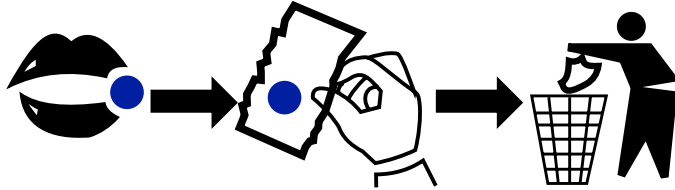
Stari uređaji

Simbol na proizvodu ili na njegovoj ambalaži označuje da se s tim proizvodom ne smije postupati kao s otpadom iz domaćinstva.

Umjesto toga treba biti uručen prikladnim sabirnim točkama za recikliranje elektroničkih i električnih aparata. Ispravnim odvoženjem ovog proizvoda spriječit ćete potencijalne negativne posljedice na okoliš i zdravlje ljudi, koje bi inače mogli ugroziti neodgovarajućim rukovanjem otpada ovog proizvoda. Za detaljnije informacije o recikliranju ovog proizvoda molimo Vas da kontaktirate Vaš lokalni gradski ured, uslugu za odvoženje otpada iz domaćinstva ili trgovinu u kojoj ste kupili proizvod.

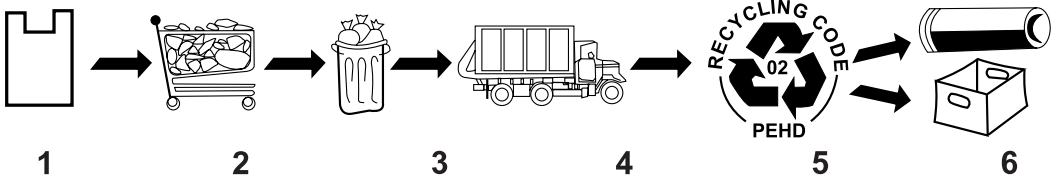

Primjer 259 | Što učiniti sa žvakaćom gumom, odnosno kako se uljudno ponašati

Neki proizvođači na ambalaži proizvoda pokazuju kako postupati s njihovim proizvodom kada postane otpad, te tako pokušavaju odgojno djelovati na potrošača. Ova kratka „otpadna priča“ nalazi se na omotu gume za žvakanje. Inovativno i jasno! Kako bi izgledali gradski pločnici kada bi potrošači poslušali ovaj savjet. Koliko bi se tek smanjili troškovi čišćenja ulica i trgova, a sredstva iskoristila za nešto korisnije. Sudeći po materijalnim dokazima na pločnicima, malo je onih koji se ponašaju prema ovoj uputi. Bilo bi zanimljivo kada bi netko izračunao ekonomski dio nepridržavanja ovog znaka, možda na primjeru Grada Zagreba. Takav izračun bi trebao obuhvatiti troškove nabavke posebnih strojeva za čišćenje zaljepljenih guma za žvakanje, troškove ljudi, vode itd. Ovo za sada nije priča sa sretnim završetkom.

Primjer 260 | Od plastične vrećice preko otpada do novog proizvoda

Ovaj proizvođač je na svoj proizvod stavio nešto „složeniju priču“. Priča bi trebala informirati i podučiti potrošača sljedeće:

- vrećica je napravljena od polietilena visoke gustoće (02 PEHD), naravno pretpostavka je da potrošač poznaje značenje znakova za ambalažne materijale;
- vrećicu treba ponovno iskoristiti za odlaganje komunalnog otpada. Sličnu poruku šalju

Primjeri 213, 214, 215 i drugi.

- ako postoji razvrstavanje komunalnog otpada prema vrstama, što znači i polietilena, moguće je vrećicu vratiti u proizvodni proces,
- vrećica se može iskoristiti za proizvodnju novih proizvoda.

Pitanje je koliko autor ove priče poznaje gospodarenje plastičnim ambalažnim otpadom. Mnogi prerađivači imaju procese u kojima se može preraditi samo čisti ambalažni otpad, a svaka nečistoća stvara probleme u proizvodnom procesu. Bilo bi dobro da proizvođač, prije nego što stavi ovakvu „priču“ na proizvod, provjeri s prerađivačima otpada njenu ispravnost. Isto su i proizvođačima potrebne informacije i izobrazba.

Osim grafičkih "priča" pomoću znakova postoje i tekstualne „priče“, slijedi nekoliko primjera iz uputa uz kućanske uređaje:

Primjer 261 | *Zabranjeno odlaganje električnog i elektroničkog otpada u komunalni*

Zaštita okoliša

Aparat ne odbacujte zajedno s ostalim kućnim smećem, već ga odložite na za to predviđena prikupljališta. Na taj način pridonosite zaštiti okoliša.

esto, proizvođaču nije poznato kakva infrastruktura za skupljanje otpada postoji u mjestu gdje će njegov proizvod postati otpad. Zato daje opće preporuke da se proizvod odloži na „predviđena prikupljališta“. U ovom i sličnim slučajevima radi se o podjeli odgovornosti proizvođača i potrošača. Odgovorni će potrošač otpadni proizvod stvarno odložiti na određeno mjesto.

Primjer 262 | *Objašnjenje slovnih skraćenica za materijale, uputa za postupanje s otpadom*

Uklanjanje ambalaže i starih perlica

Materijali ambalaže

Materijali označeni simbolom ♻️ mogu se reciklirati.

>PE< = polietilen

>PS< = polistiren

>PP< = polipropilen

Za ponovnu uporabu ovih materijala, odbacite ih u odgovarajuće kontejnere.

Odlaganje

Uklonite pravilno ambalažu i Vašu staru perlicu vodeći računa o propisima za zaštitu okoliša. Simbol ⚡ na proizvodu ili na ambalaži označava da materijal nije kućni otpad. Potrebno ga je odnijeti u sabirni centar za recikliranje električnih i elektroničkih aparata. Ispravnim onesposobljavanjem i odbacivanjem dotrajalog aparata pomažete očuvanju okoliša. Više informacija o sabirnim centrima i reciklažnim dvorištima potražite kod nadležnih gradskih tijela ili kod Vašeg prodavatelja.

Savjeti za ekološku uporabu perlice

Radi uštede vode, energije i očuvanje okoliša, preporučano da se pridržavate sljedećih savjeta:

- Nemojte koristiti predpranje kod normalno zaprjanog rublja. Na ovaj način ćete uštedjeti vodu i vrijeme (i nećete utjecati na zagađivanje okoliša!).
- Pri pranju normalno zaprjanog rublja koristite EKONOMIČNI program.
- Ekonomičnije je prati pun bubanj rublja.
- Pri pranju manje količine rublja, smanjite količinu deterdenta na polovicu ili trećinu.

NAPOMENA: Ovaj proizvođač detaljno informira potrošača kako će smanjiti svoj negativni utjecaj na okoliš, te što učiniti a ambalažom i perlicom kada postanu otpad. Kako bi bilo dobro da potrošači pročitaju upute i poslušaju proizvođača, te da im nadležna gradska tijela osiguraju informacije o mogućnostima i mjestima prihvat stare opreme.

Primjer 263 | Obavijest na ambalaži svijeća

Proizvođač upozorava potrošača kako se ponašati ako je u prostoriji upaljena svijeća. Neoprezno rukovanje s upaljenom svijećom može imati čak i kobne posljedice.

Jedan od ranih primjera u kojem se već mladi naraštaji upoznaju sa znakovima na proizvodima je priručnik *Smanjimo i reciklirajmo*, ©10.4.5, iz 1994. godine. Priručnik je namijenjen nastavnom osoblju koje je pozitivno reagiralo na uvrštavanje znakova u taj Priručnik uz komentar da je to prvi puta da ih netko upozorava na znakove i koliko je važno da ih učenici poznaju, posebno one koji su važni za zdravlje i sigurnost. Ianovi Slovenskog ekološkog gibanja i Pomurskog ekološkog centra preveli su priručnik *Smanjimo i reciklirajmo* 1997. godine na slovenski, kao dio pomoćne literature u projektu EKO šola. Prihvatili su ideju da znakovi moraju biti sastavni dio priručnika, jedino su izostavili hrvatski znak Prijatelj okoliša. Priručnik je poslužio kao podloga za brojne radionice sa učenicima i nastavnim osobljem.

lanci o znakovima i označavanju proizvoda i ambalaže povremeno se objavljuju u različitim tiskovinama, na primjer:

- glasilu Hrvatskog zavoda za norme, HZN Glasilo
- glasilu HR PSOR-a Gospodarstvo i održivost
- časopisu Ambalaža
- Suvremena
- internim glasilima pojedinih organizacija.

Na prijedlog Hrvatske udruge poslodavaca, a u okviru Programa unapređenja menadžera PUMA, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj razvio je seminar o održivom razvoju kroz znakove na proizvodima i ambalaži i održao dvije dobro prihvaćene i ocijenjene radionice. Takve radionice su izvor informacija o tome s kakvim se sve problemima susreću proizvođači u području označavanja svojih proizvoda i ambalaže i kako su ih riješili, mjesto za razmjenu iskustava.

Za vježbu

Znakovi na proizvodima mogu poslužiti učenicima srednjih škola i studentima kao polazište/ temelj za različite vježbe. Dobro je početi s proizvodom i ambalažom na kojima ima manje znakova, a kasnije mogu odabrati proizvode i njihovu ambalažu koji imaju više znakova, na primjer deterdžent za pranje tekstilnih proizvoda (na primjer: odjeća, ručnici, posteljina), Primjer 264, za koje je potrebno više znanja.

Uz pomoć ovog Priručnika i navedene literature, može se prirediti popis pitanja, na primjer:

1. Navedite stručnjake koji su sudjelovali u određivanju znakova na proizvodu i ambalaži, Točku 5.2?
2. Mogu li se naći osnovne obavijesti o proizvodu i ambalaži, Tablicu 5.
3. Utječe li bilo proizvod, bilo ambalaža na ljudsko zdravlje i okoliš i na koji način, Točku 5.4 i Tablicu 6?
4. Od kojeg je materijala napravljena ambalaža, Točku 7.3.4?
5. Što učiniti s praznom ambalažom, Točku 7.3.11, može li se preraditi?, postoji li organizirano skupljanje?
6. Razumijete li značenje pojedinih znakova, ako ne, postoje li podaci za kontakt da možete pitati?
7. Postoje li elementi zelenog pranja, Točku 5.5?

Ovo su samo primjeri pitanja i svatko može ovom popisu dodati svoja pitanja. Isto tako, može uz kopiju znaka bilježiti odgovore ili nova pitanja, Primjer 264.

HR D021

AUTOMAT, univerzalni deterdžent za pranje rublja.

ROK TRAJANJA: najbolje uporabiti do datuma otisnutog na pakovanju (datirano).

UPOZORENJA: Držite na suhom i hladnom mjestu. Ne smije biti dostupno djeci. Nakon svakog pranja, ruke ispirati u čistoj vodi. Osobe s osjetljivom ili oštećenom kožom moraju se strogo držati upute za doziranje i izbjegavati dugi dodir ruku s toplom sredstvom za pranje. Nije prikladno za pranje vune i svile. Pri pranju rublja odvojite bijelo od obojanog rublja. Pri izboru temperature pranja pridržavajte se uputa proizvođača tkanina.

SASTOJCI: manje od 5%: natrijev karbonat, kationski tenzidi, neionski tenzidi, zeoliti, 5%-15%: anionski tenzidi, izbjeljivač na bazi klorina, 15%-30%: fosfati, Enzimi, optički izbjeljivač, parfem, Butylphenylmethylpropional.

UVIJEŠTAVANJE:

PROIZVOĐAČ:

ZEMLJA PODRIJETLA:

VODOPRAVNA DOZVOLA: UP1-034-03/98-02/225
Doziranje prema slici i zaprijetnici.
Oznaka za tvrdoću vode - dhf

PRIMJERI ODGOVARAJU IH DOKUMENATA

Norma, Kodovi država
HRN EN ISO 3166 ☞ 10.3.27.

Pravilnik o zdravstvenoj
ispravnosti deterdženata, NN 7707

Sustainable cleaning

Proizvođači tekstilnih predmeta

Proizvođači perilica

Proizvođači deterdženata

Zakon o vodama

Vodopravna dozvola

Označavanje tekstilnih proizvoda

Energetska naljepnica

Deklaracija o pravima potrošača

9 završni komentari

Ako mi kažeš, zaboravit ću!

Pokaži mi i upamtit ću!

Radeći, razumjet ću!

9 Završni komentari

9 ZAVRŠNI KOMENTARI

Prije završnih komentara koji su rezultat rada na ovom Priručniku, dobro je ponoviti;

- Tema ovog Priručnika su znakovi na proizvodima i ambalaži, bez obzira na vrstu proizvoda i ambalaže. Primjeri prikazani u Priručniku prenešeni su sa različitih proizvoda i njihove ambalaže; od prehrambenih proizvoda do dječjih igračaka, od mobitela do cipela, od namještaja do kućanskih uređaja, od lijekova do alata itd.
- U Priručniku se upotrebljava definicija naziva *znak*, 2.7, prema Pravilniku o označavanju, reklamiranju i prezentiranju hrane, 10.1.33, koja kazuje da *znak* podrazumijeva bilo koje riječi, podatke, trgovačke nazive, nazive robnih marki, slikovne prikaze ili simbole koji se odnose na hranu, a koje se nalaze na bilo kojoj ambalaži, dokumentu, obavijesti, etiketi, obruču ili privjesnici koje prate ili se odnose na tu hranu. Premda je definicija preuzeta iz pravilnika koji se odnosi na hranu, u Priručniku je primjenjena na znakove na ostalim proizvodima i ambalaži.
- Cilj Priručnika je prikazati postojeće stanje, dati opći pregled, opću sliku na području znakova na proizvodima i ambalaži, i to potkrijepiti primjerima. Isto tako, cilj je ukazati na probleme s kojima se susreću sudionici životnog ciklusa proizvoda i ambalaže: od proizvođača koji moraju odrediti koje znakove mora/treba staviti na proizvod i ambalažu, trgovaca koji bi trebali odgovoriti na pitanja potrošača o značenju pojedinih znakova, do potrošača koji bi trebali razumjeti značenje znakova i u skladu s njima postupati, te iznijeti njihove prijedloge za unaprjeđenje. Tijekom rada na Priručniku dodan je cilj da se pojasni uloga i povezanost znakova na proizvodima i ambalaži s održivim razvojem kao i ponuditi sustavan pristup znakovima na proizvodima i ambalaži.

U protekle dvije godine rada na Priručniku pregledala sam preko tisuću znakova na nekoliko stotina proizvoda i ambalaže, pročitala na desetke različitih dokumenata, Točku 10, priredila primjedbe na desetak propisa i sudjelovala u donošenju desetak normi koji se odnose na znakove, te razgovarala s predstavnicima proizvođača, distributera i potrošača. Na temelju tog iskustva mogu izdvojiti sljedeće:

- znakovi na proizvodima i ambalaži nemaju dugu tradiciju, dokaz su izloženi primjerci stare ambalaže iz donacije dr. Ante Rodina Muzeju Grada Zagreba. Broj znakova na proizvodima i ambalaži se u protekla tri desetljeća višestruko povećao s tendencijom daljnjeg povećanja. Isto tako, označavanje proizvoda i ambalaže je jako dinamično područje. Tijekom rada na Priručniku objavljeni su novi propisi i norme koji se odnose na znakove, predstavljeni novi znakovi, na primjer znak za Hrvatski otočki proizvod, a i proizvođači su vlastitim rješenjima pridonjeli tom „obilju“ znakova.
- znakovi prate proizvod i ambalažu tijekom cijelog životnog ciklusa i glavno su sredstvo komunikacije između sudionika na putu proizvoda od proizvođača do potrošača. Znakovi su važni i sa stanovišta globalizacije i slobodnog kretanja roba i pristupa tržištima. Znakovi su ti koji, kao sredstvo komunikacije, zamjenjuju tekstove na različitim jezicima.
- rijetko se naglašava povezanost znakova i označavanja s održivim razvojem, zapravo održivim obrascima proizvodnje i održivim obrascima proizvodnje, Sliku 1 i Točke 2.2 i 2.3. Dojam je, koji bi trebalo dokazati, da intenzivnije uvođenje novih znakova i

počinje nakon predstavljanja izvještaja Naša zajednička budućnost, ☞Točku 2.2, i održivih obrazaca proizvodnje i potrošnje.

U pojedinim dijelovima Priručnika navedeni su i ponavljaju se problemi i proizvođača i potrošača koji se odnose na znakove i označavanje, kao i prijedlozi što učiniti.

Proizvođači predlažu:

- poboljšati međusektorsku suradnju na razini tijela državne uprave u pripremi propisa, kako bi se izbjeglo, na primjer udvostručivanje znakova kao na primjeru tekstila kao ambalažnog materijala (koji se uopće ne upotrebljavaju, ☞7.3.4.7) i tekstilnih proizvoda (koji su u širokoj primjeni).
- razmotriti i uvažavati prijedloge proizvođača u procesu izrade i donošenja propisa, te provedbu propisa provjeriti na modelu. Takvim pristupom se možda ne bi propisivalo označavanje očitog, na primjer stakla kao ambalažnog materijala i to prema boji, ☞Točku 7.3.4.8. Isto tako, provjerom na modelu mogu se smanjiti troškovi za proizvođače jer svaka promjena znakova znači i novi trošak. Proizvođač daje izraditi nove naljepnice (novi kalup, novi tisak), a onda se utvrdi da znakovi uopće nisu potrebni. Svaki propis, na neki način utječe na sudionike u životnom ciklusu proizvoda i ambalaže, odnosno na njihovom putu od proizvođača, preko potrošača, do trenutka kada postaju otpad. Provjerom na modelu mogu se procijeniti potrebna sredstva za provedbu propisa, organizacijske promjene itd.
- na temelju propisa i normi treba prirediti jasne upute za označavanje pojedinih skupina proizvoda sa slikovnim primjerima pravilnog postavljanja znakova, ali i pokazati najčešće greške. Brojni primjeri različitog prikazivanja i smještaja nekog znaka na proizvodu i ambalaži ukazuju na nedostatak jasnih provedbenih uputa za proizvođače. Dobar primjer takvog dokumenta je norma HRN EN ISO 780 koja utvrđuje znakove na transportnoj ambalaži.
- u fazi dizajna proizvoda i ambalaže odrediti koje sve znakove proizvođač mora staviti, koje bi bilo dobro staviti, a koje želi staviti, te na modelu provjeriti njihov raspored, vidljivost, čitljivost i ostale zahtjeve.
- potaknuti snažniju upotrebu normi i normiranih znakova, kao i dosljedno upućivanje u propisima na norme. Dobar primjer nepotrebne šarolikosti je znak da se materijal može preraditi. Na ambalaži se uz normirani znak (Möbiusovu petlju), može naći još desetak znakova sa istim značenjem, slijedi nekoliko primjera.

Potrošači priznaju da:

- su im znakovi ponekad teško čitljivi (nečitki) zbog malih slova, zbog pretrpanosti ambalaže proizvoda različitim znakovima, zbog toga što je uvoznik naljepnicu s podacima na hrvatskom jeziku preljepio preko podataka na izvornoj ambalaži i drugih razloga,
- su im znakovi nerazumljivi zbog nedostatka informativnih materijala o značenju znakova. esto su postavljali pitanja postoje li sustavni i cjeloviti pregledi znakova za pojedine vrste proizvoda, kao i gdje mogu dobiti tumačenje značenja nekog znaka.
- im nije poznato kako im znakovi na proizvodu i ambalaži mogu pomoći u odlučivanju pri izboru nekog proizvoda i hoće li svojim izborom podržati održive obrasce potrošnje, odnosno biti LOHAS potrošači, ☞ Točku 6.3.
- im ne pomažu upute na općoj razini, kao na primjer: potražite savjet kod lokalne zajednice ili lokalnog predstavnika, ☞ Primjere 258 i 262, jer im nije poznato koga bi to u lokalnoj zajednici mogli pitati.

Očito je da treba primijeniti 4P metodu (planiraj-provedi-provjeri-poboljšaj), ☞ Točku 5.2, i početi s procesom provjere i poboljšanja, jer uvijek može bolje.

.....
NAPOMENA: *Primjere znakova s pitanjima i komentarima pošaljite na adresu Hrvatskog poslovnog savjeta za održivi razvoj, možda mogu poslužiti za novo izdanje Priručnika ili neki drugi informativni materijal.*

10 popisi dokumenata

10 Popisi dokumenata

10 POPISI

Ovo poglavlje sadrži popise dokumenata korištenih u pripremi Priručnika.

10.1 POPIS HRVATSKIH PROPISA		Narodne novine (NN)
[10.1.1]	Pravilnik o uvjetima u pogledu zdravstvene ispravnosti predmeta opće uporabe koji se mogu stavljati u promet	NN 46/1994
[10.1.2]	Zakon o vodama	NN 107/1995
[10.1.3]	Pravilnik o znaku zaštite okoliša	NN 70/2008
[10.1.4]	Pravilnik o mjeriteljskim zahtjevima za pakovine	NN 23/1997
[10.1.5]	Pravilnik o obliku, sadržaju i izgledu oznake sukladnosti proizvoda s propisanim tehničkim zahtjevima	NN 46/2008
[10.1.6]	Pravilnik o postupku i uvjetima za stjecanje znaka ekološkog proizvoda (zamijenjen sa NN 10/2007)	NN 13/2002
[10.1.7]	Zakon o općoj sigurnosti proizvoda NN 107/2007	NN 158/2003
[10.1.8]	Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjeni sukladnosti	NN 158/2003
[10.1.9]	Uredba o kategorijama, vrstama i klasifikaciji otpada s katalogom otpada i listom opasnog otpada	NN 50/2004
[10.1.10]	Pravilnik o općem deklariranju ili označavanju hrane	NN 114/2004
[10.1.11]	Pravilnik o prehranbenim aditivima	NN 173/2004
[10.1.12]	Zakon o otpadu	NN 178/2004
[10.1.13]	Pravilnik o oznakama izvornosti i oznakama zemljopisnog porijekla	NN 80/2005
[10.1.14]	Pravilnik o ambalaži i ambalažnom otpadu	NN 97/2005
[10.1.15]	Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o ambalaži i ambalažnom otpadu	NN 115/2005
[10.1.16]	Pravilnik o označavanju energetske učinkovitosti kućanskih uređaja	NN 133/2005
[10.1.17]	Pravilnik o označavanju materijala glavnih dijelova obuće namijenjene prodaji potrošaču	NN 40/2008
[10.1.18]	Odluka o uvjetima označavanja ambalaže	NN 155/2005
[10.1.19]	Pravilnik o fitosanitarnim zahtjevima kojima mora udovoljavati drveni materijal za pakiranje u međunarodnom prometu	NN 14/2006
[10.1.20]	Ispravak odluke o uvjetima označavanja ambalaže	NN 24/2006
[10.1.21]	Ispravak Ispravka odluke o uvjetima označavanja ambalaže	NN 28/2006
[10.1.22]	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o otpadu	NN 111/2006
[10.1.23]	Pravilnik o gospodarenju otpadnim baterijama i akumulatorima	NN 133/2006
[10.1.24]	Pravilnik o deklaraciji i označavanju ekoloških proizvoda	NN 10/2007
[10.1.25]	Pravilnik o mjernim jedinicama	NN 2/2007
[10.1.26]	Zakon o hrani	NN 46/2007
[10.1.27]	Pravilnik o gospodarenju otpadnim električnim i elektroničkim uređajima i opremom	NN 74/2007
[10.1.28]	Zakon o zaštiti potrošača	NN 79/2007
[10.1.29]	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjeni sukladnosti	NN 79/2007
[10.1.30]	Zakon o zaštiti okoliša	NN 110/2007
[10.1.31]	Pravilnik o razvrstavanju, označavanju, obilježavanju i pakiranju opasnih kemikalija	NN 23/2008
[10.1.32]	Pravilnik o sirovinskom sastavu, nazivima i označavanju tekstila	NN 40/2008
[10.1.33]	Pravilnik o označavanju, reklamiranju i prezentiranju hrane	NN 41/2008

[10.1.34]	Pravilnik o zdravstvenoj ispravnosti materijala i predmeta koji dolaze u neposredan dodir s hranom	NN 48/2008
[10.1.35]	Pravilnik o zdravstvenoj ispravnosti i sigurnosti deterdženata	NN 77/2007

10.2 POPIS EUROPSKIH PROPISA

[10.2.1]	Regulation (EC) No 761/2001 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2001 allowing voluntary participation by companies in the industrial sector in a Community eco-management and audit scheme (EMAS) Commission Regulation (EC) No 196/2006 of 3 February 2006 amending Annex I to No 761/2001 to take account of the European Standard EN ISO 14001:2004 and repealing Decision 97/265/EC	No 761/2001 No 196/2006
[10.2.2]	Directive 93/68/EEC on CE marking	93/68/EEC
[10.2.3]	European Parliament and Council Directive 94/62/EC of 20 December on packaging and packaging waste	94/62/EC
[10.2.4]	Comission decision of 28 January 1997 establishing the identification system for packaging materials pursuant to European Parliament and Council Directive 94/62/EC on packaging and packaging waste Odluka o sustavu identifikacije ambalažnih materijala (materijala za pakiranje)	97/129/EC
[10.2.5]	Directive 2002/95/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 2003 on the restriction of the use of certain hazardous substances in electrical and electronic equipment (RoHS)	2002/95/EC
[10.2.6]	Direktiva o električnom i elektroničkom otpadu Directive on Waste from Electrical and Electronic Equipment (WEEE)	2002/96/EC
[10.2.8]	Commission Directive 2003/80/EC of September 2003 establishing a symbol indicating the durability of cosmetic products in Annex VIIIa to Council 76/768/EEC	2003/80/EC
[10.2.9]	Directive 2004/12 /EC of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004 amending Directive 94/62/EC on packaging and packaging waste	2004/12 /EC
[10.2.10]	Consumer Protection in the European Union: Ten Basic Principles	2005

10.3 POPIS NORMI

[10.3.1]	ISO/IEC Guide 14:2003 <i>Purchase information on goods and services intended for consumers</i> (Informacije o proizvodima i uslugama namijenjene potrošačima)
[10.3.2]	ISO/IEC Guide 41:2003 <i>Packaging - Recommendations for addressing consumer needs</i> (Ambalaža – Preporuke za navođenje potreba potrošača)
[10.3.3]	HRN EN ISO 780:2001 Ambalaža – Slikovno označavanje za rukovanje robom <i>Packaging – Pictorial marking for handling goods</i>
[10.3.4]	EN ISO 1043-n (1, 2, 3) <i>Plastics – Symbols and abbreviated terms Part 1: Basic polymers and their special characteristics (samo slovcane skraćenice)</i> Simboli i skraćenice za materijale
[10.3.5]	HRN EN ISO 3758:2008 <i>Tekstilije – Označavanje njege primjenom simbola</i> <i>Textiles – Care labelling code using symbols</i>
[10.3.6]	HRN ISO 7000:2004 <i>Grafički simboli koji se upotrebljavaju na opremi – Kazalo i pregled</i> <i>Graphical symbols for use on equipment - Index and synopsis</i>
[10.3.7]	ISO 8601:2004 <i>Data elements and interchange formats – Information interchange – Representation of dates and time</i>

[10.3.8]	HRN EN ISO 9001:2002 Sustavi upravljanja kvalitetom – Zahtjevi
[10.3.9]	HRN EN ISO 11683 Ambalaža – Upozorenja opasnosti na opip – Zahtjevi
[10.3.10]	HRN CR 12340:2004 <i>Packaging – Recommendation for conducting life cycle inventory analysis packaging systems</i> Ambalaža – preporuke za provedbu analize životnog vijeka pakovanja
[10.3.11]	EN ISO 14001:2008 Sustavi upravljanja okolišem -- Zahtjevi s uputama za uporabu <i>Environmental management systems</i>
[10.3.12]	HRN EN ISO 14020:2001 <i>Environmental labels and declarations - General principles</i> Znakovi i izjave koje se odnose na okoliš - Opća načela
[10.3.13]	EN ISO 14021:2000 <i>Environmental labels and declarations – Self-declared environmental claims (Type II environmental labelling)</i> (Znakovi i izjave koje se odnose na okoliš – Samotvrdnje o okolišu (Tip II označavanja o okolišu))
[10.3.14]	EN ISO 14024:2000 <i>Environmental labels and declarations – Type I environmental labelling – Principles and procedures</i> (Znakovi i izjave koje se odnose na okoliš – Samotvrdnje o okolišu Tip I označavanja o okolišu)
[10.3.15]	EN ISO 14025:2006 <i>Environmental labels and declarations - Type III environmental declarations - Principles and procedures</i> (Znakovi i izjave koje se odnose na okoliš – Tip III označavanja o okolišu – Načela i postupci)
[10.3.16]	EN ISO 14040:2006 <i>Environmental management – Life cycle assessment – Principles and framework</i> Upravljanje okolišem – Procjena životnog ciklusa – Načela i okvir
[10.3.17]	ISO 14041:1998 <i>Environmental management – Life cycle assessment – Goal and scope definition and inventory analysis</i> Upravljanje okolišem – Procjena životnog ciklusa – Cilj i svrha definicija i analiza materijala
[10.3.18]	EN ISO 14044:2006 <i>Environmental management – Life cycle assessment – Requirements and guidelines</i> Upravljanje okolišem – Procjena životnog ciklusa – Zahtjevi i smjernice
[10.3.19]	HRN CR 14311:2003 Ambalaža – Označavanje i sustav identifikacije materijala <i>Packaging – Marking and material identification system</i>
[10.3.20]	EN 15178:2007 <i>Elements for the identification of products in emergency enquiries</i> Elementi za utvrđivanje vrste proizvoda u hitnim slučajevima
[10.3.21]	HRN EN 45020:2004 Normizacija i srodne djelatnosti – Rječnik općih naziva <i>Standardization and related activities – General vocabulary</i>
[10.3.22]	EN 50419:2006 <i>Marking of electrical and electronic equipment in accordance with article 11(2) of Directive 2002/96/EC</i> Označavanje električne i elektroničke opreme prema članku 11(2) Direktive 2002/96/EC
[10.3.23]	HRN EN 60456:2004 Perilice rublja za kućansku uporabu – Metode za mjerenje radnih značajka
[10.3.24]	HRN EN 13432:2003 Ambalaža – Zahtjevi za oporabivost ambalaže kompostiranjem i biorazgradnjom – Sheme ispitivanja i razvoj kriterija prihvatljivosti ambalaže
[10.3.25]	HRN ISO 11014-1 Sigurnosno-tehnički list za kemijske proizvode – 1. dio: Sadržaj i redosljed odjeljaka
[10.3.26]	HRN ISO 11469 Plastika – Prepoznavanje prema vrsti polimera i označivanje proizvoda
[10.3.27]	HRN EN ISO 3166-1:2007/Ispr.1:2008 Kodovi za označivanje imena zemalja i njihovih pokrajina – 1. dio: Kodovi zemalja

10.4 POPIS OSTALE LITERATURE

[10.4.1]	<p>Poslovna povelja za održivi razvoj <i>The Business Charter for Sustainable Development</i> www.iccwbo.org/home/environment/charter.asp</p>	1991. god.
[10.4.2]	<p>Deklaracija o okolišu i razvoju iz Rio de Janeira www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/index.htm <i>Prijevod je priredilo Ministarstvo graditeljstva i zaštite okoliša RH 1995. godine</i></p>	1992. god.
[10.4.3]	<p>Agenda 21 (Program za 21. stoljeće, Program za promjenu) www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/index.htm</p>	1992. god.
[10.4.4]	<p>Sveučilišna povelja za održivi razvoj <i>University charter for sustainable development</i> www.copernicus-campus.org/</p>	1993. god.
[10.4.5]	<p>Smanjimo i reciklirajmo <i>Priručnik za stjecanje znanja o postupanju s otpadom i razvijanje navika zaštite okoliša</i> Dubravka Bačun, Zelena akcija Zagreb</p>	1994. god.
[10.4.6]	<p>Novim smjerom, globalni poslovni pristup razvoju i okolišu Stephan Schmidheiny, Svjetski poslovni savjet za održivi razvoj</p>	1995. god. prijevod
[10.4.7]	<p><i>Dictionary of environmental science and technology, Second edition</i> Andrew Porteous, naklada John Wiley&Sons</p>	1996. god.
[10.4.8]	<p>Zmanjšajmo in reciklirajmo <i>Priročnik za pridobivanje znanja o ravnanju z odpadki in razvijanje okoljevarstvenih navad</i> Slovensko ekološko gibanje i Pomurski ekološki center</p>	1997. god.
[10.4.9]	<p>Martin Bennett, Peter James: <i>Sustainable Measures, evaluation and reporting of environmental and social performance</i></p>	1999. god.
[10.4.10]	<p>Prvih 10 godina <i>Publikacija povodom obilježavanja 10 obljetnice Zelene akcije</i></p>	2000. god.
[10.4.11]	<p>Svjetski poslovni savjet za održivi razvoj Poslovni svijet u održivom razvoju (prijevod HR PSOR-a)</p>	2003. god.
[10.4.12]	<p>Zlatko Milanović, Sanja Radović, Vinko Vučić Otpad nije smeće, Izdavač: Gospodarstvo i okoliš</p>	2002. god.
[10.4.13]	<p>Potrošači i norme <i>Upute i načela za sudjelovanje potrošača u razvoju norma</i></p>	2003. god.
[10.4.14]	<p>Silvija Kipson Izbjegni, smanji, odvoji, Izdavač: Odraz – Održivi razvoj zajednice</p>	2005. god.

[10.4.15]	ISO i potrošači prijevod Tatjana Majić	HZN Glasilo 4/2005
[10.4.16]	Tatjana Majić, Piktogrami i sigurnost potrošača	HZN Glasilo 4/2005
[10.4.17]	Jačanje sposobnosti u području zaštite potrošača, Malcolm Adams, Team Leader, CARDS 2002 Capacity Building in the Area of Consumer Protection	HZN Glasilo 4/2005
[10.4.18]	Slavko Čunko Objavljeni pravilnici za energetske učinkovitost kućanskih uređaja	HZN Glasilo 4/2005
[10.4.19]	Ljerka Flegar Obavijesti o proizvodima bitne za potrošače	HZN Glasilo 4/2005
[10.4.20]	Dada Lerotić, Ivana Vinković Vrček Što se krije iza E-brojeva? , Aditivi u hrani, Udruga za demokratsko društvo e-adresa: udd@udd.hr www.udd.hr	2005. god.
[10.4.21]	„Road signs test“ ili: Stanje prometnih znakova manje-više za plakanje	HAK br. 120, svibanj 2005.
[10.4.22]	Gospodarstvo&Održivost br. 2 Kako zbuniti potrošača	srpanj 2005.
[10.4.23]	Gospodarstvo&Održivost br. 3 Ni proizvođačima nije lagano	listopad 2005.
[10.4.24]	Gospodarstvo&Održivost br. 4 Znak po znak do EU cvijeta	prosinac 2005.
[10.4.25]	Gospodarstvo&Održivost br. 5 Pravilnik o označavanju energetske učinkovitosti kućanskih uređaja	ožujak 2006.
[10.4.26]	Slavko Čunko Promicanje održivog razvoja i obrazovanje za održivi razvoj (ESD – Education for Sustainable Development)	HZN Glasilo 3/2006
[10.4.27]	Snježana Zima Norme kao podrška zakonodavstvu	HZN Glasilo 4/2006
[10.4.28]	I. Ivić Jasniji znakovi zaštite okoliša pomažu kupcima	HZN Glasilo 4/2006
[10.4.29]	Goran Budiselić Novo tehničko zakonodavstvo Prezentacija u Hrvatskoj gospodarskoj komori	2006. god.

[10.4.30]	Milan Jajčinović Odgoj za šoping	Večernji list 29.11.2006
[10.4.31]	Milan Ivkošić Razvedrite se kardinale!	Večernji list 22.12.2006.
[10.4.32]	Državni zavod za mjeriteljstvo, Hrvatski zavod za norme, Hrvatska akreditacijska agencija Izgradnja infrastrukture za održivi razvoj	2007. god.
[10.4.33]	Hrvatski zavod za norme Svijet norma	2007. god.
[10.4.34]	Hrvatski zavod za norme ISO i potrošači	2007. god.
[10.4.35]	Hrvatski zavod za norme, prijevod „10 dobrih razloga za normizaciju“	2007. god.
[10.4.36]	Hrvatski zavod za norme, prijevod ISO i društvena odgovornost	2007. god.
[10.4.37]	Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj (GRI prijevod) Smjernice za izvještavanje o održivosti, Verzija 3.0	2007. god.
[10.4.38]	Marina Šerić Fair Trade – etika na etiketi Večernji listi, 17.studenoga 2007.	2007. god.
[10.4.39]	Vesna Ferenčak Brodarić Novom normom za označivanje proizvoda olakšan rad centrima za obavješivanje u slučajevima trovanja	HZN Glasilo 4/2007
[10.4.40]	Warmer bulletin, issue 113 <i>Journal for sustainable waste management</i> (Glasilo za održivo gospodarenje otpadom)	veljača 2008. god.
[10.4.41]	Ekološki prihvatljivi proizvodi često su samo reklamni trik	Metroexpress br. 372
[10.4.42]	Svatko može učiniti nešto za spas ozonskog omotača Program za ozon Program Ujedinjenih naroda za okoliš, Industrija i okoliš (UNEP) Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog ureenja	2002.god.
[10.4.43]	Mirjana Papafava Primjena ekonomskih instrumenata u zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj Gospodarski marketing d.o.o. Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog ureenja	2000. god.

10.5 POPIS SKRA ENICA (ABECEDNIM REDOM)

BIPM	Međunarodni ured za utege i mjere
CE	<i>Conformité Européenne</i>
CEN	<i>Comité Européen de normalisation</i> European Committee for Standardization Europski odbor za normizaciju
CENELEC	<i>European Committee for Electrotechnical Standardization</i> Europski odbor za elektrotehničku normizaciju
CIPM	Međunarodni odbor za utege i mjere
DIN	<i>Deutsches Institut für Normung</i> Njemački institut za normizaciju
D.I.Y	<i>Do-it-yourself</i> oprema, uradi sam oprema, sam svoj majstor oprema
EE oprema	Električna i elektronička oprema
EE otpad	Otpadni električni i elektronički uređaji
EEE	<i>Electrical and electronic equipment</i>
EN	Europska norma
ESD	<i>Education for Sustainable Development</i> Obrazovanje za održivi razvoj
ETSI	<i>European Telecommunication Standards Institute</i> Europski institut za telekomunikacijske norme
EU	Europska unija
FZOEU	Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost
HGK	Hrvatska gospodarska komora
HRN	Hrvatska norma
HR PSOR	Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj
HUP	Hrvatska udruga poslodavaca
HZN	Hrvatski zavod za norme
IEC	<i>International Electrotechnical Commission</i> Međunarodno elektrotehničko povjerenstvo
ISO	<i>The International Organization for Standardization</i> Međunarodna organizacija za normizaciju
MZOPU	Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva

MINGORP	Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
MPS	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva
NN	Narodne novine
UNDP	<i>United Nation Development Program</i>
WEEE	<i>Waste electrical and electronic equipment (otpadni električni i elektronički proizvodi)</i>

10.6	POPIS PRILOGA (PREMA GODINI OBJAVLJIVANJA)	Godina
[1]	Poslovna povelja za održivi razvoj	1991.
[2]	Deklaracija o okolišu i razvoju	1992.
[3]	Sveučilišna povelja za održivi razvoj	1993.

10.7	POPIS SLIKA	Stranica
[1]	Održivi razvoj, ključni sudionici u životnom ciklusu proizvoda i ambalaže, znakovi na proizvodima i ambalaži	15
[2]	Tri stupa održivog razvoja (trobilančni pristup), općenito	31
[3]	Tri stupa održivog razvoja, tehnički pristup	35
[4]	Utjecaj na proizvođača zakonodavnog i normativnog područja o označavanju proizvoda i ambalaže	43
[5]	Znak da se EE otpad ne smije odlagati u komunalni otpad	52
[6]	Internetska stranica Znak zaštite okoliša	55
[7]	Zahtjev za registraciju Möbiusove petlje	56
[8]	Möbiusova petlja kao privjesak	58
[9]	Möbiusova traka kao privjesak	58
[10]	Primjer propisivanja i normiranja budućeg znaka RoHS sukladan (pretpostavka)	60
[11]	Demingov krug kvalitete, metoda Planiraj – Provedi – Provjeri – Poboljšaj	68
[12]	Internetska stranica sa smjernicama za izvještavanje o održivosti	87
[13]	Internetska stranica sa smjernice za izvještavanje o održivosti na hrvatskom jeziku	87
[14]	Internetska stranica Međunarodne organizacije za potrošače	95
[15]	Izgled i sadržaj upitnika za provjeru koliko potrošači poznaju znakove	97
[16]	Internetska stranica EU za eko-označavanje	108
[17]	Internetska stranica Europskog projekta za promicanje energetske učinkovitosti uredske opreme	117
[18]	Informativni prikaz utjecaja zakonskih zahtjeva i normativnih preporuka na označavanje ambalažnih materijala	143
[19]	Otpadna staklena ambalaža završava u zajedničkom spremniku i na zajedničkoj gomili, slijedi ručno razvrstavanje prema nijansama boja	161
[20]	Razvojni put znaka biorazgradivo kompostiranjem	165
[21]	Utjecaj naknade zbrinjavanja na proizvođača	186
[22]	Internetska stranica organizacije Packaging Recovery Organization Europe	187
[23]	Internetska stranica organizacije Packaging Recovery Organization Europe, podaci za Hrvatsku	187
[24]	Internetska stranica RESY organizacije	188
[25]	Internetska stranica jednog sveučilišta koje je potpisalo Sveučilišnu povelju za održivi razvoj	200
[26]	Utjecaj normativnog i zakonskog područja na obrazovanje za održivi razvoj sa stanovišta okoliša	201
[27]	Internetska stranica Inicijative za globalno izvještavanje o održivosti	231

HVALA

Za ostvarenje ovog Priručnika zahvalna sam:

- sponzorima, a posebno Ericssonu Nikoli Tesli (ETK)
- Branki Ohnjec i Zlatku Papu, suradnicima iz ETK,
- novim zaposlenicima ETK koji su odgovarali na anketna pitanja o poznavanju znakova,
- Sanji Klaić-Bilić, vlasnici obrta "ZeleniZmaj" za grafički dizajn i prijelom
- Mirjani Matešić i Katarini Plećaš, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj
- Maji Stanojević Pokrovac i Sanji Smoljak, Hrvatska udruga poslodavaca
- Višnji Jelić Mück, udruga ODRAZ – Održivi razvoj zajednice
- Mirni Koričan i studentima Zagrebačke škole ekonomije i menadžmenta,
- Draganu Bagiću, agencija PULS
- Snježani Zima, te suradnicima iz Normoteke Hrvatskog zavoda za norme
- Ljerki Dinjar, knjižnica za slijepe i slabovidne osobe.
- Vesni Brčić-Stipčević, Hrvatska udruga za zaštitu potrošača
- Tilenu i Luki, studentima Ekonomskog fakulteta u Zagrebu

Tijekom rada na Priručniku, internetske stranice bile su važan izvor informacija. Na jednoj od njih, Sliku 28, nalazi se poznata misao antropologinje Margaret Mead:

„Never doubt that a small group of thoughtful, committed citizens can change the world. Indeed, it is the only thing that ever has.“

„Nikada ne sumnjajte da mala skupina razumnih i predanih građana može promijeniti svijet, zapravo to je jedini način kako se svijet uopće mijenjao.“

 www.quotationspage.com/quote/33522.html

Slika 27 | Internetska stranica Inicijative za globalno izvještavanje o održivosti

Svi koji su sudjelovali u pripremi ovog Priručnika imali su znatno skromniji cilj od mijenjanja svijeta. Zajedničkim radom željelo se pokazati da dobra suradnja, povezivanje i umrežavanje poslovnog svijeta, nevladinih i stručnih udruženja, te obrazovnih institucija i zajednice u okruženju, može dati nešto novo – ovaj Priručnik. Prvi korak je napravljen, koji je sljedeći?

 www.globalreporting.org

O AUTORICI

Diplomiravši na Fakultetu strojarstva i brodogradnje u Zagrebu zaposlila se u tvornici Nikola Tesla i nakon privatizacije nastavlja u Ericssonu Nikoli Tesli d.d. kao menadžer za okoliš. Od radnih aktivnosti i projekata može se izdvojiti:

Ispitivanja utjecaja okoliša na proizvode

Među prvim radnim zadacima bilo je organiziranje ispitivanja utjecaja okoliša na proizvode, na primjer – izdržljivost na vibracije, potrese, padove, prevrtanja, udare i gomilanje, ispitivanje na vodonepropusnost, otpornost na temperaturne promjene itd.

Sustav upravljanja okolišem

Od 1995. godine radi na uvođenju, certificiranju i održavanju sustava upravljanja okolišem. Godine 1992. u internom glasilu tvornice Nikola Tesla, pokreće rubriku „Zemlja* ovjek*Okoliš“ s ciljem informiranja zaposlenika o različitim temama iz područja okoliša, održivog razvoja i društvene odgovornosti. Uvodni tečaj za nove zaposlenike u ETK, 1997. god. dopunjen je temama okoliša, održivog razvoja i društvene odgovornosti.

Poslovna povelja za održivi razvoj

Godine 1992., sudjeluje u prevođenju Poslovne povelje za održivi razvoj i promoviranju načela održivog razvoja u gospodarstvu. Zbog rata i tranzicijskog procesa u gospodarstvu, Povelja je prošla nezapaženo. Ipak, može se reći da je to bilo utiranje puta Hrvatskom poslovnom savjetu za održivi razvoj.

Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj (HR PSOR)

Godine 1995., kao predstavnica Ericssona Nikole Tesle, sudjeluje na inicijativom skupu predstavnika gospodarstva i osnivanju HR PSOR-a i od tada aktivno surađuje na brojnim projektima, posebno na temu sudjelovanja predstavnika gospodarstva u izradi i donošenju propisa, te na poboljšanju kvalitete propisa.

Koordinacija za održivi razvoj

Hrvatska udruga poslodavaca i Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj osnivaju zajedničku koordinaciju kako bi osnažili svoje nastupe. Izabrana za predsjednicu koordinacije.

Hrvatski zavod za norme

Predstavnica Ericssona Nikole Tesle u Hrvatskom zavodu za norme u tehničkim odborima TO 207 Upravljanje okolišem i TO 522 Društvena odgovornost.

Indeksi društveno odgovornog poslovanja (održivosti)

Ilan radne skupine za izradu metodologije i definiranje Indeksa vrednovanja društveno odgovornog i održivog poslovanja hrvatskih tvrtki - indeksa održivosti, posebno za područje upravljanja okolišem.

Edukacija za društveno odgovorno poslovanje

Ilan radne skupine u projektu Udruge poslovnih savjetnika i Ureda UNDP-a u Hrvatskoj na razvijanju programa edukacije za DOP – društveno odgovorno poslovanje, posebno obrazovanje za održivi razvoj, područje okoliša.

Priručnik o znakovima i označavanju proizvoda i ambalaže

Na poticaj Koordinacije za održivi razvoj HR PSOR-a i HUP-a, priprema priručnik o znakovima i označavanju proizvoda i ambalaže.

Isto tako u organizaciji PUME drži radionice na istu temu.

Priručnik Smanjimo i reciklirajmo

Godine 1994. objavljuje priručnik za nastavno osoblje „Smanjimo i reciklirajmo“, za stjecanje znanja o postupanju s otpadom i razvijanju navika zaštite okoliša. Priručnik je preveden na slovenski i u to doba postaje dio slovenskog projekta „EKO šola – kot način življenja“.

Suradnja s nevladinim udrugama - Zelena akcija (ZA)

Važnost zaštite okoliša i sudjelovanje zajednice u rješavanju problema okoliša bili su poticaj za uključivanje u rad nevladine organizacije Zelena akcija. Predsjednica ZA od 1994. do 1996. god.

Projekt Zeleni telefon

Godine 1992. postaje prva volonterka na Zelenom telefonu Grada Zagreba, jednom od najuspješnijih projekata ZA, koji je poslužio kao temelj za mrežu Zelenih telefona Hrvatske.

PRILOG 1

DEKLARACIJA O OKOLIŠU I RAZVOJU IZ RIO DE JANEIRA

Konferencija Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju, na sastanku u Rio de Janeiru u trajanju od 3. do 14. lipnja 1992., potvrđujući Deklaraciju Ujedinjenih naroda o ljudskom okolišu, usvojenu u Stockholmu 16. lipnja 1972. te sa željom njezine nadogradnje, s *ciljem* uspostave novog i ravnopravnog globalnog partnerstva stvaranjem novih razina suradnje među državama, ključnim sektorima i ljudima, radeći na sklapanju međunarodnih sporazuma koji vode računa o interesima svijeta i štite cjelovitost globalnog sustava okoliša i razvoja, shvaćajući cjelovitu i međuovisnu prirodu Zemlje, našeg doma, *prolašava slijedeće*:

NAČELO 1

Ljudska su bića u središtu promišljanja o održivom razvoju. Ona imaju pravo na zdrav i produktivan život u skladu s prirodom.

NAČELO 2

Države, u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda i načelima međunarodnog prava, imaju suvereno pravo na iskorištavanje vlastitih izvora slijedeći vlastitu politiku okoliša i razvoja, kao i obvezu brinuti se da djelatnosti u njihovoj nadležnosti ili pod njihovim nadzorom ne štete okolišu drugih država ili područja izvan granica državne nadležnosti.

NAČELO 3

Pravo na razvoj mora biti ispunjeno tako da jednako udovoljava potrebama sadašnjih i budućih naraštaja.

NAČELO 4

Kako bi se ostvario održivi razvoj, zaštita okoliša tvorit će sastavni dio razvojnog procesa i ne može se promatrati odvojeno od njega.

NAČELO 5

Sve države i svo stanovništvo surađivat će na ključnoj zadaći iskorjenjivanja siromaštva, što je neophodan uvjet održivog razvoja, kako bi se umanjila nejednakost životnih standarda i kvalitetnije udovoljilo potrebama većine svjetskog stanovništva.

NAČELO 6

Posebni uvjeti i potrebe zemalja u razvoju, osobito najmanje razvijenih među njima i onih čiji je okoliš najosjetljiviji imat će posebnu prednost. Međunarodna djelovanja u području okoliša i razvoja također bi se trebala usmjeriti na interese i potrebe svih zemalja.

NAČELO 7

Države će surađivati u duhu globalnog partnerstva kako bi očuvale, zaštitile i povratile zdravlje i cjelovitost zemaljskih ekosustava. S obzirom na različite razine utjecaja na narušavanje globalnog okoliša, države imaju zajedničke ali raznolike obveze. Razvijene zemlje priznaju odgovornost koju snose u međunarodnim težnjama prema održivom razvoju, s obzirom na pritiske koje njihova društva vrše na svjetski okoliš, kao i na tehnologije i financijska sredstva kojima raspolažu.

NAČELO 8

Kako bi ostvarile održivi razvoj i poboljšale kakvoću življenja svih ljudi, države bi trebale smanjiti i ukloniti neodržive obrasce proizvodnje i potrošnje i promicati odgovarajuću demografsku politiku.

NAČELO 9

Države trebaju surađivati na jačanju unutarnjeg osposobljavanja sustava za održivi razvoj i to unaprjeđivanjem znanstvenih spoznaja putem razmjene znanstvenih i tehnoloških informacija, kao i pojačanjem razvoja, prilagodbe, razdiobe i prijenosa tehnologija, uključujući nove i inovativne tehnologije.

NAČELO 10

Pitanja zaštite okoliša najbolje se rješavaju sudjelovanjem svih zainteresiranih građana, na odgovarajućoj razini. Na državnoj razini, svaki pojedinac treba imati odgovarajući pristup informacijama o okolišu koje posjeduju državna tijela, uključujući informacije o opasnim materijalima i djelatnostima u njihovim zajednicama, kao i prigodu za sudjelovanje u procesu odlučivanja. Države će omogućivati i poticati osvještavanje i informiranje javnosti stavljajući informacije na raspolaganje širokom krugu zainteresiranih. Valja omogućiti djelotvoran pristup sudskim i upravnim postupcima, uključujući pravnu pomoć i lijekove.

NAČELO 11

Države će donijeti djelotvorne propise u području zaštite okoliša. Norme i prioritete zaštite okoliša, kao i ciljevi upravljanja okolišem, trebaju odražavati okolišno i razvojno okružje na koje se odnose. Norme koje primjenjuju neke države mogu biti neprikladne i nositi neopravdane gospodarske i društvene troškove za druge zemlje, osobito zemlje u razvoju.

NAČELO 12

Države bi trebale surađivati na promicanju ohrabrujućeg i otvorenog međunarodnog gospodarskog sustava koji vodi gospodarskom rastu i održivom razvoju svih zemalja, kako bi se kvalitetnije rješavali problemi narušavanja okoliša. Mjere trgovinske politike za potrebe zaštite okoliša ne bi trebale predstavljati sredstvo proizvodnje ili neopravdane pristranosti ili prikrivenih ograničenja međunarodne trgovine. Treba izbjegavati jednostrano bavljenje problemima okoliša izvan nadležnosti zemlje uvoznice. Mjere zaštite okoliša koje se odnose na prekogranične ili globalne probleme okoliša treba, koliko je god to moguće, temeljiti na međunarodnom dogovoru.

NAČELO 13

Države su dužne razrađivati nacionalno pravo u području odgovornosti i naknade žrtvama onečišćenja kao i naknade za druge štete u okolišu. Države su dužne surađivati i na brzoi i odlučnijoi razradi međunarodnoga prava o odgovornosti i naknadi nepovoljnih učinaka šteta

u okolišu područja izvan njihove nadležnosti, uzrokovanih djelatnostima unutar njihove nadležnosti ili nadzora.

NAČELO 14

Države trebaju djelotvorno surađivati na onemogućavanju odnosno sprječavanju premještaja i prijenosa u druge države svih djelatnosti i stvari koje uzrokuju ozbiljne štete u okolišu ili je utvrđena njihova štetnost po ljudsko zdravlje.

NAČELO 15

Države su dužne, u cilju zaštite okoliša, prema svojim sposobnostima, u širokoj mjeri primjenjivati pristup opreza.

NAČELO 16

Državna tijela trebaju raditi na promicanju internalizacije troškova okoliša i uporabe ekonomskih instrumenata, vodeći računa o pristupu prema kojem onečišćivač treba, u načelu, snositi troškove onečišćenja, s dužnim obzirom prema javnom interesu i bez narušavanja međunarodne trgovine i ulaganja.

NAČELO 17

Procjena utjecaja na okoliš, kao državni instrument, ima se provoditi za planirane zahvate koji bi mogli imati znatne nepovoljne učinke na okoliš i podliježu odluci nadležnog državnog tijela.

NAČELO 18

Države će odmah izvijestiti druge države o svim prirodnim katastrofama ili drugim izvanrednim stanjima koji bi mogli izazvati iznenadne štetne učinke na okoliš dotičnih država. Međunarodna će zajednica uložiti sve napore kako bi pomogla tako pogođenim državama.

NAČELO 19

Države su dužne onim državama, koje bi mogle biti pogođene, odaslati prethodnu i pravodobnu obavijest i odgovarajuće informacije o djelatnostima koje bi mogle imati znatni prekogranični učinak na okoliš te se s tim državama savjetovati na ranom stadiju i u dobroj vjeri.

NAČELO 20

Žene imaju ključnu ulogu u upravljanju okolišem i razvoju. Njihovo cjelovito sudjelovanje stoga je neophodno za ostvarivanje održivog razvoja.

NAČELO 21

Stvaralačk i duh, uzore i hrabrost mladih svijeta treba staviti u službu uspostave globalnog partnerstva prema ostvarenju održivog razvoja i osiguranja bolje budućnosti svijetu nas.

NAČELO 22

Domorodačko stanovništvo i njihove zajednice, kao i druge lokalne zajednice, imaju ključnu ulogu u upravljanju okolišem i razvoju zahvaljujući svojim znanjima i tradicionalnim postupcima. Države trebaju prepoznati i dolično podržavati njihovu samosvojnost, kulturu i interese i omogućiti njihovu djelotvornu suradnju u ostvarivanju održivog razvoja.

NAČELO 23

Valja zaštititi okoliš i prirodne izvore koji pripadaju ljudima koji su izloženi ugnjetavanju, dominaciji i okupaciji.

NAČELO 24

Ratovanje samo po sebi vodi uništenju održivog razvoja. Države su stoga dužne poštivati međunarodno pravo, osiguravajući zaštitu okoliša u doba oružanih sukoba i surađivati na njegovom daljnjem razvoju, prema potrebi.

NAČELO 25

Mir, razvoj i zaštita okoliša međusobno su ovisni i nedjeljivi.

NAČELO 26

Države će mirnim putem i odgovarajućim sredstvima rješavati sve svoje sukobe koji se tiču okoliša, u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda.

NAČELO 27

Države i stanovništvo će dobroj vjeri i u duhu partnerstva surađivati na ostvarenju načela utjelovljenih ovom Deklaracijom, kao i u daljnjem razvoju međunarodnoga prava u području održivog razvoja.

PRILOG 2

SVEUČILIŠNA POVELJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Povelja je predstavljena u jesen 1993. godine na godišnjoj konferenciji Asocijacije europskih sveučilišta (*Association of European Universities*). Dvije godine kasnije dokument su osobno potpisali rektori 213 europskih sveučilišta.

NAČELA DJELOVANJA

1. Institucionalna predanost

(Institutional Commitment)

Sveučilišta će u okviru akademske zajednice pokazivati stvarnu predanost primjeni načela zaštite okoliša i održivog razvoja.

2. Etika za okoliš

(Environmental Ethics)

Sveučilišta će među nastavnim osobljem, studentima, te javnosti općenito, promicati održive potrošačke navike i životne stilove u skladu s okolišem. Istovremeno, sveučilišta će razvijati programe kojima će povećavati osposobljenost akademskog osoblja da podučava o pitanjima okoliša.

3. Obrazovanje zaposlenika sveučilišta

(Education of University Employees)

Sveučilišta će osigurati obrazovanje, usavršavanje i potporu svojim zaposlenicima u pitanjima zaštite okoliša kako bi oni mogli raditi svoj posao na način odgovoran prema okolišu.

4. Program obrazovanja za okoliš

(Programmes in Environmental Education)

Sveučilišta će uključiti pitanja zaštite okoliša u sve svoje programe, te stvarati programe obrazovanja za okoliš koji će uključivati kako predavače i istraživače, tako i studente, koji svi trebaju biti upoznati s globalnim izazovima okoliša i razvoja, bez obzira na smjer studija.

5. Interdisciplinarnost

(Interdisciplinarity)

Sveučilišta će, u ostvarivanju glavne svrhe svojega rada, podupirati interdisciplinarne i svestrane programe obrazovanja i istraživanja koja se odnose na održivi razvoj. Sveučilišta će također prevladati nepotrebno natjecanje između znanstvenih područja i odjela.

6. Širenje znanja

(Dissemination of Knowledge)

Sveučilišta će poduprijeti nastojanja da se popuni praznina u postojećoj literaturi namijenjenoj studentima, stručnjacima, čelnicima i javnosti pripremajući informativni obrazovni materijal,

organizirajući javna predavanja i ustanovljavajući programe trajnog usavršavanja. Osim toga, sveučilišta se trebaju spremno uključiti u provjeru utjecaja na okoliš.

7. Umrežavanje (Suradnja i povezivanje)

(Networking)

Sveučilišta će promicati interdisciplinarno povezivanje stručnjaka u zaštiti okoliša na lokalnoj, regionalnoj, državnoj i međudržavnoj razini, sa svrhom suradnje na zajedničkim obrazovnim i istraživačkim projektima u zaštiti okoliša. U tom cilju, poticat će se razmjena studenata i znanstvenika.

8. Partnerstva

(Partnerships)

Sveučilišta trebaju preuzeti inicijativu u poticanju partnerstva s drugim područjima društva, kako bi se oblikovali i primijenili koordinirani pristupi, strategije i planovi djelovanja.

9. Programi cjeloživotnog obrazovanja

(Continuing Education Programmes)

Sveučilišta će prirediti obrazovne programe cjeloživotnog usavršavanja o okolišu za različite ciljne skupine, npr. poslovne ljude, državne organizacije, nevladine organizacije, medije.

10. Prijenos tehnologija

(Technology Transfer)

Sveučilišta trebaju dati svoj doprinos obrazovnim programima koji se provode s ciljem prenošenja dobrih suvremenih načina obrazovanja, te naprednih postupaka poslovnog upravljanja.

Prijevod: Dubravka Bačun

Više informacija

<http://www.copernicus-campus.org>

PRILOG 3

POSLOVNA POVELJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ

The Business Charter for Sustainable Development

Načela upravljanja okolišem

1 ZAJEDNIČKI POSLOVNI PRIORITET

Prepoznati upravljanje okolišem među najvišim poslovnim prioritetima i bitnu odrednicu održivog razvoja. Utvrditi politike, programe i postupke za obavljanje aktivnosti koje će smanjiti utjecaj na okoliš.

2 INTEGRIRANO UPRAVLJANJE

Takve politike, programe i postupke potpuno integrirati u svaku poslovnu aktivnost kao bitan dio upravljanja u svim njegovim funkcijama.

3 PROCES POBOLJŠAVANJA

Trajno poboljšavati zajedničke politike, programe i pokazatelje stanja okoliša, vodeći računa o tehničkom razvoju, znanstvenom razumijevanju, potrebama korisnika i očekivanjima društva.

Kao polazište se uzimaju pravni propisi. Iste kriterije primjenjivati na međunarodnoj razini.

4 IZOBRAZBA ZAPOSLENIKA

Obrazovati, uvježbavati i motivirati zaposlenike da svoje aktivnosti obavljaju odgovorno prema okolišu.

5 PRETHODNA PROCJENA

Procijeniti utjecaje na okoliš prije pokretanja nove aktivnosti ili projekta i prije rastavljanja postrojenja ili napuštanja lokacije.

6 PROIZVODI I USLUGE

Razvijati i pružati proizvode i usluge koje nemaju neželjene učinke na okoliš, sigurni su pri uporabi, djelotvorno troše energiju i prirodna dobra, te se mogu reciklirati, ponovno upotrijebiti i sigurno odložiti.

7 SAVJET KORISNIKU

Savjetovati, a kada je potrebno i obrazovati, korisnike, distributere i javnost o sigurnoj uporabi, prijevozu, skladištenju i odlaganju upotrebljenih proizvoda.

Isti pristup primijeniti i kada se radi o uslugama.

8 POSTROJENJA I DJELATNOSTI

Razvijati, dizajnirati i voditi postrojenja i aktivnosti, uzimajući u obzir djelotvorno trošenje energije i materijala, održivu uporabu obnovljivih prirodnih dobara, smanjivanje različitih utjecaja na okoliš, smanjivanje nastajanja otpada i osiguravanje sigurnog i odgovornog odlaganja ostataka otpada.

9 ISTRAŽIVANJE

Provoditi ili podržavati istraživanja utjecaja na okoliš sirovina, proizvoda, procesa, emisija u okoliš i otpada, kao posljedica poslovanja organizacije, a u smislu smanjivanja različitih utjecaja.

10 PRISTUP

Mijenjati proizvodnju, marketing ili uporabu proizvoda ili usluga, odnosno obavljanja djelatnosti u skladu sa znanstvenim i tehničkim spoznajama kako bi se spriječilo ozbiljno ili nepovratno oštećivanje okoliša.

11 IZVOĐAČI I DOBAVLJAČI

Promovirati prihvaćanje ovih načela među izvođačima koji djeluju u ime organizacije. Poticati i kada je moguće, zahtijevati poboljšavanja u njihovim postupcima kako bi se uskladili s onima organizacije.

12 PRIPRAVNOST ZA IZVANREDNE SITUACIJE

Tamo gdje postoje ozbiljni rizici, razvijati i održavati planove pripravnosti za izvanredne situacije i to u suradnji s planovima službi za hitne slučajeve, odgovarajućim predstavnicima vlasti i lokalnom zajednicom.

Prepoznati i moguće prekogranične učinke.

13 PRIJENOS TEHNOLOGIJE

Sudjelovati u prijenosu tehnologija koje imaju smanjeni utjecaj na okoliš i metoda upravljanja okolišem u gospodarski i javni sektor.

14 DOPRINOS ZAJEDNIČKIM NAPORIMA

Pridonositi razvijanju javne politike, kao i poslovnih, državnih i međudržavnih programa, te obrazovnih inicijativa koje će povećavati svijest o okolišu i potrebi njegove zaštite.

15 OTVORENOST

Poticati otvorenost i razgovor sa zaposlenicima i predstavnicima javnosti, predviđajući i odgovarajući na primjedbe o mogućem učinku proizvodnje, proizvoda ili usluga uključujući i one prekograničnog ili globalnog značaja.

16 USKLAĐENOST I IZVJEŠTAVANJE

Mjeriti učinke na okoliš, provoditi redovite provjere i ocjenjivati jesu li ispunjeni zahtjevi organizacije, zahtjevi iz propisa i načela Poslovne povelje. U određenim vremenskim razmacima dostavljati odgovarajuće informacije poslovodstvu, dioničarima, zaposlenicima, predstavnicima vlasti i javnosti.

Poslovna povelja za održivi razvoj je prihvaćena na 64. Sjednici Izvršnog odbora Međunarodne gospodarske komore (*International Chamber of Commerce*).

Poslovna povelja za održivi razvoj je predstavljena javnosti na II. Svjetskoj industrijskoj konferenciji o upravljanju okolišem, u travnju 1991.godine.

www.iccwbo.org/home/environment/charter.asp

sponzori

Ambalaža nije otpad!

FOND ZA ZAŠTITU OKOLIŠA I
ENERGETSKU UČINKOVITOST

Za bolji multimedijski doživljaj

ericsson.com/multimedia

A MI SMO TU
DA PODRŽIMO
I OSNAŽIMO
VAŠ POSLOVNI
USPJEH

RECIMO DA
JE OVO VAŠA
NAJNOVIJA
PONUDA
ATRAKTIVNIH
USLUGA

A OVDJE SU
KORISNICI
ŽELJNI
NOVIH
ISKUSTAVA

Ericsson Nikola Tesla

ERICSSON
TAKING YOU FORWARD

**V A Š
N A J B O L J I
S U P U T N I K .**

**MINISTARSTVO
GOSPODARSTVA, RADA I
PODUZETNIŠTVA**

Ulica grada Vukovara 78
10 000 Zagreb

www.mingorp.hr

www.ina.hr

INA

Coca-Cola
Hellenic
Passion for Excellence

 HARTMANN

 medical intertrade

 PLIVA

vetropack

48h

OD NE ZNAM ŠTO NI KAKO - DO IMAM SVE ŠTO TREBAM

SPECIJALIZIRANI

ZA POČETNIKE U PODUZETNIŠTVU

konzalting | vodstvo | realizacija

ZelenizmaJ

obrta za
grafički dizajn,
marketing i
usluge

sanja klaić bilić

trg s. konzula 4
zagreb

0915067004

